

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Херсонський державний університет

ISSN 2663-970X (PRINT)
ISSN 2664-6005 (ONLINE)
DOI 10.32999/KSU2663-970X

Інсайт:

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

INSIGHT: THE PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIETY

Науковий журнал

Випуск 7

Видавничий дім
"Гельветика"
2022

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Kherson State University

ISSN 2663-970X (PRINT)
ISSN 2664-6005 (ONLINE)
DOI 10.32999/KSU2663-970X

Інсайт:

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

INSIGHT: THE PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIETY

Scientific journal

Issue 7

**Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 23692-13532Р від 17.12.2018 р.**

Науковий журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») за спеціальністю 053 Психологія (Наказ МОН України від 17.03.2020 № 409, додаток 1) та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Попович Ігор Степанович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Херсонського державного університету (Україна)

Заступник головного редактора:

Блинова Олена Євгенівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Херсонського державного університету (Україна)

Відповідальний секретар:

Гудімова Алісар Халєдівна – доктор філософії зі спеціальності Психологія, старший викладач кафедри практичної та клінічної психології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Україна)

Технічний секретар:

Щербак Тетяна Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (Україна)

Члени редакційної колегії:

Аббасова Кизилгюль Ясін – доктор філософських наук, професор кафедри соціальної роботи (Бакинський державний університет, Азербайджан); **Аванесян Грант Михайлович** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної психології (Єреванський державний університет, Вірменія); **Бабатіна Світлана Іванівна** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Херсонського державного університету (Україна); **Баранаскіне Інґріда** – професор кафедри соціальної роботи (Клайпедський університет, Литва); **Борисюк Алла Степанівна** – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та філософії Буковинського державного медичного університету (Україна); **Веліз Алекс Бургос** – доктор психології, психології здоров'я, соціальної психології, професор (Університет Лос-Лагос, Чилі); **Володарська Наталія Дмитрівна** – кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник, Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України (Україна); **Галян Ігор Михайлович** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної психології Національного університету «Львівська політехніка» (Україна); **Дієго Феліпе Арбелаес Кампілло** – професор, Університет де Амазонія (Колумбія); **Джумажанова Гульжанар Какімжанівна** – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Державного університету імені Шакаріма міста Семей (Казахстан); **Жидко Максим Євгенович** – кандидат психологічних наук, доцент, декан гуманітарно правового факультету Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського “Харківський авіаційний інститут” (Україна); **Завацький Вадим Юрійович** – доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (Україна); **Каменова Димитрина Кирилова** – доктор педагогіки, професор кафедри соціального управління і педагогіки Варненського університету менеджменту (Болгарія); **Крупник Іван Романович** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Херсонського державного університету (Україна); **Ковальчук Зоряна Ярославівна** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Львівського державного університету внутрішніх справ (Україна); **Магда Хулісса Рохас-Багамон** – доктор наук, професор, Університет де Амазонія (Колумбія); **Мухамедова Дільбар Гафурджанівна** – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Національного університету Узбекистана імені Улугбека (Узбекистан); **Олейник Нарміна Оруджівна** – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології Херсонського державного університету (Україна); **Орап Марина Олегівна** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Україна); **Панов Микита Сергійович** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології Комунального закладу вищої освіти “Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія” (Україна); **Пілецька Любомира Сидорівна** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна); **Тавровецька Наталія Іванівна** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Херсонського державного університету (Україна); **Ткач Богдан Миколайович** – доктор психологічних наук, старший науковий співробітник Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України (Україна); **Цибуляк Наталія Юрївна** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної психології та логопедії Бердянського державного педагогічного університету (Україна); **Шафієва Ельнара Ібрагім** – доктор психологічних наук, професор (Бакинський державний університет, Азербайджан); **Яковлева Світлана Дмитрівна** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри корекційної освіти Херсонського державного університету” (Україна); **Яцюк Анастасія Миколаївна** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук Державного університету економіки і технологій (Україна).

Інсайт: психологічні виміри суспільства : наук. журн. / ред. кол. І. С. Попович, О. Є. Блинова, А. Х. Гудімова І-69 та ін. – Херсон: Видавничий дім “Гельветика”, 2022. – Вип. 7. – 132 с.

У журналі висвітлюються актуальні питання психологічної теорії та історії психологічної думки; психології особистості; педагогічної та вікової психології; соціальної психології; організаційної психології; юридичної, економічної та інших галузей психологічної науки.

**Certificate of the Ministry of Justice of Ukraine
of the state registration of the print media
Series KB No. 23692-13532P dated December 12, 2018.**

**The scientific journal is included in category «B» of the List of scientific professional editions of Ukraine
in psychological sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 409 of 17.03.2020).
The journal included in the international scientometric database Index Copernicus International
(The Republic of Poland).**

EDITORIAL BOARD

Chief Editor:

Popovych Ihor Stepanovych – Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Professor of the Associate Professor of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine)

Deputy Chief Editor:

Blynova Olena Yevhenivna – Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Head of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine)

Assistant Editor:

Hudimova Alisar Khaliedivna – PhD in Psychology, Senior Lecturer of the Practical and Clinical Psychology Department, Odesa I. I. Mechnikov National University (Ukraine)

Technical Secretary:

Shcherbak Tetiana Ivanivna – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Psychology, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Ukraine)

Members of the Editorial Board:

Abbasova Qizilgul Yasin – Doctor of Philosophy, Professor of the Department of Social Work (Baku State University, Azerbaijan); **Avanesyan Hrant Michaeli** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Department of General Psychology, Yerevan State University (the Republic of Armenia); **Babatina Svitlana Ivanivna** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine); **Baranauskienė Ingrida** – Professor of the Department of Social Work (Klaipėda University, Lithuania); **Borysiuk Alla Stepanivna** – Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Psychology and Philosophy, Bukovinian State Medical University (Ukraine); **Veliz Alex Burgos** – Doctor of Psychological Sciences, Health Psychology, Social Psychology, Professor (University of Los-Lagos, Chile); **Volodarska Nataliia Dmytrivna** – Candidate of Psychological Sciences, Leading Research Scientists of G. S. Kostiyk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Ukraine); **Halian Ihor Myhailovych** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department Theoretical and Practical Psychology, Lviv Polytechnic National University (Ukraine); **Diego Felipe Arbeláez-Campillo** – Professor, Research Group Universidad de La Amazonia (Colombia); **Dzhumazhanova Hulzhanar Kakimzhanivna** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Psychology, Semey State University named after Shakarim (the Republic of Kazakhstan); **Zhydko Maxim Eugenovych** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Humanities and Law, Zhukovsky National Aerospace University – “Kharkiv Aviation Institute” (Ukraine); **Zavatskyi Vadym Yurevich** – Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology and Social Work, East Ukrainian National University named after V. Dahl (Ukraine); **Kamenova Dimytrina Kyrylova** – Doctor of Pedagogy, Professor of the Department of Social Management and Pedagogy of Varna University of Management (Bulgaria); **Kovalchuk Zoryana Yaroslavivna** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Psychology, Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine); **Krupnyk Ivan Romanovych** – Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine); **Magda Julissa Rojas-Bahamón** – Professor, Research Group Universidad de La Amazonia (Colombia); **Mukhamedova Dilbar Hafurdzhanivna** – Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Psychology, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek (the Republic of Uzbekistan); **Oleinyk Narmina Orudzhivna** – Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer of the Associate Professor of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine); **Orap Maryna Olehivna** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Psychology, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University (Ukraine); **Panov Mykyta Sergiyovych** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Special Pedagogy and Special Psychology, Municipal Institution of Higher Education “Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy” (Ukraine); **Piletska Liubomyra Sydorivna** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Department of Social Psychology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine); **Tavrovetska Nataliia** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine); **Tkach Bogdan Mykolayovych** – Doctor of Psychological Sciences, Senior Researcher of G. S. Kostiyk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Ukraine); **Tsybuliak Nataliia Yurievna** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Applied Psychology and Speech Therapy, Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine); **Shafiyeva Elnara Ibrahim** – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Baku State University, Azerbaijan); **Yakovleva Svitlana Dmytrivna** – Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Special Education, Kherson State University (Ukraine); **Yatsiuk Anastasiia Mykolaivna** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of Social Sciences and Humanities, State University of Economics and Technology (Ukraine).

Insight: the psychological dimensions of society : scientific journal / editorial board I. S. Popovych,
I-69 O. Ye. Blynova, A. Kh. Hudimova et al. – Kherson: Publishing house “Helvetica”, 2022. – Issue 7. – 132 pages.

The journal covers topical issues of psychological theory and history of psychological thought; personality psychology; pedagogical and developmental psychology; social psychology; organizational psychology; legal, economic and other branches of psychological science.

ЗМІСТ

Попович І. С. Передмова редактора.....	7
ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ	
Галян І. М. Ціннісні суперечності в аксіогенезі особистості.....	11
Плох В. В., Яновська С. Г. Статева диференціація організації екстреної сенсомоторної дії.....	24
ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ	
Гуляс І. А., Голян І. М. Експлікація чинників аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень сучасної молоді.....	41
СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	
Храбан Т. Є. Преференція використання копінг-стратегій цивільним населенням України у перші п'ятнадцять днів з початку воєнного конфлікту 2022 року.....	59
Храбан Т. Є., Сілко О. В., Храбан І. А. Групова згуртованість військових підрозділів в ракурсі військово-громадянських відносин в Україні.....	75
Кривенко І. С., Гринишин Н. О. Скажи, хто твій улюблений політик, і я скажу, хто ти: психологічні чинники образу ідеального політичного лідера українців.....	90
МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ	
Орлов О. В. Обґрунтування можливості використання психофармакотерапевтичних методів для подолання негативного впливу російської війни на психічне здоров'я населення.....	103
Тимофієва М. П., Марчук І. В., Марчук О. Т. Духовно-особистісна орієнтація практичної діяльності сестер медичних у роботі з паліативними пацієнтами.....	118

CONTENTS

Popovych I. S. Editor's Preface.....	7
GENERAL PSYCHOLOGY; PERSONALITY PSYCHOLOGY	
Halian I. M. Value contradictions in personal axiogenesis.....	11
Plokhikh V. V., Yanovska S. G. Sex differentiation in the organization of emergency sensorimotor action.....	24
PEDAGOGICAL AND DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY	
Hulias I. A., Hoian I. M. Explication of factors of the axiopsychological design of life achievements of modern youth.....	41
SOCIAL PSYCHOLOGY; PSYCHOLOGY OF SOCIAL WORK	
Khraban T. E. Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians in the first fifteen days after the outbreak of military conflict in 2022.....	59
Khraban T. E., Silko O. V., Khraban I. A. Group cohesion of military units in the context of civil-military relations in Ukraine.....	75
Kryvenko I. S., Hrynyshyn N. O. Tell me who is your favorite politician, and i'll tell you who you are: psychological factors of the ideal political leader's image among Ukrainians	90
MEDICAL PSYCHOLOGY	
Orlov O. V. Justification of the possibility of using psychopharmacotherapy to overcome the negative impact of the Russian war on the population's mental health.....	103
Tymofiieva M. P., Marchuk I. V., Marchuk O. T. Spiritual and personal orientation of nurses' practice in dealing with palliative patients	118

Editor's Preface

Передмова редактора

Popovych Ihor Stepanovych

Попович Ігор Степанович

The seventh issue of the scientific journal "Insight: the psychological dimensions of society" (№ 7/2022) was prepared by the team of the editorial board and published at a difficult time for Ukraine. On February 24, 2022, Russia has attacked Ukraine. The Ukrainian people and the Armed Forces of Ukraine are resisting the criminal aggression of the enemy. Obviously, there is no family in Ukraine that has not affected by grief, misery and criminal acts committed by the occupier: the loss of relatives and friends at the front and during the occupation, destroyed homes, broken families, abandoned homes, settlements, native land. The heroism, courage and sacrifice of the Ukrainian people is a separate topic for coverage and scientific attention. For psychologists, a huge front has been formed to fight against the mental trauma of war, overcome post-traumatic stress disorder in participants and eyewitnesses of hostilities, providing psychological assistance to persons who survived the occupation, internally displaced persons, were negatively psycho-emotionally affected by the invaders. Psychologists are expected to develop, test and implement scientifically sound and effective psychotechnologies that will survive and win; advanced technologies for maintaining the mental health of children and adults.

The current issue is represented by the empirical and theoretical achievements of psychologists who have proposed research topics that reflect the realities of today. It is noticeable that in this issue the vector of "Covid" themes, as if bypassed post-covid period, aimed at military issues and research of the realities. Eight peer-reviewed scientific works of researchers are presented, in which the relevance and significance of the proposed problem are outlined, qualitative theoretical analysis and reliable results with discussion and justification are presented.

The Editorial Board continues to prepare a scientific journal for indexing in the world's leading databases. All research is based on the technology of verifying text matches using modern applications, reviewing and adherence to ethical requirements, taking the experience of the best scientific publications indexed in Scopus and Web of Science.

In №7 / 2022, preference was given to research that scored the highest score (up to 90 points)

Сьомий номер наукового журналу "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society" (№ 7/2022) підготовлено командою редакційної колегії і опубліковано у складний для України час. 24 лютого 2022 року росія напала на Україну. Український народ, Збройні Сили України чинять гідний опір злочинній агресії ворога. Очевидно, немає такої сім'ї в Україні, якої б не торкнулося горе, біда і злочинні дії, завдані окупантом: втрати рідних і близьких на фронті і під час окупації, зруйноване житло, розірвані сім'ї, покинуті домівки, населені пункти, рідна земля. Героїзм, сміливість і жертвовність українського народу – окрема тема для висвітлення і наукової уваги. Для психологів утворився величезний фронт боротьби з психічними травмами війни, подоланням посттравматичних стресових розладів учасників і очевидців бойових дій, надання психологічної допомоги особам, що перенесли окупацію, внутрішньо переміщеним особам, зазнали негативного психоемоційного впливу загарбників. Від психологів чекають на розробку, апробацію і реалізацію науково обґрунтованих і ефективних психотехнологій, які дозволять вистояти і перемогти; прогресивних технологій збереження психічного здоров'я дітей і дорослих.

Поточний випуск представлено емпіричними і теоретичними здобутками науковців-психологів, які запропонували теми дослідження, що відображають реалії сьогодення. Помітно, що у цьому випуску вектор "ковідної" тематики, наче оминувши постковідний період, спрямовано на військову тематику і дослідження реалій сьогодення. Представлено вісім рецензованих наукових праць дослідників, у яких окреслено актуальність і значущість запропонованої проблеми, подано якісне теоретичне аналізування і достовірні результати з дискусією та обґрунтуванням.

Редакційна колегія продовжує підготовку наукового журналу з метою індексування у провідних світових базах. Усі наукові дослідження проходять технологію перевірки текстових збігів за допомогою сучасних застосунків, рецензування та дотримання етичних вимог, переймаючи досвід найкращих наукових видань, що індексуються у Scopus і Web of Science.

У випуску №7/2022 віддано перевагу науковим дослідженням, які набрали найвищий бал

in a double-blind review. Attention is drawn to outlining the problem in world dimensions, the quality of the submitted theoretical material with authorship, the reliability of empirical measurements and validity of the obtained data, the quality and selectivity of the processed literature, work with collections of articles in the scientific journal "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society".

The scientific works of fourteen authors have been published in this issue. The research community is represented by well-known scientists, doctors and candidates of science, doctoral students, graduate students, undergraduates, heads of various levels of structural units, including military institutions of higher education. The current issue of the scientific journal is presented in four sections: "General psychology; personality psychology", "Pedagogical and developmental psychology", "Social psychology; psychology of social work", "Medical psychology".

Rubric "General psychology; personality psychology" presents two articles. Work of Ihor Halian focuses on the research of the content of contradictions in the value system of the individual at the initial stages of his professional development. Value contradictions of students of higher education institutions have been studied. It has been noted that the level of self-actualization of the individual is fundamental for the depth of value contradictions' experience. Viktor Plokhikh and Svitlana Yanovska investigated the peculiarities of the influence of the sex factor on the structure and speed of realization of emergency sensorimotor action. It was stated that the general structure of the organization of emergency sensorimotor action in men and women didn't differ significantly. It has been found that the time of simple sensorimotor response and two-choice response is less in the male group than in the female one.

One article is presented in the section "Pedagogical and developmental psychology". Researchers Inesa Hulias and Ihor Hoian proposed an explanation of the factors of axiopsychological design of life achievements of modern youth. The factor structure of respondents' personal life fulfilment has been determined. It was recommended to pay attention to the aspects related to the processes of self-regulation, which will enable the implementation of the plan for solving educational and professional tasks and will affect all spheres of life in the future.

Three articles have been published in the "Social psychology; psychology of social work" section. The research of Tatiana Khraban identified current coping strategies that have been used during the first fifteen days by civilians in northern Ukraine since the start of the 2022 military conflict. Non-adaptive emotional-focused coping strategies have been found to be most

(до 90 балів) за двостороннім "сліпим" рецензуванням ("double-blind review"). Звернуто увагу на окреслення проблеми у світових вимірах, якість поданого теоретичного матеріалу з дотриманням авторства, достовірність емпіричних вимірів і обґрунтованість отриманих даних, якість і вибірковість опрацьованої літератури, роботу з колекціями статей наукового журналу "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society".

У даному випуску опубліковано наукові праці чотирнадцяти авторів. Дослідницька спільнота представлена відомими вченими, докторами і кандидатами наук, докторантами, аспірантами, магістрантами, керівниками різного рівня структурних підрозділів, серед яких військові заклади вищої освіти. Поточний випуск наукового журналу представлений чотирма рубриками: "Загальна психологія; психологія особистості", "Педагогічна та вікова психологія", "Соціальна психологія; психологія соціальної роботи" і "Медична психологія".

Рубрика "Загальна психологія; психологія особистості" презентує дві статті. Праця Ігоря Галяна сфокусована на дослідженні змісту суперечностей у системі цінностей особистості на початкових етапах її професійного становлення. Вивчено суперечності у системах ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти і зазначено, що засадничим для глибини переживання ціннісних суперечностей є рівень самоактуалізації особистості. Віктор Плохих і Світлана Яновська дослідили особливості впливу фактору статі на структуру та швидкість реалізації екстреної сенсомоторної дії. Констатовано, що загальна структура організації екстреної сенсомоторної дії у чоловіків та жінок суттєво не відрізняється. З'ясовано, що час простого сенсомоторного реагування та реакції в задачі подвійного вибору в чоловічій групі менший, порівняно з жіночою.

Рубрику "Педагогічна та вікова психологія" представлено однією статтею. Дослідники Інеса Гуляс та Ігор Гоян запропонували експлікацію чинників аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень сучасної молоді. Визначено факторну структуру персонального життєздійснення респондентів. Рекомендовано звернути увагу на аспекти, пов'язані з процесами саморегуляції, що уможливить утілення задуманого щодо розв'язання навчально-професійних завдань і позначиться в майбутньому на всіх сферах життєдіяльності.

У рубриці "Соціальна психологія; психологія соціальної роботи" представлено три праці. У дослідженні Тетяни Храбан визначено актуальні копінг-стратегії, які були використані впродовж перших п'ятнадцяти днів цивільним населенням північної частини України з початку воєнного конфлікту 2022 року. З'ясовано, що найбільш затребуваними є неадаптивні

in demand. These strategies are focused on psychological restoring of logical thinking through venting negative emotions. It has been stated and substantiated that in the first fifteen days emotionally-oriented coping strategies were more in demand than problem-oriented ones. The aim of the work of Tatiana Khraban, Oleksiy Silko and Ihor Khraban was to prove that in the current economic and political situation in Ukraine implicit competition between military and civilian groups with relatively equal status can significantly affect the group cohesion of small military units. Researchers have identified two levels of group cohesion and substantiated the internal factors of each level based on different aspects of similarity. Psychological qualities of voters in the context of their ideas about the perfect political leader have been studied in an article by Iryna Kryvenko and Nataliya Hrynyshyn. It has been found that the idea of an ideal politician in Ukrainian society characterizes him in terms of Machiavellianism, charisma, professionalism and image, and facade. It has been established that the charisma of the leader becomes more important the higher the dispositional optimism of a person.

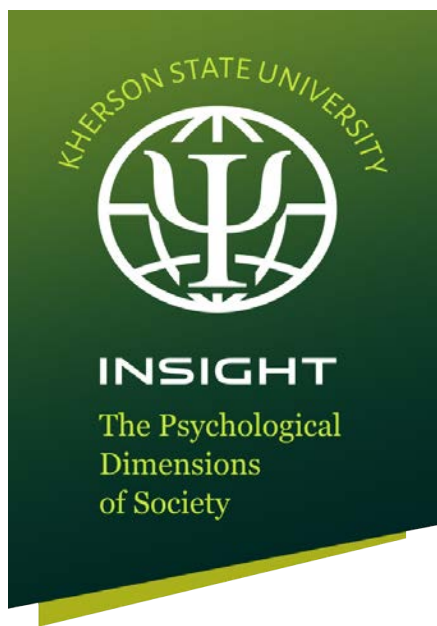
The section "Medical Psychology" is represented by two studies. Oleh Orlov described the method of Psychedeilc Assisted Therapy and outlined the prospects for its implementation in Ukraine. He clarified the state of the legal framework in the pre-war period and proposed measures to ensure the accessibility of the PAT for people who need it, in particular by implementing an expanded access program. Maryna Tymofieva, Iryna Marchuk and Oleksandr Marchuk highlighted and substantiated the results of the study to determine the motivation of the spiritual development of the individual and the spiritual values of the nurse in the field of palliative care. It was generalized that nurses need in-depth work to actualize the spiritual development of their personality in order to fully cooperate with palliative patients and create the most favorable environment for their stay in a health care facility, hospice, or home.

The editorial board of the magazine continues to work in this difficult time for our state. We invite everyone to cooperate and open international discussion. In compliance with the requirements, anyone interested can publish their works free of charge in Ukrainian and English in the journal "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society". Each author will receive a paper copy of the issue from Helvetica Publishing House. Requirements are available at: <https://insight.journal.kspu.edu>. See you on the pages of our journal! New victories for all of us in the scientific field!

емоційно-сфокусовані стратегії копінгу, метою яких було психологічне відновлення логічного мислення шляхом виплеску негативних емоцій. Констатовано і обґрунтовано, що в перші п'ятнадцять днів емоційно-орієнтовані копінг-стратегії були більш затребуваними, ніж проблемно-орієнтовані. У праці Тетяни Храбан, Олексія Сілко і Ігоря Храбана взято за мету спробу довести, що в умовах сучасної економіко-політичної ситуації в Україні імпліцитна конкуренція між військовими та цивільними групами з відносно рівним статусом може значно впливати на групову згуртованість невеликих військових підрозділів. Дослідниками встановлено два рівні групової згуртованості й обґрунтовано внутрішні чинники кожного з рівнів на основі різних аспектів подібності. У статті Ірини Кривенко і Наталії Гринишин вивчено психологічні якості виборців у контексті їх уявлень про ідеального політичного лідера. З'ясовано, що уявлення про ідеального політика в українському суспільстві характеризують його у площині рис макіавеллізму, харизматичності, професійності та іміджевості. Встановлено, що харизма лідера набуває тим більшого значення, чим вищий у людини диспозиційний оптимізм.

Рубрику "Медична психологія" представлено двома дослідженнями. Олег Орлов охарактеризував метод ПАТ (Psychedeilc Assisted Therapy) та окреслив перспективи його впровадження в Україні. З'ясував стан нормативно-правової бази у довоєнний час та запропонував заходи із забезпечення доступності ПАТ для людей, що її потребують, зокрема шляхом впровадження програми розширеного доступу. Марина Тимофієва, Ірина Марчук і Олександр Марчук висвітили та обґрунтували результати дослідження щодо визначення мотивації духовного розвитку особистості та духовних цінностей сестри медичної у сфері паліативної допомоги. Узагальнено, що медичні сестри потребують поглибленої роботи щодо актуалізації духовного розвитку їх особистості з метою повноцінної співпраці з важкохворими паліативними пацієнтами, створення найбільш сприятливого простору їх перебування у закладах охорони здоров'я, хоспісах чи у домашніх умовах.

Редакційна колегія журналу продовжує працювати у цей складний час для нашої держави. Запрошуємо усіх охочих до співпраці і відкритої міжнародної дискусії. Усі бажаючі, за умови дотримання вимог, можуть безкоштовно опублікувати свої праці українською і англійською мовами в "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society". Кожен автор отримує від Видавничого дому "Гельветика" паперовий примірник випуску. Вимоги є на веб-сайті: <https://insight.journal.kspu.edu>. До зустрічі на сторінках нашого журналу! Нових звитяг нам усім на науковій ниві!

**Загальна психологія;
психологія особистості**

**General psychology;
personality psychology**

Link article (Style APA): Halian, I. M. (2022). Value contradictions in personal axiogenesis. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 11–23. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-2

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Halian, I. M. Value contradictions in personal axiogenesis. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2022, 7, 11–23. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-2

UDC 159.923.2

Value contradictions in personal axiogenesis

Ціннісні суперечності в аксіогенезі особистості

Received: February 15, 2022

Accepted: June 17, 2022

Halian Ihor Mykhailovych

Doctor of Psychological Sciences,
Full Professor,

Department of Theoretical
and Practical Psychology

Lviv Polytechnic National University
halyan@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7257-6477>

Галян Ігор Михайлович

доктор психологічних наук, професор,
кафедра теоретичної

та практичної психології
Національний університет

“Львівська політехніка”
halyan@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7257-6477>

Abstract

The purpose of the publication is to analyze the essence of contradictions in the system of personal values at the initial stages of one's professional formation. Methods. Both the value preferences and value contradictions of an individual were studied using the method of O. Fantalova "The level of correlation between "value" and "accessibility" in various life spheres" modified (keeping basic values) for our study. Results. The study involved 110 first-year students of higher education institutions having various specializations. The research methodology was based on the vision of personality as an open and dynamic system that self-organizes and self-develops. Its functional characteristics are meanings and values as backbone components of personality. The value preferences of young people were analyzed in terms of median indicators of the importance of value, its experience, and striving for implementation. Contradictions in the systems of students' value orientations were established. The level of individual self-actualization is fundamental for the depth of experiencing value contradictions. Conclusions. The value system of students is aimed at achieving their goals and self-actualization. Contradictions in

Анотація

Метою публікації є аналіз змісту суперечностей в системі цінностей особистості на початкових етапах її професійного становлення. Методи. Ціннісні переваги, як і ціннісні суперечності особистості, вивчалися за допомогою методики О. Фанталової "Рівень співвідношення "цінності" і "доступності" в різних життєвих сферах", модифікованої (із збереженням змісту базових цінностей) для нашого дослідження. Результати. У дослідженні взяли участь 110 осіб, що вступили на перший курс закладів вищої освіти різної спеціалізації. Методологічною основою дослідження стало уявлення про особистість як відкритої, динамічної системи, що самоорганізовується та саморозвивається. Її функціональними характеристиками є смисли і цінності як системотвірні компоненти особистості. Досліджено ціннісні переваги молодих людей за медіальними показниками важливості цінності, її переживання та прагнення до реалізації. Виявлено суперечності в системах ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти. Засадничою для глибини переживання ціннісних суперечностей є рівень самоактуалізації особистості. Висновки. Система цінностей здобувачів вищої освіти спрямована на

the personal axiological system are caused by the lack of structuring in its subsystems. Structuring criteria comprise the significance of value, the degree of its experience by an individual and readiness for its implementation. We believe that the depth of value contradictions is related to personal self-actualization. We assume that the higher the level of self-actualization, the less the depth of experiencing value contradictions, and vice versa. Analysis of particularities of contradictions in the axiosystem can contribute to the establishment of a basis for personal development focused on maximum self-actualization. Studying the intrinsic value core in young people at the initial stage of their professional development and in a situation of complexity and uncertainty seems promising.

Keywords: axiogenesis, value contradictions, meaning, value significance, value accessibility, experience.

Introduction

The development of the human value system is a complex and internally controversial process. The reassessment of life goals, meanings, and values usually constitutes the essence of an individual's self-determination. Despite the possible hardships in case of unsettled value contradictions, it is necessary to pay attention to their developmental function. Thus, when an individual involves his potential opportunities to solve value contradictions, there is a transition to new, more complex levels of his functioning (L. Bozhovych): it is laid the sense-making basis of personality being that, together with life orientation and motivation, determines the direction of his axiogenesis and self-actualization (Morohin, 2003; Fantalova, 1993).

Commenced by Neo-Kantian transcendental axiology (Lotze, Cohen, Windelband, Rickert), Neo-Hegelian ontological axiology (Scheler, N. Hartmann, Brentano), Post-Cartesian phenomenological tradition (Husserl, Heidegger, Merleau-Ponty), and other philosophical axiological traditions, axiogenesis have achieved a new wide discourse in post-Soviet countries. The term "axiological psychology" (B. Bratus) appeared for the first time in 1990. This means the emergence of a new branch of humanitarian psychology focused on studying the subjective-value sphere. It is based on existential-humanistic psychology (A. Maslow, K. Rogers, V. Frankl, A. Längle, and others), hermeneutical-phenomenological psychology (F. Vasyliuk, V. Zinchenko, V. Romanets, T. Tytarenko, N. Chepelieva, and others), and cultural-historical psychology (L. Vyhotskyi, O. Asmolv, D. Leontiev,

реалізацію ними власних цілей та самореалізацію. Суперечності в аксіосистемі особистості є наслідком неструктурованості її підсистем. Критеріями структуривання є значущість цінності, ступінь її переживання особистістю та готовність до реалізації. Вважаємо, що глибина ціннісних суперечностей пов'язана із самоактуалізацією особистості. Припускаємо, що чим вищий рівень самоактуалізації, тим менша глибина переживання ціннісних суперечностей і, навпаки. Вивчаючи особливості суперечностей в аксіосистемі, можна з'ясувати підґрунтя особистісного розвитку людини, спрямованого на досягнення оптимального рівня її самоактуалізації. Перспективним видається дослідження внутрішнього ціннісного ядра в молодих людей на початковому етапі професійного становлення, в ситуації складності та невизначеності.

Ключові слова: аксіогенез, ціннісні суперечності, сенс, значущість цінності, доступність цінності, переживання.

Вступ

Розвиток системи цінностей людини є складним та внутрішньо суперечливим процесом. Переоцінка життєвих цілей, смислів і цінностей зазвичай становить зміст самовизначення особистості. Попри можливі негаразди за умови невирішення ціннісних суперечностей, усе ж потрібно акцентувати на їх розвивальній функції. Адже під час розв'язання ціннісних суперечностей із залученням особистістю своїх потенційних можливостей відбувається перехід на нові складніші рівні її функціонування (Л. Божович), закладається смислотвірна основа буття особистості, що разом зі спрямованістю та мотивацією життєдіяльності визначають напрямок її аксіогенезу й самоактуалізації (Морогін, 2003; Фанталова, 1993).

Будучи започаткованими неокантіанською трансценденталістською аксіологією Лотце, Когена, Віндельбанда, Ріккерта, неогегельянською онтологічною аксіологією Шелера, Гартмана, Brentano, посткартезіанською феноменологічною традицією Гуссерля, Хайдегера, Мерло-Понті та іншими філософськими аксіологічними традиціями, питання аксіогенезу отримали новий широкий дискурс у країнах пострадянського простору. Уперше в 1990 році з'являється термін "аксіологічна психологія" (Б. Братусь), що позначає появу нової галузі гуманістичної психології, спрямованої на вивчення суб'єктивно-ціннісної сфери. Засадничими для

M. Huseltseva, and others). As Z. Karpenko rightly notes, they collectively emphasize the role of interiorization and exteriorization in the overall process of axiogenesis and cover the mechanisms of mutual determination of the external and internal aspects of the psyche through the individual's self-identification as a subject of creative life (Karpenko, 2009).

The relevant branch of psychology was further developed in Ukraine and presented by the studies of M. Boryshevskiy (Boryshevskiy, 2010), Z. Karpenko (2021), H. Radchuk (2014), O. Zavhorodnia (2007), I. Halian (2016; 2017; 2021), V. Mytsko (2013), and others. The researchers are interested in the issue's substantive, functional, and structural aspects. The multifaceted concept of "conceptual reality", which highlights both "conceptual structures" and "conceptual systems", has become an indicator of the unity of the ontological, phenomenological, and activity aspects (Leontiev, 2003; Vasyliuk, 1984).

Nowadays, interest in axiogenesis intensifies the incoherence of the society in which a person is, people's dynamic aspirations in the hope of having a dreamy wish, and disappointment in socio-political expectations. Therefore, contradictions in the value system and their role in personal axiogenesis are focal points. The issue of self-change, which is characteristic of the higher levels of axiogenesis, when a person is its active subject, is also relevant (Halian, 2016).

The purpose of research is to analyze the essence of contradictions in the personal value system at the initial stages of one's professional formation.

Methodology and methods

The research methodology relies on the vision of personality as an open and dynamic system that self-organizes and self-develops. Its functional characteristics – meanings and values – determine the "field" of consciousness. At the same time, values and meanings are the backbone components of an individual. The formed system of values in all its diversity refers to ensuring the psychological well-being of a young person. These provisions are reflected in the studies by M. Rokeach; (1979), Sh. Schwartz (2021), K. Rogers (1964), A. Maslow (Maslow, 1982), V. Frankl (2000), A. Längle (2003), M. Yanytskyi (2000), Z. Karpenko (2021), G. Radchuk (2014), O. Zavhorodnia (2007), I. Halian (2016; 2017; 2021), S. Kalishchuk (2020), M. Orap, N. Akimova & Ya. Kalba (2021), A. Meloian,

неї стали екзистенційно-гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, А. Ленгле та ін.), герменевтико-феноменологічна психологія (Ф. Василюк, В. Зінченко, В. Роменець, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.), культурно-історична психологія (Л. Виготський, О. Асмолов, Д. Леонт'єв, М. Гусельцева та ін.). Як слушно зауважує З. Карпенко, сукупно вони акцентують на ролі процесів інтеріоризації та екстеріоризації в цілісному процесі аксіогенезу, розкривають механізми взаємної детермінації зовнішнього та внутрішнього боків психіки в спосіб самоконституювання особистості як суб'єкта життєтворчості (Карпенко, 2009)

Подальший розвиток цей напрям психології отримав в Україні і представлений дослідженнями М. Боришевського (2010), З. Карпенко (2021), Г. Радчук (2014), О. Завгородньої (2007), І. Галяна (2016; 2017; 2021), В. Мицька (2013) та ін. Дослідників цікавить змістовий, функціональний та структурний аспекти питання. Показником єдності онтологічного, феноменологічного та діяльнісного аспектів стало багатогранне поняття "смилова реальність", що увиразнює як "смилові структури", так і "смилові системи" (Леонт'єв, 2003; Василюк, 1984).

Сьогодні зацікавленість питаннями аксіогенезу підсилює суперечливість соціуму, у якому перебуває людина, зміна прагнень людей у надії отримати мрійливе бажане, розчарування в соціально-політичних очікуваннях. А тому головними постають питання суперечностей у системі цінностей, їх ролі в аксіогенезі особистості. Актуальності також набувають питання самозмін, що характерні для вищих рівнів аксіогенезу, коли людина є його активним суб'єктом (Галян, 2016).

Мета публікації – аналіз змісту суперечностей у системі цінностей особистості на початкових етапах її професійного становлення.

Методологія та методи

Методологічною основою дослідження є у явлення про особистість як відкриту, динамічну систему, що самоорганізовується та саморозвивається. Її функціональні характеристики – смисли й цінності – визначають "поле" свідомості. Водночас цінності та смисли

R. Belozorova & A. Shelepun (2021), O. Blynova & K. Kruhlova (2021).

Both the value preferences and value contradictions of personality were studied using the method of O. Fantalova "The level of correlation between "value" and "accessibility" in various life spheres" modified (keeping basic values) for our study. In particular, we have added those that expand the value sphere of young people to basic universal values presented in the methodology of O. Fantalova (1992). They concern religion, mercy, self-actualization, and the desire for recognition.

Indicators of mode (Mo) and median (Me) were the diagnostic criteria of the respondents' system of value preferences. The mode indicates the central tendency of the sample's preferences, the strength, intensity, and depth of influence of a particular value. The median makes it possible to estimate the prevalence and probability that a particular value can take a leading position in the sample's value hierarchies.

The diagnostic criterion of the contradiction in the value system was the difference between the rank of median values (r_{Me}) of the value significance (cognitive component) and the ranks of the median values of its (value) experience (emotional component) and the desire to realize the value (behavioral component).

Results

The period of professional training is a milestone in a young person's life since it is the time of the formation of his personality

є системотвірним компонентом особистості. Сформована система цінностей у всій своїй різноманітності стосується забезпечення психологічного благополуччя особистості молодій людині. Ці положення відображені в дослідженнях М. Рокича (1979), Ш. Шварца (2021), К. Роджерса (1964), А. Маслоу (1982), В. Франкла (2000), А. Ленгле (2003), М. Яницького (2000), З. Карпенко (2021), Г. Радчук (2014), О. Завгородньої (2007), І. Галяна (2016; 2017; 2021), С. Калішук (2020), М. Орап, Н. Акімової і Я. Кальби (2021), А. Мелоян, Р. Белозьорової і А. Шелепун (2021), О. Блинової і К. Круглова (2021).

Ціннісні переваги, як і ціннісні суперечності особистості, вивчалися за допомогою методики О. Фанталової "Рівень співвідношення "цінності" і "доступності" в різних життєвих сферах" (Фанталова, 1992), модифікованої (зі збереженням змісту базових цінностей) для нашого дослідження. Зокрема, до стандартних базових загальнолюдських цінностей, представлених у методиці О. Фанталової (1992), ми додали ще ті, які розширювали зміст ціннісної сфери молодих людей. Вони стосувалися питань віросповідання, милосердя, самореалізації, прагнення до статусного визнання.

Діагностичними критеріями системи ціннісних переваг респондентів слугували показники моди (Mo) і медіани (Me). Мода вказує на центральну тенденцію переваг вибірки, силу, інтенсивність і глибину впливу тієї чи іншої

Table 1. Descriptive statistics for indicators of the youth value preferences

Таблиця 1. Описова статистика для показників ціннісних переваг молоді

Parameters Параметри	Descriptive statistics Описові статистики						
	min	max	X	δ	D	A	E
Value points Значення цінності	1.50	14.00	8.08	3.424	11.726	.023	-.736
Value experience Переживання цінності	2.00	12.50	8.02	2.918	8.515	-.179	-.591
Desire to realize value Прагнення реалізувати цінність	1.00	13.00	8.05	3.244	10.528	-.515	-.207

Notes: min – minimum value; max – maximum value; X – arithmetic mean; δ – standard deviation; D – dispersion; A – asymmetry; E – excess.

Примітки: min – мінімальне значення; max – максимальне значення; X – середнє арифметичне; δ – стандартне відхилення; D – дисперсія; A – асиметрія; E – ексцес.

and professional and personal self-determination. An academic, liberal and creative environment is the basis for such development. It forms a higher and autonomous level of the system of values, which is inherently contradictory and dynamic.

The value preferences of young people traditionally comprise love, recognition, freedom, and self-actualization. They are predictable enough as young people enter a period of self-determination in various spheres of life. According to the research findings, at the time of admission to a higher education institution, students regard the value of “obtaining sound academic background” as very significant: they strongly experience it and strives to realize it (Importance>Experience< Realization).

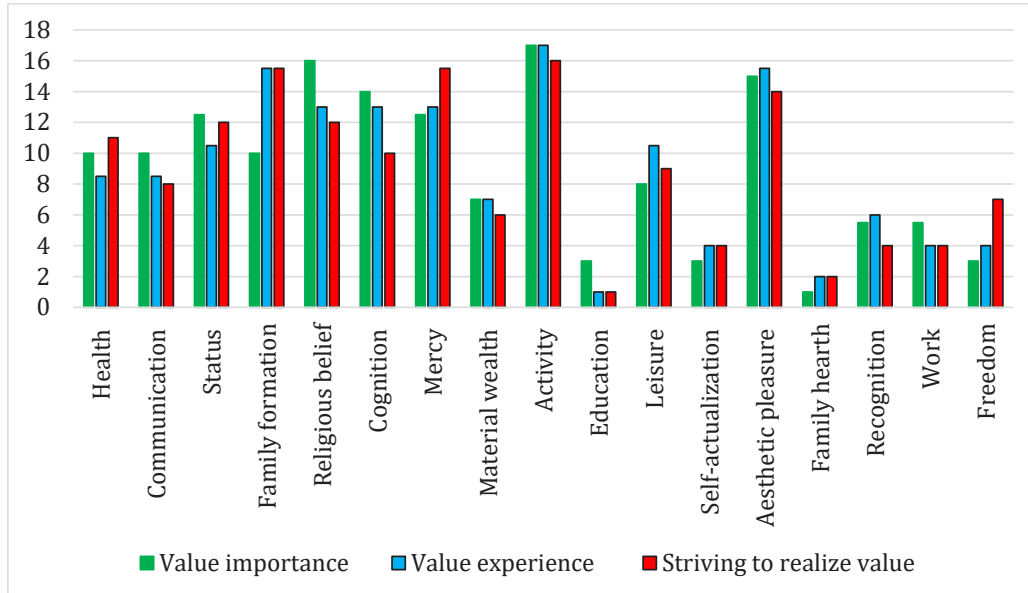
Having enrolled at a higher education institution for various reasons (“own desire”, “parents forced”, “could not enter anywhere else”, “did not want to be in the army”, “wanted to enjoy student life”, etc.), most of the participants have the idea of the need and importance of obtaining a sound academic background.

цінності. Медіана дає змогу оцінити поширеність та ймовірність, з якою та чи інша цінність може зайняти провідну позицію в ціннісних ієрархіях вибірки.

Діагностичним критерієм суперечності в системі цінностей стала різниця рангу медіальних значень (r_{Me}) значущості цінності (когнітивний компонент) з рангами медіальних значень її (цінності) переживання (емоційний компонент) та прагнення до реалізації цінності (поведінковий компонент).

Результати

Період професійного навчання – важливий етап у житті молодого людини, оскільки в цей час відбувається реальне становлення її особистості, професійне та особистісне самовизначення. Зasadничим для такого розвитку є академічне ліберальне і творче середовище. У ньому формується вищий, автономний рівень системи цінностей, яка за своєю сутністю суперечлива й динамічна.

Notes: The histogram is built on median values for each value area, calculated according to ranked indicators of value importance (from 1 to 17).

Fig. 1. Histogram of the rank indicators of the value preferences of young people by the median of value importance, experience, and striving for implementation

Примітки: гістограма побудована на значеннях медіан для кожної ціннісної сфери, розрахованих за ранговими показниками важливості цінності (від 1 до 17).

Рис. 1. Гістограма рангових показників ціннісних переваг молодих людей за медіальними значеннями важливості цінності, її переживання та прагненням до реалізації

Freedom as independence in deeds and actions is significant and full of experiences for the respondents. Moreover, they seek freedom and independence in their deeds, actions, and thoughts (Importance<Experience<Realization). Striving for freedom is often associated with the release from parental care, and striving for independence in deeds and actions is explained by a desire to demonstrate and prove one's individuality and have the edge on fellow students.

The subjects consider family relationships crucial for themselves and they have strong emotional experiences in this regard (Importance<Experience=Realization). This indicates the respondents' dissatisfaction with the relevant aspect of the value domain. It is essential for them to develop their abilities and have an issue with the fullness of self-actualization (Importance<Experience=Realization).

At the initial stage of study in a higher education institution, there are growing contradictions in the value orientation systems of most first-year students. We associate the mentioned fact with a significant change in the social situation of the development of young people. At the same time, during the first months of study, there is an awareness and resolution of contradictions in the system of their value orientations that arose before admission to the higher education institution.

Most of all, young people seek to win a position in life that will ensure respect and recognition of people (Importance<Experience<Realization) and help to influence the environment. However, they do not have extreme experiences related to the relevant life sphere. The obtained results confirm a slight discrepancy between subjective experiences and personal meanings in this sphere of life. In other words, the subjects do not experience it as the most necessary at the time.

Value "religious belief" is also controversial for young people. Without attaching importance to it, they still seek to "somehow" realize it (Importance>Experience>Realization). Such discrepancy is due to the easy availability of vital value under consideration. A lower indicator of experiencing this value, and even lower in terms of realization, indicates a not too deep insight into it. Young people often "visit" the church for the sake

Традиційно ціннісні переваги в молодих людей окреслюються любов'ю, визнанням, свободою та самореалізацією. Це цілком передбачувані тренди, позаяк молоді люди вступають у період самовизначення в різних життєвих сферах. Як засвідчили результати дослідження, на момент вступу до закладу вищої освіти цінність "отримання якісної освіти" здобувачами усвідомлюється як дуже значуща, сильно переживається ними і прагне бути реалізованою (Важливість>Переживання<Реалізація).

Вступивши до закладу вищої освіти з різних мотивів ("власне бажання", "батьки змусили", "більше нікуди не зміг би вступити", "не хотів йти в армію", "хотів насолодитися студентським життям" тощо), більшість досліджуваних усе ж уявляють собі необхідність та значущість отримання якісної освіти.

Значущою та сповненою переживань для респондентів є свобода, як незалежність у вчинках і діях. Водночас вони прагнуть свободи та незалежності у своїх вчинках, діях і думках (Важливість<Переживання<Реалізація). Якщо прагнення свободи часто пов'язане зі звільненням від опіки батьків, то прагнення до незалежності у вчинках і діях пояснюється бажанням показати й довести свою несхожість на інших і виокремитися із потоку однокурсників.

Досліджувані вважають родинні стосунки дуже важливими для себе й досить сильно переживають щодо них (Важливість<Переживання=Реалізація). Це засвідчує незадоволеність у респондентів вказаного аспекту ціннісної сфери. Значущим для них є розвиток своїх здібностей, а також переживання щодо повноти самореалізації (Важливість<Переживання=Реалізація).

На початковому етапі навчання в закладі вищої освіти зростають суперечності в системах ціннісних орієнтацій більшості першокурсників. Пов'язуємо означене з істотною зміною соціальної ситуації розвитку юнаків і дівчат. Водночас у період перших місяців навчання відбувається усвідомлення і вирішення суперечностей у системі їх ціннісних орієнтацій, що виникли напередодні вступу до закладу вищої освіти.

of appearance rather than conviction. Thus, they are still eager to implement it in a certain way (“that is common”, “I act as parents do”).

Not too young people are eager to “enjoy the beauty”: theatre, art pieces, and the beauty of nature. The subjects barely care about this sphere of life and do not consider it particularly significant for themselves (Importance>Experience>Realization).

Young people are naturally worried about getting a fancy job that would fully satisfy them emotionally ($r_{Me} = 4$; $r_{Mo} = 2.5$). Given they lack a degree (training start), they are not yet engaged in job search, and therefore, this area has not yet become too important to them (Importance>Experience=Implementation). Material standing as value is not a priority (though not indifferent) for most young people at the beginning of their training (Importance=Experience>Realization). However, this is not a controversial value because young people have the opportunity to overlap work and study.

Thus, the presented results demonstrate the orientation of young people to themselves, their own goals, interests, self-actualization and to achieve a proper position in society and family hearth. A degree of inconsistency between

Найбільше молоді люди прагнуть завоювати таке становище в житті, яке забезпечить повагу і визнання людей (Важливість <Переживання>Реалізація) і допоможе впливати на оточення. Проте надмірних переживань, пов’язаних із цією життєвою сферою, у них не спостерігається. Отримані результати засвідчують наявність незначної розбіжності між суб’єктивними переживаннями й особистісними смислами щодо цієї життєвої сфери. Тобто вона не переживається в цей момент життя досліджуваних як найнеобхідніша.

Цінність “віра в Бога” теж суперечлива для молодих людей. Не надаючи їй ваги, вони все ж прагнуть “якось” її реалізувати (Важливість>Переживання>Реалізація). Таку розбіжність ми пояснюємо легкою доступністю цієї життєвої цінності. Нижчий показник переживання вказаної цінності, а ще нижчий щодо реалізації, засвідчує не надто глибоке її розуміння. “Відвідування” молоддю церкви нерідко відбувається задля “треба”, а ніж із переконання. Тим паче, що в певний спосіб (“так заведено”, “батьки йдуть і я йду”) вони все ж прагнуть її реалізувати.

Не надто молоді люди прагнуть “насолоджуватися прекрасним”: театром, творами мистецтва, красою природи. Досліджувані не

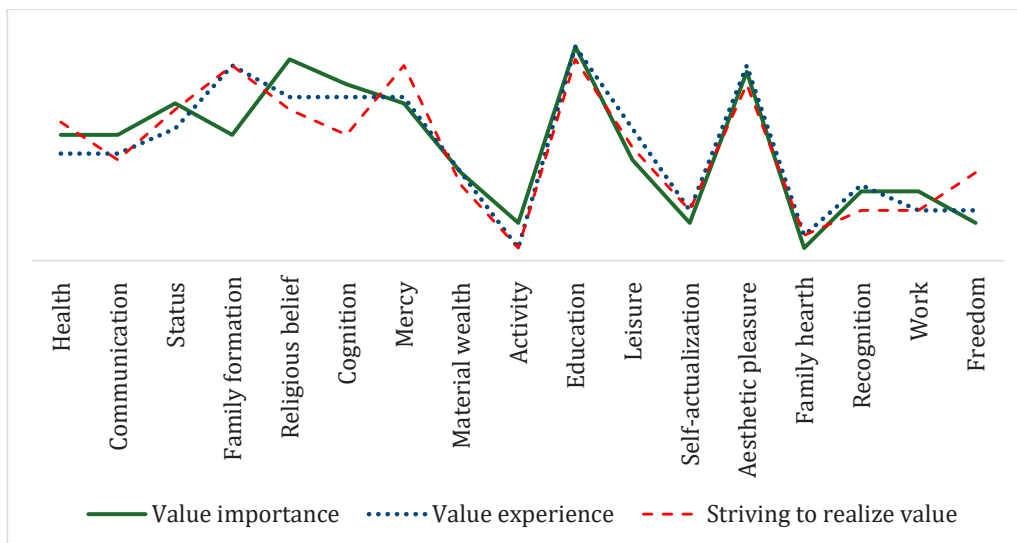

Fig. 2. Correlation of rank indicators of value importance, experience, and striving to realize
Рис. 2. Співвідношення рангових показників значущості цінності, її переживання та прагнення реалізувати

the importance of values and their accessibility and the striving for realization, which is found in the above findings, is not a destructive process. It should be interpreted as personal conceptual potential, which was discussed in our previous studies (Halian, 2016).

Discussion

The process of meeting one's own needs does not go without interaction with surrounding objects. Some of them are useful, necessary for people, that is, able to meet their needs, and others are harmful or unnecessary. It is the useful objects that usually belong to the valuable ones (Maslow, 2003: 245). However, the value objectification of reality is much greater than the actual needs through which it is realized. The subjective choice among the alternatives offered by the environment at the stage of basic orientation in personal meanings is fundamental for value formation (Halian, 2016).

The scientific literature contains different views on the nature of value. Thus, A. Maslow considers the concept of "value" as "meeting human needs" (Maslow, 2003: 245). V. Hrytsenko & T. Smotrova interpret value as an idea that determines the goal-setting of human activity (Hrytsenko & Smotrova, 2005: 45). A. Petrovskiy and V. Petrovska regard value as a motive of the subject's self-conception system (Petrovskiy & Petrovska, 2000: 5).

Value is presented in the considerations of G. Allport as a particular personal meaning (Allport, 1998: 133), as a conscious meaning of life – in the scientific works by B. Bratus (Bratus, 1985: 26), and as a conscious and accepted meaning of one's life – by O. Asmolov (Asmolov, 2002: 358). R. Shakurov associates value with an attractive thing that determines positive emotional attitudes (Shakurov, 2003: 20)

Consequently, on the one hand, values are the forms of satisfaction of basic human needs allowed in a particular society. On the other hand, these are generalized human beliefs about the goals and norms of their behavior, containing historical experience and expressing the meaning of the culture of an ethnic group and all humanity in a concentrated manner (Morohin, 2003: 109). These are orientations available in the conscience of every person with which he compares his actions

особливо переживають щодо цієї життєвої сфери й не вважають її особливо значущою для себе (Важливість>Переживання>Реалізація).

Природньо, що молоді люди переживають щодо отримання цікавої роботи, яка повністю задовольняла б їх емоційно ($r_{Me} = 43n$; $r_{Mo} = 2.5$). З огляду на відсутність у них вищої освіти (початок навчання), пошуком роботи вони ще не зайняті, а отже, ця сфера ще не стала для них надто значущою (Важливість>Переживання=Реалізація). Не є для більшості юнаків і дівчат на початку навчання пріоритетним (хоча й не байдужим) матеріальний статок як цінність (Важливість=Переживання>Реалізація). Проте, це не є суперечливою цінністю, позаяк молоді люди мають можливість для одночасного навчання і праці.

Отже, у представлених результатах простежується спрямованість молодих людей на себе, власні цілі, інтереси, самореалізацію, на досягнення належного соціального становища в суспільстві та родинний затишок. Деяка неузгодженість між важливістю цінностей та їх доступністю і прагненням до реалізації, що представлена в презентованих вище результатах, не є деструктивним процесом. У ньому радше варто шукати, бачити смислотвірний потенціал особистості, про що йшлося в наших попередніх дослідженнях (Галян, 2016).

Дискусія

Процес задоволення власних потреб людини не обходиться без взаємодії з об'єктами довкілля. Одні з них є корисними, потрібними для людей, тобто здатними задовольняти їхні потреби, інші – шкідливими або непотрібними. Саме корисні об'єкти, зазвичай, належать до цінних (Маслоу, 2003: 245). Однак ціннісна предметність дійсності є набагато більшою за ті актуальні потреби, через які вона усвідомлюється. Засадничим для формування цінності є суб'єктивний вибір з-поміж запропонованих довкіллям альтернатив на етапі базового орієнтування в особистісних смислах (Галян, 2016).

У науковій літературі знаходимо різні погляди на природу цінності. Так, А. Маслоу поняття "цінність" розглядає як "задоволення

(Bodrov et al., 2001: 97). Values connect the cognitive and motivational spheres through conceptual constructs and integrate them into a single conceptual sphere by giving personality integrity (Tykhomandrytska & Dubrovska, 1999: 81).

However, a conceptual construct is subjective, and therefore, the same objects determine different ideas of subjects about them. In addition, objective value often contradicts the subjective desires of a person. Thus, it raises value dissonance, which complicates value choices, moving a person to make similarly controversial decisions. Only if values are transformed into personal meanings (Asmolov, 2002) this contradiction can diminish or disappear. Personal meaning is an individualized reflection of reality, which expresses the person's attitude to those objects for the sake of which his activities and communication are initiated (Asmolov, 2002: 350). Meaning crystallizes the personal attitude to an object embodied in its essence. The difference between meanings and values is that the latter state the correspondence of subjects not to actual needs but human capabilities, which become "tense" through values (Halazhynskiy, 2002: 181).

Mastering the value experience forms the value orientations that regulate the subject's behavior in the most significant situations of his activity. However, you should not fall into a value collision created through substituting such concepts as "value orientation" and "orientation to values". It is not the same thing. Orientation to values is a personal attitude to external guidelines, norms, and customs, and value orientation is an internal component of the individual's consciousness and self-awareness. Value orientation is the outcome of choice or the preference a specific value. Value choice is accompanied by subjective experiences. Under differences in subjective experiences and personal meanings, direction and sign of subjective experiences, not personal meaning, change (Asmolov, 2002: 352).

The process of establishment and resolution of internal contradictions is a criterion of axiogenesis as a leading position in personality structure. Personal axiogenesis sets one's orientation and attitude to reality. Therefore, by studying contradictions in the personal value system, you can establish prerequisites for its development.

людських потреб" (Маслоу, 2003: 245). В. Гриценко та Т. Смотровва в цінності вбачають уявлення, яке зумовлює цілепокладання людської діяльності (Гриценко & Смотровва, 2005: 45). А в А. Петровського та В. Петровського цінність є мотивом системи самоставлення суб'єкта (Петровський і Петровський, 2000: 5).

Цінність як певний особистісний сенс представлена в міркуваннях Г. Олпорта (Олпорт, 1998: 133), як усвідомлений сенс життя – у наукових розвідках Б. Братуся (Братусь, 1985: 26), а як усвідомлений та прийнятий людиною сенс її життя – в О. Асмолова (Асмолов, 2002: 358). Р. Шакуров пов'язує цінність із привабливим предметом, що детермінує позитивні емоційні ставлення (Шакуров, 2003: 20)

Отже, цінності, з одного боку, це форми допустимого в певному соціумі задоволення базових потреб людини. З іншого боку – це узагальнені уявлення людей про цілі та норми своєї поведінки, що містять історичний досвід і концентровано виражають сенс культури окремого етносу та всього людства (Морогін, 2003: 109). Це наявні у свідомості кожної людини орієнтири, з якими вона зіставляє свої дії (Бодров та ін., 2001: 97). Через смислові утворення цінності зв'язують когнітивну й мотиваційну сфери, інтегрують їх у єдину смислову сферу, надаючи особистості певної цілісності (Тихомандрицька і Дубровська, 1999: 81).

Проте, смислове утворення є суб'єктивним за своєю природою, а отже, одні й ті самі об'єкти детермінують різні уявлення суб'єктів про них. Крім того, часто об'єктивна цінність суперечить суб'єктивним бажанням людини. А тому виникає ціннісний дисонанс, що ускладнює ціннісний вибір, спонукаючи людину приймати такі ж суперечливі рішення. Лише за умови трансформації цінностей в особистісні смисли (Асмолов, 2002) ця суперечливість може зменшуватися чи зникнути загалом. Особистісний смисл – індивідуалізоване відображення дійсності, що виразнює ставлення людини до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність і спілкування (Асмолов, 2002: 350). У смислі кристалізується ставлення людини до предмету, втілене в його значенні. Відмінність смислів від цінностей є в тому, що останні констатують відповідність

The level of personal self-actualization is an indicator of such development. Self-actualized people are not devoid of internal contradictions, since the process of self-actualization does not mean zero problems. Self-actualization is the need for self-fulfillment not without problems, but through overcoming difficulties (Maslow, 2003), the process of awareness and solving real problems. Consequently, self-actualization is usually regarded as a mechanism of personal development that frees an individual from a deficit of growth problems and neurotic problems in life.

Conclusions

The value system of students is aimed at achieving their goals and self-actualization. Contradictions in the personal axiological system are caused by the lack of structuring in its subsystems. Structuring criteria comprise the importance of value, the degree of its experience by an individual and readiness for its implementation. We believe that the depth of value contradictions is related to personal self-actualization. We assume that the higher the level of self-actualization, the less the depth of experiencing value contradictions, and vice versa. Analysis of particularities of contradictions in the axiosystem can contribute to the establishment of a basis for personal development focused on maximum self-actualization.

The study of the intrinsic value core in young people at the initial stage of professional formation and in a situation of complexity caused by Russian aggression seems promising.

References

- Asmolov, A. (2002). *Psihologija lichnosti: Principy obshchepsihologicheskogo analiza* [Personality psychology: principles of general psychological analysis]. Moscow: Smysl; IC "Akademija" [in Russian].
- Blynova, O., & Kruhlov, K. (2021). Subjective social well-being of employees with different socio-economic status. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 57-71. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-6-5> [in Ukrainian].
- Bodrov, V., Lozhkin, G., & Pljushch, A. (2001). Nelinejnaja model' motivacionnoj sfery lichnosti [Non-linear model of the motivational personality sphere]. *Psihologicheskij zhurnal*, 22(2), 90-100 [in Russian].

предметів не актуальним потребам, а можливостям людини, які через цінності стають "напруженими" (Галажинський, 2002: 181).

Засвоєння ціннісного досвіду формує ціннісні орієнтації, які регулюють поведінку суб'єкта в найбільш значущих ситуаціях його активності. Проте, не варто потрапляти в ціннісну колізію, створену підміною таких понять як "ціннісна орієнтація" і "орієнтація на цінності". Це не одне й теж. Орієнтація на цінності – певне ставлення особистості до зовнішніх настановлень, норм і звичаїв, а ціннісна орієнтація є внутрішнім компонентом свідомості та самосвідомості особистості. Ціннісна орієнтація – результат вибору, переваги певної цінності. Ціннісний вибір супроводжується суб'єктивними переживаннями. За розбіжності суб'єктивних переживань та особистісних смислів змінюється спрямованість і знак суб'єктивних переживань, але не особистісний смисл (Асмолов, 2002: 352).

Процес становлення і вирішення внутрішніх суперечностей є умовою аксіогенезу як провідної позиції в структурі особистості. Аксіогенез особистості визначає зміст її спрямованості та ставлення до дійсності. Тому, вивчаючи суперечності в системі цінностей особистості, можна розкрити передумови її розвитку. Показником такого розвитку є рівень самоактуалізації особистості. Самоактуалізовані люди не позбавлені внутрішніх суперечностей, оскільки процес самоактуалізації не передбачає відсутності проблем. Самоактуалізація – це потреба самоздійснення не без проблем, а через подолання труднощів (Маслоу, 2003), процес усвідомлення та розв'язання реальних проблем. Саме тому, самоактуалізацію, зазвичай, розглядають як механізм розвитку особистості, який звільняє людину від дефіциту проблем зростання і від невротичних проблем життя.

Висновки

Система цінностей здобувачів вищої освіти спрямована на реалізацію ними власних цілей та самореалізацію. Суперечності в аксіосистемі особистості виникають внаслідок неструктурованості її підсистем. Критеріями структуривання є: значущість цінності, ступінь її

- Boryshevskiy, M. (2010). *Doroha do sebe. Vid osnov subiektynosti do vershyn dukhovnosti: monohrafiia* [The way to yourself. From the fundamentals of subjectivity to the heights of spirituality: a monograph]. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].
- Bratus', B. (1985). *Nravstvennoe soznanie lichnosti* [Moral consciousness of an individual]. Moscow: Znanie [in Russian].
- Vasiljuk, F. (1984). *Psihologija perezhivaniia (analiz preodoleniia kriticheskikh situacij)* [Experience psychology (analysis of coping critical situations)]. Moscow: MGU [in Russian].
- Galazhinskij, Je. (2002). *Sistemnaja determinacija samorealizacii lichnosti* [Systemic determination of personality self-actualization]. (Dis. d-ra psihol. nauk). Barnaul [in Russian].
- Halian, I. (2016). *Tsinnisno-smyslova samorehuliatyia osobystosti: geneza ta mekhanizmy funkcionuvannia* [Value-conceptual self-regulation of personality: genesis and mechanisms of functioning]. Drohobych: Red.-vydav. viddil DDPU im. Ivana Franka [in Ukrainian].
- Halian, I. (2017). Methodological Bases of Distinguishing Types of Value-Sense Self-Regulation in Future Teachers. *Science and education. Academic Journal of South National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. Psychology*, 9/CLXII. 36-41. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-9-6>
- Halian, I. (2018). Motyvatsiino-tsinnisni determinanty profesiinoho stanovlennia maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury [Motivational and value determinants of professional development of future physical education teachers]. *Nauka i osvita. Naukovo-praktychnyi zhurnal Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho. Psykholohiia*, 3. 36-42 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-3-5>
- Halian, I., Popovych, I., Nesin, Y., Zavatskyi, Y., Vashchenko, I., Muliar, O., & Marchenko, A. (2021). Experimental Research of the Sense-Value Regulation of Future Teachers in Academic and Professional Activity. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(4), 509-523. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/495>
- Gricenko, V., & Smotrova, T. (2005). *Cennostnye orientacii i sklonnost' k deviantnomu povedeniju* [Value orientations and inclination to deviant behavior]. *Psihologicheskij zhurnal*, 26(6), 44-58 [in Russian].
- Zavorodnia, O. (2007). *Doslidzhennia tsinnisnoi sfery khudozhno obdarovanykh studentiv* [Study of the value sphere of artistically gifted students]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*, 12, 76-80 [in Ukrainian].
- Kalishchuk, S. (2020). Conceptualization of the existential-system model of reorganization

переживання особистістю та готовність до реалізації. Вважаємо, що глибина ціннісних суперечностей виявляється в рівні самоактуалізації особистості: що вищий рівень самоактуалізації, то менша глибина переживання ціннісних суперечностей і, навпаки. Вивчаючи особливості суперечностей в аксіосистемі, можна з'ясувати підґрунтя особистісного розвитку людини, спрямованого на досягнення оптимального рівня її самоактуалізації.

Перспективним видається дослідження внутрішнього ціннісного ядра в молодих людей на початковому етапі професійного становлення та в ситуації складності, спричиненої російською агресією.

Список використаних джерел

- Асмолов, А. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. Москва: Смысл; ИЦ "Академия". 2002.
- Блинова О., Круглов, К. Суб'єктивне соціальне благополуччя співробітників з різним соціально-економічним статусом. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*, 2021. 6, 57-71. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-5
- Бодров, В., Ложкин, Г., Плющ А. (2001). Нелинейная модель мотивационной сферы личности. *Психологический журнал*, 22(2), 90-100.
- Боришевський, М. Дорога до себе. Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. Київ: Академвидав. 2010.
- Братусь, Б. Нравственное сознание личности. Москва: Знание. 1985.
- Васильюк, Ф. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций). Москва: МГУ. 1984.
- Галажинский, Э. Системная детерминация самореализации личности. (Дис. д-ра психол. наук). Барнаул. 2002.
- Галаян, І. Ціннісно-сміслова саморегуляція особистості: генеза та механізми функціонування. Дрогобич: Ред.-видав. відділ ДДПУ ім. Івана Франка. 2016.
- Halian, I. Methodological Bases of Distinguishing Types of Value-Sense Self-Regulation in Future Teachers. *Science and education. Academic Journal of South National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky. Psychology*, 2017. 9/CLXII. 36-41. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-9-6>
- Галаян, І. Мотиваційно-ціннісні детермінанти професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури. *Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету*

- of the individual's worldview: the introduction of ontological dominants. *Insight: the psychological dimensions of society*, 3, 11-27. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-3-1>
- Karpenko, Z. (2021). *Axiological Personology in Ukraine*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Leont'ev, D. (2003). *Psihologija smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti* [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of meaning reality]. Moscow: Smysl [in Russian].
- Maslou, A. (2003). *Motivacija i lichnost'* [Motivation and personality]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
- Maslou, A. (1982). *Samoaktualizacija* [Self-actualization]. In: Gippenrejtser, Ju., & Puzyrej, A. (Red.). *Psihologija lichnosti. Teksty* (s. 108-118). Moscow: MGU [in Russian].
- Meloian, A., Belozorova, R., & Shelepun, A. (2021). Perfectionism as a phenomenon of personal development of a modern student. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 11-27. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-2 [in Ukrainian].
- Mytsko, V. (2013). *Aksiopsykholohichni osoblyvosti profesiinoho stanovlennia maibutnikh psykholohiv* [Axiopsychological features of professional development of future psychologists]. *Problemy humanitarnykh nauk: zb. nauk. prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 31, 40-51 [in Ukrainian].
- Morogin, V. (2003). *Cennostno-potrebnostnaja sfera lichnosti* [Value-need sphere of personality]. Tomsk: TGPU [in Russian].
- Olport, G. V. (1998). *Lichnost' v psihologii* [Personality in psychology]. Moscow: KSP+; Sankt-Peterburg: Juventa [in Russian].
- Orap, M., Akimova, N., & Kalba, Ya. (2021). Subjective well-being and anxiety level during the COVID-2019 crisis: a study in Ukrainian adolescence. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 28-39. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-6-3>
- Petrovskij, A., & Petrovskij, V. (2000). *Kategorial'naja sistema psihologii* [Category system of psychology]. *Voprosy psihologii*, 5, 3-18 [in Russian].
- Radchuk, H. (2014). *Aksiopsykholohiia vyshchoi shkoly* [Axiopsychology of a high school]. Ternopil: TNPU [in Ukrainian].
- Rogers, C. R. (1964). Toward a Modern Approach to Values. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 68, 160-167.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
- Schwartz, S., & Bardi, A. (2001). Value Hierarchies Across Cultures: Taking a Similarities Perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 268-290.
- імені К.Д. Ушинського. *Психологія*, 2018, 3, 36-42. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-3-5>
- Halian, I., Popovych, I., Nesin, Y., Zavatskyi, Y., Vashchenko, I., Muliari, O., Marchenko, A. *Experimental Research of the Sense-Value Regulation of Future Teachers in Academic and Professional Activity. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2021. 13(4). 509-523. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/495>
- Гриценко, В., Смотров, Т. *Ценностные ориентации и склонность к девиантному поведению. Психологический журнал*, 2005. 26(6). 44-58.
- Завгородня, О. *Дослідження ціннісної сфери художньо обдарованих студентів. Практична психологія та соціальна робота*, 2007. 12, 76-80.
- Каліщук, С. *Концептуалізація екзистенціально-системної моделі реорганізації «картини світу» особистості: введення онтологічних доміант. Інсайт: психологічні виміри суспільства*, 2020. 3, 11-27. DOI: 10.32999/2663-970X/2020-3-1
- Karpenko, Z. *Axiological Personology in Ukraine*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. 2021.
- Леонтьев, Д. *Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности*. 2-е, испр. изд. Москва: Смысл. 2003.
- Маслоу, А. *Мотивация и личность*. Санкт-Петербург: Питер. 2003.
- Маслоу, А. *Самоактуализация*. In: Гиппенрейтер, Ю., & Пузырей, А. (Ред.). *Психология личности. Тексты* (с. 108-118). Москва: МГУ. 1982.
- Мелоян, А., Белозорова, Р., Шелепун, А. *Перфекціонізм як феномен розвитку особистості сучасного студента. Інсайт: психологічні виміри суспільства*, 2021. 6, 11-27. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-2.
- Мицько, В. *Аксіопсихологічні особливості професійного становлення майбутніх психологів. Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2013. 31, 40-51.
- Морогин, В. (2003). *Ценностно-потребностная сфера личности*. Томск: ТГПУ.
- Олпорт, Г. В. *Личность в психологии*. Москва: КСП+; Санкт-Петербург: Ювента. 1998.
- Орап, М., Акімова, Н., Кальба, Я. *Суб'єктивне благополуччя та рівень тривожності під час кризи COVID-2019: дослідження українського юнацтва. Інсайт: психологічні виміри суспільства*, 2021. 6, 28-39. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-3
- Петровський, А., Петровський, В. *Категориальная система психологии. Вопросы психологии*, 2000. 5, 3-18.

- Tihomandrickaja, O., & Dubrovskaja, E. (1999). Oso-
bennosti social'no-psihologicheskogo izuchenija
cennostej kak jelementov kognitivnoj i motivacion-
no-potrebnostnoj sfery [Features of the socio-psy-
chological study of values as elements of the cogni-
tive and motivational-need sphere]. *Mir psihologii*,
3(19), 80-90 [in Russian].
- Fantalova, E. (1992). Ob odnom metodicheskom
podhode k issledovaniju motivacii i vnutrennih
konfliktov [On one methodological approach to
the study of motivation and internal conflicts]. *Psi-
hologicheskij zhurnal*, 13(1), 107-117 [in Russian].
- Frankl, V. (2000). *Volja k smyslu* [Will to meaning]. Mos-
cow: Aprel'-Press, JeKSMO-Press [in Russian].
- Shakurov, R. (2003). Psihologija smyslov: teorija pre-
odolenija [Psychology of meanings: the coping the-
ory]. *Voprosy psihologii*, 5, 18-33 [in Russian].
- Janickij, M. (2000). *Cennostnye orientacii lichnosti
kak dinamicheskaja Sistema* [Personal value ori-
entations as a dynamic system]. Kemerovo: Kuz-
bassvuzizdat [in Russian].
- Радчук, Г. Аксіопсихологія вищої школи:
монографія. Тернопіль: ТНПУ. 2014.
- Rogers, C. R. Toward a Modern Approach to Values.
Journal of Abnormal and Social Psychology, 1964.
68, 160-167.
- Rokeach, M. The Nature of Human Values. New York:
Free Press. 1973.
- Schwartz, S., Bardi, A. Value Hierarchies Across Cul-
tures: Taking a Similarities Perspective. *Journal
of Cross-Cultural Psychology*, 2001. 32, 268-290.
- Тихомандрицкая, О., Дубровская, Е. (1999).
Особенности социально-психологического
изучения ценностей как элементов
когнитивной и мотивационно-потребностной
сферы. *Мир психологии*, 1999. 3(19), 80-90.
- Фанталова, Е. Об одном методическом подходе
к исследованию мотивации и внутренних
конфликтов. *Психологический журнал*, 1992.
13(1), 107-117.
- Франкл, В. Воля к смыслу. Москва: Апрель-Пресс,
ЭКМО-Пресс.
- Шакуров, Р. (2003). Психология смыслов: теория
преодоления. *Вопросы психологии*, 2000. 5,
18-33.
- Яницкий, М. Ценностные ориентации личности
как динамическая система. Кемерово:
Кузбассвузиздат. 2000.

DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-3

Link article (Style APA): Plokhikh, V. V., & Yanovska, S. G. (2022). Sex differentiation in the organization of emergency sensorimotor action. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 24–39. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-3

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Plokhikh, V. V., Yanovska, S. G. Sex differentiation in the organization of emergency sensorimotor action. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2022, 7, 24–39. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-3

UDC 159.922.1:612.821

Sex differentiation in the organization of emergency sensorimotor action

Статева диференціація організації екстреної сенсомоторної дії

Received: February 05, 2022

Accepted: June 17, 2022

Plokhikh Viktor Volodymyrovych

Doctor of Psychology, Professor,
Department of General Psychology
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Ukraine
plokhikh_v@ukr.net,
<http://orcid.org/0000-0001-7897-3417>

Yanovska Svitlana Germanivna

PhD in Psychology, Associate Professor
Department of Applied Psychology
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Ukraine
sgyanovskaya@karazin.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-5439-5269>

Плохих Віктор Володимирович

доктор психологічних наук, професор,
кафедра загальної психології
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, Україна
plokhikh_v@ukr.net,
<http://orcid.org/0000-0001-7897-3417>

Яновська Світлана Германівна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедра прикладної психології
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, Україна
sgyanovskaya@karazin.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-5439-5269>

Abstract

The purpose of the study is to determine characteristics of the gender factor's influence on the structure and speed of implementation of emergency sensorimotor action. **The empirical research method** is a computer-assisted laboratory experiment with an intrasubject implementation plan. The participants were students divided into two groups: 78 men and 74 women. In the series of attempts, the participants completed tasks of simple sensorimotor response, sensorimotor response, and two-choice response. In the two-choice response task, the subject is first given a reference point for the option of future stimulation, to which one should adjust urgently. After, the subject should act when the stimulus appears. The U Mann-Whitney test and Spearman's Rank correlation

Анотація

Метою дослідження є визначення особливостей впливу фактору статі на структуру та швидкість реалізації екстреної сенсомоторної дії. **Метод емпіричного дослідження** – комп'ютерний лабораторний експеримент з внутрішньособ'єктним планом реалізації. Досліджуваними були студенти, поділені на дві групи: 78 чоловіків та 74 жінки. У серіях спроб досліджувані вирішували завдання простого сенсомоторного реагування, сенсомоторної реакції вибору, реакції подвійного вибору. У задачі подвійного вибору досліджуваному спочатку надавався орієнтир щодо варіанту майбутньої стимуляції, на який необхідно було екстрено налаштуватись, а після появи стимулу – відповідно діяти. Для обробки експериментальних

Sex differentiation in the organization of emergency sensorimotor action

coefficient were applied to process experimental data. **Results.** It is established that men surpassed women in the speed of simple sensorimotor response ($U=2147.00$; $p=.006$) and sensorimotor choice response ($U=1733.00$; $p<.001$), and the reaction speed in a two-choice task with one possible stimulus ($U=2078.00$; $p=.003$) and three possible stimuli ($U=2006.00$; $p=.001$). Compared to women, men spend less time on organizing emergency sensorimotor action under a rapid change in the current situation ($U=2090.00$; $p=.003$). It is found that in the male group, in contrast to the female one, the orientation time in a two-choice task correlates with the time of motor response in the variant with one possible stimulus ($r=-.257$; $p=.023$) and anticipation probability ($r=.365$; $p=.001$). **Conclusions.** The general structure of the organization of emergency sensorimotor action does not differ significantly in men and women. The time of simple sensorimotor response and choice reaction in individual tasks and, if required, their emergency selective implementation in a two-choice task is less in the male group than in the female one. Men have a faster organization of emergency sensorimotor action in response to rapid changes in the current situation than women. Compared to men, relative operational complexity for women regarding the differentiation of time references in the anticipation process since stimulus appearance is associated with a destabilization of the speed of sensorimotor action.

Keywords: attitude, anticipation, simple sensorimotor response, sensorimotor choice response, man, woman.

Introduction

With the development of engineering and technologies, there increases the probability of occurrence of situations that require a person to respond emergently with the necessary high speed, accuracy, and full responsibility for the possible consequences. The processes of society's life activity are notably accelerating, and the significance of their substantial disruption and subsequent rapid resumption is growing. The latter is most evident in human actions to solve tasks of driving vehicles, processing saturated information flows, and during intensive social communication. It should also be added that besides men, women are enthusiastically learning new areas of highly dynamic activity. Given the mentioned aspects, there appears a set of topical issues concerning the influence of the gender factor on the adequacy and speed of the subject's assessment of drastic changes in the current situation, as well as on the speed and accuracy of making and implementing

даних застосовано критерій U Манна-Уїтні та рангову кореляцію за Спірменом. **Результати.** Встановлено переважання чоловіків над жінкам в швидкості простого сенсомоторного реагування ($U=2147.00$; $p=.006$) та сенсомоторної реакції вибору ($U=1733.00$; $p<.001$), а також у швидкості реагування у варіанті з одним можливим стимулом ($U=2078.00$; $p=.003$) і варіанті з трьома можливими стимулами ($U=2006.00$; $p=.001$) в задачі подвійного вибору. З'ясовано, що чоловіки, порівняно з жінками, менше витрачають часу на організацію екстреної сенсомоторної дії при швидкій зміні поточної ситуації ($U=2090.00$; $p=.003$). Встановлено, що в чоловічій групі, на відміну від жіночої, час орієнтування в задачі подвійного вибору корелює з часом рухової відповіді у варіанті з одним можливим стимулом ($r=-.257$; $p=.023$) та з імовірністю антиципації ($r=.365$; $p=.001$). **Висновки.** Загальна структура організації екстреної сенсомоторної дії у чоловіків та жінок суттєво не відрізняється. Час простого сенсомоторного реагування та реакції вибору в окремих завданнях і при необхідності їх екстреної вибіркової реалізації в задачі подвійного вибору в чоловічій групі менше, порівняно з жіночою. У чоловіків більш швидка, порівняно з жінками, організація екстреної сенсомоторної дії у відповідь на швидкі зміни поточної ситуації. Відносна, порівняно з чоловіками, операційна складність для жінок щодо диференціації часових орієнтирів у процесі антиципації моменту появи стимулу пов'язується з порушенням стабільності в швидкості виконання сенсомоторної дії.

Ключові слова: установка, антиципація, проста сенсомоторна реакція, сенсомоторна реакція вибору, чоловік, жінка.

Вступ

З розвитком техніки та технологій підвищується ймовірність виникнення ситуацій, у яких від людини вимагається екстрене реагування з необхідною високою швидкістю, точністю та повною відповідальністю за можливі наслідки. Процеси життєдіяльності суспільства виражено прискорюються, і значимість їхнього істотного порушення та подальшого швидкого відновлення явно зростає. Останнє особливо чітко простежується у діях людини щодо вирішення завдань керування транспортними засобами, під час переробки насичених інформаційних потоків, у процесах інтенсивної соціальної комунікації. До цього також слід додати, що багато нових сфер

follow-up decisions when performing emergency actions.

The following can be regarded as factors that determine emergency actions: uncertainty in the specifics of significant changes in the situation; a sharp increase in the significance of such changes in the situation which require an immediate response; uncertainty in alternatives for responding to changes in the situation; uncertainty at the time of significant changes; uncertainty in the time limit for making and implementing the necessary decision; shortage of time for solving the task. Unlike the familiar structure of action, which is actualized in the usual circumstances, the following components are fundamentally important in the structure of emergency action: preliminary orientation in changes in the situation; formation of a new relevant attitude that is adequate to the conditions that have changed; adoption of the best working apperception scheme; the fastest assessment of available resources with subsequent goal statement. At the same time, the specific requirements for the speed and accuracy of achieving the necessary result depend identifying a particular situation. In most cases associated with time shortage, high (extremely high) speed and sufficiently high accuracy of implementation are expected from emergency actions (Cheban et al., 2020a; 2020b; Plokhikh, 2011; Zinchenko et al., 2022).

Emergency actions in relevant situations are usually peculiar. However, distinctive features and typical components of their structural organization mainly persist. In this regard, it should be reckoned that the extent to which the subject is able to actualize most essential components of emergency action affects his ability to act in a real situation.

In the case of an urgent response to a drastic change in the situation, the subject must assess the adequacy of the previously adopted relevant attitude. In addition, a sharp change in conditions is a kind of methodological technique during the experimental study of peculiarities of implementing the relevant attitude (Uznadze, 2001). In the latter case, the emphasis is more on identifying the specifics of attitude previously adopted by the subject, while the speed and accuracy of shaping a new attitude and system of actions in full accordance with the changed situation are of primary importance

високодинамічної діяльності освоюються не тільки чоловіками, але й з особливим ентузіазмом – жінками. У зв'язку з зазначеними аспектами виникає низка актуальних питань щодо впливу фактору статі на адекватність і швидкість оцінки суб'єктом значних змін поточної ситуації, а також на швидкість і точність прийняття та реалізації наступних рішень у процесі виконання екстрених дій.

У якості факторів, що детермінують екстрені дії, можна розглядати такі: невизначеність у специфіці значних змін ситуації; різке підвищення значущості таких змін ситуації, які потребують негайного реагування; невизначеність у допустимих варіантах відповіді щодо зміни ситуації; невизначеність часу значних змін; невизначеність у ліміті часу для прийняття та реалізації необхідного рішення; дефіцит часу для розв'язання задачі. На відміну від відомої структури дії, що реалізується у звичних обставинах, у структурі екстреної дії принципово важливими є наступні складові: попереднє орієнтування у змінах ситуації; формування нової актуальної установки, яка є адекватною умовам, що змінилися; прийняття найбільш адекватної апперцептивної схеми; найбільш швидка оцінка наявних ресурсів із наступним переходом до постановки цілей. При цьому конкретні вимоги щодо швидкості та точності отримання необхідного результату залежать від ідентифікації конкретної ситуації. У більшості випадків, пов'язаних з наявністю дефіциту часу, від екстрених дій очікується висока (гранично висока) швидкість і досить висока точність реалізації (Cheban et al., 2020a; 2020b; Плохих, 2011; Zinchenko et al., 2022).

Екстрені дії у відповідних ситуаціях, зазвичай, своєрідні. Однак відмінні риси та типові складові їх структурної організації переважно зберігаються. І у зв'язку з цим слід вважати, що від того, якою мірою суб'єкт взагалі здатний актуалізувати найважливіші складові структури екстреної дії, він ймовірно також зможе діяти і в реальній обстановці.

У ситуації необхідності невідкладного реагування у відповідь на різку зміну ситуації суб'єкт обов'язково повинен оцінювати адекватність раніше прийнятої актуальної

Sex differentiation in the organization of emergency sensorimotor action

for emergency action. Moreover, the design of a new apperception scheme, setting a new goal, and adapting a new sequence of operations make sense in terms of shaping a full-fledged structure of emergency action.

The key requirements for the outcome of emergency action (high speed and accuracy) largely coincide with the requirements for a simple sensorimotor response and a choice response. The sensorimotor reaction fully retains the main components of action structure and is not overwhelmed by many substantial features of more complex actions. It should be added that under certain circumstances, the structure of sensorimotor actions drives the activity of anticipation mechanisms quite simply and effectively (Ariani et al., 2021; Plokhikh, 2011; Sadaphal et al., 2022; Silverman, 2010). The latter is of great importance for studying of emergency actions, given the natural identification in their organization of the previous stage of assessing the nature and trends of changes in the situation. The above features of sensorimotor reaction are applicable for the model variant in studies of psychological mechanisms of emergency actions.

Sensorimotor action, and even its variant with a preliminary assessment of the situation, changes under the influence of many external and internal factors. Such factors include the requirements of a task implemented in a specific situation and the subject's characteristics of the subject (Boyko, 2002; Jain et al., 2015; Shoshol, 1978; Vidal et al., 2015).

The subject's characteristics, which are stable when performing actions, are jointly fixed in the form of individual style (Merlin, 2005). Gender is one of the factors determining style features of activity arrangement most consistently. Gender characteristics of a person affect the functioning of the musculoskeletal system, preferences, response stereotypes, and attitudes towards uncertainty and stress-producing effects (Eaton et al., 1986; Van Uffelen et al., 2017; Wu et al., 2020). Studies by M. Gartstein (2019) have shown that in the first months of life, the brain structure of male and female infants has different relationships between the right and left hemispheres (Gartstein et al., 2019). This is due to the differences in the temperament of male

установки. Водночас різка зміна умов є своєрідним методичним прийомом під час експериментального вивчення особливостей реалізації актуальної установки (Узнадзе, 2001). І якщо в останньому випадку акцент більше робиться на виявленні специфіки раніше прийнятої суб'єктом установки, то для екстреної дії переважне значення має швидкість і точність побудови нової установки та системи дій у повній відповідності до ситуації, що змінилася. При цьому в плані організації повноцінної структури екстреної дії має значення формування нової апперцептивної схеми, постановка нової мети, прийняття нової послідовності операцій.

Ключові вимоги до результату екстреної дії (висока швидкість та точність) значною мірою збігаються з вимогами до простої сенсомоторної реакції та реакції вибору. Сама сенсомоторна реакція цілком зберігає основні складові структури дії і при цьому не переважана багатьма змістовними особливостями складніших дій. Тут також слід додати, що за певних обставин у структурі сенсомоторних дій досить просто та ефективно ініціюється активність антиципаційних механізмів (Ariani et al., 2021; Плохих, 2011; Sadaphal et al., 2022; Silverman, 2010). Останнє є особливо важливим для досліджень саме екстрених дій, з огляду на природне виділення в їхній організації попереднього етапу оцінки характеру і тенденцій змін обстановки. Зазначені вище особливості сенсомоторного реагування цілком дозволяють використовувати їх у модельному варіанті у дослідженнях психологічних механізмів екстрених дій.

Сенсомоторна дія, а тим більше її варіант із попередньою оцінкою ситуації, змінюється під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів. До таких факторів відносяться і вимоги завдання, що реалізується у специфічній обстановці, і індивідуальні особливості чинного суб'єкта (Boyko, 2002; Jain et al., 2015; Shoshol, 1978; Vidal et al., 2015).

Особливості суб'єкта, що є стабільними при виконанні дій, спільно закріплюються у вигляді своєрідного індивідуального стилю (Мерлін, 2005). Одним із найбільш стабільно детермінуючих стильові особливості

and female representatives. The studies also note the differentiated impact of the environment on the formation of psychodynamic traits of a child's mental organization (Coe et al., 2020). At the same time, one can consider complex functional syntheses of temperament traits with firmly fixed attitudes and response methods within the framework of stylistic mental constructs.

The development of an individual style of activity, which includes peculiarities typical for a specific gender, depends on the subject's preferences for the situation, means, and ways of implementing purposeful activities. From a young age, boys opt for more active forms of behavior, and such preferences retain in different forms at further life stages (Eaton et al., 1986; Wu et al., 2020). Moreover, it is referred not only to behavioral schemes but also their support at the level of physiological processes, tonus, and functional characteristics of the muscular apparatus. A study by A. Jain (2015) et al. found that high physical activity in the organization of the subject's life is good for the speed of his sensorimotor response (Jain et al., 2015). It is also noted that the reaction time in men, compared to women, is shorter for different stimulation options. The mentioned result confirms the data of Ye. Boyko and R. Shoshol that men have the edge over women in the speed of sensorimotor response (Boyko, 2002; Shoshol, 1978).

The presented information demonstrates that the speed of performing necessary operations upon emergency actions is higher in men than women. At the same time, it is essential to clarify the influence of gender on the speed of a radical change of the current attitude by the subject, apperception scheme, and target points in the case of situation reversal.

The purpose of the study is to determine peculiarities of the influence of the gender factor on the structure and implementation speed of emergency sensorimotor action.

Research tasks:

- 1) identify the main aspects of the influence of the gender factor on the subject's actions using theoretical analysis;
- 2) experimentally prove the influence of the subject's gender on the structural organization, the speed of estimation of significant changes in the situation, and the implementation time of emergency sensorimotor action.

організації діяльності є фактор статі. Статеві особливості особи впливають на функціонування опорно-рухового апарату, переваги, стереотипи реагування, особливості ставлення до невизначеності та стресогенних впливів (Eaton et al., 1986; Van Uffelen et al., 2017; Wu et al., 2020). Дослідження М. Gartstein (2019) показали, що вже в перші місяці життя у немовлят різної статі на рівні функціонування мозкових структур по-різному встановлюються взаємозв'язки між відділами правої та лівої півкуль (Gartstein et al., 2019). Такий результат пояснюється відмінностями особливостей темпераменту представників чоловічої та жіночої статі. У проведених дослідженнях також відзначається диференційований вплив середовища на формування психодинамічних особливостей психічної організації дитини (Coe et al., 2020). Разом з цим можна розглядати і складні функціональні синтези особливостей темпераменту з фіксованими установками, що міцно закріпилися, і способами реагування в межах стильових психічних конструктів.

Формування індивідуального стилю діяльності, що включає і типові для відповідної статі особливості, залежить від уподобань суб'єкта щодо обстановки, засобів та способів реалізації цілеспрямованої активності. З ранніх років представники чоловічої статі воліють до порівняно більш активних форм поведінки, і такі переваги утримуються в різних варіантах і в подальшому житті (Eaton et al., 1986; Wu et al., 2020). При цьому, природно, мова повинна йти не тільки про поведінкові схеми, а також про їх підкріплення на рівні фізіологічних процесів, тону, функціональних можливостей м'язового апарату. У дослідженні А. Jain (2015) та співавторів встановлено, що висока фізична активність в організації життєдіяльності суб'єкта позитивно впливає на швидкість його сенсомоторного реагування (Jain et al., 2015). При цьому також зазначається, що час реакції у чоловіків, порівняно з жінками, є меншим для різних варіантів стимуляції. Зазначений результат підтверджує дані Є. Бойко та Р. Шошоля щодо загальної переваги у швидкості сенсомоторного реагування чоловіків над жінками (Boyko, 2002; Shoshol, 1978).

Research methodology

152 male and female students participated in the experimental study. The male group included 78 persons (age: Me = 19, min = 17, max = 25). The female group consisted of 74 persons (age: Me = 18, min = 16, max = 25).

According to the experimental plan, the subjects solved the following tasks: simple response (one option of stimulation – 1_PS); choice response (three possible options of stimulation – 3_PS); two-choice (TC). All experimental tasks were implemented in software, and the participants solve them using computer technology. Simple-response and choice-response schemes have been somewhat combined in the two-choice (TC) task (Plokhikh, 2021). The task also actualized a response scheme with an attention (indicative) signal and provided for the effects described by Hick's law. According to the law, more stimuli take more reaction time (Shoshol, 1978; Usher et al., 2002).

A detailed substantiation and description of the experimental study methodology, as well as instructions for the subjects are available in previous works (Plokhikh, 2021; Plokhikh et al., 2021).

At the first stage of the TC task, the participants aimed for (adopted the attitude) the relevant variant of the task (1_PS or 3_PS) and then came up with a reaction to the stimulus. The stimulus in the 1_PS variant corresponded to one of three stimulation alternatives according to the 3_PS scheme. From the beginning, the subject knows neither a task variant nor the future stimulus in the subsequent trial. The indicative signal performed a double function. On the one hand, it pointed at the relevant task variant, and on the other hand, it was the reference time for the appearance of a stimulus for a motor response. It was the second function expression that determined the possible anticipation effects in the participants' solutions in a 1_PS variant (Cravo et al., 2017). In contrast to a case when a participant could prepare for the corresponding action after a signal, a 3_PS variant complicated anticipation by the expectation of the stimulus and a motor response alternative. A TC task also considered that in the uncertainty of the current situation and the prospect of future actions, a person makes up the mind to perceive and recombine the largest array of information about reality (Plokhikh et al., 2021; Shoshol, 1978). As a result, an apperception scheme focused on a 3_PS variant was envisaged as

Подана інформація свідчить, що за інших рівних умов швидкість виконання необхідних операцій у реалізації екстрених дій у чоловіків загалом має бути вищою, ніж у жінок. Водночас, вимагає подальшого прояснення питання впливу статі на швидкість повноцінної зміни суб'єктом актуальної установки, апперцептивної схеми та цільових орієнтирів у разі радикальної значущої зміни ситуації.

Мета дослідження – визначення особливостей впливу фактору статі на структуру та швидкість реалізації екстреної сенсомоторної дії.

Завдання дослідження:

1) за допомогою теоретичного аналізування виділити основні аспекти впливу фактору статі на дії суб'єкта;

2) експериментально встановити вплив фактору статі суб'єкта на структурну організацію, швидкість оцінки значних змін ситуації та час реалізації екстреної сенсомоторної дії.

Методика дослідження

В експериментальному дослідженні взяли участь 152 студенти чоловічої та жіночої статі. До чоловічої групи увійшли 78 осіб (вік: Me = 19, min = 17, max = 25). У жіночій групі було 74 особи (вік: Me = 18, min = 16, max = 25).

Відповідно до експериментального плану досліджувані вирішували такі завдання: простого реагування (один варіант стимуляції – 1_МС); реакція вибору (три можливі варіанти стимуляції – 3_МС); подвійного вибору (ПВ). Усі експериментальні завдання було реалізовано програмно, і вирішувалися вони досліджуваними за допомогою комп'ютерної техніки. У задачі подвійного вибору (ПВ) певним чином були поєднані схеми простого реагування та реакції вибору (Plokhikh, 2021). У цьому завданні також була реалізована схема реагування з попереджувальним (орієнтовним) сигналом і передбачалися ефекти, що описуються законом Хіка. Згідно з цим законом збільшення кількості альтернатив стимулів зумовлює збільшення часу реагування (Shoshol, 1978; Usher et al., 2002).

Докладне обґрунтування та опис методики експериментального дослідження, а також

initial and actualized for the following trial. After an indicative signal, the scheme either remained or changed for a time for the apperception scheme of the proposed 1_PS variant.

Under an experimental series, the subjects performed some training trials to familiarize themselves with the task before the test trials. In each experimental task, the subject aimed to respond to the stimulus that appeared on the computer monitor as quickly as possible. A burgundy square had been always a stimulus. The subject solved a task of simple sensorimotor response in series 1, a choice reaction task in series 2, and a TC task in series 3.

In the task of simple sensorimotor response, the stimulus square appeared in the center of the screen. In the choice reaction task, the stimulus square could appear on the screen in one of three possible places: in the center, to the right of the center, and the left of the center. According to the instruction, the subject had to press the corresponding key on the keyboard when appearing the stimulus. In the simple sensorimotor response task, the “↓” key was functional. A subject pressed one of the following keys for the selection reaction and the motor response in the 3_PS variant in the TC task: the square to the left – “←”; the square in the center – “↓”; the square to the right – “→”. In the 1_PS variant of the TC task, the mentioned keys were also functional, but given the location of stimulus. In the TC task, the relevant variant of stimulation was indicated by displaying burgundy circles on the monitor above the places of possible appearance of a stimulus.

In the TC task, the change in the orientation time of each subsequent trial was carried out automatically according to the established algorithm. The relevant change was made given the result of the software comparison of the time of the sensorimotor action of the 1_PS variant with the criterion value of the required time of the motor response. The criterion was the median time of response in series 1 obtained for a specific participant. In a case where the sensorimotor action time was higher than the criterion value, the orientation time in the next trial was automatically increased by .05 sec. Otherwise, the orientation time was reduced by 05 sec. Given the above algorithm, the orientation time was adjusted so that the motor response time tended to the value of the given criterion (“ranged” from trial to trial around the relevant value).

інструкції досліджуваним наведені у попередніх роботах (Plokhikh, 2021; Plokhikh et al., 2021).

У задачі ПВ досліджуваний на першому етапі рішення налаштовувався (приймав установку) на актуальний варіант завдання (1_МС чи 3_МС), а потім вже визначався з реакцією на сам стимул. Стимул у варіанті 1_МС відповідав одному з трьох можливих варіантів стимуляції за схемою 3_МС. Від самого початку ні варіант завдання, ні майбутній стимул у подальшій пробі не був відомий досліджуваному. Орієнтовний сигнал виконував подвійну функцію. З одного боку, він вказував на актуальний варіант завдання, з іншого – був початком відліку часу до появи стимулу для рухової відповіді. Саме другий функціональний вираз і зумовлював можливі антиципаційні ефекти у рішеннях досліджуваних у варіанті 1_МС (Cravo et al., 2017). На відміну від зазначеного випадку, коли досліджуваний вже після орієнтовного сигналу міг готуватися до відповідної дії, для варіанта 3_МС антиципація була утруднена необхідністю очікування самого стимулу і вже наступного вибору варіанта рухової відповіді. У задачі ПВ враховувався і той факт, що людина в умовах невизначеності поточної ситуації та перспективи майбутніх дій налаштовується на сприйняття та переробку найбільшого масиву відомостей про реальність (Plokhikh et al., 2021; Shoshol, 1978). Як наслідок, в якості початкової актуалізованої для чергової проби передбачалася апперцептивна схема, орієнтована на варіант 3_МС. Після орієнтовного сигналу ця схема або залишалася, або змінювалася впродовж деякого часу на апперцептивну схему запропонованого варіанту 1_МС.

В експериментальних серіях досліджувані для ознайомлення із завданням перед заліковими діями виконували низку тренувальних проб. У кожному експериментальному завданні досліджуваний налаштовувався на те, щоб якнайшвидше реагувати на стимул, що з'являвся на екрані монітора комп'ютера. Стимулом завжди був квадрат бордового кольору. У серії 1 досліджуваний вирішував завдання простого сенсомоторного реагування. У серії 2 вирішувалося завдання реакції вибору, серії 3 – завдання ПВ.

Sex differentiation in the organization of emergency sensorimotor action

In the reaction choice task and the TC task, the place of the stimulus appearance on the screen in the next trial was determined by a random number sensor. The relevant variant of the TC task (1_PS or 3_PS) was determined likewise. In every experimental series, the time interval between subsequent trials also changed automatically and randomly, but within 1.7÷2.3 seconds.

In series 1 (simple reaction), the participants performed 5–7 training and 25 control trials. In series 2 (selection reaction), it was also necessary to perform 5–7 training and 25 test trials. In series 3 (TC task), the participants were offered to perform 7–8 training and 50 test trials. Data on each performed trial (conditions, results) was immediately and automatically entered into the data array, which was promptly formed. Upon completion of the planned tests within trials, the array of collected data was automatically processed. The data and results of their processing were recorded in a file that was attributed to the subject performing the task.

A separate procedure in processing the results of solving the TC task by the participants was the elucidation of pronounced anticipation effects. The pronounced anticipation effect was recorded when performing the action if the motor response time to the stimulus in a 1_PS variant did not exceed the certain minimum time of simple response to the visual signal (.150 sec) (Boyko, 2002). In the proposed study, anticipation probability was calculated for each subject separately as the ratio of the size of anticipation effects to the number of test trials in 1_PS within a series. Statistical analysis was carried out upon indicators of the studied groups (male and female).

The influence of the sex factor on sensorimotor actions was determined by the parameters of the participants' solution of experimental tasks. The parameters of the orientation time and the motor response time in the given two-choice tasks with automatic correction of the exposure duration of the indicative stimulus for the subject acted alternately as independent and dependent variables. A task variant for sensorimotor response (1_PS or 3_PS) was proposed as an independent experiment variable for the following trial. The motor response time and anticipation probability were dependent variables in the study. The processing of experimental data was carried out using a set

У задачі простого сенсомоторного реагування стимульний квадрат пред'являвся у центрі екрана монітора. У задачі реакції вибору стимульний квадрат міг з'являтися на екрані в одному з трьох місць: у центрі, праворуч від центру, ліворуч від центру. Відповідно до інструкції досліджуваний мав при пред'явленні стимулу натиснути відповідну клавішу на клавіатурі. У варіанті простого сенсомоторного реагування функціональною була клавіша "↓". Реакція вибору та рухова відповідь у варіанті 3_МС у задачі ПВ здійснювалися за допомогою натискання однієї з наступних клавіш: квадрат ліворуч – клавіша "←"; квадрат у центрі – клавіша "↓"; квадрат праворуч – клавіша "→". У варіанті 1_МС задачі ПВ функціональними також були зазначені клавіші, але з урахуванням місця появи самого стимулу. У задачі ПВ актуальний варіант стимуляції вказувався шляхом відображення на екрані монітора над місцями можливої появи стимулу бордових кіл.

У задачі ПВ зміна часу орієнтування кожної наступної проби здійснювалося автоматично за встановленим алгоритмом. Зазначена зміна проводилася з урахуванням результату програмного порівняння часу виконання сенсомоторної дії варіанта 1_МС зі значенням критерію необхідного часу рухової відповіді. Значенням критерію була медіана часу простої реакції в серії 1, отримана для даного конкретного досліджуваного. У разі коли час сенсомоторної дії був більше значення критерію, час орієнтування в наступній пробі автоматично збільшувалося на .05 с. В іншому випадку час орієнтування зменшувався на .05 с. За допомогою реалізації наведеного алгоритму час орієнтування налаштовувався так, щоб час рухової відповіді прагнув до значення заданого критерію ("коливалося" від проби до проби навколо цього значення).

У задачі реакції вибору та задачі ПВ місце появи стимулу на екрані в черговій пробі визначалося з використанням датчика випадкових чисел. Так само визначався і актуальний варіант задачі ПВ (1_МС або 3_МС). У кожній експериментальній серії інтервал часу між наступними пробами також змінювався автоматично випадковим чином, але в межах 1.7÷2.3 секунди.

of statistical criteria: the Mann-Whitney U test and Spearman's rank correlation coefficient. IBM SPSS Statistics 20 was applied.

Results

Using the non-parametric criterion U (Mann-Whitney), the effectiveness of solving experimental tasks of male and female participants was compared (Table 1). In all considered cases, except one (parameter – anticipation probability), significant differences were established between the groups.

The coefficients of rank correlation between the parameters of solutions of experimental tasks in the male (Table 2) and female (Table 3) groups were determined.

The change in significant statistical relationships of the properties of sensorimotor processes in the male and female groups predominantly coincides (see Tables 2 and 3). All indicators of response time in both groups are directly correlated with each other. There are differences between the groups in the required orientation time. In the male group, in contrast to the female one, the parameter of the TC task is inversely correlated with the motor response time in the 1_PS variant and directly correlated with anticipation probability.

У серії 1 (проста реакція) досліджувані виконували 5-7 тренувальних та 25 залікових проб. У серії 2 (реакція вибору) також необхідно було виконати 5-7 тренувальних та 25 залікових проб. У серії 3 (завдання ПВ) досліджуваним пропонувалося реалізувати 7-8 тренувальних та 50 залікових проб. Відомості з кожної виконаної проби (умови, результати) відразу ж автоматично заносилися в масив даних, що оперативно формувався. Після завершення запланованих у межах серії проб масив зібраних даних автоматично оброблявся. Самі дані та результати їх обробки заносилися до файлу, який був віднесений до досліджуваного, що виконував завдання.

Окремою процедурою у процесі обробки результатів вирішення досліджуваними завдання ПВ було виділення виражених антиципаційних ефектів. Виражений антиципаційний ефект при виконанні дії фіксувався в тому випадку, якщо час рухової відповіді на стимул у варіанті 1_МС не перевищував відомий мінімальний час простої реакції на зоровий сигнал (.150 s) (Воуко, 2002). У пропонованому дослідженні ймовірність антиципації

Table 1. Results of statistical comparison (Mann-Whitney U-test) of the parameters of sensorimotor actions for solving experimental tasks in male and female groups

Таблиця 1. Результати статистичного порівняння (U-критерій Манна-Уїтні) параметрів виконання сенсомоторних дій у чоловічій та жіночій групах щодо вирішення експериментальних завдань

Group Групи	Statistical parameter Статистичний параметр	Parameters for the implementation of sensorimotor action Параметри реалізації сенсомоторної дії					
		Simple Reaction Проста реакція	Choice Reaction Реакція вибору	Two-choice task Завдання подвійного вибору			
		T with 1 Т до 1	T with 3 Т до 3	To	T with 1 Т до 1	T with 3 Т до 3	AP
Men Чоловіки	Me	.220	.320	.198	.210	.295	.118
	min	.150	.230	.070	.150	.210	.000
	max	.260	.410	.390	.260	.370	.460
Women Жінки	Me	.226	.350	.236	.230	.310	.106
	min	.170	.260	.060	.170	.230	.000
	max	.280	.510	.056	.340	.420	.370
	U	2147.000	1733.000	2090.500	2078.000	2006.000	2738.500
	P	.006	<.001	.003	.003	.001	.586

Notes: p – possibility of a type I error; T with 1 – motor response time with one possible stimulus; T with 3 – motor response time with three possible stimuli; To – orientation time; AP– anticipation probability.

Примітки: p – можливість помилки 1 роду; Т до 1 – час рухової відповіді при одному можливому стимулі; Т до 3 – час рухової відповіді при трьох можливих стимулах; То – час орієнтування; ЯА – ймовірність антиципації.

Table 2. Correlation matrix (Spearman) of the parameters of performing sensorimotor actions in experimental tasks (male group)

Таблиця 2. Матриця інтеркореляцій (за Спірменом) параметрів виконання сенсомоторних дій в експериментальних задачах (чоловіча група)

Task Завдання	Action parameter Параметр дії	Statistical parameter Статистичний параметр	Choice reaction Реакція вибору	Two-choice task Завдання подвійного вибору			
				T with 3 Т до 3	To	T with 1 Т до 1	T with 3 Т до 3
Simple reaction Проста реакція	T with 1 Т до 1	Rs	.401	-.090	.687	.262	-.507
		p	< .001	.435	< .001	.021	< .001
Choice reaction Реакція вибору	T with 3 Т до 3	Rs		.303	.298	.536	-.016
		p		.007	.008	< .001	.889
Two- choice подвійного вибору	To	Rs			-.257	.271	.365
		p			.023	.017	.001
	T with 1 Т до 1	Rs				.352	-.813
		p				.002	< .001
	T with 3 Т до 3	Rs					-.129
		p					.262

Notes: Rs – the Spearman's Rank Correlation Coefficient; p – possibility of a type I error; T with 1 – motor response time with one possible stimulus; T with 3 – motor response time with three possible stimuli; To – orientation time; AP- anticipation probability.

Примітки: Rs – коефіцієнт кореляції за Спірменом; p – ймовірність помилки 1 роду; Т до 1 – час рухової відповіді при одному можливому стимулі; Т до 3 – час рухової відповіді при трьох можливих стимулах; То – час орієнтування; ЙА – ймовірність антиципації.

Table 3. Intercorrelation matrix (Spearman) of the parameters of performing sensorimotor actions in experimental tasks (female group)

Таблиця 3. Матриця інтеркореляцій (за Спірменом) параметрів виконання сенсомоторних дій в експериментальних задачах (жіноча група)

Task Завдання	Action parameter Параметр дії	Statistical parameter Статистичний параметр	Choice reaction Реакція вибору	Two-choice task Завдання подвійного вибору			
				T with 3 Т до 3	To	T with 1 Т до 1	T with 3 Т до 3
Simple reaction Проста реакція	T with 1 Т до 1	Rs	.402	.020	.689	.465	-.455
		p	< .001	.869	< .001	< .001	< .001
Choice reaction Реакція вибору	T with 3 Т до 3	Rs		.300	.328	.685	-.147
		p		.009	.004	< .001	.211
two- choice подвійного вибору	To	Rs			-.015	.250	.108
		p			.902	.031	.358
	T with 1 Т до 1	Rs				.438	-.746
		p				< .001	< .001
	T with 3 Т до 3	Rs					-.174
		p					.138

Notes: Rs – the Spearman's Rank Correlation Coefficient; p – possibility of a type I error; T with 1 – motor response time with one possible stimulus; T with 3 – motor response time with three possible stimuli; To – orientation time; AP- anticipation probability.

Примітки: Rs – коефіцієнт кореляції за Спірменом; p – ймовірність помилки 1 роду; Т до 1 – час рухової відповіді при одному можливому стимулі; Т до 3 – час рухової відповіді при трьох можливих стимулах; То – необхідний час орієнтування; ЙА – ймовірність антиципації.

Discussion

Reported experimental data fully confirm the results of the prompter simple reaction and choice reaction in the male group compared to the female one (Boyko, 2002; Jain et al., 2015; Shoshol, 1978). Moreover, male subjects showed the best results in the speed of emergency change of the perception scheme and, accordingly, the psychological system of the relevant action. In this regard, it was found that the orientation time required for a complete motor response when switching from action structure in the 3_PS variant to the 1_PS variant is much less in the male group than in the female one (see Table 1). Given the mentioned sex differentiation in group results, it raises the question of its psychological basis.

The effectiveness of implementing the sensorimotor action system is mainly determined by the properties of temperament, specifically associated with each other and with other psychological and physiological features. Persistent complexes of connections, which stipulate the dynamics of mental processes, are formed and strengthened in practice and characterize the individual style of activity in general and sensorimotor response in particular (Merlin, 2005). As opposed to the speed performance of the response to external stimulus, the pronounced effects of anticipation, which is implemented through actualizing cognitive resources, do not have significant differences in the participants of different sexes (see table 1). In other words, the cognitive schemes of achieving the goal with an advance in the TC task do not differ fundamentally and show similar effectiveness in the participants. As a result, the above speed differences in the groups should be associated with the gender factor in terms of features that characterize the dynamics of the subject's mental performance: energy, activity, and mobility.

The experimental data available in the literature indicate that when moving into adulthood, males opt for an active and fast-paced lifestyle (Jain et al., 2015; Wu et al., 2020). It shows in preferences and styles of performing actions, involving the emergence and formation of feasible configurations of temperament properties. These property configurations are individual but have a pronounced focus to ensure high speed with sufficient accuracy in implementing actions.

розраховувалася для кожного досліджуваного окремо як відношення кількості антиципаційних ефектів до кількості залікових проб у варіанті 1_МС у серії. Статистичний аналіз проводився за показниками груп досліджуваних (чоловічої та жіночої).

Вплив фактору статі на сенсомоторні дії визначався за параметрами вирішення досліджуваними експериментальних завдань. Параметри часу орієнтування і часу рухової відповіді в запропонованій задачі подвійного вибору з автоматичною корекцією тривалості експозиції орієнтовного стимулу для досліджуваного виступали поперемінно то як незалежна, то як залежна змінні. Незалежною змінною в експерименті також був оперативно запропонований у черговій пробі варіант завдання на сенсомоторне реагування (1_МС або 3_МС). Залежними змінними у дослідженні також виступали час рухової відповіді, ймовірність антиципації. Обробка експериментальних даних проводилася із застосуванням низки статистичних критеріїв: критерій U Манна-Уїтні; рангова кореляція за Спірменом. Використовувався статистичний пакет IBM SPSS Statistics 20.

Результати

З використанням непараметричного критерію U (Манна-Уїтні) порівнювалася ефективність вирішення експериментальних завдань досліджуваними чоловічої та жіночої статі (табл. 1). У всіх розглянутих випадках, крім одного (параметр – можливість антиципації), між групами встановлені істотні відмінності.

Визначалися коефіцієнти рангової кореляції між параметрами рішень досліджуваними експериментальних завдань у чоловічій (табл. 2) та жіночій (табл. 3) групах.

Зміна значних статистичних зв'язків властивостей сенсомоторних процесів у чоловічої та жіночої групах переважно збігається (див. табл. 2 і 3). Усі показники часу дії в обох групах прямо корелюють один з одним. Відмінності між групами спостерігаються щодо зв'язків необхідного часу орієнтування. У чоловічій групі, на відміну від жіночої, зазначений параметр задачі ПВ зворотно корелює з часом рухової відповіді у варіанті 1_МС і прямо корелює з ймовірністю антиципації.

The intercorrelations of the time of motor responses for different variants of experimental tasks in both male and female groups support the statement about the general source of activity of the sensorimotor response system in the participants (see table 2 and 3).

In general, the structure of connections of the indicators of the time of motor responses in all cases of sensorimotor processes is the same for most participants. At the same time, there are also characteristic differences in the correlations between the orientation time and the motor response time and anticipation probability in 1_PS of the TC task in both groups: there are significantly expressed connections in the male group in the latter case, and the female group does not have them. (see table 2 and 3). These differences can be considered in terms of gender peculiarities of sensorimotor action organization.

When solving the TC task, at the moment of exposure of the indicative signal on the screen, the assessment and clock start for the emergence of the response stimulus begins in the mental system. The subject, preparing a motor response, unconsciously compares the time interval of the stimulus waiting period being measured with the programmatically adjustable orientation duration known from previous trials. From the moment when the time measured by psychological mechanisms approaches a known time reference and the system of action already sufficiently corresponds to 1_PS, the hidden phase of motor response preparation can be triggered even before the stimulus appears. Thus, anticipation mechanisms are activated in the organization of action, which ensures a significant increase in the speed of achieving the goal to be sought (Cravo et al., 2017; Česonis et al., 2020).

In the above sequence of operations in solving the experimental TC task, the most important role is given to the psychological mechanisms of time estimation. In addition, in the preparation of emergency action, the time limit for organizing a full response structure when switching from 3_PS to 1_PS is also crucial. In this regard, it is worth mentioning that the experimental data obtained earlier indicate that the motor response time in a 1_PS variant naturally decreases (linear

Дискусія

Отримані результати щодо перевищення за швидкістю простої реакції і реакції вибору в чоловічій групі, порівняно з жіночою, цілком підтверджуються відомими експериментальними даними (Boyko, 2002; Jain et al., 2015; Shoshol, 1978). Поряд із цим досліджувані чоловічої статі загалом показали найкращі результати за швидкістю екстреної зміни перцептивної схеми та, відповідно, психологічної системи актуальної дії. У цьому аспекті було встановлено, що необхідний для повноцінної рухової відповіді час орієнтування при переході від структури дії у варіанті 3_МС на варіант 1_МС у чоловічій групі суттєво менше, ніж у жіночій (див. табл. 1). У зв'язку з зазначеною статевою диференціацією в результатах груп виникає питання щодо її психологічної основи.

Ефективність реалізації системи сенсомоторної дії значною мірою детермінується властивостями темпераменту, специфічно пов'язаними один з одним та з іншими психологічними та фізіологічними особливостями. Стійкі комплекси зв'язків, що визначають динаміку психічних процесів, формуються та зміцнюються на практиці та характеризують індивідуальний стиль діяльності в цілому та сенсомоторного реагування, зокрема (Мерлін, 2005). На відміну від швидкісних характеристик реагування на зовнішній стимул виражені ефекти антиципації, що реалізується за допомогою актуалізації когнітивних ресурсів, у досліджуваних різної статі в основному не мають істотних відмінностей (див. табл. 1). Іншими словами, когнітивні схеми досягнення мети з випередженням у задачі ПВ у досліджуваних принципово не відрізняються та показують подібну ефективність. Як наслідок, зазначені вище швидкісні відмінності у групах швидше слід віднести на рахунок статевого фактору в особливостях, що характеризують динаміку психічної діяльності суб'єкта: енергійність, активність, рухливість.

Представлені в літературі експериментальні дані свідчать на користь того, що ще на етапі дорослішання представники чоловічої статі порівняно більше віддають перевагу активним і рухливим варіантам організації життєдіяльності (Jain et al., 2015; Wu et al.,

dependence) with an increase in the orientation time (highly required to organize the necessary response) and the probability of anticipation effects rises (Plokhikh et al., 2021). The above patterns are quite clearly expressed in the male and female groups (see table 2 and 3).

The findings of another experimental research showed that compared to men, women are more difficult to withstand mental temporal orientation without support from external time meters (Plokhikh, 2011). By relying on the beforementioned, it should be considered that in solving the TC task, the female group had a somewhat complicated estimate of the waiting period for the stimulus (orientation) with the transition to the hidden phase of motor response preparation. The latter can be regarded as the cause of significant variations in temporal estimates and disturbances of the regular ratios of the orientation time with the motor response time and anticipation probability in a 1_PS variant. The mentioned disturbances under a limited range of changes in the orientation time, which were programmatically calculated given the maintenance of the criterion of its change (median time of a simple sensorimotor reaction), could result in local deviations in these patterns and hence the lack of corresponding statistical connections of parameters in the female group. In the male group, where mental time estimates were more accurate and known patterns were more clearly sustained, the expected correlations of the orientation time with the motor response time and anticipation probability are statistically significant and characteristic enough.

Conclusions

1. The general structure of an emergency organization of the sensorimotor action system in male and female groups is not significantly different and includes almost the same components and connections.

2. Compared to the female group, the male one needs less time for the simple sensorimotor response and choice response in individual tasks and, if required, for their selective implementation in the two-choice task (emergency actions). Compared to female subjects, male ones can also organize a new sensorimotor system more quickly if an emergency response is required.

2020). Такі варіанти закріплюються у перевагах, у відповідних стилях реалізації дій, що передбачають виникнення та формування доцільних конфігурацій властивостей темпераменту. Ці конфігурації властивостей індивідуально обумовлені, але при цьому мають виражену спрямованість задля забезпечення високої швидкості з достатньою точністю у виконанні дій. Твердження про загальне джерело активності системи сенсомоторного реагування у досліджуваних підтверджується і інтеркореляціями показників часу рухових відповідей для різних варіантів експериментальних завдань і в чоловічій, і жіночій групах (див. табл. 2 і 3).

У цілому структура зв'язків показників часу рухових відповідей у всіх випадках сенсомоторних процесів є однаковою для більшості досліджуваних. Разом з тим спостерігаються і характерні відмінності в кореляціях часу орієнтування з часом рухової відповіді та ймовірністю антиципації у варіанті 1_МС задачі ПВ у групах чоловіків та жінок: якщо в чоловічій групі в останньому випадку зв'язки значуще виражені, то в жіночій групі такі зв'язки відсутні (див. таблиці 2 та 3). Зазначені відмінності цілком можна розглядати з точки зору статевої своєрідності організації сенсомоторної дії.

У процесі вирішення завдання ПВ у момент експозиції на екрані орієнтовного сигналу починається оцінка та відмірювання в психічній системі часу до появи стимулу реагування. Досліджуваний, готуючи рухову відповідь, неусвідомлено зіставляє тимчасовий інтервал етапу очікування стимулу, що відмірюється, з відомою за попередніми пробами програмно регульованою тривалістю орієнтування. З моменту, коли час, що відмірюється психологічними механізмами, наближається до відомого часового орієнтиру і система дії вже достатньою мірою відповідає варіанту 1_МС, може запускатися прихована фаза підготовки рухової відповіді, ще до того, як з'явиться стимул. Таким чином, активуються антиципаційні механізми в організації дії, чим забезпечується суттєве підвищення швидкості досягнення поставленої мети (Cravo et al., 2017; Cesonis et al., 2020).

У представленій вище послідовності операцій у вирішенні експериментального

3. The subjective complexity of the differentiation of mental time references in the process of the necessary organization of the system of emergency sensorimotor action is higher in women than in men. This explains the operational complexity in the female group towards the differentiation of time references for the anticipation of a possible appearance of the stimulus that affects the stability of the execution time of the sensorimotor action.

References

- Ariani, G., Kordjazi, N., Pruszyński, J. A., & Die-drichsen, J. (2021). The Planning Horizon for Movement Sequences. *Journal of Neuroscience*, 8(2), 1-14. <https://doi.org/10.1523/ENEURO.0085-21.2021>
- Boyko, E. I. (2002). Mekhanizmy umstvennoy deyatel'nosti [Mechanisms of mental activity]. Voronezh: NPO "MODEK". [in Russian].
- Česonis, J., & Franklin, D. W. (2020). Time-to-Target Simplifies Optimal Control of Visuomotor Feedback Responses. *Journal of Neuroscience*, 7(2), 1-17. <https://doi.org/10.1523/ENEURO.0514-19.2020>
- Cheban, Yu., Chebykin, O., Plokhikh, V., & Massanov, A. (2020a). Mental resources for the self-mobilization of rowing athletes. *Journal of Physical Education and Sport*, 20(3), 1580-1589 [in English]. <https://doi.org/10.7752/jpes.2020.03216>
- Cheban, Yu. V., Chebykin O. Ya., Plokhikh V. V., & Massanov A. V. (2020b). Emotional factor of competitive self-mobilization of professional rowers. *Insight: the psychological dimensions of society*, 3, 28-43. <http://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-3-2>
- Coe, J. L., Micalizzi, L., & Josefson, S. (2020). Sex differences in associations between early adversity, child temperament, and behavior problems. *International Journal of Behavioral Development*, 44(6), P. 490-504. <https://doi.org/10.1177/0165025420912012>
- Cravo, A. M., Rohenkohl, G., Santos, K.M., & Nobre, A. C. (2017). Temporal Anticipation Based on Memory. *Journal of Neuroscience*, 7(2), 1-17. https://doi.org/10.1162/jocn_a_01172
- Eaton, W. O., & Enns, L. R. (1986). Sex differences in human motor activity level. *Psychological Bulletin*, 100 (1), 19-28. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.1.19>
- Gartstein, M. A., Hancock, G. R., Potapova, N. V., Calkins, S. D., & Bell, M. A. (2020). Modeling development of frontal electroencephalogram (EEG) asymmetry: Sex differences and links with temperament. *Developmental science*, 23(1). <https://doi.org/10.1111/desc.12891>

завдання ПВ найважливіша роль приділяється психологічним механізмам оцінки часу. Поряд з цим у підготовці екстреної дії важливе значення має і ліміт часу, що відводиться для організації повноцінної структури реагування при переході з варіанта 3_МС на варіант 1_МС. Щодо зазначеного слід згадати отримані нами раніше експериментальні дані, які вказують на те, що зі збільшенням часу орієнтування (і також – понад необхідне для організації необхідного реагування), час рухової відповіді у варіанті 1_МС закономірно (лінійна залежність) знижується, а ймовірність антиципаційних ефектів підвищується (Plokhikh et al., 2021). Зазначені закономірності досить чітко виражені у чоловічій та жіночій групах (див. табл. 2 і 3).

Результати іншого нашого експериментального дослідження показали, що жінкам, порівняно з чоловіками, переважно складніше витримувати розумові тимчасові орієнтири без підтримки з боку зовнішніх вимірювачів часу (Plokhikh, 2011). Відштовхуючись від зазначеного, слід вважати, що у процесі розв'язання задачі ПВ у досліджуваних жіночій групі була дещо утруднена стійка точна оцінка тривалості очікування стимулу (орієнтування) з переходом до прихованої фази підготовки рухової відповіді. Останнє можна розглядати як причину значних варіацій тимчасових оцінок і порушень закономірних співвідношень часу орієнтування з часом рухової відповіді і ймовірністю антиципації у варіанті 1_МС. Згадані порушення при обмеженому діапазоні змін часу орієнтування, що програмно розраховувались з урахуванням витримування критерію його зміни (медіана часу простої сенсомоторної реакції), і могли мати в якості наслідків локальні відхилення у зазначених закономірностях, і в результаті – відсутність відповідних статистичних зв'язків параметрів у жіночій групі. У чоловічій групі, де, вочевидь, розумові оцінки часу досліджуваними були точнішими і відомі закономірності витримуються чіткіше, очікувані кореляції часу орієнтування з часом рухової відповіді з ймовірністю антиципації статистично значимі і досить характерні.

- Jain, A., Bansal, R., Kumar, A., & Singh, K. D. (2015). A comparative study of visual and auditory reaction times on the basis of gender and physical activity levels of medical first year students. *International Journal of Applied and Basic Medical Research*, 5(2), 124–127. <https://doi.org/10.4103/2229-516X.157168>
- Merlin, V. S. (2005). Psikhologiya individual'nosti [Psychology of individuality]. M.: MPSI; Voronezh: NPO "MODEK". [in Russian].
- Plokhikh, V. (2021). Assessment of subject's readiness for urgent actions using the variations of sensorimotor response tasks. *Insight: the psychological dimensions of society: scientific journal*, 5, 46-65. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-4>
- Plokhikh, V., Popovych, I., Zavatska, N., Losiyevska, O., Zinchenko, S., Nosov, P., & Aleksieieva, M. (2021). Time Synthesis in Organization of Sensorimotor Action. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(4), 164-188. <https://doi.org/10.18662/brain/12.4/243>
- Plokhikh, V.V. (2011). Psikhologiya vremennoy regulyatsii deyatelnosti cheloveka. [Psychology of temporary regulation of human activity]. Donetsk: Landon XXI. [in Russian].
- Sadaphal, D. P., Kumar, A., & Mutha, P. K. (2022). Sensorimotor learning in response to errors in task performance. *Journal of Neuroscience*, 9(2), 1-14. <https://doi.org/10.1523/ENEURO.0371-21.2022>
- Shoshol, R. (1978). Vremya reaktsii. Eksperimental'naya psikhologiya [Reaction time. Experimental psychology]. M: Nauka. [in Russian].
- Silverman, I. W. (2010). Simple reaction time: It is not what it used to be. *The American Journal of Psychology*, 123(1), 39-50. <https://psycnet.apa.org/doi/10.5406/amerjpsyc.123.1.0039>
- Usher, M., Olami, Z., & McClelland, J.L. (2002). Hick's Law in a Stochastic Race Model with Speed-Accuracy Tradeoff. *Journal of Mathematical Psychology*, 46(6), 704-715. <https://doi.org/10.1006/jmps.2002.1420>
- Uznadze, D. N. (2001). Psikhologiya ustanovki. [Psychology of attitude]. SPb.: Piter. [in Russian].
- van Uffelen, J. G. Z., Khan, A., & Burton, N. W. (2017). Gender differences in physical activity motivators and context preferences: a population-based study in people in their sixties. *BMC Public Health*, 17, 624. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4540-0>
- Vidal, F., Meckler, C., & Hasbroucq, T. (2015). Basics for sensorimotor information processing: some implications for learning. *Front. Psychol.*, 6(33). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00033>
- Wu, W. C., Chang, L.Y., Luh, D. L., Wu, C. C., Stanaway, F., Yen, L. L., & Chang, H. Yi. (2020). Sex differences in the trajectories of and factors related
- Висновки**
1. Загальна структура екстреної організації системи сенсомоторної дії в чоловічій та жіночій групах суттєво не відрізняється та включає в основному однакові компоненти та зв'язки.
 2. Час простої сенсомоторної реакції та реакції вибору в окремих завданнях і за необхідності їх вибіркової реалізації у задачі подвійного вибору (виконання екстрених дій) у чоловічої групі менше, проти жіночої. Досліджувані чоловічої групи, порівняно з жіночою, також переважно здатні швидше організувати нову систему сенсомоторної дії за умов необхідного екстреного реагування.
 3. Суб'єктивна складність диференціації ментальних часових орієнтирів у процесі необхідної організації системи екстреної сенсомоторної дії у жінок вище, порівняно з чоловіками. Цим пояснюється операційна складність в жіночій групі щодо диференціації часових орієнтирів у виконанні антиципації щодо моменту можливої появи стимулу, що, зрештою, і відбивається на стабільності часу виконання сенсомоторної дії.
- Список використаних джерел**
- Ariani, G., Kordjazi, N., Pruszyński, J. A., Diedrichsen, J. (2021). The Planning Horizon for Movement Sequences. *Journal of Neuroscience*, 8(2), 1-14. <https://doi.org/10.1523/ENEURO.0085-21.2021>
- Boyko, E. I. (2002). Mekhanizmy umstvennoy deyatelnosti [Mechanisms of mental activity]. Voronezh: NPO "MODEK". [in Russian].
- Česonis, J. and Franklin, D. W. (2020). Time-to-Target Simplifies Optimal Control of Visuomotor Feedback Responses. *Journal of Neuroscience*, 7(2), 1–17. <https://doi.org/10.1523/ENEURO.0514-19.2020>
- Cheban, Yu., Chebykin, O., Plokhikh, V., & Massanov, A. (2020a). Mental resources for the self-mobilization of rowing athletes. *Journal of Physical Education and Sport*, 20(3), 1580-1589 [in English]. <https://doi.org/10.7752/jpes.2020.03216>
- Cheban, Yu. V., Chebykin O. Ya., Plokhikh V. V., & Massanov A. V. (2020b). Emotional factor of competitive self-mobilization of professional rowers. *Insight: the psychological dimensions of society*, 3, 28-43. <http://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-3-2>
- Coe, J. L., Micalizzi, L., Josefson, S. (2020). Sex differences in associations between early adversity, child temperament, and behavior problems. *International Journal of Behavioral Development*, 44(6), P. 490-504. <https://doi.org/10.1177/0165025420912012>
- Cravo, A. M., Rohenkohl, G., Santos, K.M., Nobre, A. C. (2017). Temporal Anticipation Based on Memory. *Journal of Neuroscience*, 7(2), 1-17. https://doi.org/10.1162/jocn_a.01172
- Eaton, W. O., & Enns, L. R. (1986). Sex differences in human motor activity level. *Psychological Bulletin*, 100(1), 19–28. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.1.19>

Sex differentiation in the organization of emergency sensorimotor action

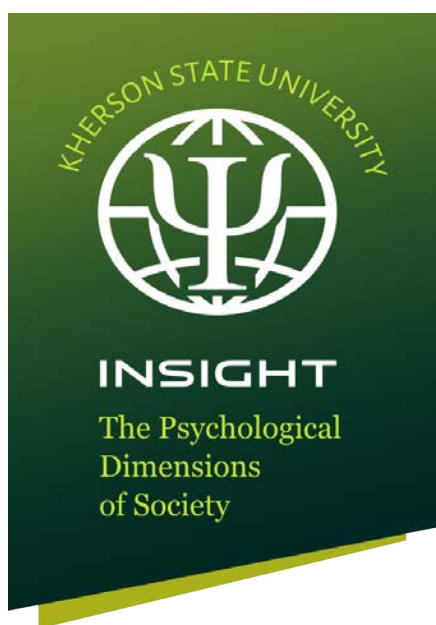

to extracurricular sport participation and exercise: a cohort study spanning 13 years. *BMC Public Health*, 20, 1639. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09745-8>

Zinchenko, S., Tovstokoryi, O., Nosov, P., Popovych, I., & Kyrychenko, K. (2022). Pivot Point position determination and its use for manoeuvring a vessel. *Ships and Offshore Structures*, <https://doi.org/10.1080/17445302.2022.2052480>

- Gartstein, M. A., Hancock, G. R., Potapova, N. V., Calkins, S. D., & Bell, M. A. (2020). Modeling development of frontal electroencephalogram (EEG) asymmetry: Sex differences and links with temperament. *Developmental science*, 23(1). <https://doi.org/10.1111/desc.12891>
- Jain, A., Bansal, R., Kumar, A., & Singh, K. D. (2015). A comparative study of visual and auditory reaction times on the basis of gender and physical activity levels of medical first year students. *International Journal of Applied and Basic Medical Research*, 5(2), 124–127. <https://doi.org/10.4103/2229-516X.157168>
- Merlin, V. S. (2005). Psikhologiya individual'nosti [Psychology of individuality]. M.: MPSI; Voronezh: NPO "MODEK". [in Russian].
- Plokhikh, V. (2021). Assessment of subject's readiness for urgent actions using the variations of sensorimotor response tasks. *Insight: the psychological dimensions of society: scientific journal*, 5, 46-65. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-4>
- Plokhikh, V., Popovych, I., Zavatska, N., Losiyevska, O., Zinchenko, S., Nosov, P., Aleksieieva, M. (2021). Time Synthesis in Organization of Sensorimotor Action. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(4), 164-188. <https://doi.org/10.18662/brain/12.4/243>
- Plokhikh, V.V. (2011). Psikhologiya vremennoy regulyatsii deyatel'nosti cheloveka. [Psychology of temporary regulation of human activity]. Donetsk: Landon XXI. [in Russian].
- Sadaphal, D. P., Kumar, A., & Mutha, P. K. (2022). Sensorimotor learning in response to errors in task performance. *Journal of Neuroscience*, 9(2), 1-14. <https://doi.org/10.1523/ENEURO.0371-21.2022>
- Shoshol, R. (1978). Vremya reaktsii. Eksperimental'naya psikhologiya [Reaction time. Experimental psychology]. M: Nauka. [in Russian].
- Silverman, I. W. (2010). Simple reaction time: It is not what it used to be. *The American Journal of Psychology*, 123(1), 39-50. <https://psycnet.apa.org/doi/10.5406/amerjpsyc.123.1.0039>
- Usher, M., Olami, Z., McClelland, J.L. (2002). Hick's Law in a Stochastic Race Model with Speed-Accuracy Tradeoff. *Journal of Mathematical Psychology*, 46(6), 704-715. <https://doi.org/10.1006/jmps.2002.1420>
- Uznadze, D.N. (2001). Psikhologiya ustanovki. [Psychology of installation]. SPb.: Piter. [in Russian].
- van Uffelen, J. G. Z., Khan, A. & Burton, N. W. (2017). Gender differences in physical activity motivators and context preferences: a population-based study in people in their sixties. *BMC Public Health*, 17, 624. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4540-0>
- Vidal, F., Meckler, C., & Hasbroucq, T. (2015). Basics for sensorimotor information processing: some implications for learning. *Front. Psychol.*, 6(33). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00033>
- Wu, W. C., Chang, L.Y., Luh, D. L., Wu, C. C., Stanaway, F., Yen, L. L., Chang, H. Yi. (2020). Sex differences in the trajectories of and factors related to extracurricular sport participation and exercise: a cohort study spanning 13 years. *BMC Public Health*, 20, 1639. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09745-8>
- Zinchenko, S., Tovstokoryi, O., Nosov, P., Popovych, I., & Kyrychenko, K. (2022). Pivot Point position determination and its use for manoeuvring a vessel. *Ships and Offshore Structures*, <https://doi.org/10.1080/17445302.2022.2052480>

**Педагогічна
та вікова психологія**

**Pedagogical
and developmental
psychology**

Link article (Style APA): Hulias, I. A., & Hoian, I. M. (2022). Explication of factors of the axiopsychological design of life achievements of modern youth. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 41–57. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-4

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Hulias, I. A., Hoian, I. M. Explication of factors of the axiopsychological design of life achievements of modern youth. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2022, 7, 41–57. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-4

UDC 159.923.2

Explication of factors of the axiopsychological design of life achievements of modern youth

Експлікація чинників аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень сучасної молоді

Received: April 03, 2022

Accepted: June 17, 2022

Hulias Inesa Antonivna

Doctor of Psychology, Associate Professor,
Department of Psychology,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University, Ukraine
inehulias@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4960-4011>

Hoian Ihor Mykolayovych

Doctor of Psychology, Full Professor,
Department of Social Psychology,
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University, Ukraine
ihor.hoian@pnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2548-0488>

Гуляс Інеса Антонівна

доктор психологічних наук, доцент,
кафедра психології,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна
inehulias@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4960-4011>

Гоян Ігор Миколайович

доктор психологічних наук, професор,
кафедра соціальної психології,
Прикарпатський національний
університет
імені Василя Стефаника, Україна
ihor.hoian@pnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2548-0488>

Abstract

The article deals with an empirical study of the features of axiopsychological design of the life achievements of students – the future representatives of the “man-technique” profession (n=105). The importance of the issue under consideration was substantiated, and an empirical study was carried out. The concept of “axiopsychological design of an individual’s life fulfilment” was defined. It is noted that the understanding of the peculiarities of value design by the educators will allow the operationalization of addressing the tasks of educational and professional training of students in higher education institutions.

Анотація

Статтю присвячено емпіричному дослідженню особливостей аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень студентів – у майбутньому представників професії типу “людина-техніка” (n=105). Обґрунтовано важливість окресленого питання і проведено емпіричне дослідження. Визначено концепт “аксіопсихологічне проектування життєздійснення особистості”. Зазначено, що розуміння освітянами особливостей ціннісного проектування уможливить операціоналізацію розв’язання завдань навчально-професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти. **Метою статті** є виявлення

The purpose of the article is to identify and reveal the predominant factors in the life fulfilment of senior students. **Research methods:** testing according to standardized questionnaires, quantitative analysis of the results of descriptive statistics, and factor analysis. **Results.** Factor analysis assisted in determining the structure of personal life fulfilment of modern youth. Ten factors, among which F1 "Masculine traits in achieving success" (10.38%) and F2 "Self-efficacy disposition" (9.62%) are key predictors of the process, were distinguished. The relationships between the components of each factor were specified. It was established the components of factors that have a negative load, which means their absence or low level of development, and hence "inhibit" the process of value design of young people, among them: "flexibility", "self-regulation", and "independence". **Conclusions.** In order to eliminate "vulnerabilities" in the design of projects and the implementation of plans by senior students, we recommend paying attention to the aspects related to a better understanding of oneself, awareness of one's problems, needs and motives, experiences, developing a positive attitude toward oneself and self-confidence, and forming adequate self-esteem, which will ultimately contribute to the processes of self-regulation and allow achieving goals under educational and professional tasks, and in the future – in all spheres of life.

Keywords: axiopsychology, self-determination, acme-training, acmeresource, structure of factors of personal life fulfilment.

Introduction

A subject is primarily guided by the hierarchy of value orientations available in his mind at any time – in peacetime or, unfortunately, martial law, in various living conditions and circumstances, when designing and planning his future, and outlining actual events: goals and objectives. In this regard, the system of personal value orientations is a substantive aspect of one's life perspective. A person's subordination of values "dictates" a well-defined order of preferences in the realm of activity and choice of life path, and therefore, the line of personal behavior. Given the above, the axiopsychological design of personal life achievements has particular relevance and significance.

We define a concept of "the axiopsychological design of personal life fulfilment" as "a two-way synergistic process of value-targeted advance (anticipation) of the desired states and statuses (achievements) for a particular person and their subjective-resource

й експлікація провідних чинників життєздійснення студентської молоді старших курсів. **Методи дослідження:** тестування за стандартизованими анкетами, кількісне аналізування результатів описової статистики, факторний аналіз. **Результати.** За допомогою факторного аналізу визначено структуру персонального життєздійснення сучасної молоді. Виявлено десять факторів, серед яких F1 "Риси чоловічого гендеру у досягненні успіху" (10.38%) і F2 "Диспозиція самоефективності" (9.62%) є ключовими предикторами цього процесу. Конкретизовано зв'язки між компонентами кожного фактора. Встановлено складники факторів, які мають негативне навантаження, що означає їхню відсутність або низький рівень розвитку, і відповідно "гальмують" процес ціннісного проектування молодих людей, серед них: "гнучкість", "власне саморегуляція", "самостійність". **Висновки.** З метою усунення "проблемних точок" у побудові проектів і здійсненні задумів студентами випускних курсів, рекомендуємо звернути увагу на аспекти, пов'язані з кращим розумінням себе, усвідомленням своїх проблем, потреб і мотивів, власних переживань, виробленні позитивного ставлення до себе, розвитком упевненості в собі, формуванням адекватної самооцінки, що в підсумку, позитивно вплине на процеси саморегуляції і уможливить утілення задуманого в плані розв'язання навчально-професійних завдань, а в майбутньому – в усіх сферах життєдіяльності.

Ключові слова: аксіопсихологія, самовизначення, акметренінг, акмересурс, структура чинників персонального життєздійснення.

Вступ

За будь-якого часу – мирної доби чи, на жаль, військового стану, різних життєвих умов та обставин, проектуючи та плануючи власне прийдешнє, накреслюючи реальні події – цілі й завдання, суб'єкт послуговується, передусім, ієрархією ціннісних орієнтацій, наявною у його свідомості. В цьому зв'язку система ціннісних орієнтацій особистості є змістовим аспектом її життєвої перспективи. Сформована в людини підпорядкованість цінностей "диктує" чітко визначений порядок переваг царини діяльності й вибору життєвого шляху, а отже, – й лінію поведінки особистості. З огляду на викладене вище, особлива актуальність і значущість належить проблемі аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості.

Визначення концепту "аксіопсихологічне проектування життєздійснення особистості"

provision with adequate competencies relevant to specific life situations” (Hulias, 2020: 141). The above understanding of the phenomenon concerned allows for combining the temporal-teleological and causal-subject aspects of the indivisible process of personal life fulfilment. The former represents free will as an immanently inherent feature of “homo sapiens” to outline own life priorities (axiological sector) more or less independently, and the latter represents biologically determined and acquired during the socialization knowledge, skills, and experience to exercise choices as products of value self-determination under life projects (Hulias, 2020: 142).

Few works devoted to the study of the axiopsychological design of personal life achievements; moreover, they were developed exclusively by scientists of domestic schools of thought.

The work by M. Semilit (2021) is relevant in terms of cultural and historical dimensions. The author presented a semantic-topographic approach to designing a personal life path as a socially crucial constructive and prognostic activity, which relies on sociogenetic fundamentals under the influence of ancestral history, collective symbols-archetypes and transgenerative activity of a subject in the psychotherapeutic group, where the processes of designing a life path are worked out. The outlined context is extended with the close position of L. Hrydkovets (2019). The researcher substantiates the influence of traditional religious and family values and historical traumas caused by social cataclysms and emergencies on how the subject experiences his life crises. In her integrated study of the same format, H. Handzilevska (2018) elucidated the specifics of implementing life scenarios through psychological-acmeological discourse and factors of the recovery of the latter’s acmeresources in the course of preserving the ethnic identity of Ukrainian migrants; characterized the psychological features of the normative and situational crises as periods of positive changes; proposed acmetraining to cultivate the productive use of acmeresources for achieving a goal.

It was analyzed the axiopsychological dimension of designing life achievements in the context of social expectations of a person (Popovych,

ми формуємо як “двоєдиний синергійний процес ціннісно-цільового випередження (антиципації) бажаних для певної людини станів і статусів (досягнень) та їх суб’єктно-ресурсного забезпечення адекватними компетентностями, відповідними до певних життєвих ситуацій” (Гуляс, 2020: 141). Таке розуміння означеного феномена вможливає об’єднання темпорально-телеологічної та каузально-суб’єктної сторін неподільного процесу життєздійснення особистості. Перша з них репрезентує свободу волі як іманентно властиву ознаку “homo sapiens” більш-менш самостійно окреслювати власні життєві пріоритети (ціннісно-смысловий сектор), друга – представляє біологічно зумовлені та набуті в ході соціалізації знання, навички й уміння реалізувати індивідуальні вибори як продукти ціннісного самовизначення у життєздатні проекти (Гуляс, 2020: 142).

Дослідженню проблематики аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості присвячено невелику кількість праць, причому винятково вчених вітчизняних наукових шкіл.

Актуальною у плані культурно-історичного напрямку є робота М. Семіліта (2021), у якій автор презентував семантико-топографічний підхід щодо проектування життєвого шляху особистості як соціально-важливої конструктивно-прогностичної діяльності, що спирається на соціогенетичні підвалини під впливом родової історії пращурів, колективних символів-архетипів і трансгенеративну активність суб’єкта в психотерапевтичній групі, де опрацьовуються процеси проектування життєвого шляху. Окреслений контекст продовжимо близькою позицією Л. Гридковець (2019). Дослідниця обґрунтовує вплив традиційних релігійних і сімейних цінностей, історичних травм, зумовлених певними соціальними катаклізмами та надзвичайними ситуаціями, на спосіб переживання суб’єктом власних життєвих криз. У своєму інтегрованому дослідженні цього ж формату Г. Гандзілевська (2018) розкрила специфіку імплементації життєвих сценаріїв через психолого-акмеологічний дискурс і фактори відновлення акмересурсів останніх у руслі збереження етнонаціональної

2014a; 2014b), conformal behavior (Popovych et al., 2021a), and economic attitudes (Orap, Kalba, 2021). Among individual contributions, we give prominence to the one by O. Hrinova (2018), who covers the patterns and mechanisms of designing a personal life path in adolescence, according to main life spheres.

The available scientific groundwork on life design confirms an insufficient number of works that would illustrate the integrity of studying the phenomenon under consideration under a wide age range. In this regard, we put forward the announced scientific intelligence.

Hypothesis: the authors assume that the disposition of self-efficacy by masculine type is a psychological feature of the axiopsychological design of individual life achievements in the early adulthood stage of future engineers.

The purpose of the study is to identify and interpret core predictors of the life fulfilment of modern youth. Meeting the goal provides for the formulation and solution of the following tasks: 1) to build a factor structure of personal life fulfilment of the subjects and identify the internal connections of its components; 2) to generalize the characteristics of the respondents' relevant phenomenon and reduce the dimension of the original space of features that correlate with each other; 3) to ensure an economical representation of data with minimal losses of source information.

Methodology

In studying the axiopsychological design of individual life achievements, a significant role is played by the principle of determinism, i.e., its two varieties: causal, according to which biological prerequisites and socio-cultural effects drive the development of the psyche and personality, and teleological, which is stipulated by the subject's activity, goals, and values. The study of the relevant phenomenon is based on the synergistic superposition of teleological and causal determinism represented by the principle of integral subjectivity, which is proposed and substantiated by Z. Karpenko (Karpenko, 2018; Hulias, 2020). The following research methods were used: theoretical – comparison and generalization of data, structural

ідентичності українських мігрантів; схарактеризувала психологічні особливості нормативної та ситуативної криз як періодів, спонукуваних для позитивних змін; запропонувала акметренінг на розвиток продуктивного використання акмересурсів у досягненні мети.

Проаналізовано аксіопсихологічний вимір проектування життєвих досягнень у контексті соціальних очікувань особистості (Попович, 2014a; 2014b), конформної поведінки (Popovych et al., 2021a), економічних атитюдів (Orap, Kalba, 2021). Серед поодиноких напрацювань відзначимо внесок О. Гріньової (2018), у якому розкрито закономірності та механізми проектування життєвого шляху особистості в юнацькому віці за провідними життєвими сферами.

Наявний науковий доробок у дослідженні проблеми життєвого проектування є свідченням недостатньої кількості праць, які б ілюстрували цілісність вивчення означеного феномена у широких вікових межах. У цьому зв'язку пропонуємо анонсовану наукову розвідку.

Гіпотеза: автори припускають, що психологічною особливістю аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості у період ранньої дорослості майбутніх інженерів є диспозиція самоефективності за маскуліним типом.

Мета дослідження – виявити й пояснити ключові предиктори життєздійснення сучасної молоді. Досягнення означеної мети зумовило постановку та розв'язання таких завдань: 1) побудувати факторну структуру персонального життєздійснення досліджуваних і виявити внутрішні зв'язки його складників; 2) узагальнити характеристики означеного феномена респондентів, зменшити розмірність вихідного простору ознак, які корелюють між собою; 3) забезпечити економну репрезентацію даних за мінімальних втрат вихідної інформації.

Методологія

Вагома роль у контексті дослідження аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості належить принципу детермінізму, зокрема двом його різновидам: причинно-наслідковому (каузальному), згідно з яким розвиток психіки та особистості

method of interpretation; empirical methods of a survey – testing and questionnaire; mathematical-statistical – search for primary statistics, calculation of the arithmetic mean, factor analysis according to standard procedures.

Participants. The study engaged full-time fourth- and fifth-year students of the Institute of Physical-Technical and Computer Sciences of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. The average age of the respondents was 20.3 years. The sample consisted of 105 persons, of which 56 – male and 49 – female.

Procedure and tools. The authors applied a psychodiagnostic toolkit that made it possible to study the factors of personal life fulfilment of modern youth according to the following substantive aspects: affective and welcoming – it was supported by the Oxford Happiness Questionnaire by M. Argyle: an indicator of personal happiness; regulatory and behavioral – it was diagnosed using specific methods, namely: “Style of Self-Regulation Behavior” by V. Morosanova & E. Konoz: planning, modeling, programming, assessment, flexibility, independence; the Mehrabian Achieving Tendency Scale (MATS): achievement motivation; I. Brunova-Kalisetska Self-Efficacy Questionnaire: scenario, social self-efficacy, strategy, attribution; reflexive-phenomenological – presented by tests: Multidimensional Perfectionism Scale by P. Hewitt – G. Flatt (adapted by I. Hrachova): self-oriented perfectionism (SOP), other-oriented perfectionism (OOP), socially prescribed perfectionism (SPP); Coping Behavior in Stressful Situations by S. Norman et al.: problem-focused coping; emotion-focused copying; avoidance copying; Bem Sex Role Inventory (BSRI): masculinity, femininity, and androgyny; motivational-semantic – encompassed by such techniques as Diagnostics of the Real Structure of Personal Value Orientations by S. Bubnov: entertainment, well-being, the enjoyment of beauty, help and mercy, love, new knowledge, social status, recognition and respect, social activity, communication, and health; Causametrics by Ye. Holovakha & O. Kronik: chronological age, psychological age, a coefficient of subjective life realization; value-target – covered by the following methods: Personal Striving Assessment Packet (PSAP) by R. Emmons: joy, upset, ambivalence,

спричиняють біологічні передумови та соціокультурні впливи, і телеологічному – зумовленому власною активністю суб’єкта життєдіяльності, його цілями та цінностями. Дослідження означеного феномена ґрунтується на синергійній суперпозиції телеологічного і каузального детермінізму у вигляді принципу інтегральної суб’єктності, запропонованого й обґрунтованого свого часу З. Карпенко (Карпенко, 2018; Гуляс, 2020). Використано такі методи дослідження: теоретичні – порівняння й узагальнення даних, структурний метод інтерпретації; емпіричні методи письмового опитування – тестування й анкетування; математико-статистичні – пошук первинних статистик, знаходження середнього арифметичного, факторний аналіз за стандартними процедурами.

Учасники. У дослідженні взяли участь студенти денної форми навчання четвертого-п’ятого курсів Навчально-наукового інституту фізико-технічних і комп’ютерних наук Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Середній вік опитаних становив 20.3 років. Вибірка складалася зі 105 осіб, з яких 56 – чоловічої та 49 – жіночої статі.

Процедура та інструменти. Застосовано психодіагностичний інструментарій, який уможливив дослідження чинників персонального життєздійснення сучасної молоді за такими змістовими лініями: афективно-вітальною – її забезпечував “Оксфордський опитувальник щастя” М. Аргайла: показник особистого щастя; регулятивно-поведінковою – діагностовано за методиками: “Стиль саморегуляції поведінки” В. Моросанової, Є. Коноз: планування, моделювання, програмування, оцінка результатів, гнучкість, самостійність; “Діагностика мотивації досягнення” А. Мегрбіана: мотивація досягнення; “Опитувальника самоефективності” І. Брунової-Калісецької: сценарій, соціальна самоефективність, стратегія, атрибуція; рефлексивно-феноменологічною – представлено тестами: “Полівимірна шкала перфекціонізму” П. Гевітта – Г. Флетта (в адаптації І. Грачової): перфекціонізм, орієнтований на себе (ПОС), перфекціонізм, орієнтований на інших (ПОІ), соціально приписаний перфекціонізм (СПП); “Копінг-поведінка

importance, success, probability of success, the influence of circumstances, efforts, difficulties, social desirability, clarity, progress, external cause, introjection, identification, internal cause, and support; Study of Individual Goal Orientation by Ya. Vasyliiev: implementation, its dependence on me, emotions, will. Interviewing of the respondents was carried out in stages as prescribed by the instructions of the above methods, and the primary processing of data – according to the “keys” of the latter.

Statistical analysis. The use of standard software packages, “Microsoft Office Excel 2007” and “IBM SPSS Statistics 22”, facilitated the statistical processing of empirical data and a graphical presentation of the results obtained. To display the data of the original feature space in a new space of a smaller dimension with minimal loss of valuable information, principal component analysis (PCA) in combination with Varimax rotation was applied. According to the Kaiser-Meyer-Olkin Test for Sampling Adequacy (KMO value = .635) and Bartlett’s Test of Sphericity (approximate value $\chi^2 = 4240.456$; $df = 1830$; $p = .000$), the application feasibility of factor analysis to the selected indicators was assessed.

Results

Analysis of the results of the study of the personal life fulfilment of students, the future representatives of the “man-technique” profession, begins with descriptive statistics. In order to assess the average values of the diagnostics scales in a balanced and effective way, they were conveyed through STEN scores. The findings of the components under consideration with an orientation to the arithmetic mean (M) and standard deviation (SD) are evaluated (Tabl. 1).

To make the phenomenon under study comprehensive and reduce the number of output variables, the factor-analytical approach, which is based on the relationships between specific diagnostic indicators, was used. A complex of 61 psychological components is methodologically justified and ensures the consistency of studying the peculiarities of modern youth’s life fulfilment. As a result of Varimax rotation, an isolated factor is a set of variables with significant loads, and therefore, it can be considered an artificial “unit” of grouped predictors based on their existing relations.

в стресових ситуаціях” С. Норман та ін.: копінг, спрямований на розв’язання завдань; копінг, орієнтований на емоції; копінг уникнення; “Дослідження маскулінності-фемінності особистості” С. Бем: маскулінність, фемінність, андрогінність; мотиваційно-сисловою – охоплюють методики: “Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості” С. Бубнова: розваги, добробут, насолода прекрасним, допомога і милосердя, любов, пізнання нового, соціальний статус, визнання і повага, соціальна активність, спілкування, здоров’я; “Каузометрія” Є. Головахи, О. Кроніка: хронологічний вік, психологічний вік, коефіцієнт суб’єктивної реалізації життя; ціннісно-цільовою – розкривають методики: “Пакет оцінки особистісних прагнень” Р. Еммонса: радість, засмучення, амбівалентність, важливість, успішність, ймовірність успіху, вплив обставин, зусилля, труднощі, соціальна бажаність, ясність, прогрес, зовнішня причина, інтродекція, ідентифікація, внутрішня причина, підтримка; “Дослідження цільової спрямованості особистості” Я. Васильєва: реалізація, залежність її від мене, емоції, воля. Процедуру опитування респондентів проводили поетапно згідно з інструкціями означених методик, а первинну обробку даних – за “ключами” останніх.

Статистичне аналізування. Статистичну обробку емпіричних даних та графічну презентацію отриманих результатів здійснено за допомогою стандартизованих пакетів комп’ютерних програм “Microsoft Office Excel 2007” і “IBM SPSS Statistics 22”. З метою відображення даних вихідного простору ознак у новий простір меншої розмірності з мінімальною втраченою корисною інформацією, використано метод головних компонент у поєднанні з ортогональним обертанням Varimax. За критерієм адекватності вибірки Кайзера-Мейєра-Олкіна (критерій KMO = .635) і критерієм сферичності Бартлетта (приблизне значення $\chi^2 = 4240.456$; $df = 1830$; $p = .000$) визначено можливість застосування факторного аналізу до вибраних показників.

Результати

Аналіз результатів дослідження персонального життєздійснення студентів –

Table 1. Results of descriptive statistics (n=105)
Таблиця 1. Результати описової статистики (n=105)

Scale Шкала	Arithmetic mean, M Середнє арифметичне, M	Standard deviation, SD Середньо-квадратичне відхилення, SD
Diagnostics of the Real Structure of Personal Value Orientations “Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості”		
Entertainment Розваги	5.12	2.24
Well-being Добробут	5.29	2.46
Enjoyment of beauty Насолода прекрасним	5.08	2.53
Help Допомога	5.04	2.08
Love Любов	5.37	2.65
New knowledge Пізнання нового	5.17	2.30
Social status Соціальний статус	5.13	2.32
Recognition Визнання	5.16	1.99
Social activity Соціальна активність	5.26	2.56
Communication Спілкування	5.16	2.21
Health Здоров'я	5.32	2.42
Coping Behavior in Stressful Situations “Копінг-поведінка в стресових ситуаціях”		
Problem-focused Розв'язання завдання	5.29	2.41
Emotion-focused Емоції	5.30	2.45
Avoidance Уникнення	5.30	2.41
Distraction Відволікання	5.28	2.45
Social distraction Соціальне відволікання	5.20	2.42

Multidimensional Perfectionism Scale “Полівимірна шкала перфекціонізму”		
Self-oriented perfectionism Перфекціонізм, орієнтований на себе	5.28	2.41084
Other-oriented perfectionism Перфекціонізм, орієнтований на інших	5.23	2.50003
SPP СПП	5.31	2.46746
Overall Perfectionism Score Загальний показник перфекціонізму	5.28	2.49800
Bem Sex Role Inventory “Дослідження маскуліності-фемінності особистості”		
Femininity Фемінність	5.22	2.59
Masculinity Маскуліність	5.21	2.44
IS	5.20	2.42
Self-Efficacy Questionnaire “Опитувальник самоефективності”		
Scenario Сценарій	5.13	2.56
Social self-efficacy Соціальна самоефективність	5.32	2.14
Strategy Стратегія	5.53	2.43
Attribution Атрибуція	5.24	2.08
Overall self-efficacy Загальна самоефективність	5.30	2.39
Oxford Happiness Questionnaire “Оксфордський опитувальник щастя”		
Happiness Щастя	5.28	2.49
The Mehrabian Achieving Tendency Scale “Діагностика мотивації досягнення”		
Achievement Motivation Мотивація досягнення	5.20	2.45

Continuation of table 1
Продовження таблиці 1

Scale Шкала	Arithmetic mean, M Середнє арифметичне, M	Standard deviation, SD Середньо-квадратичне відхилення, SD
Behavior Self-Regulation Style "Стиль саморегуляції поведінки"		
Planning Планування	5.14	2.27
Modelling Моделювання	5.28	2.28
Programming Програмування	5.13	2.23
Assessment Оцінка результатів	5.34	2.50
Flexibility Гнучкість	5.29	2.57
Independence Самостійність	5.20	2.40
General self-regulation Загальна саморегуляція	5.27	2.45
Causametrics "Каузометрія"		
Chronological age Хронологічний вік	5.28	1.96
Psychological age Психологічний вік	5.26	2.41
Ratio of subjective life realization Коефіцієнт суб'єктивної реалізації життя	5.29	2.46
Personal Striving Assessment Packet "Пакет оцінки особистісних прагнень"		
Joy Радість	5.27	2.49
Upset Засмучення	5.26	2.48

Ambivalence Амбівалентність	5.24	2.50
Importance Важливість	5.29	2.45
Success Успішність	5.33	2.50
Probability of success Ймовірність успіху	5.27	2.43
Influence of circumstances Вплив обставин	5.31	2.50
Efforts Зусилля	5.25	2.47
Difficulties Труднощі	5.35	2.41
Social desirability Соціальна бажаність	5.24	2.44
Clarity Ясність	5.21	2.45
Progress Прогрес	5.28	2.52
External cause Зовнішня причина	5.24	2.48
Introjection Інтроекція	5.26	2.49
Identification Ідентифікація	5.21	2.40
Internal cause Внутрішня причина	5.27	2.46
Support Підтримка	5.22	2.49
Study of Individual Goal Orientation "Дослідження цільової спрямованості особистості"		
Implementation Реалізація	5.20	2.48
On me Від мене	5.26	2.48
Emotions Емоції	5.24	2.47
Will Воля	5.22	2.44

The correlation matrix with 61 variables was determined using the principal component analysis. Following factor analysis carried out on the basis of empirical data, among 19 possible factors, the structure of 10 ones, which rendered 55.23% of the total variance, was recognized as optimal (Tabl. 2).

у майбутньому представників професії типу "людина-техніка", розпочнемо із даних описової статистики. З метою урівноваженого й ефективного оцінювання середніх значень діагностичних шкал, було здійснено їх переведення у стени. Оцінено результати досліджуваних складників

Table 2. Factor loading matrix

Таблиця 2. Матриця факторних навантажень

Scale Шкала	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Entertainment Розваги	.080	-.235	.066	.183	.468	-.120	.118	.109	-.093	-.035
Well-being Добробут	.296	-.169	.033	-.329	.309	-.110	.312	-.027	-.032	-.020
Enjoyment of beauty Насолода прекрасним	-.178	.455	.152	-.033	.053	.165	-.061	.240	.062	-.223
Help Допомога	.246	-.164	-.114	-.293	-.373	.261	-.134	.139	.091	.155
Love Любов	.202	-.294	.136	-.144	-.234	-.110	.329	.055	.073	.345
New knowledge Пізнання нового	.171	.214	.399	.057	-.053	.160	-.017	.248	-.008	-.351
Social status Соціальний статус	.377	-.028	.004	-.391	.149	.248	-.176	.059	-.085	-.088
Recognition Визнання	-.046	-.432	.156	-.391	-.052	.337	.031	.149	-.040	.163
Social activity Соціальна активність	.263	.082	.078	-.401	-.103	.387	.094	.157	.068	-.276
Communication Спілкування	.240	.101	-.133	-.078	.299	.036	.147	-.180	-.217	.431
Health Здоров'я	.377	.128	-.077	-.175	-.020	-.166	-.211	-.148	.333	-.322
Problem-focused coping Розв'язання завдання	.561	.257	.293	-.098	-.038	.068	-.096	.013	-.024	-.038
Emotion-focused coping Емоції	-.113	-.543	.310	-.101	.206	.058	-.271	.051	.054	.000
Avoidance Уникнення	.556	-.224	-.231	-.108	.501	-.283	-.065	-.034	.237	-.168
Distraction Відволікання	.393	-.221	-.219	-.022	.599	-.196	-.012	.021	.113	-.175
Social distraction Соціальне відволікання	.532	-.265	-.073	-.253	.189	-.199	-.086	-.076	.299	.028
SOP ПОС	-.411	.282	-.053	.381	.017	-.183	-.063	-.022	.263	-.108
OOP ПОІ	-.304	.242	.152	.211	.145	.372	-.103	-.229	.160	.149
SPP СПП	-.425	.231	-.254	.458	-.068	-.070	-.090	-.122	.052	.054
General perfectionism Загальний перфекціонізм	-.526	.333	-.077	.509	.040	.061	-.152	-.161	.208	.086
Femininity Фемінність	.137	-.577	.026	-.231	.029	.191	-.042	.041	.094	.322
Masculinity Маскулінність	.635	.450	-.057	-.163	.200	.031	-.019	-.097	-.263	-.070
Androgyny Андрогінність	-.338	-.700	.077	-.052	-.180	.111	.007	.070	.233	.236
Scenario Сценарій	.581	.247	-.376	.080	.034	.127	.070	.067	-.131	.233

Continuation of table 2
Продовження таблиці 2

Scale Шкала	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Social self-efficacy Соціальна самоефективність	.381	.418	-.197	.227	.049	.090	.233	-.142	-.063	-.061
Strategy Стратегія	.417	.527	.021	-.009	-.260	-.056	.021	-.215	.248	.179
Attribution Атрибуція	.230	.457	.046	.109	-.077	.298	-.163	-.034	.018	.339
Overall self-efficacy Загальна самоефективність	.597	.618	-.186	.117	-.062	.113	.047	-.153	.046	.226
Happiness Щастя	.547	.213	-.226	-.038	-.141	.140	.095	-.166	.160	-.070
Achievement motivation Мотивація досягнення	.201	.534	.226	-.228	-.174	.101	-.096	-.002	.052	-.104
Planning Планування	.166	.112	.396	-.103	-.249	-.140	-.171	.017	-.344	-.065
Modelling Моделювання	.129	.295	.249	.292	.028	-.198	-.077	.151	.323	.201
Programming Програмування	-.006	.181	.332	-.335	-.400	-.327	-.223	.102	-.067	.033
Assessment Оцінка результату	-.022	.052	.481	-.037	.115	-.238	-.018	.245	.294	.150
Flexibility Гнучкість	.212	.146	.094	-.016	-.142	-.468	.031	.063	.074	.435
Independence Самостійність	.075	.181	.102	.087	.274	-.313	-.232	.009	-.461	.156
General self-regulation Загальна саморегуляція	.136	.328	.617	-.018	-.081	-.458	-.197	.184	-.092	.196
Chronological age Хронологічний вік	-.033	.266	-.247	.069	.324	-.063	.196	.512	.141	.172
Psychological age Психологічний вік	-.196	.374	.040	.116	.388	.170	.096	.478	.016	-.011
RSLR КСРЖ	-.241	.255	.170	-.033	.340	.157	-.016	.587	-.079	.061
Joy Радість	.389	-.085	.334	.362	.167	.252	-.063	-.031	-.194	.013
Upset Засмучення	.027	-.303	.220	.279	.128	.453	-.239	-.136	-.049	.011
Ambivalence Амбівалентність	.149	-.427	.187	.252	.015	.237	-.336	-.252	-.218	.056
Importance Важливість	.308	-.243	.357	.350	-.094	.067	-.237	-.038	-.173	.024
Success Успішність	.383	-.475	-.091	.362	-.140	-.082	.037	.236	-.164	-.137
Probability of success Ймовірність успіху	.288	-.331	.020	.419	-.025	-.241	.053	.233	-.289	-.008
Influence of circumstances Вплив обставин	.106	.271	.304	-.046	.029	.301	.361	-.033	-.244	.072

End of table 2

Закінчення таблиці 2

Scale Шкала	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Efforts Зусилля	.085	.089	.498	.106	.290	.100	.292	-.377	-.016	-.097
Difficulties Труднощі	-.103	.127	.548	-.049	.352	-.097	.266	-.306	.045	-.030
Social desirability Соціальна бажаність	.176	.035	.314	.202	-.300	-.028	.129	.054	.147	-.411
Clarity Ясність	-.351	.072	.347	-.236	.301	-.299	.039	-.371	-.104	.000
Progress Прогрес	.239	-.180	-.132	.336	-.313	-.207	.242	.110	-.189	-.286
External cause Зовнішня причина	-.090	-.053	.328	-.299	-.152	.041	.536	-.035	.243	.005
Introjection Інтроекція	.297	-.327	.377	.329	.008	.022	.309	-.069	.228	.078
Identification Ідентифікація	.398	-.204	.135	.474	-.226	.105	.293	.073	.151	.008
Internal cause Внутрішня причина	.361	-.261	.144	.466	-.017	.074	.278	.125	.143	.058
Support Підтримка	-.290	.205	-.021	-.035	.233	.352	.136	.105	-.011	.072
Implementation Реалізація	.174	.063	-.163	.004	-.126	-.019	.130	.268	-.198	.082
On me Від мене	.126	.400	.179	.038	.075	.153	-.257	.229	.237	-.023
Emotions Емоції	.354	-.280	.136	.103	.278	.120	-.345	.014	.323	.045
Will Воля	.586	-.145	-.079	.129	.003	.001	-.400	.070	.167	.041
Variance, % Дисперсія, %	10.38	9.62	5.93	5.84	5.01	4.41	3.84	3.63	3.36	3.16
Σ variance, % Σ дисперсії, %	10.38	20.01	25.95	31.79	36.80	41.21	45.06	48.70	52.07	55.23
Value Значення	6.33	5.87	3.62	3.56	3.05	2.69	2.34	2.21	2.05	1.92

Note: The load of significant variables is put in bold.

Примітка: Навантаження значущих змінних виділено жирним шрифтом.

F1 "Masculine Traits in Achieving Success" is represented by descriptors with strong and moderate positive loads: masculinity (.63), the level of overall self-efficacy (.59), will (.58), scenario (.58), problem solving (.56), as well as negative ones: overall perfectionism (-.52). It seems that self-confidence and business orientation of the personality of young people do without obsessive concern for perfection.

F2 "Self-efficacy disposition" identifies variables with statistically significant and strong

з орієнтацією на середнє арифметичне значення (M) і середньоквадратичне відхилення (SD), що відображено в табл. 1.

Для надання комплексного характеру досліджуваному феномену, а також зменшення кількості вихідних змінних, використано факторно-аналітичний підхід, в основі якого лежать взаємозв'язки між певними діагностичними показниками. Комплекс з 61 психологічного складника є методологічно обґрунтованим і забезпечує цілісність вивчення особливостей

opposing loads – androgenicity (-.70), self-efficacy (.61) and femininity (-.57). As can be seen, the predominant component in the marked factor is “self-efficacy”, which enhances and generalizes the previous factor. It confirms the importance of masculine traits in achieving success.

F3 “Managing the situation” consists mainly of variables with strong and moderate positive loads: self-regulation (.61), difficulties (.54), and efforts (.49). Consequently, the respondents consciously and purposefully form, plan and transform their actions and deeds under actual needs and personally relevant goals.

F4 “Perfection matters” comprises a dyad of components with strong and moderate positive loads: perfectionism (.50) and identification (.47). The sample representatives consider perfectionism one of the personal virtues, a valuable personal property closely related to setting positive and socially approved goals (Hewit, 2021). The beforementioned is due to the respondents’ desire to achieve the best results by accepting and meeting the requirements for an employee in the labor market of a particular industry, given the high level of competition; the standard of success peculiar to our culture, individual achievements.

F5 “Inefficient Coping” in its structure contains only two variables that have strong positive loads – distraction (.59) and avoidance (.50). In solving problems and tasks, the respondents use an avoidance coping strategy, selectively respond to difficulties or resort to procrastination to “gain” time for themselves to take in the situation or make it possible to solve it “at somebody else’s expense”.

F6 “Rigidity” is also represented by two descriptors with a moderate negative load: flexibility (-.46) and the overall level of self-regulation (-.45). Under fast-moving and dynamic circumstances, the participants hesitate, scarcely get used to life changes and situations, etc. It is difficult for them to adequately respond to a situation, plan activities and behaviors rationally and quickly, assess the contradictions of the results obtained, achievements for activities, and make adjustments. Consequently, young people experience regulatory failures and, thus, a fiasco in exercising activities.

персонального життєздійснення сучасної молоді. У результаті варімакс-обертання виокремлений фактор є сукупністю змінних зі значущими навантаженнями, а, отже, його можна визнавати за певну штучну “одiniцю” групування предикторів, на основі існуючих між ними зв’язків.

Матрицю кореляції з 61 змінною визначено методом головних компонент. У результаті факторного аналізу, проведеного на основі емпіричних даних, серед 19 можливих оптимальною визнали структуру з 10 чинників, якими пояснено 55.23% загальної дисперсії (табл. 2).

F1 “Риси чоловічого гендеру у досягненні успіху” репрезентовано дескрипторами із сильними та помірними позитивними навантаженнями – маскуліністю (.63), рівнем загальної самоефективності (.59), волею (.58), сценарієм (.58), розв’язанням задач (.56), а також негативним – загальним рівнем перфекціонізму (-.52). Видається, що впевненість у власних силах і ділова спрямованість особистості молодих людей обходиться без нав’язливої заклопотаності досконалістю.

F2 “Диспозиція самоефективності” визначають змінні зі статистично значущим та сильними протилежними навантаженнями – андрогінність (-.70), самоефективність (.61) і фемінність (-.57). Як видно, провідним складником у маркованому факторі є “самоефективність”, який підсилює й узагальнює попередній фактор, і свідчить про важливість рис чоловічого гендеру в досягненні успіху.

F3 “Опанування ситуації” складають переважно змінні із сильними та помірним додатними навантаженнями – саморегуляція (.61), труднощі (.54), зусилля (.49). Отже, опитані усвідомлено й цілеспрямовано будують, планують і перетворюють свої дії й учинки відповідно до актуальних потреб й особистісно значущих цілей.

F4 “Досконалість – це потрібно” утворює діада компонентів із сильним та помірним позитивними навантаженнями – перфекціонізм (.50) та ідентифікація (.47). Представники розглядуваної вибірки вважають перфекціонізм однією з чеснот особистості, цінною особистісною властивістю, тісно пов’язану

F7 “Reward Orientation” defines the intermediation of a component with a strong positive load – an external cause (.53). The behavior of the sample respondents is determined by external influences; the respondents do not have their well-defined beliefs; when developing their projects and achieving success, they need constant approval of their actions from others, which may indicate low subjectivity.

F8 “Adequate age estimation” is represented by two components with strong added loads – a rate of subjective life implementation (.58) and chronological age (.51). Although the participants have a too short period of chronological past to accomplish life goals fully, they believe they have managed to achieve results and success. One may assume that the latter mainly concerns their study in a higher education institution (HEI).

F9 “Helplessness. Strangeness” is defined by one variable with a negative load – independence (-.46). The lack of independence in HEI students – future engineers – can be justified by some reasons: a low level of professional motivation of modern student youth triggered by making professional choices by other people (possibly parents); dominant hyperprotection of loved ones; an insufficient level of subject-subject interaction among participants in the educational process (academic staff and HEI executives); a lack of self-determination; as well as by the “impact” of socio-psychological factors: expected low salary, a lack of prospects to be realized in the chosen profession after graduation, etc. Such a position of the respondents encourages them to choose easy or, conversely, too complex tasks, where they do not perceive unsuccess as their breakdown to confirm their failure. The respondents are less persistent in achieving goals, avoid responsibility, hesitate in decision making for a long time or take reckless risks. In this context, O. Halian’s opinion (Halian, 2021) that the HEI educational process needs transformation and its participants – the development of subjectivity is valid.

F10 “Obtrusive camaraderie” is represented by two descriptors with moderate opposing loads – communication (.43) and the reflection of social desirability (-.41). The respondents are focused on communication, but they are not sure that

із постановкою позитивних, соціально схвалюваних цілей (Hewit, 2021). Виявлене можна пояснити бажанням респондентів досягти найвищих результатів шляхом прийняття і виконання вимог до працівника на ринку праці в певній галузі з урахуванням високого рівня конкуренції; наявного у нашій культурі стандарту успіху, індивідуальних досягнень.

F5 “Неефективні копінги” у своїй структурі містить лише дві змінні, які володіють сильними додатними навантаженнями – відволікання (.59) й уникнення (.50). У вирішенні проблем і розв’язанні завдань опитані використовують стратегію уникнення, вибірково реагують на труднощі або вдаються до прокрастинації з метою “виручити” для себе час розібратися в ситуації, чи уможливити її розв’язання “чужим коштом”.

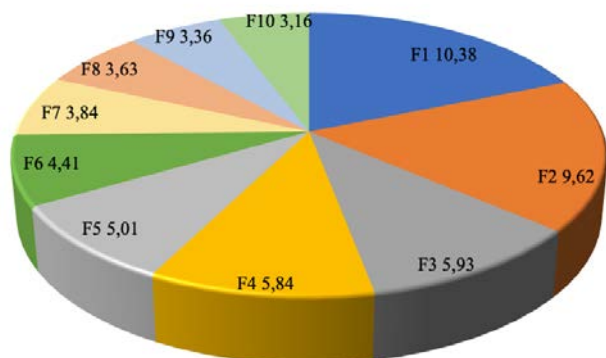
F6 “Ригідність” репрезентують також два дескриптори з помірним негативним навантаженням – гнучкість (-.46) і загальний рівень саморегуляції (-.45). За швидкоплинних, динамічних обставин досліджувані почуваються невпевнено, через силу звикають до змін в житті, обстановки тощо. Їм складно адекватно реагувати на ситуацію, раціонально і швидко планувати діяльність і поведінку, оцінити протиріччя отриманих результатів, здобутків з метою діяльності та внести корективи. У підсумку, в молодих людей трапляються регуляторні збої і, як наслідок, – фіаско у виконанні діяльності.

F7 “Орієнтація на винагороду” визначає посередництво складника із сильним додатним навантаженням – зовнішня причина (.53). Поведінку респондентів цієї вибірки зумовлюють зовнішні впливи; опитані не мають чітких власних переконань; у виробленні своїх проєктів та досягненні успіху воліють постійно отримувати підкріплення своїх дій ззовні, що може свідчити про низький рівень розвитку суб’єктності.

F8 “Адекватна оцінка віку” представлено двома компонентами із сильними додатними навантаженнями – коефіцієнт суб’єктивної реалізації життя (.58) та хронологічний вік (.51). З огляду на те, що в досліджуваних наявний надто короткий період хронологічного минулого задля повної реалізації ключових

they will be accepted by others. At the same time, they demonstrate their friendliness and courtesy to overcome doubts about their attractiveness as a partner in interpersonal communication. The highest value for the subjects is acceptance by others, cooperation with them, and establishing productive interaction. However, it is worth noting that too active imposition of one's camaraderie on others may lead to a reverse effect. Therefore, representatives of this group should control it, not transgress the personal boundaries of others in their desire to achieve their goals.

The factor analysis of some values shows that F1 is the most influential in the respondent sample – future engineers; F2 has somewhat weaker positions. The remaining factors markedly cede in their values and, accordingly, have lower dispersion (Fig. 1).

Note: F1 – “Masculine traits in achieving success”; F2 – “Self-efficacy disposition”; F3 – “Managing the situation”; F4 – “Perfection matters”; F5 – “Ineffective coping”; F6 – “Rigidity”; F7 – “Reward orientation”; F8 – “Adequate age estimation”; F9 – “Helplessness. Strangeness”; F10 – “Obtrusive camaraderie”

Fig. 1. Structure of the factors of personal life fulfilment of modern youth

Примітка: F1 – “Риси чоловічого гендеру у досягненні успіху”; F2 – “Диспозиція самоєфективності”; F3 – “Опанування ситуації”; F4 – “Досконалість – це потрібно”; F5 – “Неефективні копінги”; F6 – “Ригідність”; F7 – “Орієнтація на винагороду”; F8 – “Адекватна оцінка віку”; F9 – “Безпорадність. Собі на умі”; F10 – “Нав’язлива товариськість”.

Рис. 1. Структура чинників персонального життєздійснення сучасної молоді

Discussion

There are very few relevant studies on the value design; they are more likely related to the issue concerned. From the perspective of theoretical and methodological substantiation, the papers devoted to studying emotional intelligence in

життєвих цілей, та попри все, вони вважають, що змогли досягти певних результатів та успіхів. Можна припустити, що останні головно стосуються їхнього навчання у ЗВО.

F9 “Безпорадність. Собі на умі” визначає одна змінна з негативним навантаженням – самостійність (-.46). Відсутність самостійності у студентів ЗВО – майбутніх інженерів – можна обґрунтувати низкою причин: низьким рівнем професійної мотивації сучасної студентської молоді, передумовою якої було здійснення професійного вибору іншими людьми (можливо, батьками); домінуючою гіперпротекцією близьких, рідних; недостатнім рівнем налагодження суб’єкт-суб’єктної взаємодії учасників навчального процесу (викладачів та керівництва ЗВО); дефіцитом самодетермінації; а також і “впливом” соціально-психологічних чинників – очікуваною низькою заробітною платою, відсутністю перспектив реалізуватись за обраним фахом після закінчення ЗВО тощо. Така позиція респондентів спонукає їх до обрання легких чи, навпаки, надто складних завдань, де невдача не сприймається ними як власний неуспіх з метою підтвердження своєї неуспішності. Опитані менш наполегливі у досягненні цілей, уникають відповідальності, довго коливаються в ситуації ухвалення рішення або йдуть на необдуманий ризик. У цьому контексті слушною є думка О. Галян (Halian, 2021) про те, що сьогодні освітній процес у ЗВО потребує трансформації, а його учасники – розвитку суб’єктності.

F10 “Нав’язлива товариськість” репрезентовано двома дескрипторами з помірними протилежними навантаженнями – спілкування (.43) і рефлексія соціальної бажаності (-.41). Опитані орієнтовані на спілкування, однак не певні, що будуть прийняті іншими. Водночас вони, аби долати сумніви у власній привабливості як партнера міжособистісної комунікації, демонструють свою дружелюбність і люб’язність. Найвищою цінністю для цих суб’єктів є власне бути прийнятими іншими людьми, співпрацювати з ними, налагодити продуктивну взаємодію. Однак, зауважмо, що надто активне нав’язування власної товариськості іншим може спонукати й до зворотного результату. Тому представникам цієї групи

the context of individual life fulfilment (Karpenko, 2020), life-purpose development of personality (Furman, 2017), self-projection (Chepeleva, 2016) are of interest.

Thus, factor analysis findings demonstrate that the participants lack flexibility, self-regulation, and independence in realizing projects and plans at the level of “the regulatory and behavioral” line. In this regard, in our opinion, it will be helpful to students to participate in socio-psychological training aimed at developing self-knowledge and self-regulation techniques, shaping a positive Self-concept and the ability to re-evaluate experience, changing the usual way of responding to difficult life situations, and solidifying the skills of new approaches in solving educational and professional tasks. The above allows elaborating an appropriate system (procedure) of own criteria for successful self-regulation of mental states (Popovych, Blynova, 2019). That kind of work will contribute to the effective implementation of self-forecasting and self-projection and guarantee professional identification (Zaverukha et al., 2022), maximum entry into professional self-development and career self-management, and assist in meeting social expectations of subjects of the educational process (Popovych et al., 2021b). As for advancing flexibility, we advise students to extend behavior scenarios with innovative patterns and enrich the role repertoire.

Conclusions

Based on the content of the most important factors of the axiopsychological design of personal life achievements identified in the study, the main factors were distinguished: “masculine traits in achieving success, “self-efficacy disposition”, “managing the situation”, “perfection matters”, “ineffective coping”, “rigidity”, “reward orientation”, “adequate age estimation”, “helplessness. strangeness”, and “obtrusive camaraderie”. The first two factors are predominant in the factor structure. Factors impeding the students’ successful self-fulfillment were identified. To eliminate dysfunctional predictors, appropriate measures were proposed.

The research purpose was achieved, and the hypothesis was confirmed.

варто її контролювати, не переступати особисті кордони інших людей у прагненні досягти своїх цілей.

Аналіз ряду власних значень факторів засвідчує те, що найвпливовішим у представленій вибірці респондентів – майбутніх інженерів є F1; дещо слабші позиції належать F2. Решта факторів помітно поступаються за власними значеннями і, відповідно, містять менший відсоток дисперсії (рис. 1).

Дискусія

Досліджень проблеми ціннісного проектування, які є актуальними, дуже мало. Радше, вони дотичні до неї. З позицій теоретико-методологічного обґрунтування представляють інтерес дослідження емоційного інтелекту в контексті життєздійснення особистості (Карпенко, 2020), смислоттєвого розвитку особистості (Фурман, 2017), самопроектування (Чепелева, 2016).

Отже, отримані результати факторного аналізу свідчать про те, що в реалізації проєктів і планів у досліджуваних на рівні “регулятивно-поведінкової” лінії не вистачає гнучкості та власне саморегуляції, самостійності. У цьому сенсі, на наш погляд, для студентів буде корисною участь у соціально-психологічному тренінгу, основний зміст якого рекомендуємо спрямувати на розвиток самопізнання, прийомів саморегуляції, вироблення позитивної Я-концепції, уміння переоцінювати досвід, зміну буденного способу реагування на складні життєві ситуації, закріплення навичок нових підходів у розв’язанні навчально-професійних завдань, що уможливорює розробку відповідної системи (порядку) власних критеріїв успішності саморегуляції психічних станів (Роровуч, Влупова, 2019). Такий вид роботи сприятиме ефективній реалізації самопрогнозування і самопроектування, забезпечить професійну ідентифікацію (Zaverukha et al., 2022), максимальне входження у професійний саморозвиток і кар’єрний самоменеджмент, сприятиме реалізації соціальних очікувань суб’єктів освітнього процесу (Роровуч et al., 2021b). Щодо підвищення рівня гнучкості, то радимо студентам поповнювати сценарії поведінки інноваційними патернами та збагачувати рольовий репертуар.

References

- Chepeleva, N. (2016). *Samoprojektuvannya osobystosti u dyskursyvnomu prostori [Self-design of personality in discursive space]*. Kyiv: Pedagogichna Dumka. [in Ukrainian].
- Furman, A. A. (2017). *Psykhologhiya smyslozhytlyevoho rozvytku osobystosti [Psychology of meaningful life development of personality]*: monograph. Ternopil: TNEU. [in Ukrainian].
- Hrinova, O. M. (2018). *Psykhologhiya proektuvannya zhytlyevoho shlyakhu osobystysty yunats'koho viku [Psychology of life way design of personality in youth age]*. (Doctor's thesis). Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University. [in Ukrainian].
- Halian, O. I. (2021). Development patterns of the idea of personal agency and its implementation in the domestic educational practice of the XXth century. *Insight: the psychological dimensions of society*, 5, 82-99. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-6>
- Handzilevska, H. B. (2018). *Psykhologhiya zhytlyevykh stsensariyiv u akmeperiodi ukrayins'kykh emihrantiv [Psychology of life scenarios in the acme period of Ukrainian emigrants]*. (Doctor's thesis). Ostrog: National University of Ostroh Academy. [in Ukrainian].
- Hrydkovets, L. M. (2019). *Psykhologo-pedahohichni chynnyky rodynnoyi determinatsiyi osobystisnykh kryz [Psychological and Pedagogical Factors of Family Determinants in Personal Crises]*. (Extended abstract of Doctor's thesis). Ivano-Frankivsk: SHEI "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University". [in Ukrainian].
- Hulias, I. A. (2020). *Aksiopsykhologichne projektuvannya zhytlyevykh dosyahnen' osobystosti [Axiopsychological design of life achievements of the person]*: monograph. Kyiv: Lyudmila Publishing House. [in Ukrainian].
- Karpenko, Y. (2020). *Emotsiynny intelekt u dyskursi zhytlyezdiysnennya osobystosti [Emotional intelligence in the discourse of life of the personality]*: monograph. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. [in Ukrainian].
- Karpenko, Z. (2018). *Aksiologichna psykhologhiya osobystosti [Axiological psychology of personality]*. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. [in Ukrainian].
- Orap, M. O., & Kalba, Ya. Ye. (2021). The research of the economic attitudes of Ukrainian youth: theoretical and practical aspects. *Insight: the psychological dimensions of society*, 5, 117-131. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-8>
- Popovych, I., Blyskun, O., Hulias, I., Shcherbyna, V., Bataшева, N., Aleksieieva, M., & Chala, T. (2021a). Psychological Semantic Parameters of Adolescents' Conformism in the Measurement

Висновки

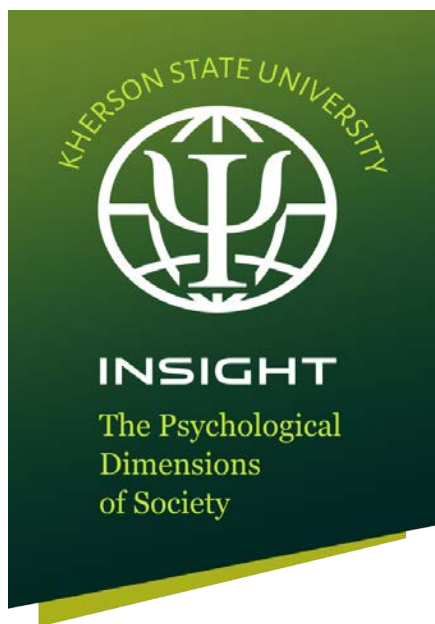
На основі змісту виявлених у дослідженні найвагоміших факторів аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості, виокремлено головні його чинники: "риси чоловічого гендеру у досягненні успіху", "диспозиція самоефективності", "опанування ситуації", "досконалість – це потрібно", "неефективні копінги", "ригідність", "орієнтація на винагороду", "адекватна оцінка віку", "безпорадність, собі на умі", "нав'язлива товариськість". Провідними у факторній структурі є перші два чинники. Виявлено чинники, які перешкоджають успішному самоздійсненню студентів. Для усунення проблемних предикторів запропоновано проведення відповідних заходів.

Мету дослідження досягнуто, гіпотезу підтверджено.

Список використаних джерел

- Чепелева Н. Самопроекткування особистості у дискурсивному просторі: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2016. 232 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704560>
- Фурман А. А. Психологія смисложиттєвого розвитку особистості: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 508 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29777/1/furman.pdf>
- Грінюва О. М. Психологія проектування життєвого шляху особистістю юнацького віку: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 2018. 562 с.
- Halian O. I. Development patterns of the idea of personal agency and its implementation in the domestic educational practice of the XXth century. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 5, 82-99. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-6>
- Гандзілевська Г. Б. Психологія життєвих сценаріїв у акмеperiodі українських емігрантів: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Острого, 2018. 503 с.
- Гридковець Л. М. Психолого-педагогічні чинники родинної детермінації особистісних криз: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Івано-Франківськ, 2019. 43 с.
- Гуляс І. А. Аксіопсихологічне проектування життєвих досягнень особистості: монографія. Київ: "Видавництво Людмила", 2020. 448 с.
- Карпенко Є. Емоційний інтелект у дискурсі життєздійснення особистості: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника", 2020. 434 с.

- of Value Orientations. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13(2), 167-184. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/416>
- Popovych, I. S., & Blynova, O. Ye. (2019). The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students' Academic and Professional Activities. *The New Educational Review*, 55(1), 293-306. <https://doi.org/10.15804/tner.2019.55.1.24>
- Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulas, I., & Mamchur, I. (2021b). Investifaci3n de propiedades de expectativas de futuros especialistas de perfil socion3mico. *Revista Amazonia Investiga*, 10(39), 40-49. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
- Popovych, I. S. (2014a). Sotsial'nyye ozhidaniya v teoriyakh motivatsii lichnosti [Social expectations in theories of personality motivation]. *Vestnik Permskogo universiteta. Filosofiya. Psikhologiya. Sotsiologiya – Bulletin of the Perm University. Philosophy. Psychology. Sociology*, 4(20), 53-63. [in Russian].
- Popovych, I. S. (2014b). Typologichni osoblyvosti ochikuvan' [Typological features of expectations]. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*, 1(2), 64-70. [in Ukrainian].
- Semylyt, M. V. (2021). *Sotsial'no-psykholohichni zasady proektuvannya zhyttyevoho shlyakhu osobystosti* [Social-psychological principles of designing the life path of the personality]. (Doctor's thesis). Severodonetsk: Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. [in Ukrainian].
- Zaverukha, O., Popovych, I., Karpenko, Y., Kozmenko, O., Stelmakh, O., Borysenko, O., Hulas, I., & Kovalchuk, Z. (2022). Dynamics of Successful Formation of Professional Identity of Future Psychologists in Higher Education Institutions. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1), 139-157. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/511>
- Карпенко З. Аксиологічна психологія особистості: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, 2018. 720 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3408/1/b4.pdf>
- Orap M. O., Kalba Ya. Ye. The research of the economic attitudes of Ukrainian youth: theoretical and practical aspects. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 5, 117-131. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-8>
- Popovych, I., Blyskun, O., Hulas, I., Shcherbyna, V., Batasheva, N., Aleksieieva, M., Chala, T. Psychological Semantic Parameters of Adolescents' Conformism in the Measurement of Value Orientations. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2021a. 13(2). 167-184. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/416>
- Popovych, I. S., Blynova, O. Ye. The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students' Academic and Professional Activities. *The New Educational Review*, 2019, 55(1), 293-306. <https://doi.org/10.15804/tner.2019.55.1.24>
- Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulas, I., Mamchur, I. Investifaci3n de propiedades de expectativas de futuros especialistas de perfil socion3mico. *Revista Amazonia Investiga*. 2021b. Vol: 10(39). 40-49. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
- Попович І. С. Соціальні очікування в теоріях мотивації особистості. *Вестник Пермського університету. Філософія. Психологія. Соціологія*. 2014а. Вип. 4(20). С. 53-63.
- Попович І. С. Типологічні особливості очікувань. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ. Херсон: ВД “Гельветика”, 2014б. Вип. 1. Т. II. С. 64-70.*
- Семиліт М. В. Соціально-психологічні засади проектування життєвого шляху особистості: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.05. Севе́родо́нецьк, 2021. 434 с.
- Zaverukha, O., Popovych, I., Karpenko, Y., Kozmenko, O., Stelmakh, O., Borysenko, O., Hulas, I., Kovalchuk, Z. Dynamics of Successful Formation of Professional Identity of Future Psychologists in Higher Education Institutions. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. 14(1). 139-157. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/511>

**Соціальна психологія;
психологія
соціальної роботи**

**Social Psychology;
psychology of social work**

Link article (Style APA): Khraban T. E. (2022). Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians in the first fifteen days after the outbreak of military conflict in 2022. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 59–74. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-5

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Khraban T. E. Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians in the first fifteen days after the outbreak of military conflict in 2022. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2022, 7, 59–74. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-5

UDC 159.923.3:342.78(477)“2022”

Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians in the first fifteen days after the outbreak of military conflict in 2022

Преференція використання копінг-стратегій цивільним населенням України у перші п'ятнадцять днів з початку воєнного конфлікту 2022 року

Received: March 16, 2022

Accepted: June 17, 2022

Khraban Tatiana Evgenievna
Head of the Department of Foreign
Languages
Heroiv Kruty Military Institute
of Telecommunications
and Information Technologies, Ukraine
Xraban.Tatyana@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5169-5170>

Храбан Тетяна Євгенівна
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри іноземних мов
Військового інституту телекомунікацій
та інформатизації, Україна
Xraban.Tatyana@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5169-5170>

Abstract

The military conflict in Ukraine that began on February 24, 2022, has given rise to problem of developing coherent and effective strategies to address the psychological health and psychosocial support of the civilian population. **The purpose** of this study is to identify topical coping strategies that were used by civilians of northern Ukraine during the first 15 days in the zone of military conflict. **Methods and materials.** This study focuses on the interdisciplinary and integrative approaches. The materials that have been used to conduct this study are posts and comments to them, which contain linguistic markers of coping behavior (coping) and which have been posted during the period from 24.02.2022 to 10.03.2022 in the Ukrainian sector of the social network Facebook on the pages of the groups “Boyarka and community news”. **Results.** In order to study the dynamics and evolution

Анотація

Військовий конфлікт в Україні, що розпочався 24 лютого 2022 року, гостро поставив питання щодо необхідності розробки послідовних та ефективних стратегій вирішення проблем у галузі психологічного здоров'я та психосоціальної підтримки цивільного населення. Для сприяння у вирішенні цієї проблеми було проведено дослідження, **мета** якого – визначити актуальні копінг-стратегії, які були використані впродовж перших п'ятнадцяти днів цивільним населенням північної частини України, яке перебувало у зоні військового конфлікту. **Методи та матеріали дослідження.** Робота виконана у парадигмі міждисциплінарних досліджень з використанням дискурс-аналізу

of the priority use of certain coping strategies by civilians affected by the military conflict, the period during which the study was conducted was divided into time intervals of 5 days. The results of the study indicate the flexibility of the approach to the choice of coping strategies by the Ukrainian civilians during the first 15 days after the beginning of military conflict. During the first five days non-adaptive emotionally focused coping strategies become in high demand. These strategies are focused on psychological recovery and the resumption of logical thinking through venting negative emotions. On days 6-10 of military conflict the civilians turn to problem-oriented, collective in nature coping strategies, which are aimed to eliminate or minimize the effects of a stressful situation through consolidation. On days 11-15 after the beginning of military conflict coping strategies aimed at creating a positive emotional state become predominant. These coping strategies mitigate negative emotional responses and induce positive feelings of benevolence and solidarity. **Conclusion.** Under the conditions of the military conflict in Ukraine, emotionally-oriented coping strategies become more in demand than problem-oriented ones.

Keywords: coping, civilians, emotional response, military conflict, stress.

Introduction

Since February 24, 2022, the Ukrainian media have been full of headlines focusing on the horrors of wartime. Some announcements highlight the negative impact of the war on the psychological health of civilians and point out a certain risk of a psychosocial disaster in the country – uncontrollable emotions, overwhelming feelings of fear and uncertainty, psychological traumas: “This is a monstrous atrocity. The president condemned the shelling of a maternity hospital in Mariupol”, “Ruins of houses: consequences of shelling in Zhytomyr”, “Night shelling in Kiev – blazing houses and wounded people”, “Wounded children in basements: who is waiting for the green corridor from Bucha, Irpen, Borodyanka”, “Children of war: childbirth in Ukraine notwithstanding the gunfire”, “In Gostomel houses of peaceful civilians are burning. People are begging for help”. The enormous human, political, and economic losses of the countries involved in military conflicts are only the “tip of the iceberg”, war has a catastrophic impact on the psychological health and well-being of nations, and the impact on the psychological health

та методів статистичної обробки отриманих результатів. Матеріалом дослідження послужили пости та коментарі до них, у яких присутні лінгвістичні маркери властивої поведінки (копінгу), та які були викладені в період з 24.02.2022 по 10.03.2022 року в українському секторі соціальної мережі Facebook на сторінках груп, учасниками яких є мешканці місця Боярка Київської області. Усього було проаналізовано 582 постів та коментарів до них.

Результати. З метою вивчення динаміки та еволюції пріоритетності у використанні тих чи інших копінг-стратегій, період, у який проводилося дослідження, було розбито на часові відрізки в 5 днів. Було зроблено висновки, що преференція копінг-стратегій у перші 15 днів є дуже динамічною, незважаючи на стабільність ситуації у місті. Протягом перших п'яти днів впливу стресорів військового конфлікту найбільш затребуваними виявилися неадаптивні емоційно-сфокусовані стратегії копінгу, метою яких було психологічне відновлення логічного мислення шляхом виплеску негативних емоцій. Починаючи з шостого дня військового конфлікту, актуальними стають колективні за своєю природою, проблемно-сфокусовані копінг-стратегії, що використовують механізми підтримки спільноти. Причиною звернення до цього типу копінг-стратегій є спроба населення підтримати контроль над своїм життям і стримати негативні емоції. На 11-15 день від початку військових дій цивільні особи прагнуть відновити своє емоційне благополуччя, тому домінуючими стають копінг-стратегії, спрямовані на створення позитивного емоційного настрою. Дієвими інструментами при цьому є гедоністичні бажання і співчуття до себе. **Висновки.** В умовах військового конфлікту в Україні в перші п'ятнадцяти днів емоційно-орієнтовані копінг-стратегії були більш затребуваними, ніж проблемно-орієнтовані.

Ключові слова: копінг-стратегії, цивільне населення, військовий конфлікт, психологічне здоров'я, психосоціальна підтримка.

Вступ

Починаючи з 24 лютого 2022 року засоби масової інформації України рясніли заголовками, що акцентували увагу на жахах воєнного часу. Деякі

Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians in the first fifteen days after the outbreak of military conflict in 2022

of civilians is one of the most significant among the effects of war (Murthy & Lakshminarayana, 2006). Regardless of form of involvement in military conflict, awareness of military reality can create in minds of soldiers as well as civilian population a sense of the hazardous conditions in the larger environment, which can be termed an “ambient stressor” (Pearlin, 1999). This stressor particularly affects civilians because people without special military training are extremely vulnerable in the presence of such stressors and they become to feel psychological insecure at the thought of a life-threatening experience (Browne et al., 2007). However, in terms of the stress process, psychological resources can mitigate or “buffer” the negative effects of stressors (Pearlin & Bierman, 2013; Orap, Akimova, & Kalba, 2021). Studies indicate that personality defense mechanisms, including coping, are effective against environmental stressors. While a political resolution is needed to end conflict, measures that stimulate resilience and positive forms of coping are needed to provide the necessary protection and assistance to the civilian population (Hammad & Tribe, 2021). Therefore, the study of coping strategies of civilian populations affected by military conflict is the research priorities to help develop coherent and effective strategies to address psychological health and psychosocial support (Murthy & Lakshminarayana, 2006). Forms of coping and resilience are shaped by culture, religion and systemic contexts and vary in different regions, inasmuch as cultures have different understandings of resilience, wellbeing, and healing (Fernando, 2014). The study of national specifics of coping can offer new ways of understanding its essence, and measure the positive or negative consequences of a particular strategy adoption (Cherewick et al., 2015) in order to introduce and integrate these concepts into psychological/mental health services, and to take them into account for the development of measures of post-disaster and post-conflict responses (Fernando, 2014).

Analysis of recent research and publications. The large number of military conflicts in the world over the past 20 years has prompted scientists from various fields to contribute to the study of coping. Within the framework of studying the effect of coping in alleviation the negative consequences of stressors in order to preserve the psychological/mental health of an individual there are several

анонси відображали негативний вплив війни на психологічне здоров'я громадян та загрозу психосоціальної катастрофи в країні – неконтрольовані емоції, постійне почуття страху, невизначеність, психологічні травми: “Це вже за межею звірства. Президент засудив обстріл пологового будинку в Маріуполі”, “Руїни будинків: наслідки обстрілів у Житомирі”, “Нічний обстріл Києва – палаючі будинки і поранені”, “Поранені діти в підвалах: хто чекає на зелений коридор з Бучі, Ірпеня, Бородянки”, “Діти війни: пологи в Україні під звуки пострілів”, “У Гостомелі горять будинки мирних мешканців. Люди благають про допомогу”. Величезні людські, політичні та економічні втрати країн-учасників військових конфліктів – це лише “верхівка айсберга”, війна має катастрофічний вплив на психологічне благополуччя націй, серед наслідків війни вплив на психологічне здоров'я цивільного населення є одним із найзначніших (Murthy & Lakshminarayana, 2006). Незалежно від того, чи бере людина безпосередню участь у бойових діях або є цивільною особою, усвідомлення воєнної реальності може створити відчуття переважаючих небезпечних умов у ширшому просторі, які можна назвати “навколишнім стресором” (Pearlin, 1999). Цей стресор особливо впливає на цивільних осіб, оскільки люди, які не мають спеціальної військової підготовки, мають велику вразливість перед такими стресорами та психологічну незахищеність при спогадах про небезпечний для життя досвід (Browne et al., 2007).

Проте, з погляду процесу стресу, психологічні ресурси можуть послаблювати чи “буферизувати” негативні наслідки стресорів (Pearlin & Bierman, 2013; Orap et al., 2021). Дослідження доводять, що захисні механізми особистості, включаючи копінг, ефективно протистоять стресорам довкілля. У той час, як для припинення воєнного конфлікту необхідне політичне врегулювання, для надання допомоги цивільному населенню необхідні заходи, що сприяють підвищенню ефективності захисних механізмів та домінуванню позитивних форм копіngu (Hammad & Tribe, 2021). Тому дослідження копінг-поведінки груп цивільного населення під час воєнного конфлікту є пріоритетним напрямом досліджень, що сприяє розробці послідовних та ефективних стратегій вирішення проблем у галузі психологічного здоров'я та психосоціальної підтримки (Murthy & Lakshminarayana, 2006).

На форми копіngu “впливають культура, релігія та системні контексти, вони різняться у різних регіонах, оскільки культури по-різному

approaches to the concept of coping. In accordance with the first approach, coping is a stabilizing or destabilizing factor, which facilitates to support positive psychological adaptation during stressful periods; a moderator, which minimizes, buffers or aggravates negative effect of stress on adaptation or on co-occurring mental disorders (Zimmer-Gembeck & Skinner, 2016; Aldwin, 2007). The second approach considers coping as a mediator or adaptive process built into or shaped by stress, as a main or the only instrument by which stress has its proximal effect on adaptation and psychological/mental health (Zimmer-Gembeck & Skinner, 2016; Aldwin, 2007). For example, avoidance coping mediates between stressful circumstances and distress, on the one hand, and simultaneous later adaptation, on the other (Zimmer-Gembeck & Skinner, 2016). The third approach points out that coping is a mechanism through which protective factors (social support, optimism, personal control, etc.) carry out their protective effect by contributing to constructive coping and preventing the use of maladaptive coping strategies (Taylor & Stanton, 2007). In this study, to define the national specifics of civilians' responses to stress, coping is viewed in its traditional, broad sense as "an attempt to master, tolerate, or reduce internal or external stressors that an individual perceives as exceeding existing resources" (Folkman & Lazarus, 1980, 1991). The problem of national specificity of coping has been studied sufficiently broad. Thus, M. Cherewick, S. Doocy, and W. Tol, (2016) studied the coping strategies of young people in the socio-cultural context of the Eastern Democratic Republic of Congo. Factor analysis revealed four coping strategies used by youth: problem-focused, emotion-focused, avoidance and faith-based strategies. J. Gavrilovic, D. Lecic-Tosevski, S. Dimic, M. Pejovic-Milovancevic, G. Knezevic, S. Priebe (2003) studied coping strategies used by civilians during the air attacks in Yugoslavia in 1999 and their correlation with exposure levels, gender, and psychological symptoms one year later. Content analysis of responses to open-ended questions revealed nine categories of coping strategies: sports and outings, leisure time, conversation and communication, humor, avoidance, philosophical approach, receiving of information, work, and substance abuse. J. Hammad, and R. Tribe (2021) distinguished such Palestinians' culturally

розуміють стійкість, добробут та зцілення" (Fernando, 2014). Вивчення національних особливостей копіngu може запропонувати нові підходи до розуміння його сутності, визначити "позитивні чи негативні переваги використання тієї чи іншої стратегії" (Cherewick et al., 2015), щоб впровадити або інтегрувати ці концепції в роботу служб психологічного/психічного здоров'я, а також враховувати їх при розробці заходів реагування на стихійні лиха та надзвичайні ситуації (Fernando, 2014).

Теоретично-методологічні основи дослідження. У рамках вивчення ефекту копіngu в послабленні негативних наслідків стресорів з метою збереження психологічного/психічного здоров'я особистості існує кілька підходів до поняття копіngu. При першому підході копінг сприймається як стабілізуючий чи дестабілізуючий чинник, який допомагає підтримувати позитивну психологічну адаптацію у стресові періоди; як модератор, який мінімізує, буферизує або посилює негативний вплив стресу на адаптацію або виникнення (рецидив) розладів психіки (Zimmer-Gembeck & Skinner, 2016; Aldwin, 2007). Другий підхід розглядає копінг як медіатор або адаптивний процес, який сам вбудований у стрес або сформований ним і є основним (або єдиним) шляхом, через який стрес робить свій проксимальний вплив на адаптацію та психологічне/психічне здоров'я (Zimmer-Gembeck & Skinner, 2016; Aldwin, 2007). Наприклад, копінг уникнення є посередником між стресовими обставинами та дистресом, з одного боку, і одночасно пізньою адаптацією, з іншого (Zimmer-Gembeck & Skinner, 2016). Третій підхід стверджує, що копінг є механізмом, через який захисні чинники (соціальна підтримка, оптимізм, особистий контроль тощо) мають свою захисну дію, сприяючи конструктивному копіngu та перешкоджаючи використанню дезадаптивних копінг-стратегій (Taylor & Stanton, 2007). У рамках даного дослідження копінг розглядається в його традиційному, широкому розумінні як "спроба впоратися, перенести, зменшити внутрішній або зовнішній стрес, який людина сприймає як той, що перевищує наявні ресурси" (Folkman & Lazarus, 1980; 1991).

Велика кількість воєнних конфліктів у світі за останні двадцять років спонукали вчених, що працюють у різних галузях науки, до внеску у вивчення феномена копіngu. Проблематику національних особливостей копіngu досліджено досить широко. Так, M. Cherewick,

Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians in the first fifteen days after the outbreak of military conflict in 2022

relevant coping strategies as patience and religious faith, which were especially important during military blockade of the Gaza Strip. L. Saxon, N. Makhshvili, I. Chikovani, M. Seguin, M. McKee, V. Patel, J. Bisson, B. Roberts (2017) indicated the typical coping strategies of civilians affected by the military conflict in Georgia. Researchers also found that the preference of coping strategies significantly differed between men and women. M. Seguin and B. Roberts (2017) carried out a systematic review of the academic literature relevant to the study of coping strategies among conflict-affected civilians in low- and middle-income countries. Researchers found that conflict-affected civilians' common coping strategies are support seeking, positive cognitive restructuring, problem solving, escape-avoidance, and distraction. In addition, the paper "Coping among trauma-affected youth: A qualitative study" is of direct relevance to this study through Ukraine's long-term orientation toward the West. It is noted in the paper that cultural norms can determine the use of coping strategies. Thus, coping strategies specific to European societies are often characterized by an individualistic approach, while in developing countries and in a situation where the populations experienced armed conflict, the approach to coping is rather emotion-oriented and collective in nature than problem-oriented (Cherewick et al., 2015).

The researches of Ukrainian scientists on psychological adaptation strategies of civilians during the military conflict in eastern Ukraine is fully reflected in the collective monograph "Community under conditions of military conflict: psychological adaptation strategies" (Korobka et al., 2019). Researchers focus not only on the overcoming of difficult war circumstances by civilians, but also on the adaptation strategies relating to the consequences of military conflict in various spheres of life, the content of which is defined on the basis of models of public health promotion, value understanding, processing of traumatic experiences, the use of media, practices, family interaction, transformation of social capital.

The aim of this study is to identify topical coping strategies that were used by civilians of northern Ukraine during the first 15 days in the zone of military conflict.

Materials and methods

This study focuses on a social psychological

S. Doocy, W. Tol (2016) дослідили копінг-стратегії молоді у соціокультурному контексті Східної Демократичної Республіки Конго. Факторний аналіз, використаний у дослідженні, зафіксував чотири стратегії подолання, що використовуються молоддю: подолання проблем, подолання емоцій, уникнення, подолання, що ґрунтується на релігійній вірі. J. Gavrilovic, D. Lecic-Tosevski, S. Dimic, M. Rejovic-Milovancevic, G. Knezevic, S. Priebe (2003) дослідили копінг-стратегії, що використовувалися цивільними особами під час повітряних атак у Югославії у 1999 році, та зв'язок цих стратегій з рівнем впливу, статтю респондентів та психологічними симптомами через один рік. Контент-аналіз відповідей на питання виявив дев'ять категорій стратегій подолання: спорт та прогулянки, дозвілля, розмови та спілкування, гумор, уникнення, філософський підхід, отримання інформації, робота та зловживання психоактивними речовинами. J. Hammad i R. Tribe (2021) акцентували такі культурно значущі копінг-стратегії палестинців, що перебували в умовах військової блокади в секторі Газа, як терпіння та опора на віру. L. Saxon, N. Makhshvili, I. Chikovani, M. Seguin, M. McKee, V. Patel, J. Bisson, B. Roberts (2017) у своєму дослідженні розглянули типові копінг-стратегії цивільних осіб, які постраждали від воєнного конфлікту в Грузії. Вченими також було встановлено, що переважна копінг-стратегій значно відрізнялася між чоловіками та жінками. M. Seguin i B. Roberts (2017) виконали систематичний огляд наукової літератури, що має відношення до вивчення стратегій подолання труднощів серед цивільного населення, що постраждало від воєнних конфліктів, у країнах із низьким та середнім рівнем доходу, якою є і Україна. Вченими було встановлено, що поширеними стратегіями подолання є пошук підтримки, позитивна когнітивна перебудова, вирішення проблем, втеча-уникнення та відволікання. Крім того, у зв'язку із тривалою орієнтацією України на Захід інтерес представляє дослідження "Coping among trauma-affected youth: A qualitative study" (Cherewick et al., 2015), у якому відзначається, що культурні норми можуть визначати використання копінг-стратегій. Так, у західних суспільствах стратегії подолання труднощів часто пов'язані з індивідуалістичним підходом. Проте в країнах, що розвиваються, підхід до подолання труднощів під час воєнного конфлікту є колективним за своєю природою та орієнтованим на емоції, а не на проблеми.

ontology, so it demands the need for interdisciplinary and integrative approaches, one of which is discourse analysis. The term of discourse describes the following basic dimensions: linguistic and non-linguistic, global social cultural and individual-personal, consistently meaningful and situationally dynamic, all of which are connected by an integral communicative act (Savelyuk, 2017). The materials that have been used to conduct this study are posts and comments to them, which contain linguistic markers of coping behavior (coping) and which have been posted during the period from 24.02.2022 to 10.03.2022 in the Ukrainian sector of the social network Facebook on the pages of the groups “Boyarka and community news” (23.4 thousand participants) and “Boyarka. Boyarka community” (15.0 thousand participants). A total of 582 posts and comments to them were analyzed. The choice of the reference group is explained by the fact that Boyarka is a suburb of Kyiv, and after the outbreak of hostilities Boyarka residents found themselves very close to the combat zone. The fact that townspeople were within range of enemy missiles, frequent volleys of anti-missile and anti-aircraft defense systems, rocket strikes, sounding of the early warning system alerts enable to distinguish Boyarka civilian population as people affected by the armed conflict. The basis of the survey is a very homogeneous and non-selective group, all representatives of which live in the same area and objectively have experienced the same stressful event that suggests a high degree of objectivity of the results. Also, in order to study the dynamics and evolution of the priority of certain coping strategies, statistical analysis of the data was used.

Limitations

This study has some limitations. Primarily it concerns the material of the study. The focusing attention on textual materials limits the scope of the study and causes a “blind spots” when the probability to distinguish such behavioral coping strategies as avoidance (seclusion, isolation, the desire to avoid active interpersonal contacts), substance abuse and gambling is extremely low. The next limitation is related to the place of dwelling of persons affected by the military conflict. The study was conducted in the northern region of Ukraine. The existence of different types of lifestyles in Ukraine, the discrepancy in mentality among the people

Наукові пошуки українських вчених щодо вивчення психологічних стратегій адаптації цивільних осіб під час воєнного конфлікту на сході України знайшли своє повне відображення в колективній монографії “Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації” (Коробка та ін., 2019). Вчені акцентували увагу не тільки на труднощах перебування цивільних осіб в умовах війни, а й на стратегіях адаптації до наслідків воєнного конфлікту в різних сферах життєдіяльності, зміст яких визначено на основі моделей зміцнення громадського здоров’я, ціннісного порозуміння, опрацювання травматичного досвіду, застосування медіа практик, родинної взаємодії, трансформації соціального капіталу.

Мета статті – визначити актуальні копінг-стратегії, які були використані впродовж перших п’ятнадцяти днів цивільним населенням північної частини України, яке перебувало у зоні воєнного конфлікту.

Методи дослідження

Спрямованість дослідження на соціально-психологічну онтологію диктує необхідність застосування міждисциплінарних і інтеграційних підходів, одним із яких є дискурс-аналіз. Категорія дискурс окреслює наступні базові виміри: лінгвістичні й нелінгвістичні, глобальні соціокультурні й індивідуально-особистісні, стабільно-змістові та ситуаційно-динамічні, які поєднані цілісним комунікативним актом (Савелюк, 2017). Матеріалом дослідження послужили пости та коментарі до них, у яких присутні лінгвістичні маркери властивої поведінки (копінг), та які були викладені в період з 24.02.2022 по 10.03.2022 року в українському секторі соціальної мережі Facebook на сторінках груп “Боярка та новини громади” (23.4 тисячі учасників) та “Боярка. Боярське земляцтво” (15.0 тисяч учасників). Усього було проаналізовано 582 пости та коментарі до них. Вибір референтної групи пояснюється тим, що місто Боярка є передмістям міста Києва, і боярчани від початку воєнного конфлікту опинилися у районі дуже близьким до зони бойових дій. Перебування в радіусі дії ракет противника; чутності залпів систем протиракетної та протиповітряної оборони України, сигналів повітряної тривоги дозволяють віднести цивільне населення міста Боярки до осіб, які зазнали вплив стресорів воєнного конфлікту. Досліджувалась дуже однорідна група, всі члени якої проживають

Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians in the first fifteen days after the outbreak of military conflict in 2022

living in different regions of the country can result in considerable differences between findings depending on the region.

Results

In order to study the dynamics and evolution of the priority use of certain coping strategies by civilians affected by the military conflict, the period during which the study was conducted was divided into time intervals of 5 days. Coping strategies manifested in no more than 3% of the sample were not taken into account. The obtained data are summarized in the following table.

Discourse analysis proves that the preference of coping strategies used by civilians to mitigate the negative effects of the psychosocial stressors of military conflict experiences changes over a period of time from the onset of the stressors. Relevant coping strategies in the first five days are: “Emotional ventilation”, “Blaming others”, “Catastrophizing”, “Challenging the negative beliefs and thoughts of others”, “Hope and focus on the future”.

From the sixth day onward, such coping strategies come to the fore: “Pursuit of unity”, “Altruism”, “Emotional self-regulation”, “Emotional and instrumental support provision”, “Active coping”, “Positive reevaluation”. Significant coping strategies for the next five days (days 11-15 after the beginning of hostilities) are: “Indulging in the desires”, “Humor”, “Creating a sense of belonging”, “Distraction activities”, “Hope and focus on the future”.

Discussions

During the first five days of exposure to the stressors of military conflict, maladaptive coping strategies are the most common forms. Their linguistic markers are identified in 92% of the posts and comments to them. The adoption of emotion-focused coping strategies such as “Emotional ventilation”, “Blaming others”, “Catastrophizing” indicates that the situation is assessed as force majeure. Due to letting negative emotions out the strategy “Emotional ventilation” enables psychological and logical thinking recovery of those people who have found themselves too emotionally immersed in what happened, and, consequently, are unable to behave rationally and see the situation in its true perspective. While partially mitigating stress, emotional venting can be counterproductive because it reduces the likelihood

в одному районі та об’єктивно пережили одну й ту саму стресову подію, що дозволяє говорити про високий рівень об’єктивності отриманих результатів.

Також з метою вивчення динаміки та еволюції пріоритетності використання тих чи інших копінг-стратегій був задіяний статистичний аналіз даних.

Обмеження

Це дослідження має низку обмежень. Насамперед, це пов’язано з матеріалом дослідження. Спрямованість на вивчення текстових матеріалів зводить до виникнення “мертвої зони” уваги, в якій ймовірність спостерігати такі поведінкові копінг-стратегії як “уникнення” (усамітнення, ізоляція, прагнення уникнути активних інтерперсональних контактів) або використання допінгових засобів, зловживання психоактивними речовинами та азартними іграми надзвичайно низька. Наступне обмеження пов’язане з місцем проживання осіб, які зазнали вплив стресорів воєнного конфлікту. Дослідження проводилось у північній області України. Існування в Україні різних типів життєвих укладів, відмінності ментальності серед населення, що проживають у різних районах країни, може призвести до того, що отримані результати будуть відрізнятися залежно від місцевості.

Результати

З метою вивчення динаміки та еволюції пріоритетності у використанні тих чи інших копінг-стратегій цивільними особами, які зазнали вплив стресорів воєнного конфлікту, період, у який проводилося дослідження, було розбито на часові відрізки у п’ять днів. Копінг-стратегії, які відображалися не більше ніж у 3.0% вибірки, не бралися до уваги. Отримані дані відображені у табл. 1.

Дискурс-аналіз довів, що переважання копінг-стратегій, що використовуються цивільними особами з метою зменшення негативних наслідків стресорів воєнного конфлікту, зазнає змін впродовж певного часу від початку дії стресорів. Актуальними копінг-стратегіями у перші п’ять днів були: “Емоційна вентиляція”, “Звинувачення інших”, “Катастрофізація”, “Заперечування негативних переконань та думок інших людей”, “Використання надії та орієнтації на майбутнє”. Починаючи з шостого дня на перший план вийшли такі копінг-стратегії: “Прагнення

Table 1. Coping strategies manifested in the Ukrainian sector of social network Facebook in the period from 24.02.2022 to 10.03.22

Таблиця 1. Копінг-стратегії, які знайшли свого відображення в українському секторі соціальної мережі Facebook у період з 24.02.2022 по 10.03.22 р.

Coping strategy Копінг-стратегії Приклади цитат	N/%	Examples of quotations Приклади цитат
1	2	3
Day 1-5 after the beginning of hostilities 1-5 день від початку воєнних дій		
Emotional ventilation Емоційна вентиляція	124/54	“Really? I can’t believe the problem of an air-raid sirens couldn’t be solved in five days. City council members, have you lost your mind? During the holidays there’s music blaring from the loudspeakers. You are jerks! There is a question: who will drive the car and announce like in a touring circus!?” “Неужели за 5 дней нельзя было решить проблему с оповещением? Вы там в горсовете вообще нормальные? Как праздник, так с колонок музыка гремит. Уроды просто! Вопрос: кто сядет за руль в машину и будет оповещать, как в цирке шапито!?”
Blaming others Звинувачення інших	52/22	“That should have been organized by city board. But our city council members are dawdling away. They do nothing. Our so-called authorities only know how to blow smoke.” – “Our burgomaster has just woken up and already at the time of war ordered the housing and utilities department to clear and prepare bomb shelters.” “Это должна была организовать власть. А она жует му-му. Ничего не делают. Наша, так называемая, власть только языком ляпать умеет”. – “Мэр наш только прокинулся и под час вже бойових дій наказав ЖЕКУ розчистити і підготувати бомбосховища”.
Catastrophizing Катастрофізація	37/16	“I don’t know why, but my two hushed down dogs stay in their kennels. Well, maybe they have some premonitions.” – “Our Pekingeses with their tails tucked are also silent and dejected. They hide under the bathtub at the sound of an explosion.” – “My dog hides in the kennel too!! But during air-raids he starts howling!” – “They have some premonitions. That’s for sure. My neighbor’s dogs barked nonstop. It’s been three days since I don’t hear them.” – “Today it’s not my dog, but my cat that’s been growling for half the day.” “Не знаю чому, але мої дві собаки сидять по будкам і мовчать. Напевно, щось відчують”. – “Наші пекінески також якісь мовчазні та принишкли з підібганими хвостиками. Ховаються під ванну при звуках вибуху”. – “Мій теж забивається в будку!!! Але коли бомблять, то починає вити і гризти сітку!” – “А чувствуют. Это точно. У меня соседские собаки лаяли без остановки. Уже три дня как неслышно ни днем ни ночью”. – “Сьогодні не собака, а кішка ричить другу половину дня”.
Challenging the negative beliefs and thoughts of others Заперечення негативних переконань та думок інших людей	9/4	“There is a phytolamp for plants on, asks your neighbors to turn it off. Windows to the courtyard. Visibility for the attack from Belarus.” – “That light is always on, don’t panic.” – “This is a signal to our enemies, you traitorous bastard!” – “Don’t talk nonsense. These are colored blinds on the windows. I have the same just like it.” “Так, горить лампа для квітів, попросить щоб вимкнули. Вікна у двір. Видимість для атаки з Білорусії”. – “Там завжди горить таке світло, не панікуйте”. – “Это сигнал для наших врагов, сволочь предательская”. – “Не несіть нісенітницю. Це ролети на вікнах кольорові .У мене такі ж самі”.
Hope and focus on the future Використання надії та орієнтації на майбутнє	9/4	“I am looking forward to seeing my brother and niece.” – “I will go to my native Akkerman, everything is there – both estuary and the sea.” – “Let’s go to our Crimea.” – “I’m in! I’ve never been there.” – “In Sochi.” – “Without fail!!!!!!” – “I will build a bridge across the Teterev. So that the relatives can come back sooner.” “Чекаю зустрічі з рідним братом та племінницею”. – “Я поеду в свой родной Аккерман, там есть все – и лиман, и море”. – “Поїдемо у наш Крым”. – “Я – за! Так і не була там ні разу”. – “В Сочи”. – “Обов’язково!!!!!!” – “Я буду міст через Тетерів будувати. Щоб рідні поверталися швидше”.

Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians
in the first fifteen days after the outbreak
of military conflict in 2022

Continuation of table 1
Продовження таблиці 1

Day 6-10 after the beginning of hostilities 6-10 день від початку воєнних дій		
1	2	3
Pursuit of unity Прагнення єднання	74/33	<p>“Someone cooks and distributes food, someone knits warm socks, someone makes camouflage nets, someone stands at roadblocks, someone brings them warm clothes and fuel from their home reserves. Everyone contributes his or her share to our common victory. But the most important thing is communication; it takes us out of our stupor, switches us on, makes us stronger. If you haven’t joined the community yet, give it a try! Believe me, it is soothing and revitalizing. You can start a community of your own, such as between neighbors, and work together to solve everyday problems, such as going to the store or pharmacy, exchanging supplies, canned goods, etc. We support each other by working together.”</p> <p>“Хтось готує і розносить їжу, хтось плете теплі шкарпетки, хтось робить маскувальні сітки, хтось стоїть на блокпостах, хтось приносить для них теплі речі і пальне зі своїх домашніх запасів. Кожний вкладає свою частку в нашу спільну перемогу. Але головне – це спілкування, воно виводить з заціпеніння, перемикає, робить нас сильнішими. Якщо ви ще не доєдналися до якоїсь спільноти – спробуйте це зробити! Повірте, це заспокоює і відроджує до життя. Можете самі започаткувати якусь спільноту, наприклад між сусідами і разом вирішувати побутові питання, такі як сходити в магазин або аптеку, обмінятися припасами, консервацією, тощо. Спільними діями ми підтримуємо одне одного”.</p>
Altruism Альтруїзм	48/22	<p>“Do all the senior citizens in our town have food and water supplies? If you have neighbors who can’t afford themselves to buy food, please email me! We’ll organize everything and bring it over!”</p> <p>“У всех ли пожилых людей в нашем городе есть запасы еды и воды? Если у вас есть соседи, которые не могут себе купить еду, пожалуйста, напишите мне! Мы все организуем и привезем!”</p>
Emotional self-regulation Саморегуляція свого емоційного стану	33/15	<p>“We are away from the strategic directions to Kiev. In order to find us, everyone have to overcome narrow roads and bridges. This can be done only in small groups, which are annihilated very successfully by the Armed Forces of Ukraine. In order to lob shells into our town, it is needed long-range artillery, which hasn’t been brought to Kiev. Grad missiles can’t get here. Launching cruise missiles and Iskander missiles in our town is unlikely, it’s not an important target. Keep calm.” – “The City Council has accumulated a strategic stock of food, which they use to feed the combatants and the needy.”</p> <p>Саморегуляція свого емоційного стану 33/15 “Ми знаходимося в стороні від стратегічних напрямків на Київ... Щоб до нас доїхати – треба подолати вузькі дороги та мости. Це можна зробити тільки маленькими групами, які знищуються ЗСУ дуже успішно. Щоб нас обстріляти – потрібна дальнобійна артилерія, якої перед Києвом не має. Градами сюди не дістати. Крилатими ракетами та іскандерами валити по нам – малоймовірно, ми не є важливим об’єктом. Зберігаємо спокій”; “У міськради акумульовано стратегічний запас продуктів, якими вони годують бійців і найнезахищених”.</p>
Emotional and instrumental support provision Використання інструментальної та емоційної соціальної підтримки	29/13	<p>“What good people, I wish we all had such neighbors and such human attitudes towards animals. I have three of my own, two beauties and a fluffy old guy. We stay at home, since it’s very hard to run with them to the bomb shelter, even though it’s close by. A great respect for those who, in spite of this time of war, do not abandon our defenseless little brothers.”</p> <p>Використання інструментальної та емоційної соціальної підтримки 29/13 “Господи, какие молодцы, всем бы таких соседей и такого отношения к животным. У меня самой трое, две красавицы и пушистый старичок. Ночуем дома, так как очень тяжело с ними бегать в бомбоубежище, хоть оно и рядом. Огромное уважение, всем кто не смотря на такое военное время не бросает беззащитных наших младших братьев”.</p>

End of table 1

Закінчення таблиці 1

1	2	3
Active coping Активне подолання	26/12	“Emergency!!!!!!!!!! Come to the Belogorodsky roundabout with shovels to make fortification! In old Boyarka come with shovels to the New Post (roadblock) to make fortification!” “ТЕРМІНОВО!!!!!!!!!! На Білогородський круг підходити з лопатами, робимо укріплення! В старій Боярці підходити з лопатами до Нової пошти (блокпост), робимо укріплення!”
Positive revaluation Позитивна переоцінка	11/5	“It’s all mixed up, I feel guilty about yelling at my kids when I got mad at their notebooks, textbooks, reference books, which were all over the place. Now I would love to accompany them to their school, check their completed homework without feeling irritable... Everything that was important before 24.02 has become marginal.” Позитивна переоцінка 11/5 “Все змішалось, шкодую, коли раніше кричала на дітей, мене злили їх зошити, підручники, довідники, а вони повсюди. Зараз з радістю провела б їх на навчання, без почуття дратівливості перевірила б домашні роботи... Все, що було важливим до 24.02, відійшло на задній план”.
Day 11-15 after the beginning of hostilities		
Indulging in the desires Потування своїм бажанням	44/34	“Guys, who can do tattoos?” – “In honor of our Wraith.” – “I’ll do that too.” – “I’m not going to get a tattoo now, but, nonetheless, I support those who want to do it. Do that! And what if there’s a war, should we head toward an early grave? I don’t think so. In fact, quite the opposite. We have to do what we want to do, because no one knows if we’ll have time to do it tomorrow! It’s really hard for all of us right now.” Потування своїм бажанням 44/34 “Друзі хто може зробити татування?” – “В честь нашого призрака”. – “Я тоже сделаю”. – “Я звичайно не збираюся робити зараз тату, но все ж таки підтримую тих, хто хоче це зробити, робіть!!! А що, якщо війна, то рити собі могили раніше часу і чекати на смерть? Не думаю, зараз навпаки, потрібно зробити те, що хочеться, бо ніхто не знає, чи завтра встигнемо! Зараз нам всім дуже важко”.
Humor Гумор	39/30	“After 14 days of stealing Putin’s tanks, Ukrainian farmers have become unofficially the fifth largest army in Europe. After Romas, of course.” Гумор 39/30 “После 14 дней краж танков украинские фермеры теперь неофициально являются пятой по величине армией в Европе. После цыган, конечно”.
Creating a sense of belonging Формування почуття приналежності	25/19	“Ukrainian is not a diagnosis!!! Ukrainian is a mission! I am proud to be a UKRAINIAN!!!”; “I have realized that I incredibly love our people. All united into one team of mutual assistance.” Формування почуття приналежності 25/19 “Українець – це не діагноз!!! Українець – це місія! Я пишаюсь, що я УКРАЇНКА!!!”; “Зрозумів, що неймовірно люблю наших. Усіх тих, хто об’єднався у єдину команду взаємодопомоги”.
Distraction activities Відволікання шляхом різних видів активності	16/12	“Urgently buy threads for beadwork!!!”; “Maybe someone is giving away a little dog? I’ll take it.” Відволікання шляхом різних видів активності 16/12 “Срочно куплю нитки для вышивки бисером!!!”; “Может кто-то отдает маленькую собачку? Возьмем себе”.
Hope and focus on the future Використання надії та орієнтації на майбутнє	7/5	“And why are our people fleeing to Lviv, Poland and other countries? Why does no one flee to the villages, which are quiet places? The villages are full of empty houses. You will be permitted to live there. Come in, live! Don’t expect anything from administration, it is spring, so plant vegetable gardens, you’ll have your own food therefore. You will work for yourself. Don’t flee away from Ukraine, everything will be fine here, you just have to wait!” Використання надії та орієнтації на майбутнє 7/5 “А чому наши люди тікають в Львів, в Польшу, інші країни? Чому ніхто не втікає в села, в селах – тихо. В селах повно пустих будинків. Вас із задоволенням туди пустять. Заходьте, живіть! Не чекайте нічого від держави, весна – садіть городи, будете мати свої продукти. Будете працювати на себе. Не тікайте з України, тут все буде добре, потрібно зачекати!”

that the activity will be constructive (Farchi & Gidron, 2010). The strategy “Blaming others” is focused on finding someone to blame for a predicament. In doing so, an individual shifts the burden of responsibility away from himself/herself and feels momentary relief as if the problem is solved. However, considering the situation as beyond his/her control, as the result of a fatal force, an individual excludes himself/herself from solving the problem just when it should be withstood. “Catastrophizing” strategy adoption results in exaggerated and biased view of the situation, which complicates tackling a problem. But, on the other hand, “Catastrophizing” strategy increases psychological tension and can eventually mobilize a person to action.

Discourse analysis reveals that on days 6-10 after the beginning of hostilities the civilians abandon maladaptive coping strategies. Problem-focused coping strategies aimed at “attempt to solve, reconceptualise, or minimise the effects of a stressful situation” (Parker & Endler, 1996) become relevant. It should be noted that 80% of the posts and comments to them displayed on social networks on days 6-10 of the military conflict contain linguistic markers of adoption of coping strategies, which can be assigned to “Rally effects” group: “Pursuit of unity”, “Altruism”, “Emotional and instrumental support provision”, “Active coping”. Suffering from dramatic exogenous shocks people usually experience obvious loss of control over their lives (Landau et al., 2015). Such emotional experiences generate the consolidation, which is a powerful source of secondary control activated to cope with various threats, and “have an important social function because they help society react to shocks rapidly and efficiently as a single unit and cohesively face the threat” (Roccatto et al., 2021). The basis for understanding the rally effect from the perspective of coping is provided by the theory of social identity. For example, social identity theory suggests that consolidation is most likely when invasion stresses or “spurs” national identity (Lambert et al., 2010), as is the case with military confrontation between Russia and Ukraine. “Rally effects” becomes a functional coping strategy that maintains individuals’ perceived control over their lives and curbs their negative emotions (Roccatto et al., 2021). Thus, on days 6-10 after the beginning of military conflict, the approach to coping is collective in nature and characterized by applying of community support

до єднання”, “Альтруїзм”, “Використання інструментальної та емоційної соціальної підтримки”, “Активне подолання”, “Використання надії та орієнтації на майбутнє”, “Саморегуляція свого емоційного стану”, “Позитивна переоцінка”. Значними копінг-стратегіями для наступних п’яти днів (11-15 день від початку дії стресорів воєнного конфлікту) є: “Потурання своїм бажанням”, “Гумор”, “Формування почуття приналежності”, “Відволікання шляхом різних видів активності”, “Використання надії та орієнтації на майбутнє”.

Дискусія

Впродовж перших п’яти днів впливу стресорів воєнного конфлікту найпоширенішими є неадаптивні стратегії копіngu, лінгвістичні маркери яких було зафіксовано у 92.0% постів та коментарів до них. Використання таких емоційно-сфокусованих стратегій додання як “Емоційна вентиляція”, “Звинування інших”, “Катастрофізація” свідчить про те, що ситуація оцінюється як непереборна. Стратегія “Емоційна вентиляція” спрямована на психологічне відновлення логічного мислення шляхом виплеску негативних емоцій тими людьми, які є надто емоційно занурені в те, що сталося, не в змозі поводитися раціонально і бачити ситуацію в її істинній перспективі. Частково знімаючи стрес, емоційна вентиляція може бути контрпродуктивною, оскільки знижує ймовірність того, що діяльність буде конструктивною (Farchi & Gidron, 2010). Стратегія “Звинування інших” спрямована на встановлення винного у стресовій ситуації. При цьому суб’єкти позбавляються тягаря відповідальності і відчувають полегшення, ніби проблему вирішено. Проте, розглядаючи ситуацію як поза їх контролем, як наслідок впливу фатальної сили, суб’єкти самоусуваються від вирішення проблеми у той час, коли вона вимагає протистояння. Використання стратегії “Катастрофізація” призводить до того, що ситуація малюється гіперболічною. Перебільшення складності ситуації веде до однополярності бачення ситуації, що ускладнює вирішення проблеми. Але, з іншого боку, “катастрофізація” підвищує психологічну напругу й у результаті може мобілізувати людину до дії.

Дискурс-аналіз свідчить, що з шостого дня перебування під впливом стресорів воєнного конфлікту цивільне населення відмовляється від неадаптивних стратегій копіngu. Актуальними стають проблемно-сфокусовані копінг-стратегії, спрямовані на “спробу вирішити, переосмислити або мінімізувати наслідки стресової

mechanisms.

On days 11-15 after the beginning of hostilities the civilians strive to restore their emotional balance; therefore, coping strategies aimed at creating a positive emotional state become predominant: “Indulging in the desires”, “Humor”, “Distraction activities”, “Hope and focus on the future”, linguistic markers of which are detected in 81% of the posts and comments to them. Focused on the primary desire to escape from emotional distress, the civilians begin to feel the intensity or urgency of hedonistic desires and impulses, which enhance the search for immediate sources of good feelings (Tice, Bratslavsky, & Baumeister, 2001). Another reason for the adoption of those coping-strategies, which restore emotional balance may be the growing compassion for yourself. People talk openly about their trials, acknowledge their suffering, therefore we can argue that a balanced state of consciousness comes with an unbiased awareness of their distressing thoughts and feelings as they are – without avoidance or change. K. Neff, Y. Hsieh, K. Dejjterat (2005) argue that “when individuals acknowledge their pain and extend compassion to themselves, they avoid repressing their thoughts and feelings, and when they recognize the broader human context of their experience, they also avoid the trap of over-identification”. Therefore, self-compassion acts as an effective strategy for emotional regulation due to neutralizing negative emotional patterns and evoking more positive feelings of kindness and consideration (Neff, Hsieh, & Dejjterat, 2005). Based on this statement, we argue that coping strategies “Indulging in the desires” and “Distraction activities”, which are usually seen as maladaptive, can in fact carry out a positive adaptation in Ukrainian culture in the context of military conflict.

Conclusions

The results of the study indicate the flexibility of the approach to the choice of coping strategies by the Ukrainian civilians during the first 15 days after the beginning of military conflict. During the first five days, due to the initial assessment of the situation by the civilians as beyond their control, non-adaptive emotionally focused “Emotional ventilation”, “Blaming others”, “Catastrophizing” coping strategies become in high demand. These strategies are focused on psychological recovery and the resumption

ситуації” (Parker & Endler, 1996). Слід зазначити, що 80.0% постів та коментарів до них, викладених у соціальних мережах на 6-10 дні воєнного конфлікту, містять лінгвістичні маркери використання копінг-стратегій, які можна об’єднати в одну велику групу “Консолідація зусиль” (англ. *rally effects*): “Прагнення до єднання”, “Альтруїзм”, “Використання інструментальної та емоційної соціальної підтримки”, “Активне подолання”. Під час драматичних екзогенних потрясінь люди зазвичай відчувають значну втрату контролю над своїм життям (Landau et al., 2015). Такі переживання викликають ефект консолідації, який є потужним джерелом вторинного контролю, активованим для подолання різних загроз, і “виконує важливу соціальну функцію, оскільки допомагають суспільству швидко та ефективно реагувати на потрясіння як єдине ціле та згуртовано протистояти загрози” (Rossato et al., 2021). Основу розуміння ефекту консолідації в аспекті копінгу забезпечує теорія соціальної ідентичності. Наприклад, теорія соціальної ідентичності передбачає, що консолідація найімовірніша, коли конфлікт підкреслює чи “підхльостує” національну ідентичність (Lambert et al., 2010). Консолідація зусиль стає функціональною копінг-стратегією, яка підтримує сприйманий індивідами контроль над їхнім життям та стримує їх негативні емоції (Rossato et al., 2021). Таким чином, на 6-10 дні воєнного конфлікту підхід до подолання стресорів є колективним за своєю природою, з великим використанням механізмів підтримки спільноти.

На 11-15 день від початку воєнних дій цивільне населення прагне відновити своє емоційне благополуччя, тому переважаючими стають копінг-стратегії, які спрямовані на створення позитивного емоційного настрою: “Потурання своїм бажанням”, “Гумор”, “Відволікання шляхом різних видів активності”, “Використання надії та орієнтації на майбутнє”, лінгвістичні маркери яких були виявлені у 81.0% постів та коментарів до них. Орієнтовані на першочергове бажання уникнути емоційного дистресу, цивільні особи починають відчувати інтенсивність або терміновість гедоністичних бажань та імпульсів, що посилює пошук негайних джерел приємних вражень (Tice, Bratslavsky, & Baumeister, 2001). Також причиною актуальності копінг-стратегій створення позитивного емоційного настрою може стати співчуття до себе. Люди відкрито говорять про свої випробування, визнають свій біль, тобто настає збалансований

of logical thinking through venting negative emotions. Gradually the civilians turn to problem-oriented coping strategies, which are aimed to eliminate or minimize the effects of a stressful situation through consolidation. Thus, on days 6-10 of military conflict, collective in nature “Pursuit of unity”, “Altruism”, “Emotional and instrumental support provision”, “Active coping” coping strategies become relevant. However, the striving to restore emotional balance results in a new shift in the preference of coping strategies. On days 11-15 after the beginning of military conflict, “Indulging in the desires”, “Humor”, “Distraction activities”, “Hope and focus on the future” coping strategies aimed at creating a positive emotional state become predominant. These coping strategies mitigate negative emotional responses and induce positive feelings of benevolence and solidarity. It can be argued that under the conditions of the military conflict in Ukraine, emotionally-oriented coping strategies become more in demand than problem-oriented ones.

Future research on the coping strategies should focus on culturally appropriate methods and techniques of providing psychological assistance to civilian affected by military conflicts.

References

- Aldwin, C. M. (2007). *Stress, coping and development: An integrative perspective*. New York, NY: Guilford Press.
- Browne, T., Hull, L., Horn, O., Jones, M., Murphy, D., Fear, N. T., Greenberg, N., French, C., Rona, R. J., Wessely, S., & Hotopf, M. (2007). Explanations for the increase in mental health problems in UK reserve forces who have served in Iraq. *The British journal of psychiatry: the journal of mental science*, 190, 484–489. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.106.030544>
- Cherewick, M., Doocy, S., Tol, W., Burnham, G., & Glass, N. (2016). Potentially traumatic events, coping strategies and associations with mental health and well-being measures among conflict-affected youth in Eastern Democratic Republic of Congo. *Global health research and policy*, 1, 8. <https://doi.org/10.1186/s41256-016-0007-6>
- Cherewick, M., Kohli, A., Remy, M. M., Murhula, C. M., Kurhorhwa, A. K., Mirindi, A. B., Bufole, N. M., Banywesize, J. H., Ntakwinja, G. M., Kindja, G. M., & Glass, N. (2015). Coping among trauma-affected youth: a qualitative study. *Conflict and health*, 9, 35. <https://doi.org/10.1186/s13031-015-0062-5>
- Farchi, M., & Gidron, Y. (2010). The effects of “psychological inoculation” versus ventilation on the mental resilience of Israeli citizens under continuous

стан усвідомленості, коли відбувається неупереджене усвідомлення своїх тяжких думок та почуттів такими, якими вони є – без уникнення чи зміни. K. Neff, Y. Hsieh, K. Dejjterat стверджують, що “коли людина і демонструє співчуття до себе, вона уникає заглушення своїх думок та почуттів, а коли вона визнає ширший людський контекст свого досвіду, вона також уникає пастки надмірної ідентифікації. Таким чином, самоспівчуття діє як ефективна стратегія емоційного регулювання, нейтралізуючи негативні емоційні патерни і викликаючи більш позитивні почуття доброти та єднання” (Neff, Hsieh, & Dejjterat, 2005). Ґрунтуючись на цьому, можна стверджувати, що такі стратегії подолання, як “Потурання своїм бажанням” та “Відволікання шляхом різних видів активності”, які зазвичай розглядаються як дезадаптивні, насправді можуть бути позитивною адаптацією в українській культурі у контексті ситуації воєнного конфлікту.

Висновки

Результати проведеного дослідження свідчать про гнучкість підходу до вибору копінг-стратегій цивільним населенням України впродовж перших п’ятнадцяти днів від початку дії стресорів. У перші п’ять днів у зв’язку з первинною оцінкою ситуації як непереборної, найбільш затребуваними стали неадаптивні емоційно-сфокусовані копінг-стратегії “Емоційна вентиляція”, “Звинувачення інших”, “Катастрофізація”. Використання цих стратегій спрямоване здебільшого на психологічне відновлення логічного мислення шляхом виплеску негативних емоцій. Поступово цивільне населення звертається до проблемно-орієнтованих стратегій копіngu, які мають на меті усунути або мінімізувати наслідки стресової ситуації шляхом консолідації. Таким чином, на 6-10 дні військового конфлікту актуальними стають колективні за своєю природою копінг-стратегії: “Прагнення до єднання”, “Альтруїзм”, “Використання інструментальної та емоційної соціальної підтримки”, “Активне подолання”. Проте, прагнення відновити своє емоційне благополуччя призводить до нового повороту в преференції копінг-стратегій. На 11-15 день з початку військових дій переважають копінг-стратегії, спрямовані на створення позитивного емоційного настрою: “Потурання своїм бажанням”, “Гумор”, “Відволікання шляхом різних видів активності”, “Використання надії та орієнтації на майбутнє”. Дія

- war stress. *The Journal of nervous and mental disease*, 198(5), 382–384. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e3181da4b67>
- Fernando, S. (2014). *Mental health worldwide: Culture, globalization and development*. London, England: Palgrave Macmillan. 222 pages
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1980). An Analysis of Coping in a Middle-Aged Community Sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21(3), 219–239. <https://doi.org/10.2307/2136617>
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1991). Coping and Emotion. In A. Monat, & R. S. Lazarus (Eds.), *Stress and Coping: An Anthology* (pp. 207–227). New York: Columbia University Press.
- Gavrilovic, J., Lecic-Tosevski, D., Dimic, S., Pejovic-Milovancevic, M., Knezevic, G., & Priebe, S. (2003). Coping strategies in civilians during air attacks. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology: The International Journal for Research in Social and Genetic Epidemiology and Mental Health Services*, 38(3), 128–133. <https://doi.org/10.1007/s00127-003-0612-9>
- Hammad, J., & Tribe, R. (2021). Adaptive coping during protracted political conflict, war and military blockade in Gaza. *International review of psychiatry (Abingdon, England)*, 33(1-2), 56–63. <https://doi.org/10.1080/09540261.2020.1741257>
- Korobka, L. M., Vasiutynskyi, V. O., Vinkov, V. Yu., Hubeladze, I. H., Husiev, I. M. (2019). *Spilnota v umovakh voiennoho konfliktu: psykholohichni stratehii adaptatsii* [Community in Military Conflict: Psychological Adaptation Strategies]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD
- Lambert, A. J., Scherer, L. D., Schott, J. P., Olson, K. R., Andrews, R. K., O'Brien, T. C., & Zisser, A. R. (2010). Rally effects, threat, and attitude change: An integrative approach to understanding the role of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(6), 886–903. <https://doi.org/10.1037/a0019086>
- Landau, M. J., Kay, A. C., & Whitson, J. A. (2015). Compensatory control and the appeal of a structured world. *Psychological Bulletin*, 141(3), 694–722. <https://doi.org/10.1037/a0038703>
- Murthy, R. S., & Lakshminarayana, R. (2006). Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World psychiatry: official journal of the World Psychiatric Association (WPA)*, 5(1), 25–30.
- Neff, K. D., Hsieh, Y.-P., & DeJitterat, K. (2005). Self-compassion, Achievement Goals, and Coping with Academic Failure. *Self and Identity*, 4(3), 263–287. <https://doi.org/10.1080/13576500444000317>
- Orap, M. O., Akimova, N. V., & Kalba Ya. Ye. (2021). Subjective well-being and anxiety level during the COVID-19 crisis: study in Ukrainian adolescence. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 28–39. <https://doi.org/>
- цих копінг-стратегій скорочує негативні емоційні прояви та індукує позитивне почуття доброзичливості та згуртованості. Можна стверджувати, що в умовах військового конфлікту в Україні в перші 15 днів емоційно-орієнтовані копінг-стратегії є більш затребуваними, ніж проблемно-орієнтовані.
- Майбутні дослідження в галузі використання копінг-стратегій мають бути спрямовані на вивчення культурно прийнятних методів та прийомів надання психологічної допомоги цивільному населенню, яке постраждало від військових конфліктів.

Список використаних джерел

- Aldwin C. M. *Stress, coping and development: An integrative perspective*. New York: Guilford Press, 2007. 432 p.
- Browne T., Hull L., Horn O., Jones M., Murphy D., Fear N. T., Greenberg N., French C., Rona R. J., Wessely S., Hotopf M. Explanations for the increase in mental health problems in UK reserve forces who have served in Iraq. *The British journal of psychiatry: the journal of mental science*. 2007. No 190. P. 484–489. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.106.030544>
- Cherewick M., Doocy S., Tol W., Burnham G., Glass N. Potentially traumatic events, coping strategies and associations with mental health and well-being measures among conflict-affected youth in Eastern Democratic Republic of Congo. *Global health research and policy*. 2016. No 1 P. 8. <https://doi.org/10.1186/s41256-016-0007-6>
- Cherewick M., Kohli A., Remy M. M., Murhula C. M., Kurhorhwa A. K., Mirindi A. B., Bufole N. M., Banywesize J. H., Ntakwinja G. M., Kindja G. M., Glass N. Coping among trauma-affected youth: a qualitative study. *Conflict and health*. 2015. No 9. P. 35. <https://doi.org/10.1186/s13031-015-0062-5>
- Farchi M., Gidron Y. The effects of “psychological inoculation” versus ventilation on the mental resilience of Israeli citizens under continuous war stress. *The Journal of nervous and mental disease*. 2010. No 198(5). P. 382–384. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e3181da4b67>
- Fernando S. *Mental health worldwide: Culture, globalization and development*. London, England: Palgrave Macmillan. 222 p.
- Folkman S., Lazarus R. S. (1980). An Analysis of Coping in a Middle-Aged Community Sample. *Journal of Health and Social Behavior*. 2014. No 21(3). P. 219–239. <https://doi.org/10.2307/2136617>
- Folkman S., Lazarus R. S. Coping and Emotion. In A. Monat, & R. S. Lazarus (Eds.), *Stress and Coping: An Anthology* (pp. 207–227). New York: Columbia University Press, 1991.

**Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians
in the first fifteen days after the outbreak
of military conflict in 2022**

- 10.32999/2663-970X/2021-6-3
- Parker, J. D. A., & Endler, N. S. (1996). Coping and defense: A historical overview. In M. Zeidner & N. S. Endler (Eds.), *Handbook of coping: Theory, research, applications* (pp. 3–23). John Wiley & Sons.
- Pearlin, L. I. (1999). The stress process revisited: Reflections on concepts and their interrelationships. In C. S. Aneshensel & J. C. Phelan (Eds.), *Handbook of sociology of mental health* (pp. 395–415). Kluwer Academic Publishers.
- Pearlin, L. I., & Bierman, A. (2013). Current issues and future directions in research into the stress process. In C. S. Aneshensel, J. C. Phelan, & A. Bierman (Eds.), *Handbook of the sociology of mental health* (pp. 325–340). Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-94-007-4276-5_16
- Roccato, M., Colloca, P., Cavazza, N., & Russo, S. (2021). Coping with the COVID-19 pandemic through institutional trust: Rally effects, compensatory control, and emotions. *Social science quarterly*. <https://doi.org/10.1111/ssqu.13002>
- Saveliuk, N. (2017). *Psykhologhiia rozuminnia relihinoho dyskursu* [Psychology of religious discourse understanding]. Kyiv: KNT.
- Saxon, L., Makhshvili, N., Chikovani, I., Seguin, M., McKee, M., Patel, V., Bisson, J., & Roberts, B. (2017). Coping strategies and mental health outcomes of conflict-affected persons in the Republic of Georgia. *Epidemiology and psychiatric sciences*, 26(3), 276–286. <https://doi.org/10.1017/S2045796016000019>
- Seguin, M., & Roberts, B. (2017). Coping strategies among conflict-affected adults in low- and middle-income countries: A systematic literature review. *Global public health*, 12(7), 811–829. <https://doi.org/10.1080/17441692.2015.1107117>
- Taylor, S. E., & Stanton, A. L. (2007). Coping resources, coping processes, and mental health. *Annual Review of Clinical Psychology*, 3, 377–401. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091520>
- Tice, D. M., Bratslavsky, E., & Baumeister, R. F. (2001). Emotional distress regulation takes precedence over impulse control: If you feel bad, do it! *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(1), 53–67. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.1.53>
- Zimmer-Gembeck, M. J., & Skinner, E. A. (2016). The development of coping: Implications for psychopathology and resilience. In D. Cicchetti (Ed.), *Developmental psychopathology: Risk, resilience, and intervention* (pp. 485–545). John Wiley & Sons, Inc.. <https://doi.org/10.1002/9781119125556.devpsy410>
- Gavrilovic J., Lecic-Tosevski D., Dimic S., Pejovic-Milovancevic M., Knezevic G., Priebe S. Coping strategies in civilians during air attacks. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology: The International Journal for Research in Social and Genetic Epidemiology and Mental Health Services*. 2003. No 38(3). P. 128–133. <https://doi.org/10.1007/s00127-003-0612-9>
- Hammad J., Tribe R. Adaptive coping during protracted political conflict, war and military blockade in Gaza. *International review of psychiatry (Abingdon, England)*. 2021. No 33(1-2). P. 56–63. <https://doi.org/10.1080/09540261.2020.1741257>
- Lambert A. J., Scherer L. D., Schott J. P., Olson K. R., Andrews R. K., O'Brien T. C., Zisser A. R. Rally effects, threat, and attitude change: An integrative approach to understanding the role of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2010. No 98(6). P. 886–903. <https://doi.org/10.1037/a0019086>
- Landau M. J., Kay A. C., Whitson J. A. Compensatory control and the appeal of a structured world. *Psychological Bulletin*. 2015. No 141(3). P. 694–722. <https://doi.org/10.1037/a0038703>
- Murth R. S., Lakshminarayana R. Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World psychiatry: official journal of the World Psychiatric Association (WPA)*. 2006. No 5(1). P. 25–30.
- Коробка Л. М., Васютинський В. О., Вінков В. Ю., Губеладзе І. Г., Гусев І. М. *Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації*. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 284 с.
- Neff K. D., Hsieh Y.-P., Dejjterat K. Self-compassion, Achievement Goals, and Coping with Academic Failure. *Self and Identity*. 2005. No 4(3). P. 263–287. <https://doi.org/10.1080/13576500444000317>
- Orap M. O., Akimova N. V., Kalba Ya. Ye. Subjective well-being and anxiety level during the COVID-2019 crisis: study in Ukrainian adolescence. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2021. No 6. P. 28–39. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-6-3>
- Parker J. D. A., Endler N. S. Coping and defense: A historical overview. In M. Zeidner & N. S. Endler (Eds.), *Handbook of coping: Theory, research, applications* (pp. 3–23). John Wiley & Sons, 1996.
- Pearlin L. I. The stress process revisited: Reflections on concepts and their interrelationships. In C. S. Aneshensel, J. C. Phelan (Eds.), *Handbook of sociology of mental health* (pp. 395–415). Kluwer Academic Publishers, 1999.
- Pearlin L. I., Bierman A. Current issues and future directions in research into the stress process. In C. S. Aneshensel, J. C. Phelan, & A. Bierman (Eds.), *Handbook of the sociology of mental health* (pp. 325–340).

- Springer Science + Business Media, 2013. https://doi.org/10.1007/978-94-007-4276-5_16
- Roccato M., Colloca P., Cavazza N., Russo S. Coping with the COVID-19 pandemic through institutional trust: Rally effects, compensatory control, and emotions. *Social science quarterly*. 2021. <https://doi.org/10.1111/ssqu.13002>
- Saxon L., Makhashvili N., Chikovani I., Seguin M., McKee M., Patel V., Bisson J., Roberts B. Coping strategies and mental health outcomes of conflict-affected persons in the Republic of Georgia. *Epidemiology and psychiatric sciences*. 2017. No 26(3). P. 276–286. <https://doi.org/10.1017/S2045796016000019>
- Савелюк Н. Психологія розуміння релігійного дискурсу. Київ: КНТ, 2017. 400 с.
- Seguin M., Roberts B. Coping strategies among conflict-affected adults in low- and middle-income countries: A systematic literature review. *Global public health*. 2017. No 12(7). P. 811–829. <https://doi.org/10.1080/17441692.2015.1107117>
- Taylor S. E., Stanton A. L. Coping resources, coping processes, and mental health. *Annual Review of Clinical Psychology*. 2007. No 3. P. 377–401. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091520>
- Tice D. M., Bratslavsky E., Baumeister R. F. Emotional distress regulation takes precedence over impulse control: If you feel bad, do it! *Journal of Personality and Social Psychology*. 2001. No 80(1). P. 53–67. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.1.53>
- Zimmer-Gembeck M.J. and Skinner E.A. The development of coping: Implications for psychopathology and resilience. In D. Cicchetti (Ed.), *Developmental psychopathology: Risk, resilience, and intervention* (pp. 485–545). John Wiley & Sons, Inc., 2016. <https://doi.org/10.1002/9781119125556.devpsy410>

Link article (Style APA): Khraban, T. E., Silko, O. V., & Khraban, I. A. (2022). Group cohesion of military units in the context of civil-military relations in Ukraine. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 75–89. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-6

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Khraban, T. E., Silko, O. V., Khraban, I. A. Group cohesion of military units in the context of civil-military relations in Ukraine. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2022, 7, 75–89. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-6

UDC 316.454.4:355.3

Group cohesion of military units in the context of civil-military relations in Ukraine

Групова згуртованість військових підрозділів в ракурсі військово-громадянських відносин в Україні

Received: December 20, 2021

Accepted: June 17, 2022

Khraban Tatiana Evgenievna

Ph.D. in Philology,
Head of the Department
of Foreign Languages,
Heroiv Kruty Military Institute
of Telecommunications
and Information Technologies, Ukraine
Xraban.Tatyana@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5169-5170>

Silko Oleksiy Viktorovych

Ph.D. in Technical Sciences,
Associate Professor,
Deputy Head for Academic Work,
Heroiv Kruty Military Institute
of Telecommunications
and Information Technologies, Ukraine
silko.av@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4275-4305>

Khraban Ihor Anatoliyovych

Dr. Sc. in Political Science, Professor,
Professor of the Department
of International Relations
Heroiv Kruty Military Institute
of Telecommunications
and Information Technologies, Ukraine
khraban728@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3319-8538>

Храбан Тетяна Євгенівна

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри іноземних мов
Військовий інститут телекомунікацій
та інформатизації, Україна
Xraban.Tatyana@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5169-5170>

Сілко Олексій Вікторович

кандидат технічних наук, доцент,
заступник начальника інституту
з навчальної роботи
Військовий інститут телекомунікацій
та інформатизації, Україна
silko.av@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4275-4305>

Храбан Ігор Анатолійович

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин
Військовий інститут
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, Україна
khraban728@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3319-8538>

Abstract

The **purpose** of this article is to demonstrate that in the current economic and political situation in Ukraine the implicit competition between military and civilian groups with relatively equal status can have a significant impact on the group cohesion of small military units.

Methods and materials. This research focuses on the primary level of group cohesion, which is achieved by members of military unit through a process of assimilation the group's idealized prototype. Small groups, the number of which is comparable to a platoon (25-30 people), were studied. The use of interdisciplinary research methods, namely the psycholinguistic method of associative experiment, for the study of group cohesion of small military units makes it possible to expand the scope of analysis to a broader context and demonstrate the heuristic potential of psycholinguistic methods in studying the peculiarities of the macro-political order, the integral part of which is the army. The choice of several stimulus words and a comparative analysis of associations to these words enable to distinguish a two-level factor plan that contributes to the formation of group cohesion of a small military unit. **Results and Discussion.** At the first level, group cohesion is shaped by internal factors based on various aspects of similarity: 1) equal status within the boundaries of the military organization; 2) undertaking common tasks both during combat operations and military training; 3) commonality of identity and beliefs; 4) similar future prospects; 5) experience of common difficulties. At the second level, group cohesion is shaped by relations of power, political order, regime and individual institutions. **Conclusions.** In the context of Ukraine, the group cohesion of small military units is largely determined by attitudes toward a competing civilian group with relatively equal status. The main prerequisite for the emergence of this form of conflict is the situation where the reason to study at military institutes is the opportunity to get a civilian specialty in addition to the military one for free. Acquiring fundamental theoretical and professional competencies approximately equal to competencies acquired at civilian universities by students, cadets feel resource stress, which results in the creation of "cadet – student" opposition and different patterns of prejudice and discrimination towards civilians.

Keywords: group cohesion, the military, civil-military relations, social psychology.

Introduction

Since 2014 East Ukraine has been an area of ongoing armed conflict. In that time, the Armed Forces of Ukraine has gained a good deal of com-

Анотація

Мета статті – довести, що в умовах сучасної економіко-політичної ситуації в Україні імпліцитна конкуренція між військовими та цивільними групами з відносно рівним статусом може значно впливати на групову згуртованість невеликих військових підрозділів. **Методи і матеріали.** В рамках даного дослідження акцент був зроблений на первинному груповому рівні згуртованості, яка досягається членами групи через процес уподібнення ідеалізованому прототипу групи. Досліджувались групи невеликого розміру, чисельність яких порівнянна зі взводом (25-30 осіб). Використання міждисциплінарних методів дослідження, а саме психолінгвістичного методу асоціативного експерименту для вивчення групового рівня згуртованості військового підрозділу, дозволило розширити поле аналізу до більш широкого контексту і продемонструвати евристичний потенціал психолінгвістичних методів у вивченні особливостей макрополітичного порядку, частиною якого є армія. Вибір кількох слів-стимулів та порівняльний аналіз між отриманими асоціаціями дало змогу виділити дворівневий факторний план, який сприяє формуванню групової згуртованості невеликого військового підрозділу. **Результати і дискусії.** На першому рівні групова згуртованість формується завдяки внутрішнім факторам на основі різних аспектів подібності: 1) рівний статус в межах військової організації; 2) виконання спільних завдань; 3) спільність ідентифікації та переконань; 4) подібні перспективи у майбутньому; 5) переживання загальних труднощів. На другому рівні групова згуртованість формується завдяки відносинам влади, політичного порядку, режиму та окремих інститутів. **Висновки.** В умовах України групова згуртованість невеликих військових підрозділів значною мірою визначається установками по відношенню до конкуруючої цивільної групи з відносно рівним статусом. Основною причиною виникнення такого конфлікту є ситуація, коли стимулом навчатися у військових інститутах України стала можливість безкоштовно отримати додатково до військової спеціальності ще й цивільну. Курсанти українських військових вищих навчальних закладів, одержуючи схожі зі студентами фундаментальні теоретичні та професійні компетенції, відчувають ресурсний стрес, що призводить до виникнення в країні опозиції "курсант – студент" і породжує у курсантів різні моделі упереджень та дискримінації проти цивільних осіб.

Ключові слова: групова згуртованість, армія, цивільно-військові відносини, соціальна психологія.

bat experience including direct engagement with the enemy, during which there were numerous cases when soldiers voluntarily risked and sacrificed themselves for others. One explanation for this phenomenon is believed to be a special kind of relationship between people in groups, namely group cohesion, which plays crucial role in the armed forces and is “an important factor for combat groups to stick together during stress” (Sundberg & Ruffa, 2021). Warfare in the area of the Joint Forces Operation (JFO) is predominantly conducted in small tactical groups, so the study of small unit cohesion is in the foreground. In addition, military organizations, regardless of their size and structure, “are not single and indivisible entities but rather networks of groups that may elicit feelings of identification with smaller units such as squads, which are closer to the everyday life of members” (García-Guiu et al., 2016). For Käihkö, the study of small unit cohesion is not only an urgent and challenging topic, but it is also essential for understanding the nature of armed forces and civil-military relations in general (Käihkö, 2018; Käihkö & Haldén, 2020) as the professionalization of the Ukrainian army “involved a profound transformation in civil-military relations, societal-military and, indeed, state-societal relations” (King, 2021). This approach to the study of group cohesion allows for extending “beyond factors that contribute to the social cohesion in the smallest tactical units” (Käihkö & Haldén, 2020) and “expanding the field of analysis from the small combat unit itself to the wider institutional and political context” (King, 2021). Civil-military relations are an interdisciplinary field of research, which involves the interaction of psychology, sociology, political science, history, etc. since civil-military relations within the state are affected by a wide variety of factors. Two approaches prevail in contemporary studies of civil-military relations. The institutional approach focuses on the way state organizations, including the military as an armed organization, interact within the institutional governance framework. The second approach – cultural or sociological, “focuses on the broad question of military culture vs. liberal society; the role of individuals and groups, e.g. women, minorities, enlisted servicemen and women within

Вступ

Починаючи з 2014 року на сході України триває збройний конфлікт. За цей час Збройними силами України був накопичений багатий бойовий досвід, у тому числі участі у безпосередніх зіткненнях із супротивником, під час яких було чимало випадків, коли солдати добровільно ризикували та жертвували собою один заради одного. Вважається, що одним із пояснень цього феноменологічного явища є особливий вид взаємовідносин людей у групах – групова згуртованість, яка відіграє важливу роль у збройних силах і “є важливим фактором, що дозволяє бойовим підрозділам триматися разом під час стресу” (Sundberg & Ruffa, 2021). У районі проведення операції Об’єднаних сил війна ведеться переважно невеликими тактичними групами, тому дослідження згуртованості невеликих підрозділів має важливе значення. Крім того, військові організації, незалежно від їх розміру і структури, “є не єдиними та неподільними утвореннями, а скоріше мережами груп, що викликає почуття ідентифікації з дрібнішими підрозділами, такими як загони, які ближчі до повсякденного життя членів організації”. Згуртованість невеликих підрозділів – це не лише актуальна та цікава тема, оскільки вона, як стверджує І. Käihkö, має велике значення не тільки для розуміння професійної діяльності збройних сил, а й військово-цивільних відносин в цілому (Käihkö, 2018; Käihkö & Haldén, 2020), адже професіоналізація Української армії “включає в себе глибоку трансформацію відносин між цивільними та військовими, між суспільством та військовими та, більше того, між державою та суспільством” (King, 2021). Такий підхід до дослідження групової згуртованості дозволяє “вийти за рамки факторів, що сприяють соціальній згуртованості в найменших тактичних підрозділах” (Käihkö & Haldén, 2020) і “розширити поле аналізу від найменшого бойового підрозділу до більшого інституційного та політичного контексту” (Käihkö & Haldén, 2020). Військово-цивільні відносини це – міждисциплінарна область досліджень, що передбачає взаємодію у галузі психології, соціології, політології, історії тощо, оскільки військово-цивільні відносини

the military and the relationships among them; the effectiveness of individual service members in combat; small unit cohesion; the relationship between military service and citizenship (to include the civic republican tradition); the nature of military service (occupation, profession, etc.); and the relationship of militaries and the societies from which they stem” (Owens, 2017). An important motivation for studying the cohesion of small military units from the perspective of civil-military relations is striving to reduce (eliminate) the risk of military culture domination in society that can result in establishing the values, prerogatives and attitudes of military organizations for an entire community, as well as the risk of degrading the values and value orientations of military personnel (honor, pride, valor, courage, bravery) that can lead, on the one hand, to such negative consequences as dereliction of public activities in matters of defense, declining level of public trust in the armed forces and, on the other hand, to military setback and even defeat in war (Sheehan, 2008). Within the framework of existing problems and difficulties in Ukraine, the study of group cohesion of military units has become one of the most important issues and gains not so much academic as practical interest because it helps to identify tensions in military-civilian relations and stimulate the parties to restore the equilibrium.

Theoretical and Conceptual Framework of the Study. The theoretical basis of the study is Standard Model of Military Group Cohesion (SMMGC), the basic points of which had been formulated by Siebold (Siebold, 1987) and then supplemented, expanded, and modified by other scientists (King, 2006; Griffith, 2007; Griffith & Vaitkus, 1999; Salo, 2006, 2011; Salo & Siebold, 2008; Siebold & Lindsay, 1999). Siebold defines cohesion as a set of affective and instrumental social relationships with different intensity levels (from weak to strong) between service members and their group, the superior organizational unit, and the organization as a whole (Siebold, 2007). Affective social relationships mean bonds based more on emotions, and instrumental social relationships mean bonds based on exchanges of services (Sundberg & Ruffa, 2021). Although affective social cohesion is often intertwined with instrumental cohesion and they cannot be

в державі схильні до впливу безлічі найрізноманітніших факторів. В сучасних дослідженнях військово-цивільних відносин превалюють два підходи. Інституційний підхід фокусується у тому, як державні організації, включаючи армію як збройну організацію, взаємодіють у інституційних рамках управління. Другий підхід – культурний чи соціологічний, зосереджується на “широкому питанні військової культури порівняно з ліберальним суспільством; ролі окремих осіб та груп, наприклад, жінок, меншин, військовослужбовців-строковиків та жінок в армії та відносинах між ними; ефективності окремих військовослужбовців у бою; згуртованості невеликих підрозділів; відносинах між військовою службою та громадянством (включаючи громадянську республіканську традицію); природі військової служби (рід занять, професія тощо); і відносинах між армією та суспільством, з якого вона походить” (Owens, 2017). Важливою причиною вивчення згуртованості невеликих військових підрозділів у ракурсі військово-цивільних відносин є зменшення (усунення) ризику домінування у суспільстві цінностей, прерогатив та установок військових організацій, і також ризику приниження цінностей і ціннісних орієнтацій військовослужбовців (честь, гордість, доблесть, мужність, відвага тощо), що може призвести, з одного боку, до таких негативних наслідків як усунення громадськості від питань оборони, зниження рівня довіри до збройних сил, а з іншого боку, до катастрофічних військових невдач і навіть до поразки у війні (Sheehan, 2008). В рамках існуючих проблем та труднощів в Україні дослідження групової згуртованості військових підрозділів стає однією з найнагальніших і набуває не стільки академічного, скільки практичного інтересу, оскільки дозволяє виявити напруженість у військово-цивільних відносинах і стимулювати сторони до відновлення рівноваги.

Теоретично-методологічні основи дослідження. Теоретичною основою дослідження є стандартна модель згуртованості військових підрозділів (анг. Standard Model of Military Group Cohesion (SMMGC), основні постулати якої були розроблені G. Siebold (Siebold, 1987), а потім доповнені, розширені та модифіковані

Group cohesion of military units in the context of civil-military relations in Ukraine

separated from each other (Siebold, 2011), but still, affective cohesion is associated in some way whether group members like each other (Vavryniv, 2020; Koval & Spitsyna, 2021), and therefore “refers to the nature and quality of emotional bonds of friendship, as based on personal characteristics” (Verweijen, 2018), and instrumental cohesion is predominantly associated with a commitment to a common mission that requires collective action (MacCoun, 1993). Despite external threats, social group of a military unit remains united due to the phenomenon of cohesion and it is able to achieve both spiritual and material goals owing to the psychosocial support of its members (Siebold, 2012). This structure of relationships positively affects the behavior and motivation of the military personnel, encourages mutual trust and loyalty, fosters compliance with group norms, and facilitates the common tasks’ accomplishment. In SMMGC cohesion is represented as several interrelated stepped components. Primary group cohesion emerges at the level of the individual soldier as interaction between members of the unit without excluding interaction with the unit’s commanders. Secondary group cohesion occurs at the interpersonal level of interaction between unit’s military personnel and military personnel of higher-level units and organizations. As for primary group cohesion, a distinction is pointed up between horizontal cohesion that occurs in the course of an interaction within a small group, and vertical cohesion that occurs in the course of an interaction with immediate commanders. Secondary group cohesion includes organizational and institutional cohesion. Organizational cohesion arises during an interaction with representatives of the higher organizational unit (e.g., platoon’s reps with company’s reps), and institutional cohesion arises during an interaction with representatives of military organizations carrying out activities within an institutional framework (e.g., with reps of Ministry of Defence) (King, 2006; Siebold, 2007; Griffith, 2007; Salo, 2011; Bury, 2018). Regardless, that these four types of cohesion have similar character they reflect different relationships (Hogg & Terry, 2000). Siebold regards SMMGC as a tool helpful for understanding what plays a critical role in interactions in the military

низкою інших вчених (King, 2006; Griffith, 2007; Griffith & Vaitkus, 1999; Salo, 2006, 2011; Salo & Siebold, 2008; Siebold & Lindsay, 1999). G. Siebold визначає згуртованість як сукупність афективних та інструментальних соціальних відносин різного ступеня інтенсивності (від слабких до сильних) між військовослужбовцями та їх групою, вищою організаційною одиницею та організацією в цілому (Siebold, 2007). Афективні соціальні відносини “розуміються як взаємодія, яка заснована переважно на емоціях, а інструментальні – на обміні послугами” (Sundberg & Ruffa, 2021). Незважаючи на те, що афективна соціальна згуртованість часто переплітається з інструментальною, та їх неможливо відокремити один від одного (Siebold, 2011), але все ж таки афективна згуртованість пов’язана з тим, чи подобаються члени групи один одному (Vavryniv, 2020; Koval & Spitsyna, 2021), і, отже, “вона відноситься до природи та якості емоційних товариських зв’язків, заснованих на особистісних характеристиках” (Verweijen, 2018), а інструментальна згуртованість переважно відноситься до формування відданості загальної місії, для виконання якої потрібні колективні дії (MacCoun, 1993). Завдяки феномену згуртованості, соціальна група військового підрозділу, незважаючи на зовнішні загрози, залишається єдиною і здатна досягати як духовних, так і матеріальних цілей завдяки психосоціальної підтримці своїх членів (Siebold, 2012). Така структура відносин позитивно впливає на поведінку та мотивацію військовослужбовців, взаємну довіру та лояльність, сприяє дотриманню групових норм та виконанню спільних завдань. У стандартній моделі згуртованості військових підрозділів (СМЗВП) згуртованість представлена як кілька взаємопов’язаних ступінчастих компонентів. Первинна групова згуртованість зароджується лише на рівні окремо взятого військовослужбовця як взаємодія між членами підрозділу й взаємодія з командирами цього підрозділу. Вторинна групова згуртованість виникає на міжперсональному рівні взаємодії між представниками підрозділу з людьми, які представляють вищі підрозділи та організації. У межах первинної груповий згуртованості розрізняють горизонтальну згуртованість – взаємодію

environment and for interpretation of research results (Siebold, 2007). A number of studies, which have adopted the concept of SMMGC, have ascertained that various forms of cohesion are key elements in predicting combat effectiveness, morale and motivation of military unit's members (Sundberg & Ruffa, 2021; Käihkö & Haldén, 2020; Verweijen, 2018; Käihkö, 2018; García-Guiu et al., 2016; Siebold, 2012). Although these studies focus exclusively on Western military practices, King points to the usefulness of applying the conclusions arising from these studies to the analysis of processes, occurring in other countries' armies (King, 2013). For King, despite the fact that these processes are different, they can be compatible with Western models (King, 2013). However, although the military unit cohesion is fairly well-studied topic, in military sociology there are no works on group cohesion as an indicator of civil-military relations as a whole. The study of the specifics of military unit cohesion in the Ukrainian Armed Forces makes a methodological and empirical contribution to the evolving debate on military cohesion.

Purpose

The purpose of this article is to define implicit competition between military and civilian groups with relatively equal status as an indicator of civil-military relations and find out how implicit competition between military and civilian groups with relatively equal status affects the group cohesion of small military units in the current economic and political situation in Ukraine.

Methodology and methods

This study focuses on the primary level of group cohesion, which is achieved by members of military unit through a process of assimilation the group's idealized prototype. The studied type was a small group comparable in size to a platoon (25-30 people). King notes that the issue of small unit cohesion has become a central theme in military sociology: "The infantry platoon is a remarkable lifeworld in which the dynamics of the social group are uniquely legible. Consequently, the small unit offers a privileged empirical opportunity on which sociological theories and concepts can be investigated and tested. It is vital that as military

всередині малої групи, і вертикальну згуртованість – взаємодію з безпосередніми командами. В рамках вторинної групової згуртованості виділяють організаційну та інституційну згуртованість. Організаційна згуртованість – це взаємодія з представниками наступного по рівню вищестоящего структурного підрозділу (наприклад, представників роти і взводу), а інституційна згуртованість – це взаємодія з представниками військових організацій, які здійснюють діяльність у рамках інституційної структури (наприклад, міністерство оборони) (King, 2006; Siebold, 2007; Griffith, 2007; Salo, 2011; Bury, 2018). Попри що всі чотири типи згуртованості пов'язані між собою, вони відображають різні відносини (Hogg & Terry, 2000). G. Siebold розглядає СМЗВП як інструмент, який допомагає зрозуміти, що відіграє важливу роль при взаємодії у військовому середовищі, а також допомагає інтерпретувати побачене (Siebold, 2007). У низці досліджень, які взяли за основу СМЗВП, було встановлено, що різні форми згуртованості є ключовими елементами в прогнозуванні бойової ефективності, морального духу, мотивації членів військового колективу (Sundberg & Ruffa, 2021; Käihkö & Haldén, 2020; Verweijen, 2018; Käihkö, 2018; García-Guiu et al., 2016; Siebold, 2012). Незважаючи на те, що ці дослідження зосередилися виключно на західних військових практиках, А. King вказує на доцільність використання висновків, отриманих у цих дослідженнях, щодо вивчення процесів, що відбуваються зараз в арміях інших країн (King, 2013). На думку А. King, хоч ці процеси і відрізняються, але вони можуть бути конгруентними західним зразкам (King, 2013). Проте, попри достатню розробленість теми згуртованості військових підрозділів, у військовій соціології відсутні роботи, присвячені дослідженню групової згуртованості як покажчика військово-цивільних відносин в цілому. Вивчення специфіки згуртованості військових підрозділів Збройних сил України робить методологічний та емпіричний внесок у дискусію про військову згуртованість, що триває в наукових колах.

Мета статті – розглянути імпліцитну конкуренцію між військовими та цивільними групами з відносно рівним статусом як індикатор військово-цивільних відносин і з'ясувати, як

scientists, we continue to extend our fields of empirical inquiry and to test and refine our concepts and theories” (King, 2021). However, military unit cohesion is an urgent theme not only in sociology, but also in history, philosophy, and psychology (King, 2021), that is, it is a topic of interdisciplinary scientific research. Therefore, we turned to the psycholinguistic method of the associative experiment, which is a key factor in interdisciplinary researches. Participation in the experiment was voluntary. The only persuasion to participate in the experiment was the promise that the results of the study, which require command’s attention would be available for public access for possible improvements in the functioning of both the separate unit and the military organization as a whole. All respondents were verbally informed of their rights, and complete anonymity was ensured. The respondents were 59 third- and fourth-year cadets between the ages of 20 and 29, studying at the Heroes of Kruty Military Institute of Telecommunications and Information Technologies; 54 cadets were men and 5 cadets were women.

Limitations

The study has several limitations. First of all, the limitation is associated with the weaknesses of associative experiment as a method of research. It is to be noted that “any interpretation, including interpretation of results of psycholinguistic experiments, by definition always has a subjective character and can vary between studies, lead to different results depending on the research tasks even though researchers study the same material, and sometimes the same researcher can arrive at different conclusions depending on the time of reflection on the result” (Sternin, 2020). In addition, by the standards of qualitative research the sample size is small. The experiment was carried out within one college-level military academy, and this factor limited the number of respondents. Moreover, it cannot be assumed that the results are relevant for all branches of the military or for National Guard. The reason for this is that the military tasks (missions) and therefore the collective habits establishing behavior standards adopted by all members of the military collective differ significantly in different military units and formations.

в умовах сучасної економіко-політичної ситуації в Україні імпліцитна конкуренція між військовими та цивільними групами з відносно рівним статусом впливає на групову згуртованість невеликих військових підрозділів.

Методи дослідження

В рамках даного дослідження акцент був зроблений на первинному груповому рівні згуртованості, яка досягається членами групи через процес уподібнення ідеалізованому прототипу групи. Типом, що вивчається, була група невеликого розміру, порівнянна своєю чисельністю зі взводом (25-30 осіб). А. King зазначає, що питання згуртованості невеликих підрозділів стало однією з центральних тем у військовій соціології: “Піхотний взвод – це дивовижний життєвий світ, у якому динаміка соціальної групи є унікальною. Отже, невеликий підрозділ пропонує привілейовані емпіричні можливості, на яких можна досліджувати та перевіряти соціологічні теорії та концепції. Нам, військовим вченим, життєво важливо продовжувати розширювати область емпіричних досліджень, перевіряти та вдосконалювати наші концепції та теорії” (King, 2021). Проте, згуртованість військових підрозділів є предметом наукових розробок не тільки в соціології, а й в історії, філософії та психології (King, 2021), тобто відноситься до міждисциплінарних наукових досліджень. Тому ми звернулися до психолінгвістичного методу асоціативного експерименту, що є ключовим під час проведення міждисциплінарних досліджень. Участь в експерименті була добровільною. Єдиним стимулом для участі в експерименті була обіцянка, що результати дослідження, на які потрібно звернути увагу керівництву, будуть викладені у відкритому доступі для можливого підвищення ефективності функціонування як окремого підрозділу, так і всієї військової організації загалом. Усі респонденти були усно проінформовані про свої права, і було забезпечено повну анонімність. Респондентами були члени двох військових підрозділів в кількості 59 осіб, які навчаються на 3 та 4 курсах Військового інституту телекомунікацій та інформатизації, віком від 20 до 29 років; з них 54 – чоловіки та 5 – дівчат.

Results

Conducting the associative experiment, we complied with the premise that “military cohesion is not only shaped by factors internal to the armed forces, but also by the features of the macro-political order of which they form part” (Verweijen, 2018). Furthermore, military personnel are people with a high level of social dominance orientation who think of the world in terms of competition between groups (Crandall & Schaller, 2005). Therefore, we hypothesized that intergroup competition can influence the intragroup attitudes and behavior of military unit members, and group cohesion of military unit is determined to a significant extent by attitudes toward the civil competitive group. In this work group attitudes are considered from the perspective of realistic group conflict theory (initialized RGCT), which emphasizes direct competition between groups with relatively equal status. For all those reasons, for conducting an associative experiment we chose two stimuli words, namely *cadet* and *student*. The results of the experiment are presented in Tabl. 1.

Discussions

Having analyzed the associations to the word-stimulus *cadet* we can point out several factors that contribute to group cohesion due to various aspects of similarity: 1) equal status within the boundaries of military organization (*subordination, orders*); 2) undertaking common tasks both during combat operations and military training (*duties, sports, combat training, training ground*); 3) commonality of identity and beliefs (*always in military boots, uniforms, weapons, self-possession, presence of mind, sangfroid, courage, confidence, strong, athletic*); 4) similar future prospects (*future officer, army, future responsibility, war, hardly ever home, detached service, defense of the Motherland*); 5) experience of common difficulties (*extremely busy, sleep-deprived, heavy workload, overfatigue, sleep debt, time constraints, exhaustion*). Analyzing the associations to the word-stimulus *student* we noticed that these associations in contrast (opposition) to the associations to the word *cadet* (*self-discipline – undisciplined, sleep debt – sleep until a late lunch, heavy workload – just living the dream, challenging tasks – easy, function at maximum capacity – lazy,*

Обмеження

Справжнє дослідження має низку обмежень. Насамперед, обмеження пов'язане із слабкими сторонами асоціативного експерименту як методу дослідження. Зазначимо, що “будь-яка інтерпретація, у тому числі інтерпретація результатів психолінгвістичних експериментів, апіорі, завжди має суб'єктивний характер і може відрізнятися, демонструючи несхожі результати в різних наукових напрямках, у різних дослідників, які розглядають один і той же матеріал, і навіть в одного і того ж дослідника у різні періоди осмислення ним отриманих результатів” (Стернін, 2020). Крім того, за стандартами якісних досліджень, розмір вибірки невеликий. Крім того, не можна вважати, що отримані результати застосовні до всіх родів військ. Це пов'язано з тим, що зміст бойових завдань, і, як наслідок, колективні звички, що приймаються всіма членами колективу та задають загальні рамки поведінки, суттєво відрізняються у різних видах військових формувань, а також у різних структурних одиницях збройних сил, частинах та підрозділах.

Результати

Під час проведення асоціативного експерименту ми керувалися постулатом, що “згуртованість військового підрозділу формується не лише внутрішніми факторами збройних сил, а й особливостями макropolitичного порядку, частиною якого вони є” (Verweijen, 2018). Крім того, військовослужбовці – “люди з високим рівнем орієнтації на соціальне домінування, які сприймають світ як такий, що включає конкуренцію між групами” (Crandall & Schaller, 2005). Тому нами була висунута гіпотеза, що міжгрупова конкуренція може впливати на внутрішньогрупові установки та поведінку членів військового підрозділу, а групова згуртованість значною мірою визначатиметься установками по відношенню до конкуруючої групи. Групові установки у роботі розглядалися з позиції теорії реалістичного конфлікту (ТРК), у якій акцентується пряма конкуренція між групами з відносно рівним статусом. Виходячи з вищесказаного, під час проведення асоціативного експерименту нами було обрано два слова-стимули – *курсант* і *студент*.

Table 1. Associations to the stimulus words cadet and student

Таблиця 1. Отримані асоціації на слова-стимули курсант і студент

Associations	
Cadet	Student
<p>Self-discipline (5), hardly ever home (2), extremely busy (3), neat (2), confident (1), orders (4), angry (1), sleep-deprived (1), uniform (11), military discipline (9), drilling (5), army (4), strong (4), athletic (5), heavy workload (3), overfatigue (3), sleep debt (5), war (5), work (4), time constraints (1), exhaustion (5), detached service (1), hectic work schedule (1), function at maximum capacity (1), challenging tasks (1), stress (6), barracks (9), patience (1), future officer (3), defense of the Motherland (6), combat training (2), officer (5), future responsibility (1), duties (9), best (1), who knows what he wants (1), always in military boots (1), problems (1), restrictions (8), training ground (4), soldier (11), courage (5), self-education (2), thorny path (1), difficulties (4), weapons (2), sports (2), lack of privacy (1), life within four walls (1), versatile talent (1), multi-skilled (4), responsible (3), life experience (1), subordination (3), shrewd (1), with a sense of humor (1), self-possession (1), presence of mind (2), sangfroid (2), rough going (2), fighter (1), homeland (3), man who has no brains (1), military tunic (1)</p> <p>Організованість (5), нечасто бути вдома (2), величезна зайнятість (3), акуратність (2), впевненість (1), накази (4), злий (1), недостатньо виспався (1), військова форма (11), дисципліна (9), наряди (5), армія (4), сильний (4), спортивний (5), завантаженість (3), перевтома (3), недосипання (5), війна (5), робота (4), нестача часу (1), втома (5), часті відрядження (1), напружений графік (1), максимальна віддача (1), складні завдання (1), стрес (6), казарма (9), терпіння (1), майбутній офіцер (3), захист батьківщини (6), стройова підготовка (2), офіцер (5), майбутня відповідальність (1), обов'язки (4), найкращий (1), той, хто знає, що хоче (1), завжди в берцах (1), проблеми (1), обмеження (8), полігон (4), військовослужбовець (11), мужність (5), самоосвіта (2), тернистість (1), труднощі (4), зброя (2), спорт (2), відсутність особистого життя (1), життя в чотирьох стінах (1), різнобічно розвинений (1), відповідальний (3), життєвий досвід (1), субординація (3), кмітливий (1), з почуттям гумору (1), самовладання (1), витримка (2), врівноваженість (2), турботи (2), боєць (1), батьківщина (3), людина, у якої немає мозку (1), кітель (1)</p>	<p>Unbound (4), KFC worker (1), Saturday off (1), on your own (1), dereliction of duty (1), has a part-time job (1), coffee (1), free schedule (5), freelance job (2), smart (1), job (5), easy (2), high on life (1), job hunting (1), civilian (5), has money (1), person who has no purpose in life (2), student dorms (7), future conscript (1), enlistment (1), club (2), spree (2), city (4), recreation (3), study (3), future welfare (1), fun (2), not always knows what he wants (1), freedom (4), just living the dream (1), sleep (3), good food (1), cheat sheets (1), student life (1), home (3), variety (1), sleepless nights (1), lazy (2), alcohol (5), drugs (4), enjoyment (1), bad person (1), corruption (1), drug addict (2), opportunities for self-fulfillment (1), thinks for himself (1), undisciplined (3), disorganized (2), search for himself (1), lack of responsibilities (1) eagerness to learn (1), commitment (1), spendthrift (1), to play truant (1), friends (1), girl (1), life for ourselves (1), life without responsibilities (1), sleep until a late lunch (1), romanticism (1), wenches (1), problems with the police (1), lends money (1), professor (1), mischief (1)</p> <p>Вільний (4), працівник KFC (1), субота – вихідний (1), сам по собі (1), недбалість (1), має можливість підробляти (1), кава (1), вільний графік (5), додаткова робота (2), розумний (1), робота (5), легко (2), життя в кайф (1), пошуки роботи (1), цивільний (5), має гроші (1), людина, яка не має мети життя (2), гуртожиток (7), майбутній солдат термінової служби (1), навчання за контрактом (1), клуб (2), гулянки (2), місто (4), відпочинок (3), навчання (3), майбутній добробут (1), розважатися (2), не завжди знає, що хоче (1), свобода (4), не життя, а малина (1), сон (3), смачна їжа (1), шпаргалки (1), студентське життя (1), будинок (3), різноманітність (1), безсонні ночі (1), лінивий (2), алкоголь (5), наркотики (4), весело (1), погана людина (1), корупція (1), наркоман (2), можливість реалізувати себе (1), думає своєю головою (1), недисциплінований (3), неорганізований (2), пошук самого себе (1), відсутність обов'язків (1), прагнення до знань (1), цілеспрямованість (1), розтринькувач (1), має можливість прогуляти (1), друзі (1), дівчина (1), життя для себе (1), життя без обов'язків (1), сон до обіду (1), романтика (1), дівки (1), проблеми з поліцією (1), позичити гроші (1), професор (1), пустощі (1)</p>

defense of the Motherland – life for ourselves, who knows what he wants – not always knows what he wants). It indicates the creation of opposition “friend – foe”, which is based on the identification of the individual with a particular group recognized as self, and the differentiation from another group,

Результати експерименту представлені у таблиці 1.

Дискусія

Аналізуючи асоціації на слово-стимул *курсант*, ми можемо виділити кілька чинників,

the correlation with which defines outsiders. This implies that the military unit cohesion is shaped not only by internal factors, but also by relations of power, political order, regime, and individual institutions. Proceeding from realistic group conflict theory Cárdenas and Mantilla argue that, “by receiving simultaneous feedback on individual and group performance subjects may develop richer responses to their relative success with respect to other group members but also to their group’s success with respect to other groups, especially in presence of competition for additional resources” (Cárdenas & Mantilla, 2015), which at the group level decreases the value of egoistic incentives and increases the value of intragroup cooperation at the cost of additional intergroup conflict (Burton-Chellew & West, 2012). Root causes of this conflict are issues of serious concern to the groups and “may relate to values or goals shared by group members, a real or imagined threat to the safety of the group, an economic interest, a political advantage, a military consideration, prestige, or a number of others” (Crandall & Schaller, 2005). In the context of Ukraine, the main prerequisite for the emergence of this form of conflict is the situation where the reason to study at military institutes is the opportunity to get a civilian specialty in addition to the military one for free. Acquiring fundamental theoretical and professional competencies approximately equal to competencies acquired at civilian universities by students, cadets feel resource stress and begin to compete for limited economic resources, in this particular case for the labor market. This fact is confirmed by associations to the word-stimulus *student: has money, freelance job, future welfare, has a part-time job*. This situation results in the creation of “cadet – student” opposition or, at a higher level, “the military – the civilians” opposition. A socio-psychological explanation of emergence of this opposition can be found due to social identity theory (SIT) developed by Tajfel and Turner (Tajfel & Turner, 1979; Turner, 1975). SIT “focuses less on how individuals operate within social groups and more on how social groups operate within the minds of individuals” (Martiny & Rubin, 2016). A key thesis of SIT is the assertion that people tend to create psychological bonds with groups they

які сприяють формуванню групової згуртованості з урахуванням різних аспектів подібності: 1) рівний статус у межах військової організації (*субординація, накази*); 2) виконання спільних завдань, зокрема під час навчання (*наряди, спорт, стройова підготовка, полігон*); 3) спільність ідентифікації та переконань (*завжди в берцях, військова форма, зброя, самовладання, врівноваженість, мужність, акуратність, впевненість*); 4) подібні перспективи у майбутньому (*майбутній офіцер, армія, майбутня відповідальність, війна, часті відрядження*); 5) переживання загальних труднощів (*величезна зайнятість, недостатньо виспався, нестача часу, напружений графік*). Приступаючи до аналізу асоціацій на слово-стимул *студент*, ми звернули увагу, що ці асоціації знаходяться у відношенні протилежності (контрасту) до асоціацій на слово *курсант* (*дисципліна – недбалість, недостатньо виспався – відпочинок, той, хто знає, що хоче – не завжди знає, що хоче, максимальна віддача – лінивий*), що свідчить про створення опозиції “свій – чужий”, що заснована на отождненні суб’єкта з певною групою, яка розуміється як “свої”, та диференціації себе від іншої групи, співвідношення з якою визначає “чужих”. Це свідчить про те, що згуртованість військового підрозділу формується не тільки внутрішніми чинниками, а також відносинами влади, політичного порядку, режиму та окремих інститутів. J. Cárdenas і C. Mantilla, ґрунтуючись на реалістичній теорії групового конфлікту, стверджують, що “отримуючи інформацію про індивідуальні та групові результати, члени групи можуть по-різному реагувати на свій відносний успіх по відношенню до інших членів групи, а також на успіх своєї групи по відношенню до інших груп, особливо за умов конкуренції за додаткові ресурси” (Cárdenas & Mantilla, 2015), що на рівні групи знижує значимість егоїстичних стимулів, збільшуючи внутрішньогрупове співробітництво ціною додаткового міжгрупового конфлікту (Burton-Chellew & West, 2012). Джерелом конфлікту стають питання, які становлять значний інтерес для груп, і “можуть стосуватися цінностей чи цілей, що поділяються членами групи, реальної чи уявної

belong to, and these bonds are conceptualized as social identity (Tajfel & Turner, 1979), so group members are motivated to protect and reinforce the importance of their group in order to preserve and strengthen their self-esteem (McKinley et al., 2014). To this end, and also with the aim of reducing resource stress cadets resort to strategy “of expressing negative attitudes and attributions about members of the other group (including negative traits and values), in an attempt to convince both one’s own group and other groups of the lack of worth of the competitor” (Crandall & Schaller, 2005): *dereliction of duty, undisciplined, disorganized, cheat sheets*. The emergence of the “cadet-student” opposition generates different patterns of prejudice and discrimination towards students, which can be differentiated in terms of 1) distinguishing features of outgroup (*thinks for himself, life for ourselves, life without responsibilities, sleep until a late lunch, lends money, mischief, plays truant, cheat sheets*); 2) affective reactions to outgroup (*bad person*); 3) the attributive mechanisms that determine the bias against students (*wenches, spendthrift, alcohol, drugs, corruption, drug addict*).

Conclusion

The use of interdisciplinary research methods, namely the psycholinguistic method of associative experiment, for the study of group cohesion of small military units makes it possible to expand the scope of analysis to a broader context and demonstrate the heuristic potential of psycholinguistic methods in studying the peculiarities of the macro-political order, the integral part of which is the army. The study of group cohesion in the military unit proved that despite adaptation of common norms and best practices of civil-military relations of EU countries in Ukraine, there is a risk of damaging of balanced civil-military relations in the country.

The choice of several stimulus words and a comparative analysis of associations to these words enable to distinguish a two-level factor plan that contributes to the formation of group cohesion of a small military unit. At the first level, group cohesion is shaped by internal factors based on various aspects of similarity: 1) equal status within the boundaries of the military organization;

загрози безпеці групи, економічних інтересів, політичних переваг, військових міркувань, престижу чи низки інших” (Crandall & Schaller, 2005). В умовах України основною причиною виникнення такого конфлікту є ситуація, коли стимулом навчатися у військових інститутах стає можливість безкоштовно отримати додатково до військової спеціальності ще й цивільну. Курсанти, отримуючи схожі зі студентами фундаментальні теоретичні та професійні компетенції, відчувають ресурсний стрес і починають конкурувати за обмежені економічні ресурси, у даному конкретному випадку – за ринок праці, що підтверджують асоціації на слово-стимул *студент: майбутній добробут, можливість підробляти, додаткова робота, робота, має гроші*. Це призводить до створення опозиції “курсант – студент”. Соціально-психологічне пояснення створення такої опозиції можна знайти в теорії соціальної ідентичності (ТСІ), яка розроблена Н. Tajfel та J. Turner (Tajfel & Turner, 1979; Turner, 1975). Теорія соціальної ідентичності “фокусується не стільки на тому, як індивіди діють усередині соціальних груп, як на тому, як соціальні групи діють у свідомості індивідів” (Martiny & Rubin, 2016). Ключовим постулатом ТСІ є твердження, що люди схильні мати психологічний зв’язок із групами, до яких вони належать; цей зв’язок концептуалізується як соціальна ідентичність (Tajfel & Turner, 1979), тому члени групи мотивовані захищати та підвищувати значущість своєї групи, щоб захистити та підвищити свою самооцінку (McKinley et al., 2014). З цією метою, а також з метою зменшення ресурсного стресу курсанти вдаються до “стратегії вираження негативних установок і атрибутів щодо членів іншої групи (включаючи негативні риси та цінності) у спробі переконати як свою, так і інші групи в недостатній цінності конкурента” (Crandall & Schaller, 2005): *недисциплінований, неорганізований, відсутність обов’язків, шпарталки*. Виникнення опозиції “курсант – студент” породжує у курсантів різні моделі упереджень та дискримінації, які можуть бути диференційовані з погляду характерного образу аутгрупи (*життя для себе, життя без обов’язків, сон до обіду*), афективної реакції на аутгрупу (*погана*

2) undertaking common tasks both during combat operations and military training; 3) commonality of identity and beliefs; 4) similar future prospects; 5) experience of common difficulties. At the second level, group cohesion is shaped by relations of power, political order, regime and individual institutions. In the context of Ukraine, the group cohesion of small military units is largely determined by attitudes toward a competing civilian group with relatively equal status. The main prerequisite for the emergence of this form of conflict is the situation where the reason to study at military institutes is the opportunity to get a civilian specialty in addition to the military one for free. Acquiring fundamental theoretical and professional competencies approximately equal to competencies acquired at civilian universities by students, cadets feel resource stress, which results in the creation of “cadet – student” opposition and different patterns of prejudice and discrimination towards civilians.

Since the subject of civil-military relations is complex then one analytical approach cannot provide a comprehensive picture of the currently existing mechanisms of these relations in Ukraine. Subsequent studies should determine how the particular institutional characteristics of the armed forces give rise to military personnel responses to influences caused by a political system. Understanding this process will create the conditions for the relative harmony between civilians and the military and reinforce stability and balance of civil-military relations.

References

- Burton-Chellew, M., & West, S. (2012). Pseudocompetition among groups increases human cooperation in a public-goods game. *Animal Behaviour*, 84, 947-952. <https://doi.org/10.1016/j.anbehav.2012.07.019>
- Bury, P. (2018). *Mission improbable: The transformation of the British army reserve*. Hampshire: Howgate.
- Cárdenas, J.C., Mantilla, C. (2015). Between-group competition, intra-group cooperation and relative performance. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 9, 33. <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2015.00033>
- Crandall, C. S., Schaller, M. (2005). *Social Psychology of Prejudice: Historical and Contemporary Issues*. Lewinian Press.
- García-Guio, C., Moya, M., Molero, F., & Moriano, J. A. (2016). Transformational leadership and group

людина), атрибутивних механізмів, що лежать в основі упередженого відношення (дівки, проблеми з поліцією, розтринькувач, алкоголь, клуб, корупція, наркоман).

Висновки

Використання міждисциплінарних методів дослідження, а саме психолінгвістичного методу асоціативного експерименту для вивчення групового рівня згуртованості військового підрозділу, дозволило розширити поле аналізу до більш широкого контексту і продемонструвати евристичний потенціал психолінгвістичних методів у вивченні особливостей макрополітичного порядку, частиною якої є армія. Дослідження групової згуртованості військового підрозділу довело, що, незважаючи на адаптування Україною загальних норм та передового досвіду військово-цивільних відносин країн ЄС, в країні існує ризик порушення благополуччя військово-цивільних відносин.

Вибір кількох слів-стимулів та порівняльний аналіз між отриманими асоціаціями дало змогу виділити дворівневий факторний план, що сприяє формуванню групової згуртованості невеликого військового підрозділу. На першому рівні групова згуртованість формується завдяки внутрішнім факторам на основі різних аспектів подібності: 1) рівний статус у межах військової організації; 2) виконання спільних завдань; 3) спільність ідентифікації та переконань; 4) подібні перспективи у майбутньому; 5) переживання загальних проблем. На другому рівні групова згуртованість формується завдяки відносинам влади, політичного порядку, режиму та окремих інститутів. В умовах України групова згуртованість невеликих військових підрозділів значною мірою визначається установками по відношенню до конкуруючої цивільної групи з відносно рівним статусом. Основною причиною виникнення такого конфлікту є ситуація, коли стимулом навчатися у військових інститутах стала можливість безкоштовно отримати додатково до військової ще й цивільну спеціальність. Курсанти, одержуючи схожі зі студентами фундаментальні теоретичні та професійні компетенції, відчувають ресурсний

- potency in small military units: *The mediating role of group identification and cohesion*. *Journal of Work and Organizational Psychology*, 32(3), 145-152. <https://doi.org/10.1016/j.rpto.2016.06.002>
- Griffith, J. (2007). Further considerations concerning the cohesion-performance relation in military settings. *Armed Forces and Society*, 34(1), 138-147. <https://doi.org/10.1177/0095327X06294620>
- Griffith, J., & Vaitkus, M. (1999). Relating cohesion to stress, strain, disintegration, and performance: An organizing framework. *Military Psychology*, 11(1), 27-55. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1101_3
- Hogg, M. A., & Terry, D. J. (2000). Social identity and self-categorization processes in organizational contexts. *The Academy of Management Review*, 25(1), 121-140. <https://doi.org/10.5465/amr.2000.2791606>
- Käihkö, I. (2018). Introduction to the armed forces and society forum on broadening the perspective on military cohesion. *Armed Forces & Society*, 44(4), 563-570. <https://doi.org/10.1177/0095327X18763154>
- Käihkö, I., Haldén, P. (2020). Full-Spectrum Social Science for a Broader View on Cohesion. *Armed Forces & Society*, 46(3), 517-522. <https://doi.org/10.1177/0095327X19841669>
- King, A. (2006). The word of command: Communication and cohesion in the military. *Armed Forces & Society*, 32, 493-512. <https://doi.org/10.1177/0095327X05283041>
- King, A. (2013). *The combat soldier: Infantry tactics and cohesion in the twentieth and twenty-first centuries*. Oxford University Press.
- King, A. (2021). Broadening the Perspective on Military Cohesion? A Reply. *Armed Forces & Society*, 47(3), 586-595. <https://doi.org/10.1177/0095327X20947150>
- Koval, H. V. & Spitsyna, L. V. (2021). Empathy as a resource of socio-psychological support in the system of factors of volunteering. *Insight: the psychological dimensions of society*, 5, 30-45. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-3>
- Martiny, S. E., & Rubin, M. (2016). Towards a clearer understanding of social identity theory's self-esteem hypothesis. In S. McKeown, R. Haji, & N. Ferguson (Eds.), *Understanding peace and conflict through social identity theory: Contemporary global perspectives* (pp. 19-32). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29869-6_2
- McCoun, R. J. (1993). What is known about unit cohesion and military performance? In *National Defense Research Institute, Sexual orientation and US military personnel policy: Options and assessment* (pp. 283-331). Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- McKinley, C. J.; Mastro, D., Warber, K. M. (2014). Social Identity Theory as a Framework for Understanding

стрес, що призводить до виникнення опозиції “курсант – студент” і породжує у курсантів різні моделі упереджень та дискримінації проти цивільних осіб.

Оскільки питання військово-цивільних відносин є складним, то один аналітичний підхід не може надати повну картину про існуючі на теперішній час в Україні реальні механізми цих відносин. Центральною темою наступних досліджень повинно стати визначення того, як особливі інституційні характеристики збройних сил породжують реакцію військового персоналу на вплив, що походить від політичної системи. Осмислення цього процесу дасть змогу створити сприятливі умови для формування відносної гармонії між цивільними та військовими і зміцнити благополуччя військово-цивільних відносин.

Список використаних джерел

- Burton-Chellew M., West S. Pseudocompetition among groups increases human cooperation in a public-goods game. *Animal Behaviour*. 2012. No 84, P. 947-952. <https://doi.org/10.1016/j.anbehav.2012.07.019>
- Bury P. *Mission improbable: The transformation of the British army reserve*. Hampshire: Howgate, 2018. 226 p.
- Cárdenas J.C., Mantilla C. Between-group competition, intra-group cooperation and relative performance. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*. 2015. No 9. P. 33. <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2015.00033>
- Crandall C.S., Schaller M. *Social Psychology of Prejudice: Historical and Contemporary Issues*. Lewinian Press, 2005. 269 p.
- García-Guiu C., Moya M., Molero F., & Moriano J. A. Transformational leadership and group potency in small military units: The mediating role of group identification and cohesion. *Journal of Work and Organizational Psychology*. 2016. No 32(3). P. 145-152. <https://doi.org/10.1016/j.rpto.2016.06.002>
- Griffith J. Further considerations concerning the cohesion-performance relation in military settings. *Armed Forces and Society*. 2007. No 34(1). P. 138-147. <https://doi.org/10.1177/0095327X06294620>
- Griffith J., & Vaitkus M. Relating cohesion to stress, strain, disintegration, and performance: An organizing framework. *Military Psychology*. 1999. No 11(1). P. 27-55. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1101_3
- Hogg M.A., & Terry D.J. Social identity and self-categorization processes in organizational contexts. *The Academy of Management Review*. 2000.

- the Effects of Exposure to Positive Media Images of Self and Other on Intergroup Outcomes. *International Journal of Communication*, 8, 1049-1068.
- Owens, M. (2017). Civil-Military Relations. In *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. The International Studies Association (ISA) and Oxford University Press (OUP). <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.123>. Retrieved 13 Jan. 2022, from [https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore-9780190846626-e-123](https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-123)
- Salo, M. (2006). *The relation between group-level characteristics and group cohesion*. Arlington, VA: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.
- Salo, M. (2011). *United we stand – divided we fall: A standard model of unit cohesion*. Helsinki, Finland: University of Helsinki, Department of Social Research.
- Salo, M., & Siebold, G. L. (2008). Variables impacting peer group cohesion in the Finnish conscript service. *Journal of Political and Military Sociology*, 36, 1-18.
- Sheehan, J. J. (2008). *Where Have All the Soldiers Gone? The Transformation of Modern Europe*. Boston: Houghton Mifflin.
- Siebold, G. L. (1987). *Bonding in army combat units*. *Southern Sociological Society*. Atlanta, Georgia.
- Siebold, G. L. (2007). The Essence of Military Group Cohesion. *Armed Forces & Society*, 33(2), 286-295. <https://doi.org/10.1177/0095327X06294173>
- Siebold, G. L. (2011). Key questions and challenges to the Standard Model of Military Group Cohesion. *Armed Forces & Society*, 37(3), 448-468. <https://doi.org/10.1177/0095327X11398451>
- Siebold, G. L. (2012). The science of military cohesion. In M. Salo, & R. Sinkko (Eds.), *The science of unit cohesion – its characteristics and impacts* (pp. 45-64). Jävernää, Finland.: National Defense University. Department of Behavioural Sciences.
- Siebold, G. L., & Lindsay, T. W. (1999). The relation between demographic descriptors and soldier-perceived cohesion and motivation. *Military Psychology*, 11(1), 109-129. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1101_6
- Sternin, I. A. (2020). Interpretation Problems of Associative Experiments. *Journal of Psycholinguistics*, 3(45), 110-125. <https://doi.org/10.30982/2077-5911-2020-45-3-110-125>
- Sundberg, R. & Ruffa, C. (2021). Measurements for the institutional cohesion dimension of the standard model of military group cohesion. *Military Psychology*, 33(2), 92-103. <https://doi.org/10.1080/0895605.2021.1897491>
- Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *Intergroup Conflict* (pp. 121-140). New York: Academic Press. <https://doi.org/10.5465/amr.2000.2791606>
- Käihkö I. Introduction to the armed forces and society forum on broadening the perspective on military cohesion. *Armed Forces & Society*. 2018. No 44(4). P. 563-570. <https://doi.org/10.1177/0095327X18763154>
- Käihkö I., Haldén P. Full-Spectrum Social Science for a Broader View on Cohesion. *Armed Forces & Society*. 2020. No 46(3). P. 517-522. <https://doi.org/10.1177/0095327X19841669>
- King A. Broadening the Perspective on Military Cohesion? A Reply. *Armed Forces & Society*. 2021. No 47(3). P. 586-595. <https://doi.org/10.1177/0095327X20947150>
- King A. *The combat soldier: Infantry tactics and cohesion in the twentieth and twenty-first centuries*. Oxford University Press, 2013. 554 p.
- King A. The word of command: Communication and cohesion in the military. *Armed Forces & Society*. 2006. No 32. P. 493-512. <https://doi.org/10.1177/0095327X05283041>
- Koval H. V. & Spitsyna L. V. Empathy as a resource of socio-psychological support in the system of factors of volunteering. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2021. No 5. P. 30-45. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-3>
- Martiny S.E., & Rubin M. Towards a clearer understanding of social identity theory's self-esteem hypothesis / McKeown, R. Haji, & N. Ferguson. *Understanding peace and conflict through social identity theory: Contemporary global perspectives*. Springer International Publishing, 2016. P. 19-32. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29869-6_2
- McCoun R.J. What is known about unit cohesion and military performance? *National Defense Research Institute, Sexual orientation and US military personnel policy: Options and assessment* Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1993. P. 283-331.
- McKinley C.J.; Mastro D., Warber K.M. Social Identity Theory as a Framework for Understanding the Effects of Exposure to Positive Media Images of Self and Other on Intergroup Outcomes. *International Journal of Communication*. 2014. No 8. P. 1049-1068.
- Owens M. Civil-Military Relations. In *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. The International Studies Association (ISA) and Oxford University Press (OUP), 2017. DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.123. Retrieved 13 Jan. 2022, from [https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore-9780190846626-e-123](https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-123)
- Salo M. *The relation between group-level characteristics and group cohesion*. Arlington, VA: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2006. 24 p.

Group cohesion of military units in the context of civil-military relations in Ukraine

- (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks / Cole.
- Turner, J. C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5, 1-34. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420050102>
- Vavryniv, O. S. (2020). Empirical study of the professional empathy of future rescuers. *Insight: the psychological dimensions of society*, 4, 57-72. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-4-4>
- Verweijen, J. (2018). Soldiers without an army? Patronage networks and cohesion in the armed forces of the DR Congo. *Armed Forces & Society*, 44(4), 626-646. <https://doi.org/10.1177/0095327X17740096>
- Salo M. *United we stand – divided we fall: A standard model of unit cohesion*. Helsinki, Finland: University of Helsinki, Department of Social Research, 2011. 254 p
- Salo, M., & Siebold G.L. Variables impacting peer group cohesion in the Finnish conscript service. *Journal of Political and Military Sociology*. 2008. No 36. P. 1–18.
- Sheehan J. J. *Where Have All the Soldiers Gone? The Transformation of Modern Europe*. Boston: Houghton Mifflin, 2008. 304 p.
- Siebold G.L. *Bonding in army combat units*. Southern Sociological Society. Atlanta, Georgia, 1987. 34 p.
- Siebold G.L. Key questions and challenges to the Standard Model of Military Group Cohesion. *Armed Forces & Society*. 2011. No 37(3). P. 448–468. <https://doi.org/10.1177/0095327X11398451>
- Siebold G.L. The Essence of Military Group Cohesion. *Armed Forces & Society*. 2007. No 33(2). P. 286–295. <https://doi.org/10.1177/0095327X06294173>
- Siebold G.L. The science of military cohesion / M. Salo, & R. Sinkko. *The science of unit cohesion – its characteristics and impacts*. Jävernää, Finland.: National Defense University. Department of Behavioural Sciences, 2012. P. 45–64.
- Siebold G.L., & Lindsay T.W. The relation between demographic descriptors and soldier-perceived cohesion and motivation. *Military Psychology*. 1999. No 11(1). P. 109–129. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1101_6
- Стернин И. Проблемы интерпретации результатов ассоциативных экспериментов. *Вопросы психолнгвистики*. 2020. № 3(45). С. 110–125. <https://doi.org/10.30982/2077-5911-2020-45-3-110-125>
- Sundberg R. & Ruffa C. Measurements for the institutional cohesion dimension of the standard model of military group cohesion. *Military Psychology*. 2021. No 33(2). P. 92–103. <https://doi.org/10.1080/08995605.2021.1897491>
- Tajfel H., & Turner J. An integrative theory of intergroup conflict / Austin & S. Worchel. *The social psychology of intergroup relations*. Monterey, CA: Brooks / Cole, 1979. P. 33–47.
- Turner J.C. Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*. 1975. No 5. No 1–34. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420050102>
- Vavryniv O. S. Empirical study of the professional empathy of future rescuers. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2020. No 4. P. 57–72. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-4-4>
- Verweijen J. Soldiers without an army? Patronage networks and cohesion in the armed forces of the DR Congo. *Armed Forces & Society*. 2018. No 44(4). P. 626–646. <https://doi.org/10.1177/0095327X17740096>

Link article (Style APA): Kryvenko I. S., & Hrynyshyn N. O. (2022). Tell me who is your favorite politician, and i'll tell you who you are: psychological factors of the ideal political leader's image among Ukrainians. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 90–100. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-7

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Kryvenko I. S., Hrynyshyn N. O. Tell me who is your favorite politician, and i'll tell you who you are: psychological factors of the ideal political leader's image among Ukrainians. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2022, 7, 90–100. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-7

UDC 159.9.072:316.6+316.46-057.1

Tell me who is your favorite politician, and i'll tell you who you are: psychological factors of the ideal political leader's image among Ukrainians

Скажи, хто твій улюблений політик, і я скажу, хто ти: психологічні чинники образу ідеального політичного лідера українців

Received: November 18, 2021

Accepted: June 17, 2022

Kryvenko Iryna Stepanivna

Candidate of Science in Psychology,
Associate Professor of the Department
of Psychology and Psychotherapy,
Ukrainian Catholic University, Ukraine
i.horbal@ucu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-7558-5440>

Hrynyshyn Nataliya Oleksandrivna

Master Student of the MA Program "Clinical
psychology with the basics of psychodynamic
therapy" of the Department of Psychology
and Psychotherapy,
Ukrainian Catholic University, Ukraine
hrynyshyn@ucu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2535-9776>

Кривенко Ірина Степанівна

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
та психотерапії
Український католицький університет,
Україна

i.horbal@ucu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-7558-5440>

Гринишин Наталія Олександрівна

Магістрантка освітньої програми
"Клінічна психологія з основами
психодинамічної терапії" кафедри
психології та психотерапії
Український католицький університет,
Україна

hrynyshyn@ucu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2535-9776>

Abstract

The current situation in Ukrainian politics is resonant due to the polar public attitude to the top of power. Moreover, this attitude has a clear emotional component. Therefore, it is essential to understand the specifics of the ideal politician's image for stabilizing the psychological climate in society. **Purpose.** The research

Анотація

Сучасна ситуація в українській політиці є резонансною у контексті полярного ставлення громадськості до владної верхівки, причому це ставлення має виразний емоційний компонент. Відтак, розуміння специфіки образу ідеального політика є важливим для стабілізації психологічного клімату

Tell me who is your favorite politician, and I'll tell you who you are: psychological factors of the ideal political leader's image among Ukrainians

aims to study the psychological qualities of voters in the context of their ideas about the perfect political leader. **Methods.** Based on the theories of identification with a political leader and the projection of personality traits on politicians, we conducted an empirical study to determine the hierarchical structure of the ideal political leader's image (using a modified adjective test of politicians). We established the links of its components with the voters' level of dispositional optimism, personal narcissism, and the intensity of the projection defensive mechanism. **Results.** We noted that the idea of a perfect politician in Ukrainian society characterizes him in terms of Machiavellianism, charisma, professionalism, and facade. The first aspect has the most significant loading in the factor structure and is especially important for the electorate with high narcissism. It indicates the desirability of a leader who will successfully solve problems and achieve the desired result. It confirms the theory of identification with the leader. The charisma of a leader becomes more important the higher the dispositional optimism of a person is. The high intensity of the projection as a defensive mechanism indicates some devaluation of the role of professionalism and facade and an emphasis on a politician's charisma, which demonstrates ignoring of external, apparent signs of political leadership in favor of the desired features. **Conclusions.** The received results deepen the understanding of the psychological factors' role in forming political preferences.

Keywords: ideal political leader's image, factors of political choice, projection, identification with a leader, Machiavellism, charisma.

Introduction

The current situation in Ukrainian politics is resonant due to the polar public attitude toward politicians. Some people idealize the current government, placing great hopes on it to change the way of life in the country. Others complain about removing the previous politicians and despair about the current rule. This attitude has a clear emotional component. The admiration and devaluation are mainly addressed to current and previous presidents and cause public debate, often in an offensive and negative tone. Therefore, understanding the specifics of political preferences is essential for establishing a psychological climate in different social spaces where such diverse views appear.

Forming the ideal political leader's image requires additional study within the psychological paradigm because socio-political theories mainly

в суспільстві. **Метою** статті є вивчення психологічних якостей виборців у контексті їх уявлень про ідеального політичного лідера. **Методи.** Ґрунтуючись на теоріях ідентифікації з політичним лідером, проєкції особистих рис на політиків та ін. було проведено емпіричне дослідження, в ході якого з'ясовано ієрархічну структуру образу ідеального політичного лідера (на основі модифікованого прикметникового тесту характеристик політиків), та встановлено зв'язок її компонентів з рівнем диспозиційного оптимізму, особистісного нарцисизму та напруженості захисного механізму проєкції виборців. **Результати і дискусія.** Зазначено, що уявлення про ідеального політика в українському суспільстві характеризують його у площині рис макіавеллізму, харизматичності, професійності та іміджевості. Перший аспект має найбільше навантаження в факторній структурі та особливо велику роль йому відводять представники електорату з високим нарцисизмом. Це вказує на бажаність такого лідера, який буде успішно вирішувати завдання і досягати бажаного результату, а також підтверджує теорію ідентифікації з лідером. З'ясовано, що харизма лідера набуває тим більшого значення, чим вищий в людини диспозиційний оптимізм. Сильне напруження захисного механізму проєкції вказує на деяке знецінення ролі професіоналізму та іміджу в образі політика, та підкреслення ваги його харизми, що демонструє ігнорування зовнішніх, явних ознак політичного лідерства на користь бажаних. **Висновки.** Отримані результати поглиблюють розуміння ролі психологічних чинників у формуванні політичних преференцій.

Ключові слова: образ ідеального політичного лідера, чинники політичного вибору, проєкція, ідентифікація з лідером, макіавеллізм, харизма.

Вступ

Сучасна ситуація в українській політиці є резонансною у контексті полярного ставлення громадськості до політичних діячів: одні ідеалізують актуальну владу, покладаючи на неї великі надії щодо зміни життєвого укладу в країні, інші нарікають на усунення попередньої влади і зневірені в можливостях актуальних управлінців. Це ставлення має виразний емоційний компонент, причому захоплення та знецінення головно адресоване президентам – актуальному та попередньому, і є причиною публічних дискусій, часто в образливо-негативному тоні. Відтак, розуміння специфіки політичних преференцій

focus on external reality and consider basically social factors of choice. At the same time, few studies prove the role of psychological traits of voters as factors of political choice.

Creating the image of a political leader is usually subordinated to the strategy of “half-truths”: it is built to allow the voter to guess and endow with qualities that do not fully correspond to reality (Akayomova, 2009). As a result, the image of a political leader is based on the existing knowledge and experience of the electorate, refracted through their personality characteristics. Thus, projection plays an important role: according to Gabriel (1997), a politician may not have the qualities of a symbolic leader, but voters tend to endow him with them to compensate for the need for symbolic parental authority. Deep political attitudes become a container and territory for the manifestation of defensive mechanisms (Ivanova, 2018), namely, the need to identify oneself with the leader. Voters are more likely to support politicians who outwardly resemble themselves; initially, such candidates receive a higher level of trust (Bailenson et al., 2008; Antonakis, Eubanks, 2017). As a result, in advertising campaigns, politicians try to be as similar as possible to the prioritized segment of the electorate (covering such categories as age, gender, style attributes, etc.). Interestingly, this ability to liken oneself to a leader is inherent from an early age: in one study, children aged 5-12 were as successful as the adults in predicting potential winners of the elections in France only from the candidates' photographs (Antonakis, Daglas, 2009).

On the other hand, grandiose expectations of politicians return to the idea of the narcissistic core of such expectations, which is typical of modern society. The heroic political nonesuch is often a deceptive construct, resulting in narcissistic frustration of voters and an enormous narcissistic increase in his rating with the unrealistic expectations expressed (Costas, Taheri, 2012). Thus, the categories of political leadership perception are usually implicit.

In addition, it should be noted that the urgent needs of society largely determine the choice of the electorate. The best political leader is the one who feels and takes social needs into account

є важливим завданням задля налагодження психологічного клімату у різних соціальних просторах, де такі різномірні погляди мають місце для зіткнення.

Формування образу ідеального політичного лідера потребує додаткового вивчення саме в рамках психологічної парадигми, адже соціально-політичні теорії в основному сфокусовані на зовнішню реальність й враховують головні соціальні чинники вибору. Водночас, нечисленні дослідження усе ж доводять роль психологічних рис виборців як чинників політичного вибору.

Творення образу політичного лідера зазвичай підпорядковане стратегії “напівправди”: він побудований таким чином, аби давати змогу виборцю домислювати його, та наділяти якостями, які не повністю відповідають реальності (Акайомова, 2009). Як наслідок, образ політичного лідера формується на основі наявних знань та досвіду електорату, переломлених через особистісні особливості. Так, важливу роль відіграє проєкція: на думку Gabriel (1997), політик може не володіти якостями символічного лідера, але виборці схильні умовно його ними наділяти, аби компенсувати необхідність в символічному батьківському авторитеті. Глибинні політичні установки стають вмістилищем і територією для прояву захисних механізмів (Іванова, 2018), серед яких – й потреба ідентифікації з лідером. Виборці частіше підтримують політиків, які зовнішньо нагадують їх самих, первинно до таких кандидатів встановлюють вищий рівень довіри (Bailenson та ін., 2008, Antonakis, Eubanks, 2017). Як наслідок, в рекламних кампаніях політики намагаються бути якнайбільш схожими на сегмент електорату, який для них слугує пріоритетом (охоплює такі категорії як вік, стать, стильові атрибути тощо). Цікаво, що така здатність до уподібнення себе лідерові притаманна людині з раннього віку: в одному з досліджень діти 5-12 років успішно, на рівні з дорослими, зуміли передбачити потенційних переможців виборів у Франції лише за їх фотокартками (Antonakis, Daglas, 2009).

З іншого боку, грандіозні очікування до політика повертають до ідеї про типове для сучасного соціуму нарцистичне ядро таких очікувань. Героїчний ідеал політика часто виступає оманливим конструктом, наслідком якого є нарцистичне розчарування виборців й також грандіозне нарцистичне зростання рейтингу

**Tell me who is your favorite politician,
and i'll tell you who you are: psychological factors
of the ideal political leader's image among Ukrainians**

(Meneghetti, 2004). In a crisis or transition period, voters seek the leader to get irrational confidence and a positive outlook on the future (Ivanova, 2018). Ma Feng et al. (2020) note that a positive attitude toward reality, optimism, and a sense of ability to cope with difficulties are necessary conditions for well-being. If the leader manages to give the illusion of security, s/he gets a long-term monopoly on power because, in this way, s/he helps to maintain people's mental balance (Kramnik, 1991). It gives reason to believe that dispositional optimism may be one of the factors of political choice.

Thus, knowing about the psychological characteristics of voters, we can, with some probability, assume what will be the results of their will and which of the candidates will have a better chance of winning.

Purpose. In this study, we aimed to analyze the psychological qualities of voters in the context of their views of the ideal political leader.

Methodology

While the empirical study runs in 2020-2021, respondents (N = 60, aged 18-45, mean 21.7 years, SD = 1.9; 50 women (83.3%), 49 people (81.7%) participated in the last presidential and / or parliamentary elections) received a list of 25 characteristics. Some of them (historical significance of personality, self-confidence, revolutionism, friendliness, decisiveness, ability to weave intrigue, closeness to the people, patriotism, distrust, ambitiousness, greed for fame and recognition, professionalism, dangerousness, reliability, loneliness, cruelty, arrogant, awareness, having special skills, insidiousness, the experience of political activity) were selected based on previous research (Caprara et al., 2003, Roets, Van Hiel, 2009) as traits possessed by world-renowned politicians who were popular among the electorate. Some other features are authors' addition to this list based on the realities of modern Ukrainian society: we chose youth, attractiveness, and sexuality as features of the new ruling elite, which has undergone radical changes in recent years (and, in contrast to predecessors, differs significantly for age and image characteristics); morality as a category to which most of the studied group is sensitive due to age (Tsilyenko, 2019),

політика, до якого висловлюють нереалістичні очікування (Costas, Taheri, 2012). Відтак, категорії сприйняття політичного лідерства зазвичай імпліцитні.

Крім того, слід розуміти, що вибір електорату значною мірою визначений актуальними потребами суспільства, найкращий політичний лідер – той, хто відчуває й враховує соціальні потреби (Менегетти, 2004). В умовах кризи чи перехідного періоду правління виборці шукають в лідері ірраціональну впевненість й позитивний прогноз щодо майбутнього (Іванова, 2018). Ma Feng та ін. (2020) зазначають, що позитивне ставлення до дійсності, оптимізм, поряд із відчуттям здатності протистояти труднощам є важливими умовами благополуччя. Якщо лідер зумів надати ілюзію безпеки, то він отримує тривалу монополію на владу, адже таким чином сприяє підтриманню в людей внутрішньо-психічної рівноваги (Крамник, 1991). Це дає підстави вважати, що диспозиційний оптимізм може бути одним із чинників політичного вибору.

То ж, знаючи про психологічні особливості виборців, можна з певною ймовірністю припускати, якими будуть результати їх волевиявлення, який із кандидатів матиме більше шансів на перемогу.

Мета дослідження. Аналізування психологічних якостей виборців у контексті їх уявлень про ідеального політичного лідера.

Методологія дослідження

В ході емпіричного дослідження, що проводилось у 2020-2021 роках, респондентам (N=60, віком 18-45 років, середнє значення 21.7 років, SD=1.9; 50 осіб (83.3%) – жінки, 49 осіб (81.7%) були учасниками останніх президентських та/або парламентських виборів) було запропоновано перелік із 25 характеристик. Частина з них (історична значущість особистості, самовпевненість, революційність, дружелюбність, рішучість, вміння плести інтриги, наближеність до народу, патріотичність, недовірливість, амбіційність, жадібність до слави й визнання, професіоналізм, небезпечність, надійність, самотність, жорстокість, гоноровитість, обізнаність, наявність спеціальних умінь, підступність, наявність досвіду політичної діяльності) обрані на основі результатів попередніх досліджень (Caprara та ін., 2003; Roets, Van Hiel, 2009) як риси, якими володіли відомі світові політичні діячі,

and the lack of which is often blamed on the ruling elites. Participants assessed these traits on a Likert scale from 1 to 5 due to the extent to which, in their opinion, they should characterize an ideal political leader. This stage aimed to create the image of the ideal political leader of modern youth.

The next step was to analyze which aspects of this image respondents preferred, depending on their psychological characteristics. Among the proposed questionnaires were the Narcissistic Personality Inventory (NPI-16, in the Ukrainian-language adaptation by Pylat et al., 2021), the Life Orientation Test – Revised (LOT-R) (Carver, 2013) (in the authors' translation; Cronbach's alpha $\alpha = .62$); the scale of the defense mechanism of projection from the LSI (Plutchik, Kellerman, Conte, 1979) (in the authors' translation; Cronbach's alpha $\alpha = .61$).

To process the data, we used the exploratory factor analysis (EFA, the principal components analysis) to identify the components of the ideal political leader's image and correlation analysis (non-parametric Spearman's criterion) to determine the relationship between the personality traits and this image. We performed the calculations in the Statistica 8.0 package.

Results and discussion

According to Cattell's criterion, the results of EFA revealed the structure of the ideal political leader's image, which in total describes 48.9% of the total variance of all 25 characteristics. Based on the factor loadings analysis, we identified four crucial components of the ideal politician's image of the modern Ukrainian voter, which we characterized by the following categories: Machiavellianism, charisma, professionalism, and facade (Table 1).

The most significant weight in the total variance have the traits that make leader neglect morals, show distrust, be dangerous, cruel, and insidious. Thus, respondents find traits typical of Machiavelli's "prince" crucial for the ideal political leader. While interpreting the obtained result, it is necessary to understand profoundly and not simplify the Florentine thinker's concept and the tendencies he outlined, namely, in political leadership (that is emphasized, e.g., by Alekseyev (2002)). Under this term, following

які користувалися найбільшою популярністю серед електорату. Ще частина рис є авторським доповненням списку з огляду на актуальні для сучасного українського суспільства реалії: молодість, зовнішня привабливість та сексуальність були обрані як риси нової владної верхівки країни, яка зазнала радикальних змін в останні роки (та, на контрасті з попередниками, суттєво відрізняється за віковими та іміджевими ознаками); моральність – як категорія, до якої чутлива більша частина досліджуваної групи в силу вікових особливостей (Цілінко, 2019), та відсутність якої нерідко закидають представникам владних еліт. Ці риси досліджувані повинні були оцінити в контексті міри, у якій, на їхній погляд, вони мали б характеризувати ідеального політичного лідера, за шкалою Лайкерта від 1 до 5. Метою цього етапу стало створення образу ідеального політичного лідера сучасної молоді.

Наступним кроком було проведення аналізу того, яким аспектам цього образу респонденти надають перевагу, залежно від їх психологічних особливостей. Серед запропонованих опитувальників – шкала особистісного нарцисизму NPI-16 (в україномовній адаптації Пилат та ін. (2021)), опитувальник диспозиційного оптимізму LOT-R (Carver, 2013) (в авторському перекладі; показник альфа Кронбаха $\alpha=.62$); шкала напруженості захисного механізму проєкції з методики діагностики механізмів психологічного захисту LSI (Plutchik, Kellerman, Conte, 1979) (в авторському перекладі; показник альфа Кронбаха $\alpha=.61$).

Для опрацювання даних, було використано метод багатофакторного аналізу (аналіз головних компонент) для виділення складових образу ідеального політичного лідера, та кореляційний аналіз (непараметричний критерій Спірмена) для визначення зв'язків рис особистості та цього образу. Обчислення проводились в пакеті Statistica 8.0.

Результати та дискусія

Результати багатофакторного аналізу, відповідно до критерію Кеттела, дали змогу виявити структуру образу ідеального політичного лідера, яка в сумі описує 48.9% сукупної дисперсії всіх значень за 25 характеристиками. На основі аналізу матриці факторних навантажень виокремлено чотири важливі складові образу ідеального політика для сучасного

**Tell me who is your favorite politician,
and i'll tell you who you are: psychological factors
of the ideal political leader's image among Ukrainians**

Table 1. Factor structure of the ideal political leader's image
Таблиця 1. Факторна структура образу ідеального політичного лідера

Factor name Назва фактора	Characteristics Характеристики	Factor loading Факторне навантаження	% of variance that the factor explains % дисперсії, яку пояснює фактор
Machiavellianism Макиавеллізм	Friendliness Дружелюбність	-.50	19.5%
	ability to weave intrigue Вміння плести інтриги	.76	
	Distrust Недовірливість до інших	.64	
	Greed for fame Жадібність до слави	.67	
	Dangerousness Небезпечність	.72	
	Cruelty Жорстокість	.55	
	Arrogant Гоноровитість	.65	
	Insidiousness Підступність	.81	
	Morality Моральність	-.65	
Charisma Харизма	historical significance of personality Історична значущість особистості	.63	13.7%
	self-confidence Самовпевненість	.58	
	Revolutionism Револьюційність	.73	
	Patriotism Патріотизм	.76	
Professionalism Професійність	Professionalism Професійність	-.80	8.8%
	Awareness Обізнаність	-.73	
	having special skills Наявність спеціальних вмінь	-.60	
	experience of political activity Досвід політичної діяльності	-.70	
Facade Імідж	Decisiveness Рішучість	-.52	6.84%
	closeness to the people Наближеність до народу	-.54	
	Attractiveness Зовнішня привабливість	-.63	
	Sexuality Сексуальність	-.63	

Note: the characteristics included in the structure have factor loadings bigger than .50.

Примітка: У структуру включені факторні навантаження характеристик, більші за .50.

Machiavelli, it is appropriate to understand not so much immorality but for the tendency to sacrifice prosocial orientation in favor of efficiency. In recent years, in Ukraine, the geopolitical arena and the economic situation have not been the most favorable; military actions are running, and economic indicators are not stable. It is reasonable to assume that Ukrainians seek ideas to solve social problems by emphasizing an ideal politician's "Machiavellian" personality. M. Orap and Ya. Kalba (2021) draw attention to the ambivalence of young Ukrainians' attitudes towards economic issues: on the one hand, they are success-oriented and looking for ways to achieve it. On the other hand, they have rather infantile ideas about these opportunities. The result sheds light on these data: voters form grand expectations for the leader who will help achieve the goal without a clear idea of how to achieve something independently.

Looking for the interpretation of this result in terms of values, we paid attention to Ivanova's (2018) note that many classical characteristics of political leaders (described in the works of T. Adorno, E. Fromm, etc.) highlight the psychopathic traits of leaders. These are the main driving forces of the political process: traits of cruelty and dangerousness are associated with the leader's greatness and the ability to leave a trace in history. In this way, voters are probably looking for an "active and effective" leader while risking specific democratic values. It also correlates with similar studies: the youth from the North-Eastern region of Ukraine also perceive the "active-aggressive" masculine type to be an ideal political leader (Drozdova, 2019).

The second factor describes the charisma of a political leader, i.e., such traits that motivate him/her to lead others, to be a savior of society. Lozovytskyy (2018) notes that the electorate wants to see leaders of this type primarily in crisis and transition stages of state development when people feel anxious about their present and future, which is quite consistent with the current realities of the armed conflict, COVID-19 pandemic, etc. Choosing a charismatic leader can be considered one of society's specific emotional defensive responses (Lozovytskyy, 2018).

українського виборця, які ми охарактеризували наступними категоріями: макіавеллізм, харизма, професійність та імідж (табл. 1).

Найбільшу вагу в сукупній дисперсії, а, отже, ключове значення в образі ідеального політичного лідера респонденти відвели рисам, наявності яких лідер буде нехтувати мораллю, демонструватиме недовіру, буде небезпечним, жорстоким та підступним, відтак, відзначивши риси, типові для "государя" в трактуванні Макіавеллі. Водночас, інтерпретуючи отриманий результат, слід підкреслити важливість розуміння глибини і не-спрощення концепцій флорентійського мислителя, що дали назву фактору і тенденціям, які він окреслює, зокрема, у політичному лідерстві (на чому наголошують дослідники його ідей, наприклад, Алексеев (2002)): під цим терміном, услід за Макіавеллі, доцільно розуміти не стільки аморальність, скільки схильність жертвувати просоціальними тенденціями на користь ефективності. Зважаючи на те, що в останні роки в Україні ситуація на геополітичній арені та в економіці не найсприятливіша, тривають воєнні дії, а економічні показники не відзначаються стабільністю, цілком доцільно припускати, що в такий спосіб, підкреслюючи таку "макіавеллівську" особистість ідеального політика, українці шукають ідей для вирішення суспільних проблем. M. Orap та Ya. Kalba (2021) звертають увагу на амбівалентність ставлення молодих українців до економічних питань: з одного боку, вони орієнтовані на успіх та шукають способів його досягнення, з іншого – мають доволі інфантильні уявлення про ці можливості. Отриманий результат проливає світло на ці дані: не маючи чіткого уявлення, як досягнути бажаного самотужки, виборці формують грандіозні очікування до лідера, який допоможе досягти мети.

Якщо усе ж трактувати отриманий результат у ціннісному полі, то М. Іванова (2018) відзначає, що чимало класичних характеристик діяльності політичних лідерів (відображених, наприклад, у працях Т. Адорно, Е. Фромма та ін.) виділяють психопатичні риси лідерів як основні рушійні сили політичного процесу: риси жорстокості й небезпечності асоціюються з величиною лідера й здатністю залишити слід в історії. Ймовірно, таким шляхом виборці шукають "діяльного й ефективного" лідера,

**Tell me who is your favorite politician,
and i'll tell you who you are: psychological factors
of the ideal political leader's image among Ukrainians**

The professional qualities of politicians take only third place in the factor structure of exemplary political leadership. At the same time, this result fully reflects the current situation: having previous experience, special skills, and deep awareness of public affairs are not priorities of modern voters, as indicated by the results of the last presidential election. Finally, concerning the façade of a politician, it remains important in assessing the leader, but it yields to the previous three factors. Moreover, respondents rated a facade with a minus sign. Their view of an ideal political leader has no signs of demonstrativeness. Probably, this may be due to the growing distrust of the media image of politicians. At the end of 2020, the Razumkov Center published data according to which 42.1% of respondents (out of more than 2,000 participants) called the current President of Ukraine a “disappointment of the year” (Ukraine-2020, 2020), while the level of his support during the spring elections 2019 was significantly higher.

We calculated the weighted factor estimates for the described factor structure and analyzed their correlations with the indicators of the personality traits of actual and potential voters (Table 2).

Personal orientation towards optimism contributes to a greater emphasis on the charismatic traits of a political leader ($r = .39$). By electing a leader with such qualities, the electorate is likely to place their own hopes for a bright future in him/her. For people with a high level of grandiose narcissism, the features of Machiavellianism in the image of a political leader ($r = .31$) tend to be more critical. Such voters are focused mainly on success in their lives; methods are less important for them than the result. To complement Bailenson et al. 's (2008) theory, it seems that voters tend to choose politicians not only externally but also mentally similar to them. The projection mechanism, which is also closely linked to political preferences, obviously works here: voters with its high intensity will be more likely to focus on the candidate's charisma and pay less attention to professionalism and facade. The projection theory evidences it: their choice will be based primarily on their personal ideas and expectations, while what is visible (politician's training and image) recede into the background.

водночас, ризикуючи певними демократичними цінностями. Це також корелює з результатами схожих досліджень: в уявленнях молоді Північно-Східного регіону України щодо ідеального політика домінують риси “активно-агресивного” маскулінного типу (Дроздова, 2019).

Другим за значимістю виступає фактор, який описує харизматичність політичного лідера, тобто такі риси, які спонукають його бути провідником, рятівником суспільства. О. Лозовицький (2018) зазначає, що лідерів такого типу електорат хоче бачити перш за все у кризові й перехідні етапи державотворення, коли люди відчують тривогу за власне теперішнє й майбутнє, що цілком співмірно з сучасними реаліями згаданого збройного конфлікту, пандемії COVID-19 тощо. Вибір харизматичного лідера можна вважати одним з типів специфічної емоційної захисної реакції суспільства (Лозовицький, 2018).

Тільки третіми за значимістю у факторній структурі ідеального політичного лідерства виступають професійні якості політика. Водночас, цей результат цілком відображає сучасну ситуацію: наявність попереднього досвіду та спеціальних вмінь, глибока обізнаність щодо державних справ не є пріоритетом сучасних виборців, на що вказують результати останніх президентських виборів. Нарешті, стосовно іміджевого аспекту, він залишається вагомим в оцінці лідера, проте поступається попереднім трьом. Причому, респонденти оцінили його зі знаком “мінус”, тобто їхній образ ідеального політичного лідера позбавлений ознак демонстративності. Ймовірно, це може бути зумовлено зростанням недовіри до медійного образу політиків. Так, наприкінці 2020 року Центр Разумкова оприлюднив дані, відповідно до яких 42.1% опитаних (з понад двох тисяч учасників) назвали чинного президента України “розчаруванням року” (Україна-2020, 2020), у той час як рівень його підтримки на час виборів весною 2019 року був суттєво вищим.

Для описаної факторної структури було обчислено зважені факторні оцінки, і проаналізовано їх кореляції з особистісними рисами реальних та потенційних виборців (табл. 2).

Зокрема, особистісна орієнтація на оптимізм сприяє більшому акценту на рисах

Table 2. Correlations of the structural components of the ideal political leader's image and personality traits of the voters
Таблиця 2. Кореляції структурних компонентів образу ідеального політичного лідера та особистісних рис виборців

Parameters Параметри	Machiavellianism Макиавеллізм	Charisma Харизма	Professionalism Професійність	Facade Імідж
Narcissism (NPI) Нарцисизм (NPI)	.31**	.00	.00	-.06
Optimism (LOT) Оптимізм (LOT)	.00	.39**	-.17	-.20
Projection (LSI) Проекція (LSI)	.12	.28*	-.31**	-.27*

Note: * $p < .05$, ** $p < .01$

Примітка: * $p < .05$, ** $p < .01$

Conclusions

We have conducted empirical research that illustrated psychological aspects of the modern Ukrainian electorate's views of the ideal political leader and the potential role of individual psychological characteristics in the implementation of political choice. Namely, the results show that voters consider its effectiveness and efficiency an essential aspect of a perfect political leader and want to pay less attention to such achievements' moral and ethical aspects. It is reflected through the most significant role of Machiavellianism traits in the leader's personality description. This aspect is especially noticeable among voters with a high personality (non-clinical) narcissism, for whom achievement and success are personally significant traits. In the image of an ideal politician, respondents also noted the role of his charisma, which appeals to society's desire to maintain confidence in the current unstable period, delegating functions of leading and defending to him/her. Voters with high dispositional optimism are especially inclined to such a leader, guided by their own hopes for a bright future. Belief in the importance of charisma for a political leader is also noted by respondents with a relatively more intensive projection, thus embodying their desire for security and comfort. At the same time, the professionalism and façade of a politician are relatively less important for these respondents. In general, there is some disappointment with the media image of politicians, and people try to find benchmarks in other aspects.

Thus, the obtained results showed the importance of psychological traits in forming

харизматичності політичного лідера ($r_s = .39$). Обираючи лідера, що володіє такими якостями, імовірно, електорат вкладає в нього власні надії на світле майбутнє. Найбільшого значення рисам макиавеллізму в образі політичного лідера схильні надавати особи з високим рівнем грандіозного нарцисизму ($r_s = .31$). Такі виборці в житті орієнтовані головню на досягнення успіху, методи тут менш важливі, ніж результат. Відтак, в продовження теорії Bailenson та ін. (2008), схоже, виборці схильні вибирати політиків не лише зовнішню, але й ментально подібних на них. Тут, очевидно, спрацьовує механізм проєкції, який також тісно пов'язаний з політичними перевагами: виборці, що мають високий рівень напруження цього механізму, більш імовірно орієнтуватимуться у виборі кандидата на його харизматичність, та менше уваги приділятимуть професіоналізму та зовнішньому образу, що й підтверджує теорію проєкції: їхній вибір буде перш за все ґрунтуватись на власних уявленнях та очікуваннях, тоді як видиме назовні в образі політика (його професійна підготовка та імідж) відходять на другий план.

Висновки

Отже, в результаті емпіричного дослідження було продемонстровано психологічні аспекти уявлень сучасного українського електорату про ідеального політичного лідера та імовірну роль індивідуально-психологічних особливостей у здійсненні політичного вибору. Зокрема, встановлено, що ключовим аспектом для еталонного політичного лідера виборці вважають

**Tell me who is your favorite politician,
and I'll tell you who you are: psychological factors
of the ideal political leader's image among Ukrainians**

the ideal politician's image: they determine the emotional component, controlling the political will. The obtained results create preconditions for further discussions and additional theoretical and empirical studies of a topic and have several limitations. These are the heterogeneity of the study group in terms of age, gender, geography (most respondents are from the west of Ukraine), and a "menu" of political preferences (more than a half of the participants indicated that they did not support current representatives in the last presidential and parliamentary elections); not taking other psychological factors that may be important in determining political preferences, into account, such as the Big Five traits mentioned by some researchers on this topic, etc. At the same time, we consider including these factors the prospects of the current study.

References

- Akayomova, A. (2009). Politychnyi imidzh ta osnovni yoho kharakterystyky [Political image and its main characteristics]. *Politychnyi menedzhment – Political management*, 5, 29-35 [in Ukrainian].
- Alekseyev, A. S. (2002). *Makiavelli kak politicheskij mislitel' [Machiavelli as a political thinker]*. In Sapov V. V. (Ed.) *Machiavelli: pro et contra*. (p. 45-268). Saint-Petersburg: Antologija [in Russian].
- Antonakis, J., & Eubanks, D. L. (2017). Looking Leadership in the Face. *Current Directions in Psychological Science*, 26(3), 270-275.
- Antonakis, J., & Dalgas, O. (2009). Predicting elections. *Child's play! Science*, 323, 1183. <http://dx.doi.org/10.1126/science.1167748>.
- Bailenson, J. N., Iyengar, S., Yee, N., & Collins, N. A. (2008). Facial similarity between voters and candidates causes influence. *Public Opinion Quarterly*, 72, 935-961.
- Costas, J., & Taheri, A. (2012). "The Return of the Primal Father" in Postmodernity? A Lacanian Analysis of Authentic Leadership. *Organization Studies*, 33(9), 1195-1216.
- Caprara, G., Barbaranelli, C., Consiglio, C., Laura, P., & Zimbardo, P. G. (2003). Personalities of politicians and voters: unique and synergistic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), 849-856. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.4.849>.
- Drozdova, M. A. (2019). Dynamika uivlen student-skoi molodi pro idealnoho politychnoho lidera: z dosvidu vykorystannia metodyky L. Sondi [Dynamics of the students perception of an ideal political leader. Applying l. Sondi's test]. *Problemy*

його дієвість та ефективність, та готові менше зважати на морально-етичний аспект таких досягнень, що відображено у найбільшому значенні блоку характеристик макіавеллізму при описі особистості лідера. Особливо виразно цей аспект помітний серед виборців з високим особистісним (неклінічним) нарцисизмом, для яких досягнення та успіх є особистісно значимими рисами. У образі ідеального політика респонденти також відзначили роль його харизматичності, що апелює до прагнення суспільства зберегти впевненість у сучасний нестабільний період, делегуючи політичному лідерові функції провідника та захисника. Особливо на такого лідера налаштовані виборці з високим диспозиційним оптимізмом, керуючись у власному виборі надіями на світле майбутнє. Вірою у важливість харизми для політичного лідера відзначаються також респонденти, яким порівняно більш притаманний захисний механізм проєкції, в такий спосіб втілюючи в ньому власне прагнення безпеки і комфорту. Водночас, ці респонденти порівняно менше значення надають іншим двом (менш суттєвим і для загальної досліджуваної групи) вимірам проаналізованого образу – професіоналізму та іміджу. Загалом, спостерігається деяке розчарування медіа-образом політиків та спроби знайти еталони в інших аспектах.

Відтак, отримані результати дали змогу пересвідчитись у вагомості психологічних рис при формуванні уявлень про ідеального політика: вони, вочевидь, визначають емоційний компонент, який також управляє політичним волевиявленням. Отримані результати створюють передумови до дискусій й додаткового теоретичного та емпіричного вивчення, та мають ряд обмежень, серед яких – неоднорідність досліджуваної групи з погляду віку, статі, географії (більша частина респондентів є вихідцями з заходу України), "меню" політичних вподобань (більше половини учасників дослідження вказали, що не підтримували на останніх виборах президента та парламенту його чинних представників); неврахування інших психологічних чинників, які могли мати значення у детермінації політичних преференцій, наприклад, рис Великої п'ятірки, які беруть до уваги деякі дослідники цієї тематики та ін. Врахування цих чинників вважаємо водночас і перспективами актуального дослідження.

politychnoi psykholohii – Problems of political psychology, 8 (22), 180-197 [in Ukrainian].

- Gabriel, Y. (1997). Meeting God: When organizational members come face to face with the supreme leader. *Human Relations*, 50, 315-342.
- Ivanova, M. G. (2018). Psihologija vlasti v politologicheskoy analize [Psychology of power in political analysis]. *PolitBook*, 3, 157-171 [in Russian].
- Kramnik, V.V. (1991). *Sotsial'no-psihologicheskij mekhanizm politicheskoy vlasti* [Socio-psychological mechanism of political power]. Leningrad: LFEI [in Russian].
- Lozovytskyy, O. (2018). Politychne liderstvo – vtivennia sotsialnykh interesiv natsionalnykh elit u derzhavotvorenni [Political leadership – the embodiment of social interests of national elites in state formation]. *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy – Scientific notes of the I.F.Kuras IPaESR of the NAS of Ukraine*, 2018, 131-143 [in Ukrainian].
- Ma Feng, Shevchenko, R.P., & Karhina N.V. (2020). Student youth representation of psychological well-being: results of content analysis of works. *Insight: the psychological dimensions of society*, 3, 44-55. DOI: 10.32999/2663-970X/2020-3-3.
- Meneghetti, A. (2010). *Psychology of leadership*. NNBF Ontopsychology.
- Orap, M.O., & Kalba Ya. Ye. (2021). The research of the economic attitudes of Ukrainian youth: theoretical and practical aspects. *Insight: the psychological dimensions of society*, 5, 117-131. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-5-8.
- Plutchik, R., Kellerman, H. & Conte, H. R. (1979). *A structural theory of ego defenses and emotions*. In C. E. Izard (Ed.). *Emotions in personality and psychopathology* (p.229-257). New York: Plenum.
- Pylat, N.I., Senyk, O.M., & Kryvenko, I.S. (2021). Ukrainomovna adaptatsiia korotkoi versii opytuvalnyka hrandioznoho nartsysyzmu (NPI-16): analiz psyhometrychnykh pokaznykiv [Ukrainian adaptation of the short version of the Narcissistic Personality Inventory NPI-16: psychometric indicators analysis]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii – Scientific Studios on Social & Political Psychology*, 48(51), 69-80 [in Ukrainian].
- Roets, A., & Van Hiel, A. (2009). The ideal politician: Impact of voters' ideology. *Personality and Individual Differences*, 46, 60-65.
- Tsilynko, I.O. (2019). The problem of moral consciousness of the personality in adolescent and youth age. *Insight: the psychological dimensions of society*, 1, 47-50. DOI: 10.32999/2663-970X/2019-1-7.
- Ukraina 2020: nevypravdani ochikuvannia, nechikuvani vyklyky [Ukraine 2020: unjustified expectations, unexpected challenges] (2020, December 16). Tsentrazumkova – Razumkov's
- Список використаних джерел**
- Акайомова А. Політичний імідж та основні його характеристики. *Політичний менеджмент*, 2009. №5. С. 29-35.
- Алексеев А.С. Макиавелли как политический мыслитель. *Макиавелли: pro et contra* / за ред. В.В. Сапова. Санкт-Петербург: Антология, 2002. С. 45-268.
- Antonakis J., Eubanks D. L. Looking Leadership in the Face. *Current Directions in Psychological Science*, 2017. No. 26(3). P. 270-275.
- Antonakis J., Dalgas O. Predicting elections. Child's play! *Science*, 2009. No.323. P. 1183. <http://dx.doi.org/10.1126/science.1167748>.
- Bailenson J. N., Iyengar S., Yee N., Collins N. A. Facial similarity between voters and candidates causes influence. *Public Opinion Quarterly*, 2008. No. 72. P. 935-961.
- Costas J., Taheri A. "The Return of the Primal Father" in Postmodernity? A Lacanian Analysis of Authentic Leadership. *Organization Studies*, 2012. No.33(9). P. 1195-1216.
- Caprara G., Barbaranelli C., Consiglio C., Laura P., & Zimbardo P. G. Personalities of politicians and voters: unique and synergistic relationships. *Journal of Personality and Social psychology*, 2003. No. 84(4). P. 849-856. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.4.849>.
- Дроздова М. А. Динаміка уявлень студентської молоді про ідеального політичного лідера: з досвіду використання методики Л. Сонді. *Проблеми політичної психології*, 2019. № 8 (22). С. 180-197.
- Gabriel Y. Meeting God: When organizational members come face to face with the supreme leader. *Human Relations*, 1997. No. 50. P. 315-342.
- Иванова М.Г. Психология власти в политологическом анализе. *PolitBook*, 2018. № 3. С. 157-171.
- Крамник В.В. *Социально-психологический механизм политической власти*. Л.: Изд-во ЛФЭИ, 1991.
- Лозовицький О. Політичне лідерство – втілення соціальних інтересів національних еліт у державотворенні. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 2018. С. 131-143.
- Ma Feng, Shevchenko, R.P. & Karhina N.V. Student youth representation of psychological well-being: results of content analysis of works. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2020, 3, 44-55. DOI: 10.32999/2663-970X/2020-3-3.
- Менегетти А. Психология лидера. Санкт-Петербург: *ННБФ Онтопсихология*, 2010.
- Orap M.O., Kalba Ya. Ye. The research of the economic attitudes of Ukrainian youth:

**Tell me who is your favorite politician,
and i'll tell you who you are: psychological factors
of the ideal political leader's image among Ukrainians**

Center. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukraina2020-nevypravdani-ochikuvannia-neochikuvani-vyklyky-pidsumky-roku-u-dzerkali-gromadskoi-dumky-gruden-2020r>.

theoretical and practical aspects. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 5, 117–131. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-5-8.

Plutchik R., Kellerman H. & Conte H. R. A structural theory of ego defenses and emotions. *Emotions in personality and psychopathology* / Ed. by C. E. Izard. New York: Plenum, 1979. P. 229–257.

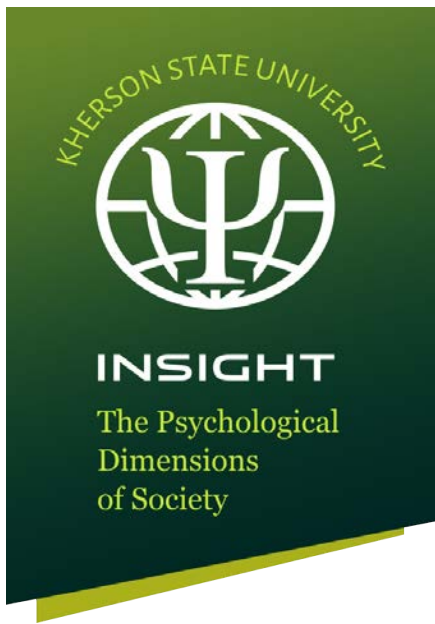
Пилат Н.І., Сенік О.М., Кривенко І.С. Україномовна адаптація короткої версії опитувальника грандіозного нарцисизму (NPI-16): аналіз психометричних показників. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 2021. № 48(51). С. 69–80.

Roets A., Van Hiel A. The ideal politician: Impact of voters' ideology. *Personality and Individual Differences*, 2009. No. 46. P. 60–65.

Цілінко І.О. Проблема моральної свідомості особистості у підлітковому та юнацькому віці. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*, 2019. №1. С.47–50.

Україна-2020: невиправдані очікування, неочікувані виклики (2020, 16 грудня). Центр Разумкова: веб-сайт. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukraina2020-nevypravdani-ochikuvannia-neochikuvani-vyklyky-pidsumky-roku-u-dzerkali-gromadskoi-dumky-gruden-2020r>.

Медична психологія

Medical Psychology

Link article (Style APA): Orlov O. V. (2022). Justification of the possibility of using psychopharmacotherapy to overcome the negative impact of the Russian war on the population's mental health. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 103–117. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-8

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Orlov O. V. Justification of the possibility of using psychopharmacotherapy to overcome the negative impact of the Russian war on the population's mental health. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2022, 7, 103–117. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-8

UDC 159.9

Justification of the possibility of using psychopharmacotherapy to overcome the negative impact of the Russian war on the population's mental health

Обґрунтування можливості використання психофармакотерапевтичних методів для подолання негативного впливу російської війни на психічне здоров'я населення

Received: April 02, 2022

Accepted: June 17, 2022

Orlov Oleh Viktorovich

PhD in Psychology,
Deputy Director for Research
and Experimentation,
Mykola Yarmachenko Institute of Special
Pedagogy and Psychology
of the NAES of Ukraine, Ukraine
orlovoleh@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0954-4402>

Орлов Олег Вікторович

кандидат психологічних наук,
заступник директора з науково-
експериментальної роботи,
Інститут спеціальної педагогіки
і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
Україна
orlovoleh@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0954-4402>

Abstract

The research purpose is to characterize Psychedelic-Assisted Therapy (PAT) and outline prospects for its implementation in Ukraine. **Methodology and methods.** Methods of theoretical analysis of scientific literature were used. **Results.** It was found that according to preliminary estimates, at least 23.5 million Ukrainian citizens are at risk of mental health deterioration: up to 20.0% – moderate and severe; about 70.0% – mild. It is indicated that one of the ways to overcome that kind of problem is to introduce psychotherapy augmented by certain psychoactive substances (MDMA, psilocybin, ketamine, etc.) in Ukraine. It is noted that the combined method has been designated as a breakthrough therapy in the USA since it is three times more effective than traditional psychotherapy methods

Анотація

Метою дослідження є характеристика методу PAT (Psychedelic Assisted Therapy) та окреслення перспектив його впровадження в Україні. **Методологія та методи.** Використано методи теоретичного аналізування наукової літератури. **Результати.** З'ясовано, що за попередніми оцінками, щонайменше 23.5 млн. українських громадян ризикують зустрітися з погіршенням психічного здоров'я: до 20.0% з них – середнього і тяжкого ступеня; ще близько 70.0% – легкого ступеня. Вказано, що одним із шляхів подолання проблеми такого масштабу є впровадження в Україні психотерапії, полегшеної використанням окремих психоактивних речовин (МДМА, псилоцибіну, кетаміну тощо). Зазначено, що цей комбінований метод отримав офіційний статус

and twice more effective than traditional drug treatment for PTSD (post-traumatic stress disorder) with shorter treatment duration and similar safety. It is emphasized that in the pre-war period, Ukraine, with the support of international partners, began work on creating a theoretical scientific basis and human resource development for further PAT implementation. It is noted that PAT implementation is now impossible in Ukraine due to the operation of outdated legislation that does not take into account the latest scientific achievement. In particular, it refers to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 6, 2000, No. 770, which prohibits the use of psychotropic substances necessary for PAT, and the Order of the Ministry of Health of Ukraine dated April 15, 2008, No. 199, which does not consider the possibility of using such combined therapeutic modalities as PAT. **Conclusions.** It is justified that in view of the tremendous exacerbation of the issue of Ukrainians' mental health due to the war unleashed by Russia, it is recommended emergently amending the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 6, 2000, No. 770 (to transfer MDMA, DMT, psilocybin and psilocin from List 2 of Table 1 to List 2 of Table 2 of the relevant resolution) and taking measures to ensure the availability of PAT for people in need, in particular, by implementing an expanded access program.

Keywords: PTSD, treatment-resistant depression, MDMA, psilocybin, ketamine, psychotherapy.

Introduction

The criminal war of the Russian Federation against Ukrainians has already caused our people enormous damage. According to preliminary estimates, about 4 million refugees left the territory of Ukraine in the first month of the war, 6.5 million Ukrainians are internally displaced, and 13 million stayed in a danger zone without the possibility of leaving (Gostin & Rubenstein, 2022). Ukrainians will have to go to great lengths to rebuild the destroyed infrastructure and weakened economy. In fact, all Ukrainians were physically and psychologically affected by the war due to stress, uncertainty, loss of work, housing, damage to health, the death of loved ones, and the horrors of the blockade and occupation.

Studies prove the catastrophic impact of wars on mental health. According to WHO, at least 10.0% of people experience a serious mental illness caused by psycho-traumatic events. In particular, it refers to post-traumatic stress disorder (PTSD),

“проривного лікувального методу” в США, оскільки є втричі ефективнішим за поширені методи психотерапії і вдвічі ефективнішим за поширені медикаментозні методи лікування ПТСР (посттравматичний стресовий розлад) при меншій тривалості лікування та аналогічній безпечності. Акцентовано, що у довоєнний період в Україні за підтримки міжнародних партнерів почалася робота з підготовки теоретичного наукового підґрунтя та розвитку кадрового потенціалу для подальшого впровадження PAT. Відмічено, що наразі впровадження PAT в Україні неможливе через дію застарілого законодавства, яке не враховує останніх наукових досягнень. Зокрема, йдеться про Постанову Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770, яка забороняє використання необхідних для PAT психотропних речовин та Наказ МОЗ України від 15.04.2008 № 199, в якому не враховано можливість використання таких комбінованих терапевтичних методів, як PAT. **Висновки.** Обґрунтовано, що з огляду на колосально різке загострення проблеми психічного здоров'я Українців через розв'язану росією війну, рекомендувати термінове внесення змін до Постанови Кабінету міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 (перенести МДМА, ДМТ, псилоцибін та псилоцин зі Списку 2 Таблиці 1 до Списку 2 Таблиці 2 відповідної постанови) та вжити заходів із забезпечення доступності PAT для людей, що її потребують, зокрема шляхом впровадження програми розширеного доступу.

Ключові слова: ПТСР, резистентна до лікування депресія, MDMA, псилоцибін, кетамін, психотерапія.

Вступ

Злочинна війна російської федерації проти українців вже завдала нашому народу шкоду колосального масштабу. За попередніми оцінками, лише за перший місяць війни територію України покинули близько 4 млн. біженців, 6.5 млн. українців є внутрішньо переміщеними, ще 13 млн. залишились в зоні підвищеної небезпеки без можливості виїхати (Gostin & Rubenstein, 2022). Українцям доведеться докласти значних зусиль, щоб відбудувати знищену інфраструктуру та послаблену економіку. Фактично всі українці в тій чи іншій мірі фізично та психологічно постраждали від війни через стрес, невизначеність, втрату роботи, житла, шкоду здоров'ю, смерть близьких, жахи блокади і окупації.

Дослідження доводять катастрофічний вплив війн на психічне здоров'я. За оцінками ВООЗ, внаслідок переживання психотравмуючих подій, щонайменше у 10.0% людей

which is most associated with psycho-trauma. Another 10.0% suffer from behavioral disorders that significantly blight a life. Many people have individual symptoms of depression (up to 88.0%) and anxiety (up to 80.0%). Depending on the degree of trauma, the symptoms may persist in adults for ten or more years. As a result of the negative war impact, children even more often suffer from mental disorders; they last longer and are more severe (Bogic, Njoku, & Priebe, 2015; Attanayake et. al., 2009; Murthy, & Lakshminarayana, 2006). Consequently, in the following years, a significant decrease in human potential is expected in Ukraine due to mental disorders and other psychological issues. Therefore, the public need to effectively overcome them will boost.

According to the recommendations of the American Psychological Association (APA), first-choice methods to cope with psychological trauma effects are cognitive behavioral therapy (CBT), cognitive therapy (CT), cognitive processing therapy (CPT), and prolonged exposure (PE). Among the alternatives, APA also names Narrative Exposure Therapy (NET) and Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR). As adjunctive therapy, it is recommended considering the use of selective serotonin reuptake inhibitors (American Psychological Association, 2017). However, even the most effective first-choice methods allow for overcoming PTSD relatively quickly in less than 50.0% of cases. The second half of cases are resistant to therapy, often for many years (Koek et. al., 2016). Thus, developing novel effective methods for overcoming the consequences of psychological trauma remains relevant.

PAT (Psychedelic Assisted Therapy) is one of the promising methods. In 2017, after 30 years of scientific research, the American government granted a "breakthrough therapy" status to MDMA-assisted psychotherapy of PTSD. In 2018, a similar status was given to psilocybin-assisted psychotherapy for treatment resistant depression. Modern PAT therapy is considered the utmost breakthrough in the sphere of mental health since the invention of antidepressants (Bird et al., 2021).

At the same time, PAT is not sufficiently elucidated in the Ukrainian academic community that determined the purpose of the study.

виникає серйозний психічний розлад. Зокрема йдеться про посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який найбільше асоціюється з психотравмою. Ще у 10.0% виникають розлади поведінки, які суттєво знижують якість життя. У значно більшої кількості людей виникають окремі симптоми депресії (до 88.0%) та тривоги (до 80.0%). В залежності від ступеня травматизації, симптоми можуть зберігатись через десять і більше років в дорослих людей. У дітей внаслідок негативного впливу війни психічні розлади спостерігаються ще частіше, тривають довше і є тяжкими за ступенем (Bogic, Njoku, & Priebe, 2015; Attanayake et. al., 2009; Murthy, & Lakshminarayana, 2006). Тобто, в наступні роки варто очікувати значне зниження людського потенціалу в Україні через психічні розлади та інші психологічні проблеми. Відповідно, суттєво зростає суспільна потреба в їх ефективному подоланні.

Методами першого вибору для подолання наслідків психотравми, згідно рекомендацій Американської психологічної асоціації (APA), є когнітивно-поведінкова терапія (CBT), когнітивна терапія (CT), когнітивно-процесуальна терапія (CPT) та пролонгована експозиція (PE). Також серед альтернатив APA пропонує методи наративної експозиції (NET) та десенсibilізацію і репроцесинг за допомогою руху очей (EMDR). У якості допоміжних терапевтичних засобів рекомендується розглянути застосування окремих селективних інгібіторів зворотного захоплення серотоніну (American Psychological Association, 2017). Однак навіть найефективніші методи першого вибору дозволяють відносно швидко подолати ПТСР тільки у 50.0% випадків. Друга половина випадків лишається резистентною до терапії, часто протягом багатьох років (Koek et. al., 2016). Відповідно, розроблення нових ефективних методів подолання наслідків психотравми лишається актуальним.

Одним з таких перспективних методів є психотерапія, полегшена використанням окремих психотропних речовин PAT (Psychedelic Assisted Therapy). У 2017 році, після 30 років наукових досліджень, американський уряд надав статус "проривного лікувального метода" комбінованій психотерапії ПТСР з використанням психоактивної речовини МДМА. У 2018 аналогічний статус було надано психотерапії резистентної депресії з використанням псилоцибіну. Сучасну PAT-терапію

Purpose: to characterize PAT and outline prospects for its implementation in Ukraine based on the analysis of modern scientific literature.

Methodology

The study relies on methodological background, conceptual generalizations of researchers involved in pharmacotherapy and psychotherapy, which are available in the English-language scientific literature (Abdallah et. al., 2021; Bird et. al., 2021 etc), and the works of Ukrainian researchers (Zhyvotovska et al., 2019; Mylshtein, Spivak, 1971; Krupitsky & Grinenko, 1997 etc). Attention is drawn to modern scientific research and the relevant most cited articles.

Results

PAT essence, influence mechanisms and benefits

PAT provides for using artificially induced short-term changes in the work of various neural networks of the brain to enhance the psychotherapeutic effect. Therefore, psychoactive substances of different classes are involved depending on the purpose. These are predominantly empathogens (e.g., MDMA), psychedelics (e.g., psilocybin), and dissociatives (e.g., ketamine). The therapeutic effect is achieved due to psychological changes. Human physiology is less emphasized, than in traditional pharmaceutical treatment. In other words, PAT is a combined psychopharmacotherapeutic method in which the psychological component of the therapeutic effect is dominant, although impossible without the simultaneous use of the pharmacological one.

The typical PAT treatment protocol includes:

- 1-3 “ordinary” psychotherapy sessions lasting 60-90 minutes to make a diagnosis, formulate the goals of therapy, identify contraindications to PAT, and prepare the client/patient;
 - at least one experiential psychotherapeutic session using a specific psychoactive drug; session duration depends on the pharmacokinetics typical for a particular drug and usually takes 1-8 hours;
 - 1-3 more “ordinary” psychotherapy sessions to reflect on and integrate the experience gained.
- “Ordinary” therapeutic sessions involve a psychotherapeutic approach close to CBT using Socratic dialogue and psychoeducation.

вважають найбільшим проривом в сфері охорони психічного здоров'я з часів винайдення антидепресантів (Bird et al., 2021).

Поряд із цим, в українському науковому полі метод PAT представлений недостатньо, що і зумовило мету дослідження.

Мета: на основі аналізування сучасної наукової літератури охарактеризувати метод PAT та окреслити перспективи його впровадження в Україні.

Методологія

У дослідженні використано методологічні вихідні положення, концептуальні узагальнення дослідників проблем комбінованого використання психотропних речовин та психотерапії, які представлені у англomовній науковій літературі (Abdallah et. al., 2021; Bird et al., 2021) та працях українських дослідників (Животовська та ін., 2019; Мильштейн, Спивак, 1971; Krupitsky & Grinenko, 1997). Увагу сфокусовано на сучасних наукових дослідженнях і найбільш цитованих статтях з проблематики дослідження.

Результати

Сутність, механізми впливу і переваги методу PAT

Метод PAT передбачає використання штучно викликаних короткочасних змін в роботі різних нейронних мереж мозку для полегшення психотерапевтичного впливу. Для цього, в залежності від мети впливу, використовуються психоактивні речовини різних класів. Переважно це емпатогени (напр., MDMA), психоделіки (напр., псилоцибін) та дисоціативи (напр., кетамін). При цьому терапевтичний ефект досягається саме завдяки впливу на психіку, а не фізіологію людини, як при традиційному медикаментозному лікуванні. Тобто PAT є комбінованим психофармакотерапевтичним методом, в якому психологічний компонент терапевтичного впливу є визначальним, але неможливим без одночасного застосування фармакологічного компонента.

Типовий протокол PAT передбачає:

- 1-3 “звичайні” психотерапевтичні сесії тривалістю 60-90 хвилин для постановки діагнозу, формулювання цілей терапії, виявлення протипоказань до застосування PAT та підготовки клієнта\пацієнта;
- щонайменше одну психотерапевтичну “практичну” сесію з використанням тієї чи

Justification of the possibility of using psychopharmacotherapy to overcome the negative impact of the Russian war on the population's mental health

During experiential sessions, a specialist takes a non-directive position of “empathic presence”. In this case, the specialist’s role is to accompany and facilitate the experience of the client/patient, but not to direct.

The nature of experience's effect on the psyche depends on a set of factors:

- class, type, and amount of the active substance;
- individual characteristics of the client/patient – mainly psychological;
- cooperation nature between the client/patient and the specialist;
- peculiarities of the space at the moment of the “practical” session.

The psychoactive substances used in PAT have slightly different mechanisms of action and cause different mental states, which have different therapeutic effects. These mechanisms and functions are quite complex and poorly studied. However, the knowledge accumulated by now is sufficient to explain them more simply.

Empathogens, e.g., MDMA, temporarily increase the concentration of serotonin, dopamine and norepinephrine in the inter-synaptic space by releasing these neurotransmitters and inhibiting their reuptake. In addition, activity in the insular cortex (responsible, in particular, for the processing of disgust), amygdala (responsible, in particular, for the processing of fear), and hippocampus (responsible, in particular, for memory functions) temporarily decreases. At the same time, the activity of the prefrontal cortex increases (responsible, in particular, for higher mental functions – planning, integration of information in the construction of complex judgments, etc.). The functional links strengthen between the hippocampus and amygdala and weaken between the prefrontal cortex and hippocampus. Subjectively, it makes a person respond more intensively to positive emotional events and less intensively to negative ones. As a result, in a temporarily altered functional state, the person acquires an increased ability to comprehend and integrate emotional memory of negative events (blocking this ability underlies PTSD formation) (Feduccia, & Mithoefer, 2018).

Psychedelics, such as psilocybin, predominantly activate 5-HT_{2A} serotonin receptors. At

іншої допоміжної психоактивної речовини; тривалість такої сесії залежить від типової для тієї чи іншої речовини фармакокінетики і зазвичай лежить в межах 1-8 годин;

• ще 1-3 “звичайні” психотерапевтичні сесії для осмислення та інтеграції отриманого досвіду.

На “звичайних” терапевтичних сесіях застосовується близький до КПТ психотерапевтичний підхід з використанням сократівського діалога та психоедукації. Під час “практичних” сесій фахівець займає переважно недирективну позицію “емпатичної присутності”. При цьому роль фахівця полягає в супроводі та полегшенні досвіду клієнта\пацієнта, але не в його спрямуванні.

Характер впливу “практичного” досвіду на психіку залежить від сукупності чинників:

- класу, виду і кількості активної речовини;
- індивідуальних особливостей клієнта\пацієнта – переважно, психологічних;
- характеру співпраці між клієнтом\пацієнтом і фахівцем;
- особливостей простору в момент проходження “практичної” сесії.

Психоактивні речовини, що використовуються в PAT, мають дещо різні механізми дії та викликають різні психічні стани, які, відповідно, мають різні терапевтичні ефекти. Ці механізми і функції є досить складними і недостатньо вивченими. Однак, накопичених наукою знань вже достатньо, щоб спростено їх пояснити.

Емпатогеми, такі як MDMA, тимчасово підвищують концентрацію серотоніну, дофаміну та норепінефрину в міжсинаптичному просторі завдяки вивільненню та інгібіції зворотного захоплення цих нейромедіаторів. При цьому тимчасово знижується активність в корі інсули (відповідає, зокрема, за формування почуття відрази), амігдалі (відповідає, зокрема, за формування почуття страху) та гіпокампі (відповідає, зокрема, за функції пам'яті). Водночас підвищується активність префронтальної кори (відповідає, зокрема, за вищі психічні функції – планування, інтеграцію інформації при побудові комплексних суджень тощо). Також, при цьому підсилюються функціональні зв'язки між гіпокампом та амігдалою, а між префронтальною корою і гіпокампом – послаблюються. Суб'єктивно це призводить до того, що людина, з-поміж

the same time, the functional connections between the elements of the default mode network, which is responsible for modeling the personal worldview, temporarily weaken. Psychedelics also modulate the functions of the thalamus and claustrum – a kind of information hubs responsible for forwarding, filtering, and integrating information flows. Functional connections between all brain regions, including those that do not directly communicate with each other in the normal state, increase. A person subjectively experiences fundamental changes in all mental processes. A therapeutic effect is achieved due to a temporary increase in neuroplasticity. In this state, it is easier for a person to quit old maladaptive mental patterns and acquire new adaptive ones (Barrett et. al., 2020).

Dissociatives such as ketamine, often act as inhibitors of NMDA glutamate receptors. Affected by ketamine, the functional links inside the sensorimotor system (responsible for body feeling, planning of movements, etc.) and the visual cortex temporarily weaken. Functional connections within the central executive neural network, which is responsible for goal-oriented thinking, weaken as well. However, functional connections between parts of this network and the rest of the brain strengthen. By inhibiting NMDA receptors, neuroplasticity also increases. At the same time, a person subjectively experiences a temporary state of dissociation – the splitting of physical feeling, one's self, and the rest of thoughts and feelings. As the dose of ketamine increases, splitting becomes stronger and the person may completely lose physical sensations and connection to the world around while staying conscious. With a further increase in the dose, the person becomes unconscious. The therapeutic effect of PAT with the use of ketamine is associated, firstly, with dissociation effects, which ease anxiety for one's body through decreasing the identification with it, and, secondly, increased plasticity of the psyche, similar to psilocybin (Abdallah et. al., 2021).

Using psychoactive substances specific to PAT is safe in the therapeutic context and at appropriate therapeutic doses (with regard to possible toxicity, the potential for addiction, etc.). Moreover, the benefits far outnumber the possible risks. Numerous clinical studies have shown that PAT

іншого, інтенсивніше реагує на позитивні емоційні події і менш інтенсивно – на негативні. Як наслідок, в тимчасово зміненому функціональному стані людина набуває підвищеної здатності осмислити та інтегрувати емоційну пам'ять про негативні події (блокування цієї здатності лежить в основі формування ПТСР) (Feduccia, & Mithoefer, 2018).

Психоделіки, такі як псилоцибін, активують переважно 5-HT_{2A} серотонінові рецептори. При цьому тимчасово послаблюються функціональні зв'язки між елементами нейронної мережі оперативного спокою (англ. default mode network), яка відповідає за моделювання цілісної суб'єктивної картини світу людини. Також психоделіки модулюють функції таламуса та клауструма – своєрідних інформаційних хабів, які відповідають за перенаправлення, фільтрацію та інтеграцію інформаційних потоків. Підвищуються функціональні зв'язки між всіма регіонами мозку, в тому числі між тими, які прямо не комунікують між собою в звичайному стані. Суб'єктивно людина відчуває фундаментальні зміни в усіх психічних процесах. Терапевтичний ефект досягається завдяки тимчасовому підвищенню пластичності психіки. У такому стані людині стає в цілому легше відмовитись від старих некорисних способів реагування і набутти нових корисних (Barrett et. al., 2020).

Дисоціативи, такі як кетамін, часто діють як інгібітори NMDA рецепторів глутамату. Під дією кетаміну тимчасово зменшуються функціональні зв'язки всередині сенсомоторної (відповідає за відчуття тіла, планування рухів тощо) та візуальної кори. Також зменшуються функціональні зв'язки всередині центральної виконавчої нейронної мережі (central executive network), яка відповідає за спрямоване на ціль мислення, а функціональні зв'язки між частинами цієї мережі та рештою ділянок мозку, навпаки, підсилюються. Також, за рахунок інгібіції NMDA рецепторів глутамату підвищується нейропластичність. Суб'єктивно при цьому людина переживає тимчасовий стан дисоціації – розщеплення відчуття тіла, власного я та решти думок і відчуттів. При збільшенні дози кетаміну розщеплення стає сильнішим і людина може зовсім втратити відчуття тіла і зв'язку з навколишнім світом, зберігаючи при цьому свідомість. При подальшому збільшенні дози стан людини стає несвідомим. Терапевтичний вплив PAT із застосуванням

involving MDMA is three times more effective after the first “practical” session than traditional psychotherapeutic treatments for PTSD and twice as effective as traditional medicines. In addition, the overall duration of therapy is shorter (Mitchell et. al., 2021). Clinical trials of the efficacy of PAT protocols in treating other common mental disorders are currently at various stages of completion. Their effectiveness is also high (Haichin, 2022).

International experience of PAT

The preconditions for PAT origin arose in 1943 with the discovery of the psychoactive properties of one of the semi-synthetic lysergamides, which the Swiss pharmaceutical company Sandoz tried to market under the Delizide brand. Due to its unique properties, the new substance quickly gained popularity in psychiatric research circles of Europe and the United States and gave rise to neuropharmacology and neuropsychopharmacology. By the late 1950s, several substances with similar properties combined into one class – psychedelics – were synthesized. In the early 1960s, the use of the mentioned substances in psychiatry for treating a wide range of mental disorders became widespread. At the same time, the approach to using the substances differed markedly from the current one due to the peculiarities of the development of the science of that time, i.e. lack of standardization of therapeutic protocols (Belouin, & Henningfield, 2018).

In 1963, the Sandoz patent on Delizide expired, and the company lost commercial interest in the substance. Around the same time, new requirements were implemented to control the development and introduction of new medicines. In 1970, for socio-political reasons, the United States and countries of Europe imposed strict control on the circulation of narcotic and psychotropic substances; zero-tolerance drug policy was introduced. The list of prohibited substances also included psychedelics, although there was no scientific justification for the prohibition that was even declared in a judicial proceeding (Young, 1986). Most academic scholars were no more interested in psychedelics due to a lack of funding, the complexity

кетаміну пов'язаний, по-перше, з ефектами дисоціації, яка зменшує тривогу за власне тіло через зниження сили ототожнення із ним, та, по-друге, підвищеної пластичності психіки, подібно до псилоцибіну (Abdallah et. al., 2021).

Використання поширених в ПАТ психоактивних речовин в терапевтичному контексті та у відповідних терапевтичних дозах є безпечним (з точки зору можливої токсичності, потенціалу формування залежності тощо), при цьому користь значно перевищує можливі ризики. Результати численних клінічних досліджень показують, що ПАТ з використанням МДМА вже після першої “практичної” сесії має втричі більшу ефективність, ніж у традиційних психотерапевтичних методів лікування ПТСР, і вдвічі більшу ефективність, ніж у традиційних лікарських засобів. При цьому загальна тривалість терапії є меншою (Mitchell et. al., 2021). Клінічні випробування ефективності протоколів ПАТ в терапії інших поширених психічних розладів наразі знаходяться на різних стадіях завершення. Їх ефективність також є високою (Haichin, 2022).

Міжнародний досвід використання ПАТ

Передумови створення ПАТ виникли із відкриттям у 1943 році психоактивних властивостей одного з напівсинтетичних лізергамідів, який швейцарська фармацевтична компанія Сандоз пробувала просувати під назвою Делізид. Через свої унікальні властивості нова речовина швидко набула популярності в психіатричних наукових колах Європи та США і дала поштовх розвитку нейрофармакології та нейропсихофармакології. До кінця 1950-х було синтезовано ще кілька речовин з подібними властивостями, які сукупно були об'єднані в один клас – психоделіки. На початку 1960-х набуло поширення застосування цих речовин в психіатрії для лікування широкого кола психічних розладів. Водночас, підхід до використання цих речовин значно відрізнявся від сучасного, через особливості тогочасного розвитку науки, зокрема – відсутність стандартизації терапевтичних протоколів (Belouin, & Henningfield, 2018).

У 1963 році закінчився термін дії патенту Сандоз на Делізид і компанія втратила комерційний інтерес до цієї речовини. Приблизно в цей же час було введено нові вимоги до контролю за розробленням і впровадженням нових лікарських засобів. У 1970 році в США

of obtaining research permits, and reluctance to argue with current state policy. From the early 1970s to the early 2000s, just rare studies on the use of psychedelics were conducted. These were mainly long-term projects initiated before introduced amendments in public policy, separate laboratory experiments, and single studies on use in clinical practice.

Clinical studies were not permanently discontinued owing to the diligence of individual scientists, whose research findings did not coincide with the government position. The scientists had to seek funds for their independent research projects outside the traditional scientific institutions. Trial permissions were often obtained through a court proceeding (Belouin, & Henningfield, 2018).

In 1986, a non-profit Multidisciplinary Association of Psychedelic Studies (MAPS) was founded in the United States. In 2001, MAPS commenced a long and complex process of investigating the safety and efficacy of MDMA in the treatment of severe PTSD. The first MAPS clinical research project lasted ten years, five of which took time to obtain the necessary approvals from the FDA, the U.S. chief regulator of medicines and therapies. Until 2016, MAPS conducted various studies in several countries as part of the second phase of clinical trials. During this time, the protocol of MDMA-assisted PTSD therapy was substantially refined and improved. In 2016, the third phase of clinical trials started, and in 2017, even before study completion, the American FDA designated MDMA-assisted therapy for PTSD as a “breakthrough therapy” (Food and Drug Administration, 2017). In the USA, this status is given to methods of treating serious disorders or diseases that are more effective than available ones and therefore deserve accelerated implementation. In 2021, MAPS published the final results of the third phase of clinical trials in the journal *Nature Medicine* (Mitchell et al., 2021).

Thanks to the efforts of scientists, clinicians, and other enthusiasts, since the 2000s, similar processes have taken place in clinical studies of other psychoactive substances (psilocybin, DMT, ibogaine, etc.) as auxiliary aids in the psychotherapy of a wide range of mental

та країнах Європи із суспільно-політичних причин було введено жорсткий контроль за обігом наркотичних та психотропних речовин, і впроваджено державну політику “нульової толерантності до наркотиків”. У список заборонених речовин потрапили і психоделіки, хоча наукового обґрунтування заборони не існувало, що навіть було визнано в судовому порядку (Young, 1986). Поступово інтерес більшості академічних науковців до теми психоделіків зник через брак фінансування, труднощі з отриманням дозволів на дослідження та небажання сперечатись із тогочасною державною політикою. З початку 1970-х і до початку 2000-х проводились лише окремі дослідження використання психоделіків. Це були переважно довгострокові проекти, розпочаті ще до змін в державній політиці, окремі лабораторні експерименти та поодинокі дослідження використання в клінічній практиці.

Клінічні дослідження не були остаточно згорнуті лише завдяки старанням окремих вчених, наукові результати яких не збігались з позицією влади. Цим вченим доводилось шукати кошти на свої незалежні дослідницькі проекти поза межами традиційних наукових установ. Дозволи на проведення таких досліджень часто отримувались за рішенням суду (Belouin, & Henningfield, 2018).

У 1986 році у США була заснована некомерційна Мультидисциплінарна асоціація психоделічних студій (MAPS). У 2001 році MAPS розпочала довготривалий і складний процес дослідження безпечності та ефективності застосування MDMA в терапії тяжких форм ПТСР. Перший клінічний дослідницький проект MAPS тривав десять років, п'ять з яких зайняло отримання необхідних дозволів від FDA – основного органа, який регулює використання ліків і методів терапії в США. До 2016 року MAPS проводила в декількох країнах різноманітні дослідження в рамках другої фази клінічних випробувань. За цей час протокол терапії ПТСР з використанням MDMA було значно доопрацьовано та вдосконалено. У 2016 році було розпочато третю фазу клінічних випробувань і вже у 2017, ще до завершення дослідження, американська FDA надала PAT-терапії ПТСР з використанням MDMA статусу “проривного лікувального метода” (Food and Drug Administration, 2017). У США такий статус дається методам лікування серйозних розладів чи хвороб, які є значно

disorders. Such studies mostly demonstrate the high efficacy of PAT.

PAT is now actively studied in the United Kingdom, Israel, Canada, Germany, the Netherlands, Norway, the United States, and other advanced countries. Leading universities establish specific scientific centers for PAT studies. In early 2022, the U.S. FDA approved the clinical use of MDMA-assisted therapy for PTSD under an expanded access program. It is expected that in 2023 this type of therapy will become available to a broad audience in the USA, and little later – in the EU countries. Commercial companies are actively developing their original products based on PAT, and non-profit companies are preparing the infrastructure for its widest possible distribution.

Ukrainian context until February 24, 2022

In Ukraine, implementing some forms of PAT became possible after the entry into force in 2017 of the Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 1422 dated December 29, 2016. The order updated the procedural and legal principles of creating and implementing medical and technological documents for the standardization of medical care in the system of the Ministry of Health of Ukraine. In particular, Ukrainian doctors became empowered to widely use international clinical protocols in their work. It allowed using ketamine, which has long been produced in Ukraine, not only for anesthesia but also for treating depressive disorders.

At the same time, only a few specialists have begun to use ketamine for depression treatment. This is due to the lack of information since Ukraine has no own tradition of using psychoactive substances as augmenting agents in psychotherapy. While in the 1960s, there was a peak of academic interest in studying the psychotherapeutic potential of a wide range of psychedelics in the United States and Europe, the relevant subject was not officially studied in the USSR (Grof, 2006). The only known exceptions are animal studies and preclinical studies in psychiatric hospitals, which were conducted by H. Milstein, L. Spivak, I. Pidevych and H. Stoliarov. But they regarded psychedelics as the substances that induced brief psychotic episodes and used them mainly as a tool for neurobiological research.

ефективнішими за існуючі і тому заслуговують прискореного впровадження. У 2021 році MAPS опублікувала остаточні результати третьої фази клінічних випробувань у журналі Nature Medicine (Mitchell et. al., 2021).

Завдяки зусиллям науковців, клініцистів та інших ентузіастів, починаючи з 2000-х років подібні процеси відбувались в клінічних дослідженнях інших психоактивних речовин (псилоцибіну, ДМТ, ібогаїну і т. д.) як допоміжних засобів у психотерапії широкого спектра психічних розладів. Переважно такі дослідження показують високу ефективність PAT.

Сьогодні метод PAT активно вивчається у Великобританії, Ізраїлі, Канаді, Німеччині, Нідерландах, Норвегії, США та інших передових країнах. Відкриваються спеціальні наукові центри з дослідження PAT в провідних університетах. На початку 2022 року американська FDA дозволила клінічне використання PAT-терапії ПТСР із застосуванням MDMA за програмою розширеного доступу. Очікується, що у 2023 році цей вид терапії стане доступним широкій аудиторії в США і трохи згодом – в країнах ЄС. Комерційні компанії вже активно розробляють власні продукти на основі PAT, а некомерційні – готують інфраструктуру для якомога більш широкого його розповсюдження.

Український контекст у період до 24 лютого 2022

В Україні впровадження окремих форм PAT стало можливим після набуття в 2017 р. чинності Наказу МОЗ України № 1422 від 29 грудня 2016 р. Цим наказом було оновлено організаційно-правові засади створення та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги в системі Міністерства охорони здоров'я України. Зокрема, українські лікарі отримали можливість широко використовувати у своїй роботі міжнародні клінічні протоколи. Це дало змогу застосовувати кетамін, який давно виробляється в Україні, не лише для наркозу, а й для терапії депресивних розладів.

Поряд із цим, застосовувати кетамін в лікуванні депресії почали лише поодинокі фахівці. Це можна пояснити браком інформації, оскільки власної традиції застосування психоактивних речовин як допоміжних в психотерапії в Україні немає. Коли в 1960-х в США та країнах Європи спостерігався пік інтересу

The therapeutic potential of psychedelics was studied casually. In the conclusive part of their monograph, H. Milstein and L. Spivak (1971) said that psychedelics cannot be recommended for implementation in clinical practice, although they have some therapeutic potential. It is also worth mentioning the work of the research group represented by Ye. Krupitskyi and his colleagues, that has studied the potential of PAT with ketamine in treatment of substance use disorders since 1985. In the 1990s, the group published eight articles and conducted joint studies with MAPS (Krupitsky & Grinenko, 1997). However, in the early 2000s, research activity was wrapped up by the repressive state policy of the country where Krupitskyi and his colleagues worked. In any case, even such individual groups functioned outside Ukraine.

At the present historical stage, only some interested researchers, such as L. Zhyvotovska et al. (2019), resorted to studying PAT. The use of psychoactive substances for therapeutic purposes was covered mostly in translations of foreign popular science publications and occasionally in the online media. More comprehensive work on preparing a theoretical scientific basis and strengthening the human capacity for the further development of PAT in Ukraine was commenced on June 10, 2021, at the roundtable "Prospects for the implementation of PAT psychotherapy in Ukraine". It was held at Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine in Kyiv (M. Yarmachenko ISPP of NAES of Ukraine, 2021) under the support of the interdisciplinary research group - the Boston Psychedelic Research Group. As of February 24, 2022, the initiative group of regular participants discussing the prospects for PAT implementation in Ukraine consisted of 64 persons. The group involved researchers, university staff, and stakeholders interested in promoting the method, including veterans of the Russia-Ukraine war. It came into contact with the U.S. veteran community applying PAT. Five psychotherapists from Kyiv, Lviv, and Kharkiv were qualified and gained MAPS scholarships for training, which was to begin in March 2022. The founding documents of the first Ukrainian association established for the method

науковців до вивчення психотерапевтичного потенціалу широкого спектра психоделіків, в СРСР ця тема офіційно не вивчалась (Grof, 2006). Чи не єдиним відомим винятком є лабораторні дослідження на тваринах і доклінічні дослідження в психіатричних лікарнях, які проводили Г. Мільштейн, Л. Співак, І. Підевич та Г. Столяров. Але вони розуміли психоделіки як речовини, що спричиняють тимчасовий психоз, і застосовували їх переважно як допоміжну речовину для нейробіологічних досліджень. Терапевтичний потенціал психоделіків досліджувався поверхнево. В завершальній частині своєї монографії Г. Мільштейн та Л. Співак (1971) зробили висновок, що психоделіки не можуть бути рекомендовані для впровадження в клінічну практику, хоча і мають певний терапевтичний потенціал. Варто згадати також роботу дослідницької групи Є. Крупіцького та його колег, яка з 1985 року вивчала потенціал застосування PAT із використанням кетаміну в терапії залежностей. У 1990-х групою було опубліковано вісім статей, проводились спільні дослідження з MAPS (Krupitsky & Grinenko, 1997). Однак, на початку 2000-х дослідження були згорнуті через репресивну державну політику країни, в якій працювали Крупіцький та його колеги. У будь-якому разі, навіть ці окремі групи діяли за межами України.

На сучасному історичному етапі до вивчення PAT звертались лише окремі зацікавлені дослідники, наприклад, Л. Животовська та ін. (2019). Тема використання психоактивних речовин з терапевтичною метою висвітлювалась в основному в перекладах зарубіжних науково-популярних видань та, час від часу, в інтернет-медіа. Більш системна робота з підготовки теоретичного наукового підґрунтя та розвитку кадрового потенціалу для подальшого розвитку PAT в Україні була започаткована 10 червня 2021 року на засіданні круглого столу "Перспективи впровадження психотерапії за методом PAT в Україні", який за підтримки міждисциплінарної дослідницької групи Boston Psychedelic Research Group було проведено в Інституті спеціальної педагогіки і психології імені М. Ярмаченка НАПН України в м. Києві (ІСПП імені М. Ярмаченка НАПН України, 2021). Станом на 24 лютого 2022 ініціативна група регулярних учасників обговорень перспектив впровадження PAT в Україні налічувала 64 особи. До групи, зокрема, увійшли дослідники, викладачі університетів,

Justification of the possibility of using psychopharmacotherapy to overcome the negative impact of the Russian war on the population's mental health

development – UPRA (Ukrainian Psychedelic Research Association) – were prepared.

The first planned projects of the association comprised:

- holding a regular popular science workshop on PAT with representatives of the veteran community;
- holding a regular scientific and methodological seminar for specialists in cooperation with MAPS;
- translation of professional literature;
- preparation for the organization of clinical trials in Ukraine;
- organization of working groups for the development of relevant legislative amendments.

The association's key goal was to create conditions for PAT implementation in Ukraine. The most important of these conditions was the formulation of proposals for appropriate amendments to legislation. First of all, it refers to:

- amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 6, 2000, No. 770 "On Approval of the List of Narcotic Drugs, Psychotropic Substances and Precursors", which currently prohibits the use of psychedelics in scientific research and clinical practice;
- amendments to the Order of the Ministry of Health of Ukraine dated April 15, 2008, No. 199 "On Approval of the Procedure for the Application of Psychological and Psychotherapeutic Influence Methods", which does not consider the possibility of using such combined therapeutic methods as PAT;
- the development of legal and organizational principles of using PAT to ensure the mental health care of citizens; inclusion of the developed provisions in the new version of the Law of Ukraine "On Mental Health" and other laws and by-laws.

UPRA will have to reorient its priorities due to the military aggression of the Russian Federation. Like other organizations working in the mental health sector, it will have to meet the challenges that the mental health crisis will pose to Ukrainian society soon.

Discussion

As noted above, the war will have serious effects on the mental health of most Ukrainians. They will be observed in all segments of the population,

зацікавлені в поширенні методу стейкхолдери, в тому числі ветерани війни з рф. Було встановлено контакт з американською спільнотою ветеранів, що застосовують PAT. П'ять психотерапевтів з Києва, Львова та Харкова пройшли відбір та отримали від MAPS стипендії на навчання, яке мало розпочатись у березні 2022. Було підготовлено установчі документи першої української асоціації, створеної для розвитку методу – UPRA (Ukrainian Psychedelic Research Association).

Перші заплановані проекти асоціації включали:

- проведення регулярного науково-популярного семінару з PAT з представниками ветеранської спільноти;
- проведення регулярного науково-методологічного семінару для фахівців у співпраці з MAPS;
- переклад фахової літератури;
- підготовку до організації клінічних випробувань в Україні;
- організацію робочих груп з розроблення відповідних змін до законодавства.

Ключовою метою асоціації було створення умов для впровадження PAT в Україні. Найважливішою з цих умов було розроблення пропозицій щодо відповідних змін до законодавства. Насамперед йдеться про:

- зміни до Постанови Кабінету міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 "Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів", яка в теперішній редакції забороняє використання психоделіків в наукових дослідженнях та клінічній практиці;
- зміни до Наказу МОЗ України від 15.04.2008 № 199 "Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу", в якому не враховано можливість використання таких комбінованих терапевтичних методів, як PAT;
- розроблення правових та організаційних засад використання PAT для забезпечення охорони психічного здоров'я громадян; включення розроблених положень до нової редакції Закону України "Про охорону психічного здоров'я" та інших законів і підзаконних актів.

Очевидно, що через військову агресію рф UPRA доведеться переорієнтувати свої пріоритети. Як і іншим організаціям, що працюють у сфері охорони психічного здоров'я, їй доведеться відповідати на виклики, які найближчим

especially – combatants; people who were in occupation zones; refugees; internally displaced persons; children. It is worthwhile to expect a sharp increase in the cases of PTSD, anxiety and depressive disorders. For example, recent studies have found that 37.3% of internally displaced persons and refugees from Donbas have PTSD triggered by the Russian war against Ukraine (Fel et al., 2022). According to studies, 20.0-60.0% of people with such disorders will have them in a complicated form that is difficult to treat or resistant to treatment with available methods (Howes et al., 2022). A rapid increase in demand for psychotherapeutic services and medicines is anticipated, that will aggravate the current crisis in the mental health care system. Without due attention, it can lead to adverse social consequences – from reduced workplace productivity to excessive mortality, in particular, due to suicide. It is worth mentioning that without due attention, the trauma of war will negatively affect the formation of the personality of the next generations of Ukrainians.

Taking into account the above, the following recommendations are proposed in response to the acute public need.

1. First of all, to recommence research studies and implementation of PAT at legislative level. Thus, the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 6, 2000, No. 770 should be amended as follows:

a) remove MDMA, DMT, psilocybin, and psilocin from Table 1, List 2;

b) include MDMA, DMT, psilocybin, psilocin, and ibogaine in Table 2, List 2.

2. To create a PAT expanded access program under the recently adopted Law “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Regulating the Provision of Compassionate Medicines to Patients” and to engage interested individuals and legal entities in its implementation.

3. To establish an interdisciplinary working group on the formulation of legal and organizational principles of PAT use to ensure the mental health care of citizens.

4. To consider the provisions developed by the working group when formulating the draft Law of Ukraine “On Mental Health Care” in accordance with the Order of the Cabinet of Ministers

часом перед українським суспільством поставити криза у сфері психічного здоров'я.

Дискусія

Як зазначалось вище, війна матиме серйозні наслідки для психічного здоров'я більшості українців. Такі наслідки матимуть усі верстви населення, особливо – учасники бойових дій; люди, які перебували в зонах окупації; біженці; внутрішньо переміщені особи; діти. Варто очікувати різкого зростання кількості випадків ПТСР, тривожних та депресивних розладів. Наприклад, недавні дослідження виявили, що внаслідок війни рф проти України на Донбасі у 37.3% внутрішньо переміщених осіб та біженців розвився ПТСР (Fel et al., 2022). За даними досліджень, 20.0-60.0% людей з такими розладами матиме їх в ускладненій формі, що важко піддаватиметься або взагалі не піддаватиметься терапії існуючими методами (Howes et al., 2022). Слід очікувати стрімкого зростання попиту на психотерапевтичні послуги та ліки, яке поглибить наявну зараз кризу в системі охорони психічного здоров'я. Без належної уваги це може призвести до негативних соціальних наслідків – від зниження продуктивності на робочих місцях до збільшення смертності серед населення, зокрема, через самогубства. Також, варто очікувати, що без належної уваги травма війни негативно впливатиме на формування особистості наступних поколінь українців.

Враховуючи вищезазначене, у відповідь на гостру суспільну потребу, запропоновано наступні рекомендації.

1. У першу чергу, розблокувати дослідження та впровадження ПАТ на рівні законодавства. Для цього слід внести зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770:

а) вилучити з Таблиці 1, Списку 2 МДМА, ДМТ, псилоцибін, псилоцин;

б) включити до Таблиці 2, Списку 2 МДМА, ДМТ, псилоцибін, псилоцин, ібогаїн.

2. Створити програму розширеного доступу пацієнтів до ПАТ згідно нещодавно прийнятого Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання надання пацієнтам лікарських засобів зі співчуття” та залучити до її реалізації зацікавлених фізичних та юридичних осіб.

3. Створити міжвідомчу робочу групу з розроблення правових та організаційних засад

of Ukraine dated October 6, 2021, No. 1215-p "On approval of the 2021-2023 action plan for the implementation of the Concept of Mental Health Development in Ukraine for the period up to 2030".

Taking the above steps will create conditions for more effective overcoming the negative impact of the Russian war on the mental health of Ukrainians. It will also give rise to science in Ukraine, deepen international cooperation and allow Ukraine to become a European center for PAT studies and application, given the relevant accumulated experience.

Conclusions

Therefore, the analysis of recent scientific contributions shows that as a result of the war unleashed by Russia against Ukraine, the aggravation of mental health problems in the population is forthcoming. In particular, about 2.5 million Ukrainians are likely to suffer from treatment-resistant PTSD or other similar disorders. The first-choice methods, such as TF-CPT or cognitive processing therapy, will be ineffective. At the same time, studies demonstrate the high efficiency of using an innovative combined psychopharmacotherapeutic method – PAT – in similar cases. The amendments to the current legislation recommended by the author will allow conducting studies and further implementation of the method in Ukraine. Thus, it will contribute to overcoming the negative impact of the Russian war on the mental health of the population more effectively.

References

- Abdallah, C. G., Ahn, K. H., Averill, L. A., Nemati, S., Averill, C. L., Fouda, S., ... & Driesen, N. R. (2021). A robust and reproducible connectome fingerprint of ketamine is highly associated with the connectomic signature of antidepressants. *Neuropsychopharmacology*, 46(2), 478-485. DOI: 10.1038/s41386-020-00864-9
- American Psychological Association. (2017). Clinical practice guideline for the treatment of posttraumatic stress disorder (PTSD). Washington, DC APA, Guidel. Dev. Panel Treat. Posttraumatic Stress Disorder. Adults, 139. Retrieved from: <https://www.apa.org/ptsd-guideline>
- Attanayake, V., McKay, R., Joffres, M., Singh, S., Burkle Jr, F., & Mills, E. (2009). Prevalence

використання ПАТ для забезпечення охорони психічного здоров'я громадян.

4. Врахувати розроблені робочою групою положення при підготовці проекту Закону України "Про охорону психічного здоров'я" згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1215-р "Про затвердження плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року".

Здійснення цих кроків створить умови для більш ефективного подолання негативного впливу російської війни на психічне здоров'я українців. Також це дасть поштовх до розвитку науки в Україні, поглибить міжнародну співпрацю та дозволить Україні за рахунок накопиченого досвіду застосування ПАТ стати європейським центром з дослідження та застосування ПАТ.

Висновки

Таким чином, аналізування останніх наукових праць свідчить, що внаслідок розв'язаної росією війни проти України варто очікувати загострення проблем психічного здоров'я населення. Зокрема, близько 2.5 млн українців, вірогідно, матимуть резистентний до лікування ПТСР чи інший подібний розлад. Методи першого вибору, такі як ТФ-КПТ чи когнітивно-процесуальна терапія, в такому випадку будуть малоефективними. У цей же час дослідження показують високу ефективність використання в подібних випадках інноваційного комбінованого психофармакотерапевтичного методу – ПАТ. Рекомендовані нами зміни до чинного законодавства дозволять забезпечити проведення досліджень та подальше впровадження цього методу в Україні. У свою чергу, це дозволить ефективніше долати негативний вплив російської війни на психічне здоров'я населення.

Список використаних джерел

- Abdallah, C. G., Ahn, K. H., Averill, L. A., Nemati, S., Averill, C. L., Fouda, S., ... & Driesen, N. R. (2021). A robust and reproducible connectome fingerprint of ketamine is highly associated with the connectomic signature of antidepressants. *Neuropsychopharmacology*, 46(2), 478-485. DOI: 10.1038/s41386-020-00864-9
- American Psychological Association. (2017). Clinical practice guideline for the treatment of posttraumatic stress disorder (PTSD).

- of mental disorders among children exposed to war: a systematic review of 7.920 children. *Medicine Conflict and Survival*, 25(1), 4-19. <https://doi.org/10.1080/13623690802568913>
- Barrett, F. S., Doss, M. K., Sepeda, N. D., Pekar, J. J., & Griffiths, R. R. (2020). Emotions and brain function are altered up to one month after a single high dose of psilocybin. *Scientific Reports*, 10(1), 1-14. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-59282-y>
- Belouin, S. J., & Henningfield, J. E. (2018). Psychedelics: Where we are now, why we got here, what we must do. *Neuropharmacology*, 142, 7-19. <https://doi.org/10.1016/j.neuropharm.2018.02.018>
- Bird, C. I., Modlin, N. L., & Rucker, J. J. (2021). Psilocybin and MDMA for the treatment of trauma-related psychopathology. *International Review of Psychiatry*, 33(3), 229-249. <https://doi.org/10.1080/09540261.2021.1919062>
- Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC international health and human rights*, 15(1), 1-41. <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>
- Feduccia, A. A., & Mithoefer, M. C. (2018). MDMA-assisted psychotherapy for PTSD: are memory reconsolidation and fear extinction underlying mechanisms? *Progress in neuro-psychopharmacology and biological psychiatry*, 84, 221-228. <https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2018.03.003>
- Food and Drug Administration. (2017). Grant-Breakthrough Therapy Designation. Retrieved from: https://maps.org/wp-content/uploads/2017/08/2017.08.15-IND063384Grant-BreakthroughTherapyDesignation1_Redacted.pdf
- Gostin, L. O., & Rubenstein, L. S. (2022). Attacks on Health Care in the War in Ukraine: International Law and the Need for Accountability. *JAMA*, 327(16), 1541-1542. <https://doi.org/10.1001/jama.2022.6045>
- Grof, S. (2006). When the impossible happens: Adventures in non-ordinary realities. Sounds True.
- Haichin, M. (2022). Psychedelics Drug Development Tracker. Retrieved May 1, 2022, from: <https://psilocybinalpha.com/data/psychedelic-drug-development-tracker>
- Howes, O. D., Thase, M. E., & Pillinger, T. (2022). Treatment resistance in psychiatry: state of the art and new directions. *Molecular Psychiatry*, 27, 58-72.
- Zhyvotovska, L. V., Boiko, D. I., Sokil, A. A., Pohorilko, O. V., & Voloshyn, V. A. (2019). Suchasni pidkhody do farmakoterapii posttravmatychnoho stresovoho rozladu. [Modern approaches to pharmacotherapy of post-traumatic stress disorder]. *Visnyk problem biolohii i medytsyny*, 2(2), 38-44. [in Ukrainian].
- Koek, R. J., Schwartz, H. N., Scully, S., Langevin, J.-P., Spangler, S., Korotinsky, A., ... Leuchter, A. (2016). Washington, DC APA, Guidel. *Dev. Panel Treat. Post-traumatic Stress Disord. Adults*, 139. Retrieved from: <https://www.apa.org/ptsd-guideline>
- Attanayake, V., McKay, R., Joffres, M., Singh, S., Burkle Jr, F., & Mills, E. (2009). Prevalence of mental disorders among children exposed to war: a systematic review of 7.920 children. *Medicine Conflict and Survival*, 25(1), 4-19. <https://doi.org/10.1080/13623690802568913>
- Barrett, F. S., Doss, M. K., Sepeda, N. D., Pekar, J. J., & Griffiths, R. R. (2020). Emotions and brain function are altered up to one month after a single high dose of psilocybin. *Scientific Reports*, 10(1), 1-14. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-59282-y>
- Belouin, S. J., & Henningfield, J. E. (2018). Psychedelics: Where we are now, why we got here, what we must do. *Neuropharmacology*, 142, 7-19. <https://doi.org/10.1016/j.neuropharm.2018.02.018>
- Bird, C. I., Modlin, N. L., & Rucker, J. J. (2021). Psilocybin and MDMA for the treatment of trauma-related psychopathology. *International Review of Psychiatry*, 33(3), 229-249. <https://doi.org/10.1080/09540261.2021.1919062>
- Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC international health and human rights*, 15(1), 1-41. <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>
- Feduccia, A. A., & Mithoefer, M. C. (2018). MDMA-assisted psychotherapy for PTSD: are memory reconsolidation and fear extinction underlying mechanisms? *Progress in neuro-psychopharmacology and biological psychiatry*, 84, 221-228. <https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2018.03.003>
- Food and Drug Administration. (2017). Grant-Breakthrough Therapy Designation. Retrieved from: https://maps.org/wp-content/uploads/2017/08/2017.08.15-IND063384Grant-BreakthroughTherapyDesignation1_Redacted.pdf
- Gostin, L. O., & Rubenstein, L. S. (2022). Attacks on Health Care in the War in Ukraine: International Law and the Need for Accountability. *JAMA*, 327(16), 1541-1542. <https://doi.org/10.1001/jama.2022.6045>
- Grof, S. (2006). When the impossible happens: Adventures in non-ordinary realities. Sounds True.
- Haichin, M. (2022). Psychedelics Drug Development Tracker. Retrieved May 1, 2022, from: <https://psilocybinalpha.com/data/psychedelic-drug-development-tracker>
- Howes, O. D., Thase, M. E., & Pillinger, T. (2022). Treatment resistance in psychiatry: state of the art and new directions. *Molecular Psychiatry*, 27, 58-72.
- Животовська, Л. В., Бойко, Д. І., Сокіл, А. А., Погорілко, О. В., & Волошин, В. А. (2019). Сучасні підходи до фармакоterapiї посттравматичного

- Treatment-refractory posttraumatic stress disorder (TRPTSD): a review and framework for the future. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 70, 170-218. <https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2016.01.01>
- Krupitsky, E. M., & Grinenko, A. Y. (1997). Ketamine psychedelic therapy (KPT): a review of the results of ten years of research. *Journal of psychoactive drugs*, 29(2), 165-183. <https://doi.org/10.1080/02791072.1997.10400185>
- Merz, J., Schwarzer, G., & Gerger, H. (2019). Comparative efficacy and acceptability of pharmacological, psychotherapeutic, and combination treatments in adults with posttraumatic stress disorder: a network meta-analysis. *JAMA psychiatry*, 76(9), 904-913. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2019.0951>
- Milshtejn, G. I., & Spivak, L. I. (1971). Psihotomimetiki. *Medicina*. [Psychotomimetics. Medicine]. Leningrad. Otd-nie. [in Russian].
- Mitchell, J. M., Bogenschutz, M., Lilienstein, A., Harrison, C., Kleiman, S., Parker-Guilbert, K., ... & Doblin, R. (2021). MDMA-assisted therapy for severe PTSD: a randomized, double-blind, placebo-controlled phase 3 study. *Nature Medicine*, 27(6), 1025-1033. <https://doi.org/10.1038/s41591-021-01336-3>
- Murthy, R. S., & Lakshminarayana, R. (2006). Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World psychiatry*, 5(1), 25.
- Thase, M., & Connolly, K. R. (2019). Ketamine and esketamine for treating unipolar depression in adults: administration, efficacy, and adverse effects. Retrieved from: <https://www.uptodate.com/contents/ketamine-and-esketamine-for-treating-unipolar-depression-in-adults-administration-efficacy-and-adverse-effects>
- Young, F. L. (1986). Opinion and Recommended Ruling, Findings of Fact, Conclusions of Law and Decision of Administrative Law Judge. *Submitted in the Matter of MDMA Scheduling, Docket No. 84-88*, May 22.
- стрессового розладу. *Вісник проблем біології і медицини*, 2(2), 38-44.
- Koek, R. J., Schwartz, H. N., Scully, S., Langevin, J.-P., Spangler, S., Korotinsky, A., ... Leuchter, A. (2016). Treatment-refractory posttraumatic stress disorder (TRPTSD): a review and framework for the future. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 70, 170-218. <https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2016.01.01>
- Krupitsky, E. M., & Grinenko, A. Y. (1997). Ketamine psychedelic therapy (KPT): a review of the results of ten years of research. *Journal of psychoactive drugs*, 29(2), 165-183. <https://doi.org/10.1080/02791072.1997.10400185>
- Merz, J., Schwarzer, G., & Gerger, H. (2019). Comparative efficacy and acceptability of pharmacological, psychotherapeutic, and combination treatments in adults with posttraumatic stress disorder: a network meta-analysis. *JAMA psychiatry*, 76(9), 904-913. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2019.0951>
- Мильштейн, Г. И., & Спивак, Л. И. (1971). Психотомиметики. *Медицина*. Ленингр. Озд-ние.
- Mitchell, J. M., Bogenschutz, M., Lilienstein, A., Harrison, C., Kleiman, S., Parker-Guilbert, K., ... & Doblin, R. (2021). MDMA-assisted therapy for severe PTSD: a randomized, double-blind, placebo-controlled phase 3 study. *Nature Medicine*, 27(6), 1025-1033. <https://doi.org/10.1038/s41591-021-01336-3>
- Murthy, R. S., & Lakshminarayana, R. (2006). Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World psychiatry*, 5(1), 25.
- Thase, M., & Connolly, K. R. (2019). Ketamine and esketamine for treating unipolar depression in adults: administration, efficacy, and adverse effects. Retrieved from: <https://www.uptodate.com/contents/ketamine-and-esketamine-for-treating-unipolar-depression-in-adults-administration-efficacy-and-adverse-effects>
- Young, F. L. (1986). Opinion and Recommended Ruling, Findings of Fact, Conclusions of Law and Decision of Administrative Law Judge. *Submitted in the Matter of MDMA Scheduling, Docket No. 84-88*, May 22.

DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-9

Link article (Style APA): Tymofiєva M. P., Marchuk I. V., & Marchuk O. T. (2022). Spiritual and personal orientation of nurses' practice in dealing with palliative patients. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 118–130. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-9

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Tymofiєva M. P., Marchuk I. V., Marchuk O. T. Spiritual and personal orientation of nurses' practice in dealing with palliative patients. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2022, 7, 118–130. DOI: 10.32999/2663-970X/2022-7-9

UDC 364.4-053.9:614.253.52

Spiritual and personal orientation of nurses' practice in dealing with palliative patients

Духовно-особистiсна орієнтація практичної діяльності сестер медичних у роботі з паліативними пацієнтами

Received: April 12, 2022

Accepted: June 17, 2022

Тимofiєва Марына Пылыпiвна

PhD in Psychology, Associate Professor,
Department of Psychology and Philosophy,
Bukovinian State Medical University, Ukraine
timofieva.marina@bsmu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3444-5182>

Marchuk Iryna Vasylivna

Postgraduate Student,
Department of Nursing Care and Higher
Nursing Education,
Bukovinian State Medical University, Ukraine
irynamarchuk@bsmu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6948-8505>

Marchuk Oleksandr Tanasiiovych

PhD in Philosophy, Senior Research Scientist,
Department of Philosophy and Cultural
Studies,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University, Ukraine
o.marchuk@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9759-3540>

Тимофієва Марина Пилипівна

кандидат психологічних наук, доцент,
кафедра психології та філософії,
Буковинський державний медичний
університет, Україна
timofieva.marina@bsmu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3444-5182>

Марчук Ірина Василівна

аспірант,
кафедра догляду за хворими та вищої
медсестринської освіти,
Буковинський державний медичний
університет, Україна
irynamarchuk@bsmu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6948-8505>

Марчук Олександр Танасійович

кандидат філософських наук, старший
науковий співробітник,
кафедра філософії та культурології,
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича,
Україна
o.marchuk@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9759-3540>

Abstract

The nursing staff holds pride of place in medical communities amidst the modern dimension of the world's requirements for this profession. In addition to basic professional qualities and competencies, a nurse must have significant spiritual values because it influences the patient's life and health and the treatment of his soul as an essential component of personality, most importantly not only at the final stages of life caused by disease progression but also in remission. **The purpose of the study** is to elucidate research findings to determine the motivation for the spiritual development of personality and spiritual values of a palliative care nurse. **Methods.** To achieve the purpose, theoretical research methods were used: analysis, synthesis, and generalization. Solving research problems involved the methodology for diagnosing thinking direction and predominant personal motives "Bookshelf" (Pomytkin, 2013). The methodology covers the basic qualities of a nurse's spiritual development, as follows: physiological needs, security and confidence, love for neighbor, appreciation and respect, self-actualization, spiritual self-improvement, service, wisdom, righteousness, and holiness. Nurses working in different fields of medical care, including palliative and hospice, participated in the study. **Results.** It was found that the vast majority of respondents believe that the main directions of their thinking and ideas about personal development are determined by the level of physiological needs, a sense of security and confidence, love, appreciation, and respect. At the same time, holiness, righteousness and wisdom are insignificant to most respondents. According to the questionnaire, we **concluded** that nurses need in-depth work to actualize their spiritual development to fully cooperate with palliative patients and create the most favorable environment for their stay in a health care facility, hospice, or home.

Keywords: palliative care, patient, spirituality, personality, nurse spiritual development.

Introduction

The activity of a palliative care nurse influences not only the performance of her official duties but also the quality and duration of a patient's recovery process. The nursing staff dealing with palliative patients, who need a spiritual attitude during their stay in a health care facility at the close of their earthly days, holds a pride of place.

Despite the available and growing number of relevant studies, the issue of developing the spiritual values of a palliative care

Анотація

Середній медичний персонал у сучасному вимірі світових вимог до цієї професії посідає чільне місце у медичних спільнотах. Окрім базових професійних якостей, компетентнісних характеристик, сестра медична повинна володіти важливими духовними цінностями, адже від цього залежить не тільки життя та здоров'я пацієнта, але й лікування його душі як важливої компоненти особистості та щонайважливіше не тільки на завершальній стадії життя у зв'язку з прогресуванням хвороби, але й при певній ремісії. **Мета дослідження** – висвітлення результатів дослідження щодо визначення мотивації духовного розвитку особистості та духовних цінностей сестри медичної в сфері паліативної допомоги. **Методи.** Для реалізації зазначеної мети були використані теоретичні методи дослідження: аналізування, синтезування та узагальнення. Розв'язування дослідницьких завдань передбачало використання методики діагностики спрямованості мислення та провідних особистісних мотивів "Книжкова полиця" (Помиткін, 2013). Методика містить у собі основні якості духовного розвитку особистості сестри медичної, до яких належать: фізіологічні потреби, безпека та впевненість, почуття любові до ближнього, оцінка та повага, самоактуалізація, духовне самовдосконалення, служіння, мудрість, праведність та святість. У дослідженні брали участь сестри медичні різноманітних галузей надання медичної допомоги, у тому числі паліативної та хоспісної. **Результати.** Встановлено, що переважаюча більшість респондентів вважають, що для них основними спрямуваннями свого мислення та уявлення про розвиток їх особистості, визначаються рівнем фізіологічних потреб, відчуттям безпеки та впевненості, почуттям любові, оцінки та поваги. При цьому, святість, праведність та мудрість для більшості опитаних посідають менш чільні місця. Згідно з проведеним опитуванням ми зробили **висновок**, що сестри медичні потребують поглибленої роботи щодо актуалізації духовного розвитку їх особистості з метою повноцінної співпраці з важкохворими паліативними пацієнтами, створення найбільш сприятливого середовища їх перебування у закладі охорони здоров'я, хоспісах чи у домашніх умовах.

Ключові слова: паліативна допомога, пацієнт, духовність, особистість, духовний розвиток сестри медичної.

Вступ

Від діяльності сестри медичної, в паліативній сфері, залежить не тільки виконання

nurse remains pending. The professional activity of a palliative care nurse is based on a unique synthesis of knowledge that has been accumulated over the ages by different scientists and researchers: philosophers, theologians, educators, psychologists, and doctors. By relying on the statements of world-class scientists, the harmonious development of any personality should include the processes of one's formation at the mental, emotional, and physical levels.

The modern domestic psychologist O. Kolisnyk (2017) distinguished and analyzed the main (predominant) degrees of spiritual development and hence proposed a post-classical (holistic, dialectical, comparative, and dynamic) concept of the spiritual self-development of personality. The generalization of the results of the analysis of O. Kolisnyk's publications indicates that psychological mechanisms of self-development are the means of personal spiritual growth (Kolisnyk, 2017).

In particular, in the Eastern Christian patristic tradition of understanding spirituality, the practice of spiritual life, the process of the spiritual formation of a person provides for the possibility of achieving perfection, integrity, and healing (τέλος, ὄλος, σῶς, σάος) as a result of unity with God, that is, holiness. "Holiness is an essential prerequisite for spiritual health and thus an integral, fundamental component of the soteriological goal of humanity" (Marchuk, 2017). Perfection-holiness, as both a norm and the pinnacle of personal spiritual development, is a Divine property ("Be holy because I, the Lord your God, am holy!" (Lev. 19.2; 1 Peter 1: 15-16) which is intended for anyone who seeks to be happy, prudent, wise, and full of love as a set of all virtues and to grasp the true meaning of own existence (Marchuk, 2021).

As you can see, spiritual perfection in many thought systems appears as the pinnacle of personal development and formation, the possibility for grasping spiritual health. Keeping the above in mind, every health worker must be aware of the importance of spiritual development in line with practical skills and abilities in the context of his/her professional activities.

The natural essence of any human being is individual, multidimensional, and reflects a particular life, professional, and personal

офіційної нормативної бази своїх посадових обов'язків, але і якість та тривалість процесу одужання пацієнта. Важливе місце займає середній медичний персонал у веденні паліативних пацієнтів, які потребують духовного ставлення під час перебування у закладі охорони здоров'я наприкінці свого земного життя.

Незважаючи на вже існуючу і зростаючу кількість досліджень в цій сфері, залишається питання розвитку духовних цінностей сестри медичної в сфері паліативної допомоги. Основа професійної діяльності сестри медичної паліативної допомоги – унікальний синтез знань, які накопичувалися впродовж багатьох віків різноманітними вченими та дослідниками: філософами, богословами, педагогами, психологами та лікарями. Виходячи з тверджень науковців світового рівня визнання, гармонійний розвиток будь-якої особистості повинен включати процеси її становлення на розумовому, емоційному та фізичному рівнях.

Сучасний вітчизняний психолог О. Колісник (2017) виокремив та проаналізував основні (провідні) ступені розвитку духовності, запропонував постнекласичну (холістичну, діалектичну, компаративістичну й динамічну) концепцію духовного саморозвитку особистості. Узагальнення результатів аналізу публікацій О. Колісника свідчить про те, що засобами просування особистості по ступенях духовності є психологічні механізми саморозвитку (Колісник, 2017).

Зокрема у східнохристиянській патристичній традиції розуміння духовності, практики духовного життя, сам процес духовне становлення людини, передбачає можливість досягнення довершеності, цілісності, зціленості (τέλος, ὄλος, σῶς, σάος), як результат єдності з Богом, тобто святості. "Святість постає необхідною умовою духовного здоров'я, а від так і невід'ємною, фундаментальною складовою сoteriологічної мети всього людства" (Марчук, 2017). Досконалість-святість, як норма та водночас вершина духовного розвитку особистості, є Божественною властивістю ("Будьте святі, – Я-бо святий!" (Лев. 19,2; 1 Петра 1,15-16)), яку покликаний набути кожен, хто прагне бути щасливим, розсудливим, мудрим,

position. Spirituality manifests itself in different ways. Among the components of spiritual potential, world scientists name heroism, self-sacrifice, protection of people and nature, the acquisition of conscious knowledge and its dissemination, and self-improvement. It is worth mentioning the critically important components of the spirituality of a palliative care nurse: humanity, benevolence, mercy, sensitivity, morality, nobility, respect for patients and their loved ones, and responsibility.

A spiritual person is guided not by ordinary instincts but by the highest moral values and cares not only for himself but also for others while understanding the unity of all living beings and his role in performing various tasks of humanity. High-quality palliative care requires an "impeccable" assessment of the patient's psychological, social, and spiritual needs (Batstone, 2020).

There are two dimensions of the specification of human spirituality – substantial and functional. There are higher spiritual values and ideals, which include aesthetic and humanistic ones, processes of self-improvement, self-realization, and cognition. From the functional point of view, spirituality is governed by the degree of self-organization, i.e., consciousness, self-awareness, and will. It is the mental strength of a person which further sets personal stability and professional activity, steadfastness, determination in making certain crucial and urgent decisions, which may influence the lives of others, and commitment to a vocation and a life position.

Each individual attribute should be assessed within three dimensions: social-psychological-individual (communication level, peculiarities of character, experience, intellectual development); activity: it consists of motivation, obtaining information, cognitive processes, goal setting, performance, and emotional characteristics; genetic, that is, the age dimension: the time level of the formation of dispositions and the implementation of all abilities.

When working with patients, a nurse should bear in mind many social, physiological, and physical factors – social status, religious orientation, a level of education, physical activity, and awareness of the patient's health and disease. In addition, it is necessary to skillfully assess

сповненим любові, як сукупності усіх чеснот, загалом, досягнути істинний зміст свого буття (Marchuk, 2021).

Як бачимо, духовна довершеність у багатьох системах мислення представляється як вершина розвитку та становлення особистості, можливість досягнення духовного здоров'я. Зважаючи на це, кожен медичний працівник у ході своєї професійної діяльності має усвідомлювати важливість духовного розвитку поряд з практичними вміннями та навичками.

Природна сутність будь-якої людини індивідуальна, багатовимірна та відображає певну життєву, професійну її позицію. Духовність проявляється у кожного по різному. Складовими духовного потенціалу світові вчені зазначають героїзм, самопожертвування, захист людей та природи, досягнення особистістю певних свідомих знань, їх розширення, самовдосконалення. Варто відзначити надзвичайно важливі компоненти духовності сестри медичної з паліативної допомоги: людяність, доброзичливість, милосердя, чуйність, моральність, шляхетність, повагу до пацієнтів та їх близьких, відповідальність.

Духовно розвинена людина керується не звичайними природними інстинктами, а найвищими моральними цінностями, піклується не тільки про себе, але і про інших, розуміючи при цьому єдність всіх живих істот та власну роль у виконанні різноманітних завдань людства. Якісна паліативна допомога вимагає "бездоганної" оцінки психологічних, соціальних і духовних потреб пацієнта (Batstone, 2020).

Є два виміри конкретизації духовності людини – змістовий та функціональний. Вищі духовні цінності, ідеали, до яких відносяться естетичні, гуманістичні, процеси самовдосконалення, самореалізації, пізнання. З функціональної точки зору, духовність визначається ступенем самоорганізації, а саме свідомістю, самосвідомістю, волею. Це сила духу людини, яка визначає у подальшому стійкість у житті та професійній діяльності, непохитність, рішучість у прийнятті певних важливих, термінових рішень, від яких може залежати життя інших людей, відданість покликанню та життєвій позиції.

the possibilities of cooperation between the health care worker, the patient, and his/her relatives, the perception or non-perception of the diagnosis, which is extremely important if there are severe incurable diseases. Patients and their carers consider health workers as those who provide spiritual support (Miller, 2021).

A palliative care nurse should realize the meaning of what is said to the patient and for what reason, and be aware of his/her reaction in advance because persons of different ages, education, and emotional state react differently to the same information that must be taken into account by the nurse when communicating with patients. It is essential to clearly and prudently inform about the required diagnostic procedures and treatment methods in a particular case, reassure and encourage the relatives as may be necessary to achieve maximum cooperation with them. Spiritual care is compassion and empathy during increased stress, suffering, and anxiety while nursing (Roman, 2020). The nurse's high professional and spiritual development is evidenced by benevolence, restraint under all circumstances, listening skills, and the ability to sympathize, not be indifferent.

Thus, the basic personal qualities of a palliative care nurse comprise the following: aesthetic (modesty, neatness, simplicity, ability to create a cozy atmosphere), moral (restraint, patience, courtesy, friendliness, honesty, tenderness, affection, compassion, and dignity), and intellectual (professional erudition, observation, logical thinking).

Hypothesis. The authors suggest that positive moral and humanistic emotional states of palliative care nurses will improve the quality of medical care because the spiritual potential of every person is determined by the symbiosis of three main components: soul, spirit, and body. The spiritual component affects motivation, well-being, and quality of nursing care.

Purpose. To identify the mental-motivational orientation of the development of the spiritual potential of palliative care nurses; to extrapolate the results to the actualization of the concepts of the spiritual-personal approach to the practical implementation of nursing to ensure the value orientation of palliative care.

Кожна властивість особистості повинна оцінюватися трьома вимірами: соціально-психологічно-індивідуальним (рівень спілкування, особливості характеру, власного досвіду, інтелектуального розвитку), діяльним, компонентами якого є мотивація, отримання інформації, пізнавальні процеси, формування певної мети, результативність діяльності, емоційні характеристики, а також генетичним, тобто віковим виміром – часовий рівень формування задатків та реалізації всіх здібностей.

Сестра медична під час роботи з пацієнтами повинна враховувати безліч різноманітних соціальних, фізіологічних та фізичних чинників – соціальний статус, релігійне спрямування, рівень освіченості, фізичної активності, інформування про стан здоров'я та захворювання пацієнта. Поряд з цим, необхідно вправно оцінювати можливості співпраці між медичним працівником, пацієнтом та його близькими, сприйняття чи несприйняття діагнозу, що надзвичайно важливо в умовах наявності важких невиліковних захворювань. Пацієнти та їхні опікуни сприймають медичних працівників як таких, хто надає духовну підтримку (Miller, 2021).

Сестра медична паліативної медичної допомоги повинна чітко розуміти сенс сказаного, навіщо і що сказано пацієнту, заздалегідь усвідомлювати його реакцію, адже особи різної вікової приналежності, освіченості, емоційного стану по різному реагують на одну й ту ж інформацію, що необхідно враховувати сестрі медичній при спілкуванні з пацієнтами. Потрібно зважено, чітко повідомляти про необхідні діагностичні процедури, методики лікування у конкретному випадку, заспокоїти та підбадьорити за потреби рідних, щоб досягти максимальної співпраці з ними. Духовна опіка – співчуття та співпереживання в періоди підвищеного стресу, страждання та тривоги під час догляду (Roman, 2020). Про високий професійний та духовний розвиток сестри медичної свідчить доброзичливість, стриманість за будь-яких обставин, вміння слухати, здатність співчувати, не бути байдужою.

Отже, основними особистісними якостями сестри медичної паліативної медичної допомоги є естетичні (скромність, акуратність,

Methodology and methods

The study's theoretical and methodological background is a system of spiritual values, functional properties, and the degree of productivity for the practice of spiritual education; the idea of forming the key attribute of spirituality – the category of holiness (Mishchenko, 2017); spiritual development is characterized by the predominance of advanced functions of the higher nervous activity of an individual. Researchers attribute the following to the relevant features: consciousness, self-awareness, and volitional qualities; in their opinion, spirituality is “a measure of human perfection” (Bittians, 1995); the level of spiritual care as compassion and empathy during increased stress, suffering, and anxiety while taking care. A spiritual care provider – in this case, a nurse – plays an important role when families face complex medical conditions and possible palliative care (Roman, 2020); a spiritually integrated holism that reasons “the entire personal synergy”. The concern for the patient's worldview in the aggregate generates a desire to “be together”, connect, know and holistically support the terminally ill patient (Batstone, 2020). The structural component of professional satisfaction and dedication is meeting social and spiritual needs, “soul searching” in work, self-development, and search for existential meaning and sense (Veldbrekht et al., 2021). In medicine, the concepts of mercy and identification, as a basis of empathy, are factors in developing the ability and desire for the professional manifestation of care and compassion for patients (Shevchenko & Shevchenko, 2020).

Participants. 57 respondents participated in the study, 54 women and 3 men; they are nurses who provide palliative and hospice care to various segments of the population of Chernivtsi oblast, Ukraine.

Procedure and tools. The study was carried out using the diagnostic methodology of thinking orientation and predominant personal motives “Book shelf” (Pomytkin, 2013). Our research team proposed the following instruction for the execution of the questionnaire (Fig. 1). The respondents were asked to imagine ten bookshelves (for clarity, the participants were provided with a drawing

простота, вміння створити затишну атмосферу), моральні (стриманість, терпіння, ввічливість, привітність, чесність, ніжність, ласкавість, співчуття, гідність) та інтелектуальні (професійна ерудиція, спостережливість, логічність мислення).

Гіпотеза. Автори припускають, що позитивні морально-гуманістичні емоційні стани сестер медичних паліативних відділень покращать якість надання медичної допомоги, адже духовний потенціал кожної людини визначається симбіозом трьох основних складових: душі, духу і тіла. Духовна складова впливає на мотивацію, самопочуття та якість медсестринського догляду.

Мета. Визначити мисленнєво-мотиваційну спрямованість розвитку духовного потенціалу сестер медичних, які надають паліативну медичну допомогу, екстраполювати отримані результати у площину актуалізації концептів духовно-особистісного підходу реалізації практичної діяльності сестри медичної щодо забезпечення ціннісної орієнтації супроводу паліативних пацієнтів.

Методологія та методи

Вихідним теоретико-методологічним положенням дослідження є система духовних цінностей, властивостей функціонального характеру, ступінь продуктивності для практики духовного виховання; ідея формування основної властивості духовного – категорії святості (Міщенко, 2017); духовний розвиток характеризується у свою чергу переважанням розвинених функцій вищої нервової діяльності особистості. Дослідники до цих особливостей відносять свідомість, самосвідомість, вольові якості, а духовність на їх думку – “міра досконалості людини” (Біттїанс, 1995); рівень духовної опіки як співчуття та співпереживання в періоди підвищеного стресу, страждання та тривоги під час догляду. Постачальник духовної допомоги, в даному випадку сестра медична, відіграє важливу роль, коли сім'ї зустрічаються зі складними ризиками для здоров'я та перспективою паліативної допомоги (Roman, 2020); духовно інтегрований холізм, який пояснює “цілу особистість-синергію”. Ця турбота про світогляд

of levels that conventionally correspond to the components of biological, social, and spiritual levels of personality development), which were called the components of human consciousness. The questionnaire is based on the components of biological development, i.e., physiological needs, security and confidence; social development – love, appreciation and respect, self-actualization; spiritual development – spiritual self-improvement, service, wisdom, righteousness, and holiness.

Fig. 1 “Bookshelf”. Motivation for personal spiritual development is based on A. Maslow’s hierarchy of needs
Рис. 1. «Книжкова полиця». Мотивація духовного розвитку особистості, побудована на основі піраміди потреб А. Маслоу

Results

The bookshelves shown above reflect 100.0% of the respondent’s opinions. Each participant of the questionnaire needed to assess and put a possible number of one’s opinions in percentage while dividing them by the relevant subject. At the same time, there may be more or less thoughts-books on one of the imaginary shelves – everything depends on what the study participants think about most often or for the longest time. Some statements may not be assessed due to their current irrelevance to a particular respondent.

пацієнта як цілого породжує бажання “бути разом”, зв’язатися, пізнати та цілісно підтримати невиліковно хворого пацієнта (Batstone, 2020). Структурним компонентом задоволеністю та захопленістю професією, є задоволення соціальних і духовних потреб, “пошук себе” в роботі, саморозвиток, пошук екзистенційного значення та сенсу (Veldbrekht et al., 2021). У медичній сфері поняття милосердя, ідентифікація як основа емпатії, є факторами у розвитку вміння та бажання професійного прояву турботи і співчуття до хворих (Shevchenko & Shevchenko, 2020).

Учасники. У дослідженні взяли участь 57 респондентів, з них 54 жінок та 3 чоловіка – це сестри медичні, які надають паліативну та хоспісну допомогу різноманітним верствам населення Чернівецької області в Україні.

Процедура та інструменти. Дослідження проводилося за допомогою діагностичної методики спрямованості мислення та провідних особистісних мотивів “Книжкова полиця” (Помиткін, 2013). Наша дослідна група запропонувала наступну інструкцію виконання опитування (рис. 1). Респондентам запропоновано уявити десять книжкових полиць (для наочності учасникам був представлений рисунок з рівнями, які відповідають умовно компонентам біологічного, соціального та духовного рівня розвитку особистості), які умовно були названі складовими свідомості людини. У основу опитувальника ми заклали складові біологічного рівня розвитку, тобто фізіологічні потреби, безпеку та впевненість; соціального розвитку – любов, оцінку та повагу, самоактуалізацію; духовного розвитку – духовне самовдосконалення, служіння, мудрість, праведність, святість.

Результати

Дані книжкові полиці, які зображені на представленому рисунку відображають 100.0% думок респондента. Кожному учаснику опитування необхідно було оцінити та проставити можливу кількість власних думок у відсотках, при цьому розділивши їх за відповідною тематикою. При цьому на одній з уявних полиць книжок-думок може бути більше або

Following the results, the total is 100.0%. According to the questionnaire, the percentage of thoughts about physiological needs varied from 5.0 to 37.0%, security and confidence – 5.0-50.0%, love – 5.0-70.0%, appreciation and respect – 5.0-25.0%, self-actualization – from 5.0 to 20.0%, spiritual self-improvement – 5.0-20.0%, service – 2.0-20.0%, wisdom – from 1.0 to 30.0%, righteousness and holiness – from 2.0 to 20.0%. On average, the share of palliative care nurses' opinions concerns physiological needs (14.5%), love (13.9%), security, confidence (11.9%), and appreciation and respect (10.1%). The average level of opinions of health professionals focuses on wisdom (9.75%), spiritual self-improvement (9.65%), and self-actualization (9.1%). Righteousness (7.5%), holiness (6.9%) and service (6.6%) are less relevant components of the nurse's personality (Fig. 2).

Following survey findings, the value of the biological development of the personality of a palliative care nurse is 26.4%, social – 33.1%, and spiritual – 40.5%. We can see that the spiritual component prevails over the biological and social ones singly, but the personality's predominant components are biological and social levels (59.5%).

менше, все залежить від того, про що учасники дослідження думають найбільш часто або найбільш тривалий час. Деякі твердження можуть бути не оцінені у зв'язку з їх неактуальністю для певного респондента у цей момент. За підсумками, сума відсотків повинна становити 100.0%. Відсоток думок про фізіологічні потреби згідно з опитувальником склав від 5.0 до 37.0%, безпеку та впевненість – 5.0-50.0%, почуття любові – 5.0-70.0%, оцінку та повагу – 5.0-25.0%, самоактуалізацію відзначили – від 5.0 до 20.0%, духовне самовдосконалення – 5.0-20.0%, служіння – 2.0-20.0%, мудрість – від 1.0 до 30.0%, праведність та святість склали – від 2.0 до 20.0%. У середньому частка думок сестер медичних паліативної допомоги спрямована на фізіологічні потреби (14.5%), почуття любові (13.9%), безпеку, впевненість (11.9%) та оцінку і повагу (10.1%). Середній рівень думок медичних працівників зосереджується на мудрості (9.75%), духовному самовдосконаленні (9.65%) та самоактуалізації (9.1%). Найбільш низька частка актуальності складників особистості сестри медичної спостерігається з приводу думок про праведність (7.5%), святість (6.9%) та служіння (6.6%) (рис. 2).

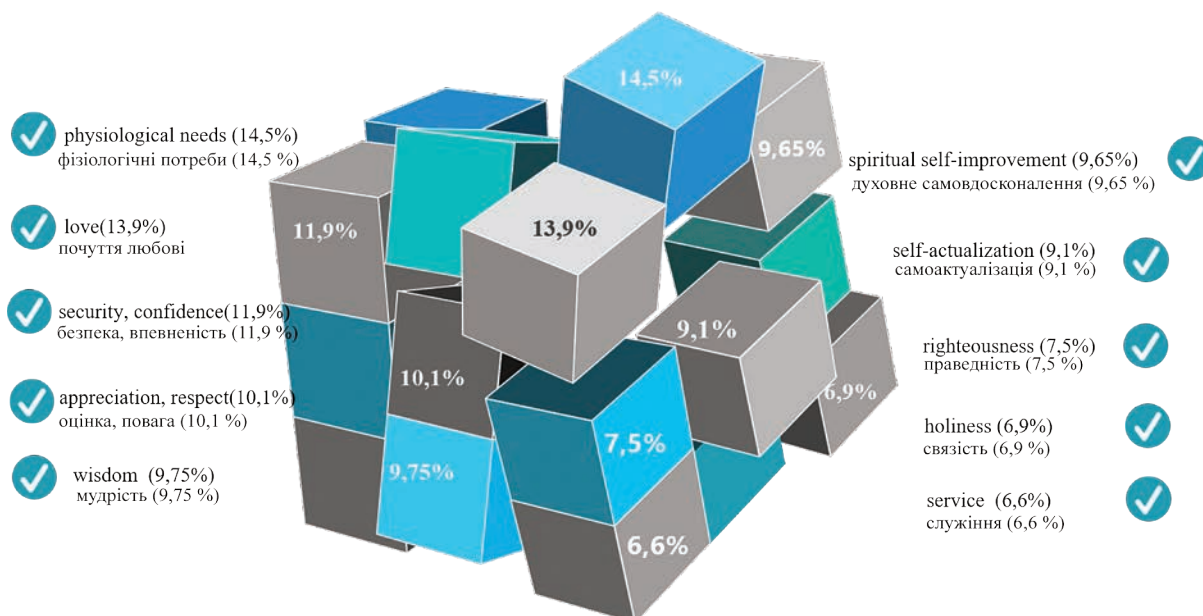

Fig. 2. Research results shown by the nurses under the method of thinking orientation and predominant personal motives "Bookshelf" (Chernivtsi region, Ukraine)

Рис. 2. Результати дослідження сестер медичних за методикою спрямованості мислення та провідних особистісних мотивів «Книжкова полиця» (Чернівецька область, Україна)

Discussion

Given the study results, the medical, social, psychological, and spiritual tasks faced by a palliative care team are organically interconnected and stem from each other. Therefore, one can talk about the participants' interdisciplinary activities in providing palliative care.

Having analyzed the empirical study of nurses, the level of spiritual self-improvement is 9.65% on average. This motive is a manifestation of the psychological maturity of an individual, a manifestation of her will, which allows reaching new heights in different life and professional situations. It contributes to the formation of an idea of ideal and perfection that determines the life path of every person. At the same time, it should be noted that in the case of distortion of ideas about spiritual ideals and values, there may appear negative consequences for personality development and harmful behavior features for the nurse, surrounding persons, and patients. During spiritual self-improvement, a nurse bears full responsibility for the life of the patient and her own life and directs her behavior and activities to achieve the relevant goal by relying on spiritually safe humanistic ideals and values confirmed by centuries of experience.

If a nurse is on track to spiritual self-improvement, a motive for personality development begins to form – service (according to survey findings, this element amounts to 6.5%, which is the minimum share of all components of spirituality). Service in its manifestation involves helping patients who require special, individual palliative care that encourages a medical worker to dedicate his/her activities to the life and health of neighbors, the search for optimal and skilled methods of rendering the necessary assistance to patients and their loved ones.

When providing palliative patients with professional medical care, a nurse can make some mistakes, the elimination or prevention of which, based on the best scientifically systematized practices, leads to the formation of wisdom (however, according to survey results, this motive has an average value – 9.75%). The relevant component plays a crucial role in the nursing staff's professional activity as well as requires constant self-knowledge, enrichment

З отриманих результатів опитування, значення біологічного рівня розвитку особистості сестри медичної паліативної медичної допомоги становить 26.4%, соціального – 33.1%, духовного – 40.5%. Ми можемо бачити, що духовна складова переважає над біологічною та соціальною окремо, але переважаючими компонентами особистості є біологічний та соціальний рівень (59.5%).

Дискусія

З огляду на результати проведеного дослідження, медичні, соціальні, психологічні, духовні завдання, які стоять перед медичним персоналом паліативної галузі медицини органічно пов'язані між собою та впливають одне з одного, у зв'язку з чим можна говорити про міждисциплінарну діяльність учасників надання паліативної медичної допомоги.

Проаналізувавши емпіричне дослідження сестер медичних, рівень духовного самовдосконалення становить в середньому 9.65%. Цей мотив є проявом психологічної зрілості особистості, виявом її волі, завдяки чому виявляється можливість досягнення нових вершин у різноманітних життєвих та професійних ситуаціях. Саме цей мотив сприяє формуванню уявлення про ідеальне, досконале, що визначає життєвий шлях кожної людини. При цьому, необхідно зазначити, що у випадку спотворення уявлень про духовні ідеали та цінності, можуть спостерігатися негативні наслідки формування особистості та поява шкідливих особливостей поведінки безпосередньо як для сестри медичної, так і навколишніх осіб, пацієнтів. У процесі формування духовного самовдосконалення сестра медична несе повну відповідальність за життя пацієнта та власне життя, спрямовує свою поведінку та діяльність на досягання цієї мети на основі вивірених багатовіковим досвідом духовно безпечних гуманістичних ідеалів та цінностей.

У випадку впевненого прямування сестри медичної шляхом духовного самовдосконалення починає формуватися мотив розвитку особистості – служіння (за результатами опитування ця складова становить 6.5%, тобто мінімальну частку зі всіх компонентів духовності). Служіння у своєму прояві передбачає

of theoretical and practical skills, comprehension of a specific clinical case, and generalization of own life and professional experience.

At the same time, the possibility of acquiring the experience of professional and life wisdom is not decisive for respondents. A component of wisdom is a considerable step for the practical implementation and actualization of the spiritual-personal approach in nursing and for ensuring the value orientation of the support of palliative patients. The awareness and mastery of the experience of wisdom and responsible attitude to different non-standard situations in professional activity and, most importantly, the ability to solve them is the key to the successful personal development of a medical worker. It is common knowledge that a wise person is capable of making fewer mistakes and sharing that wisdom with others.

Righteousness and holiness are also essential components of the nurse's spiritual development (according to survey results, the ratio of the mentioned motives is 7.5% and 6.9%, respectively). The righteous life and activity of a nurse entail the ability to live and work under the laws of conscience, simplicity, truthfulness, adherence to universal qualities, and existence values. It is essential that the motive of a person's righteousness makes one worthy of imitation by contemporaries and subsequent generations.

Personal holiness is conveyed by such terms as "holy person", "holy love", "holy duty", the axiological norm of human life, the condition of spiritual health, happiness and well-being, moral stability and indelibility in piety, loyalty to the ideals of truth, wisdom, love, sacrifice, which are highly relevant to a medical worker, especially a palliative care one.

Conclusion

The article presents study results of methodology for determining the spiritual potential of an individual. By relying on the conducted research, it can be stated that the spiritual-personal approach to nursing to ensure the value orientation of the support of palliative patients is crucial to the qualitative professional growth of health professionals and hence should become not just scientifically conceptualized

допомогу пацієнтам, які потребують особливої, індивідуальної паліативної медичної допомоги, що спонукає медичного працівника присвятити свою діяльність життю та здоров'ю ближніх, пошуку оптимальних та досконалих методів реалізації необхідної допомоги пацієнтам та їх близьким.

Сестра медична, надаючи професійну медичну допомогу паліативним пацієнтам, може припускатися певних помилок, усунення яких, або ж убезпечення від яких на основі засвоєння кращого вже науково систематизованого досвіду роботи, призводить до формування мудрості (однак цей мотив за результатами анкетування становить середній показник – 9.75%). Означений компонент у професійній діяльності середнього медичного персоналу відіграє дуже важливу роль, потребує постійного самопізнання, збагачення теоретичних, практичних вмінь та навичок, осмислення конкретного клінічного випадку, узагальнення власного життєвого та професійного досвіду.

При цьому, можливість набування такого досвіду професійної і життєвої мудрості для респондентів не виявився визначальним. Досить важливим кроком для практичної реалізації та актуалізації духовно-особистісного підходу в роботі сестри медичної, компонент мудрості і в забезпеченні ціннісної орієнтації супроводу паліативних пацієнтів. Оскільки усвідомлення і засвоєння цього досвіду мудрості та відповідального ставлення до різноманітних нестандартних ситуацій, у професійній діяльності та, головне, можливість їх вирішення є запорукою успішного особистісного становлення медичного працівника. Загальновідомо, що мудра людина здатна зробити якнайменше помилок та ділитися цією мудрістю з іншими навколо себе.

Важливими компонентами формування духовного розвитку особистості сестри медичної також є праведність та святість (згідно з результатами опитування частка даних мотивів становить 7.5% та 6.9% відповідно). Праведність у житті та діяльності сестри медичної полягає у здатності жити та працювати згідно з законами совісті, простоти, правдивості, дотримання фахівцем загальнолюдських

and theoretically actualized but also a practically implemented and popularized method of competent development, the assimilation of which is the main criterion of professional suitability. It is proved that the full-fledged spiritual development of a palliative care nurse allows for achieving maximum results in helping patients and their loved ones and prolonging and enhancing the quality of their lives in the fight against terminal illnesses. Research results make it possible to note that the study of the spiritual potential of a nurse is becoming increasingly relevant in the modern scientific world since it is a factor that can significantly affect the patient's body state. From an individual point of view, every level of needs and motives sets a particular orientation of all intellectual processes, such as perception, attention, memory, thinking, and imagination. Healthcare professionals who actualize only the physiological needs of patients cannot focus on other spiritually basic requests that affect the quality of service to palliative patients. Nurses who concern the components of the social level of spirituality formation direct their prevailing intellectual efforts towards self-esteem, gaining respect, power, and authority. If they are not satisfied, an employee fails to concentrate on other professional challenges adequately and sufficiently; this strongly influences the process of supporting patients and the outcome and quality of treatment. Medical workers who pay attention to the spirituality factor in medical practice direct their forces to search for spiritually relevant information, ways and methods of self-knowledge, opportunities for self-improvement and realization of their spiritual potential.

References

- Bytnas, B. (1995). *Protsess vospytanyia. Pryobshchentye k tsennostiam* [The process of education. Introduction to values]. Vilnius. [in Russian].
- Boichuk, Yu. D., & Naumenko, N. V. (2017). *Dukhovne zdorovia: naukovyi analiz poniattia* [Spiritual health: a scientific analysis of the concept]. Kharkiv: Vyd. Rozhko S.H. [in Ukrainian].
- Veldbrekht O.O., Bovdyr O.S., & Samkova O.M. (2021). The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 73-93. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-6-6>

якостей та цінностей існування. Важливо, що мотив праведності особистості робить її досить гідною для наслідування сучасниками та наступними поколіннями.

Святість особистості пояснюється використанням таких термінів, як "свята людина", "свята любов", "святий обов'язок", ціннісною нормою життя людини, умовою духовного здоров'я, щастя та благополуччя, моральною стійкістю та незламністю у благочесті, вірності ідеалам правди, мудрості, любові, жертвності, що надзвичайно актуально для медичного працівника, особливо з надання паліативної допомоги.

Висновки

В статті представлено результати дослідження методики визначення духовного потенціалу особистості. На основі проведеного дослідження можна констатувати, що духовно-особистісний підхід в реалізації практичної діяльності сестри медичної щодо забезпечення ціннісної орієнтації супроводу паліативних пацієнтів є важливим компонентом якісного професійного зростання медичних працівників, а тому повинен стати не просто науково осмисленим, теоретично актуалізованим, а практично імплементованим і популяризованим методом компетентнісного розвитку, засвоєння якого – базовий критерій професійної придатності. Доведено, що завдяки повноцінному духовному розвитку сестри медичної паліативної галузі медицини стане можливим досягнення максимальних результатів допомоги пацієнтам та їхнім близьким, подовження тривалості та покращення якості їх життя у боротьбі з невиліковними захворюваннями. За результатами проведеного дослідження можна констатувати, що вивчення духовного потенціалу особистості сестри медичної в сучасному науковому світі стає все більш актуальним, оскільки саме цей фактор здатен суттєво впливати на стан організму пацієнта. Кожний рівень потреб та мотивів з індивідуальної точки зору задає певну спрямованість абсолютно всіх інтелектуальних процесів, таких, як сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, уяви. Медичні працівники, які актуалізують для себе виключно фізіологічні потреби пацієнтів, не здатні зосередитися на інших духовно базових

- Kozlov, V. V. (2003). *Rabota s krizysnoy lichnostiu* [Working with a person in crisis]. Moscow: Yzd-vo Ynstytuta psykhoterapyi. [in Russian].
- Kolisnyk, O. P. (2017). *Teoriia dukhovnoho samorozvytku osobystosti* [The theory of spiritual self-development of the individual]. *Psykhologichni perspektyvy – Psychological perspectives*, 29, 104-114 [in Ukrainian].
- Marchuk, O. T. (2017). *Kontseptsiiia dukhovnoho zdorovia v antropologii skhidnoi patrystyky* [The concept of spiritual health in the anthropology of Eastern Patristics]: dys. kand. filos. nauk, Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. *Candidate's thesis*. Kyiv. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.21/Marchyk.pdf (date of access: 10.05.2022). [in Ukrainian].
- Mishchenko, V. I. (2017). *Osiahennia dukhovnosti* [Comprehension of spirituality]. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriiia "Filosofiiia. Filosofski perypetii" – Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Philosophy. Philosophical vicissitudes"*, 56, 80-89. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2017-56-13> [in Ukrainian].
- Pomytkin, E. O. (2013). *Psykhologichna diahnostyka dukhovnoho potentsialu osobystosti* [Psychological diagnosis of the spiritual potential of the individual]. Kirovohrad: Imeks-LTD. [in Ukrainian].
- Batstone E., Bailey C., & Hallett N. (2020). Spiritual care provision to end of life patients: A systematic literature review. *Journal of Clinical Nursing*, 29(19-20). 3609-3624. <https://doi.org/10.1111/jocn.15411>
- Marchuk, O. T. (2021). Eastern patristic tradition of interpretation "νοῦς-λόγος": the sanogenical-therapeutic potential of communicativeness (Part II. Prospects of the practical implementation). *Educational Discourse: collection of scientific papers*. 2021. N35(7). Pp. 86-97. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.35\(7\)-8](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.35(7)-8)
- Miller, M., Kwekkeboom, K., & Cherwin, C. (2021). The role of spirituality in symptom experiences among adults with cancer. *Supportive Care in Cancer*, 30(1), 49-57. <https://doi.org/10.1007/s00520-021-06399-z>
- Roman N. V., Mthembu T. G., & Hoosen M. (2020). Spiritual care – 'a deeper immunity' – a response to covid-19 pandemic. *African Journal of Primary Health Care & Family Medicine*, 12(1). <https://doi.org/10.4102/phcfm.v12i1.2456>
- Shevchenko N. F., & Shevchenko A. I. (2020). Research of features of the mercy manifestation of doctors. *Insight: the psychological dimensions of society*, 4, 90-110. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-4-6>
- запитах, що відображається на якості обслуговування паліативних пацієнтів. Сестри медичні, для яких значне місце посідають компоненти соціального рівня формування духовності, переважаючи свої інтелектуальні сили спрямовують на самоствердження, здобування поваги, влади, авторитету, у випадку незадоволення яких працівник не здатен достатньо якісно та повноцінно зосередитися на інших професійних викликах, що суттєво впливає на процес супроводу пацієнтів, результатах і якості лікування. Частина медичних працівників, які зважають на фактор духовності у медичній практиці, спрямовують свої сили на пошук духовно значущої інформації, способів та методів самопізнання, можливостей самовдосконалення та реалізації власного духовного потенціалу.
- ### Список використаних джерел
- Битинас Б. *Процесс воспитания. Приобщение к ценностям*. Вильнюс, 1995. 72 с.
- Бойчук Ю. Д., Науменко Н. В. *Духовне здоров'я: науковий аналіз поняття*. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. С. 16-26.
- Veldbrekht O. O., Bovdyr O. S. & Samkova O. M. The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021. N6. Pp. 73-93. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-6-6>
- Козлов В. В. *Работа с кризисной личностью*. Москва: Изд-во Института психотерапии, 2003. 68 с.
- Колісник О. П. Теорія духовного саморозвитку особистості. *Психологічні перспективи*. 2017. Вип. 29. С. 104-114.
- Марчук О. Т. *Концепція духовного здоров'я в антропології східної патристики*: дис. ... канд. філос. наук. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. С. 34-35, 154. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.21/Marchyk.pdf (дата звернення: 10.05.2022)
- Міщенко В. І. Осягнення духовності. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія "Філософія. Філософські перипетії"*. 2017. Вип. 56. С. 80-89. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2017-56-13>
- Помиткін Е. О. *Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 144 с.
- Batstone E., Bailey C. & Hallett N. Spiritual care provision to end of life patients: A systematic literature review. *Journal of Clinical Nursing*. 2020. Vol. 29, no. 19-20. Pp. 3609-3624. <https://doi.org/10.1111/jocn.15411>

- Marchuk O. T. Eastern patristic tradition of interpretation “ $\nu\omicron\upsilon\varsigma\text{-}\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ ”: the sanogenical-therapeutic potential of communicativeness (Part II. Prospects of the practical implementation). *Educational Discourse: collection of scientific papers*. 2021. N35(7). Pp. 86-97. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.35\(7\)-8](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.35(7)-8)
- Miller M., Kwekkeboom K., & Cherwin C. The role of spirituality in symptom experiences among adults with cancer. *Supportive Care in Cancer*. 2021. N30(1), 49-57. <https://doi.org/10.1007/s00520-021-06399-z>
- Roman N. V., Mthembu T. G. & Hoosen M. Spiritual care – ‘a deeper immunity’ – a response to covid-19 pandemic. *African Journal of Primary Health Care & Family Medicine*. 2020. N 12(1). <https://doi.org/10.4102/phcfm.v12i1.2456>
- Shevchenko N. F. & Shevchenko A. I. Research of features of the mercy manifestation of doctors. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2020. N 4. Pp. 90-110. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-4-6>

Науковий журнал

Інсайт:

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

INSIGHT: THE PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIETY

Випуск 7

Підписано до друку 29.06.2022 р. Формат 60×84/8. Папір офсетний.
Наклад 300 примірників. Гарнітура Cambria. Друк цифровий.
Ум.-друк. арк. 15,34. Обл. вид. арк. 13,06.
Замовлення № 0622/249.

Видавничий дім "Гельветика"
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1.
Телефон +38 (048) 709 38 69 , +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

Scientific journal

Інсайт:

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

INSIGHT: THE PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIETY

Issue 7

Signed for printing on June 29, 2022. Format 60×84/8. Offset paper.

Print run: 300 copies. Typeface Cambria. Digital printing.

Con. print sheets: 15,34. Publisher's signature: 13,06.

Order No. 0622/249.

Publishing house "Helvetica"

65101, Odesa, 6/1 Inglizi St.

Tel.: +38 (048) 709 38 69 , +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Certificate of subject of publishing

ДК No. 7623 dated June 22, 2022.